

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
2019-YL-128

**ERKEN YAŞ EVLİLİKLERİNİN “İSTİSMAR”
BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

HAZIRLAYAN
Şerife Sibel KAYA

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Gülsen DEMİR

AYDIN- 2019

T.C
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Şerife Sibel KAYA tarafından hazırlanan “Erken Yaş Evliliklerinin “İstismar” Bağlamında Değerlendirilmesi” başlıklı tez, 19.07.2019 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan			
Üye			
Üye			

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun ..... tarih .....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Enstitü Müdür

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

..../...../2019

Şerife Sibel KAYA

ÖZET

ERKEN YAŞ EVLİLİKLERİNİN “İSTİSMAR” BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Şerife Sibel KAYA

Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülsen DEMİR

2019, XVII + 203 sayfa

Erken yaşta gerçekleştirilen evlilikler dünya üzerinde birçok ülkede problem olduğu gibi bugün bizim ülkemizde de gelecek kuşakları da etkileyen, toplumun temeli olan aileyi dönüştüren sosyal bir sorundur. Erken yaş evlilikler araştırma kapsamında yapılan literatür taramasında karşımıza çıkan ve en çok kullanılan “Çocuk Gelin” kavramı olmuştur. Konunun derinliği bakımından ele alındığında “Çocuk Gelin” kavramı çocukların erken yaşta kültürün de getirisiyle birlikte evlendirilmelerini kabul edilebilir bir ifade olarak değerlendirmemize sebebiyet verebilmektedir. Ancak erken yaş evlilikler toplumun temeli olarak kabul edilen “Aile” kurumu üzerinde birçok değişime sebebiyet vermekte ve aile yapısının temelinden değişimler sebebiyet vermektedir. Çocuk evlilikleri hem kız çocuklarını hem de erkek çocuklarını kapsamakla birlikte daha çok medyada ve toplumsal hayatta karşımıza çıkan çocuk gelinlerdir. ‘Çocuk Gelin’ kavramının altında yatan temel sebep ise genel olarak henüz 18 yaşını doldurmamış ve çocuk olarak tanımlanan genç kızların evliliğinin yaygınlığıdır. Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerinin başlıca sebepleri arasında ekonomik olarak güçlü olma, sosyal hayat düzenine uyum sağlama, geleceği güven altına alma ve geleneksel toplum içerisinde yer alan kızların duygusal, cinsel ve ekonomik ihtiyaçlarının, dinsel ahlaka uygun bir biçimde sağlanabilmesi olarak nitelendirilebilir. Kuşaklar öncesinden devam eden pratik ve ritüellerin kültürün bir parçası olmasına bağlı olarak, erken evliliklerin de bu kültür içerisinde yer aldığı göz önünde bulundurularak çocuk bedenlerin yaşamış olduğu travmatik durumları istismar bağlamında ele alıp çözüm önerileri üretilebilmek en temel amaç olmakla birlikte kültürel söylem de ‘evlilik’ olarak geçen erken yaş birliktelikleri genç kızların yaşları itibariyle ve uyum sağlamaya çalıştıkları hayata istinaden aynı zamanda ihmal ve istismar mağduru da olduklarını göstermektedir. Erken yaş evlilikleri ile her anlamda istismar ve ihmale maruz kalan çocuklar, fiziksel ya da ruhsal anlamda zarar görmekte ve bugünün sağlıklı bireyleri olan gerek sosyal ortamdan uzak kalmakta gerekse ruhsal anlamda yaşadıkları problemler

nedeniyle doğru kararlar verebilme yetilerini kaybedebilmektedirler. Bugünün ebeveynleri olarak ileride yetişecek kuşaklarında okuldan önce ilk eğitim aldıkları kurum olan aileleridir. Kısacası zarar görmüş bu ebeveynlerin aldıkları olumsuz kararlar ya da çocuklarına uyguladıkları yetiştirme yöntemleri kuşaktan kuşağa aktarılarak toplumun düzenini bozabilecek durumların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir. Araştırma kapsamında ise Aydın ili Efeler İlçesi Kocagür ve Ilıcabaşı mahallesi, İncirliova ilçesi, Acarlar mahallesinde erken yaşta evlilik ya da birliktelik gerçekleştirmiş kişilere yer verilerek, katılımcıların kendi birliktelikleri içerisinde yaşamış oldukları olumsuz durumlara ve kendini tekrarlayan istismar çeşitlerine ve erken evlilikle meşru kılınan “Çocuk İstismarı” üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Erken yaş evlilik, İstismar, Çocuk İstismarı.

ABSTRACT

EVALUATION OF EARLY AGE MARRIAGES WITHIN THE CONTEXT OF “ABUSE”

Şerife Sibel KAYA

Master Thesis, Department of Sociology

Supervisor: Prof. Dr. Gülsen DEMİR

2019, XVII + 203 pages

Early marriages are a problem that affects many generations in our country as well as in many countries around the world and transforms the family which is the foundation of society. Early age marriages have been the most commonly used concept of Gelin Child Bride çıkan in the literature review. In terms of the depth of the subject, the concept of “Child Bride çocuklar may cause us to consider the marriage of children together with the return of culture at an early age as an acceptable expression. However, early age marriages cause many changes on the “Family” institution which is accepted as the foundation of the society and changes on the basis of the family structure cause. Child marriages include both girls and boys, but they are mostly child brides in the media and social life. The main reason underlying the concept of ‘Child Bride dir is the prevalence of the marriage of young girls who are not yet 18 years old. Among the main reasons for early marriage of girls are economic strength, adaptation to social life, securing the future, and providing emotional, sexual and economic needs of girls in traditional society in accordance with religious morality. Depending on the practice and rituals that are going on before the generations are a part of the culture, considering the early marriages are also included in this culture, it is the main purpose to be able to deal with the traumatic situations experienced by the child bodies in the context of abuse, and to propose solutions to it, but cultural discourse as 'marriage'. The early age associations indicate that young girls are also victims of neglect and abuse due to their age and the life they are trying to adapt to. Children exposed to abuse and neglect in every sense through early age marriages are physically or mentally damaged and may lose their ability to make the right decisions due to their social problems and their social problems. As the parents of today, it is their families, which are the first institution before the school in their future generations. In short, the negative decisions taken by these damaged parents or the methods of raising their children can be transferred from generation

to generation, causing situations that may disrupt the order of the society. Within the scope of the research, in the province of Aydın Efeler District Kocagür and Ilıcabaşı neighborhood, İncirliova district, Acarlar neighborhood, people who have performed marriage or together at an early age were included, and the negative situations that the interviewers lived in their unity and the kinds of abuse that made them legitimate with early marriage “ will be tried to focus on.

KEYWORDS: Early age marriage, Abuse, Child Abuse.

ÖNSÖZ

Aile, kültür yapımız içerisinde geçmişten günümüze en sağlam yapı taşlarından birisi olmakla beraber günümüz içerisinde erken yaşta gerçekleştirilen birlikler şekil olarak geçmişin izlerini taşımakla beraber içerik olarak farklı bir boyut kazanmıştır. İlk olarak 2015 yılında danışman hocam Prof. Dr. Gülsen DEMİR'in İncirliova ilçesi Acarlar Mahaltesinde Acarlar İlköğretim Okulunda davetli olduğu ailelere ve çocuklara yönelik toplantıya birlikte katılmamız ile başlayan uzun bir soluktu benim için. İlk olarak toplantıda dikkatimizi çeken kadınların tepkileriyle birlikte kendileri içinde sorun olarak nitelendirdikleri erken yaşta evlendirilen genç kızların durumunun değişmeden aynı şekilde devam ediyor oluşu, konumuzun temellerinin atılmasında en büyük etkiye sahiptir. Devamı gelen toplantılarla birlikte daha çok kız ya da erkek cinsiyet fark etmeksizin birçok çocuğa ulaşılmış ve danışman hocam Prof. Dr. Gülsen DEMİR'in tarafımı cesaretlendirmesiyle geçmişte yapılan çalışmaların aksine daha önce çok boyutlu ele alınan "erken evlilik" kavramı, "İstismar" kavramını temel alarak değerlendirilmeye ve çözüm önerileri üretebilme yönünde bir çalışma ortaya koymaya çalışılmıştır.

Uzun soluklu olan çalışma içerisinde tez konunun temellerinin atılmasından, yaşadığım kopuşlara rağmen beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, desteğini, sabrını, yol göstericiliğini, her koşulda ve her şekilde benimle diyalogunu asla koparmayan birlikte çalışmaktan onur duyduğum danışman hocam Prof. Dr. Gülsen DEMİR'e, her zaman yanımda olduğunu hissettiren, umudumun azaldığı, motivasyonumun düştüğü zamanlarda desteğini benden esirgemeyen, benimle birlikte gece gündüz fark etmeksizin okuyan, iş hayatım ile tezim arasında sıkıştığım dönemlerde manevi olarak bana destek olan başta annem Sebahat KAYA'ya ve babam İlhan KAYA'ya, her ne kadar yanımda olmasa da uzaktan beni motive etmeye çalışan kardeşim Hamit Serhat KAYA'ya, anlayışıyla sevgisiyle destek olmaktan vaz geçmeyen M. Semih ÖZEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Şerife Sibel KAYA

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
ÖNSÖZ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
TABLolar DİZİNİ.....	xvi
EKLER DİZİNİ	xvii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	5
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMEL.....	5
1.1. Aile Kavramı.....	5
1.1.1. Ailenin Geçmişten Günümüze Değişimi ve Aile Türleri	8
1.1.1.1. Sosyo-ekonomik aşamalara göre aile türleri	11
1.1.1.2. Büyüklüğüne göre aile türleri.....	12
1.1.1.3. Güç ve otoritenin dağılımına göre aile türleri	12
1.1.1.4. Soyun izlemesine göre aile türleri	13
1.1.1.5. Yerleşim yerine göre aile türleri.....	13
1.1.1.6. Yeni aile türleri.....	13
1.1.2. Sosyoloji Kuramları ve Ailenin Düünden Bugüne Kuramsal Gelişimi.....	14
1.1.3. Aile Araştırmalarına İlişkin Başlıca Yaklaşımlar ve Kuramlar.....	16
1.1.3.1. Aile sosyolojisinde başlıca yaklaşımlar	17
1.1.3.2. Aile sosyolojisinde başlıca kuramlar.....	24
1.1.4. Türk toplumu ve aile yapısına ilişkin genel değerlendirme.....	40
1.2. Evlilik Kavramı.....	43
1.2.1. Evlilik Türleri	45

1.2.1.1. Oturulan yere göre evlilik	45
1.2.1.2. Eş sayısına göre evlilik.....	45
1.2.1.3. Eşin seçildiği gruba göre evlilik.....	45
1.2.1.4. Otorite ilişkilerine göre evlilik	46
1.2.1.5. Soy ve şecere ilişkilerine göre evlilik	46
1.2.2. Evlenme Biçimleri	46
1.2.2.1. Görücü usulü evlilik	47
1.2.2.2. Başlık parası karşılığı evlilik.....	47
1.2.2.3. Berdel	50
1.2.2.4. Beşik kertmesi	50
1.2.2.5. Kan parası karşılığı evlilik	51
1.2.2.6. Kuma getirme	51
1.2.2.7. Ölen kardeşin karısıyla evlilik.....	51
1.2.2.8. Baldızla evlilik	52
1.2.2.9. Akraba evliliği.....	52
1.2.2.10. Erken evlilik	53
1.3. Çocuk ve Çocukluk Olgusu	55
1.3.1. Türk Aile Yapısı İçerisinde Çocuk	59
1.3.2. Çocukların Temel Yasal Hakları	61
1.3.2.1. Eğitim hakkı	61
1.3.2.2. Barınma hakkı	62
1.3.2.3. Güvenlik ve korunma hakkı	63
1.3.2.4. Sağlık hakkı.....	64
1.4. Çocuk İstismarı Kavramı	66
1.4.1. Çocuk İstismarı ve Tarihi Süreci	69
1.4.2. Çocuk İstismarının Boyutları ve Teorik Yaklaşımlar.....	73
1.4.2.1. Çocuk istismar boyutları	74

1.4.2.2. Teorik yaklaşımlar.....	76
1.4.3. Çocuk İstismarı ve Türleri	80
1.4.3.1. Fiziksel istismar.....	80
1.4.3.2. Duygusal istismar	83
1.4.3.3. Cinsel istismar	84
1.4.3.4. İhmal.....	86
2. BÖLÜM.....	89
2. ERKEN EVLİLİKLER	89
2.1. Dünyada Erken Evlilik Kavramı ve Algısı	89
2.2. Türkiye de Erken Evliliklerin Değerlendirilmesi	92
2.3. Erken Evliliklerin Nedenleri	95
2.3.1. Sosyo-Ekonomik Nedenler	95
2.3.2. Gelenek ve Görenekler	97
2.3.3. Eğitimsizlik.....	99
2.3.4. Aile İçi Şiddet.....	100
2.4. Erken Evliliklerin Sonuçları	100
3. BÖLÜM.....	103
3. HUKUKSAL BOYUTU VE ERKEN EVLİLİKLER.....	103
3.1. Uluslararası Mevzuat ve Erken Evlilik	103
3.2. Ulusal Mevzuat ve Erken Evlilik.....	105
3.2.1. Medeni Yasa ve Erken Evlilik	105
3.2.2. Ceza Yasası ve Erken Evlilik	106
4. BÖLÜM.....	108
4. ARAŞTIRMA.....	108
4.1. Araştırmanın Konusu Amacı ve Önemi.....	108
4.2. Evren ve Örneklem	109
4.3. Yöntem ve Veri Toplama Teknikleri.....	110

4.4. Alanda Karşılaşılan Güçlükler.....	112
5. BÖLÜM.....	113
5. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	113
5.1. Acarlar Mahallesi, Ilıcabaşı Mahallesi ve Kocagür Mahallesi İlişkin.....	113
5.2. Katılımcılara ve Ailelerine Ait Sosyo-Demografik Özelliklerin Değerlendirilmesi.....	119
5.3. Erken Yaş Evlilik Kararının Alınmasında Etkili Olan Faktörler ve Evliliğin Gerçekleşmesine Kadar Geçen Sürecin Değerlendirilmesi.....	147
5.4. Erken Yaş Evlilik Süreci ve Çiftlerin Birbirlerine İlişkin Bakış Açılarının Değerlendirilmesi.....	155
5.5. Erken Yaş Evlilik Sonrası Katılımcıların Karşılaştıkları Sorunların ve Sorunları Çözme Yöntemlerinin Değerlendirilmesi.....	159
5.6. Erken Yaş Evlilik Gerçekleştiren Kişilerin “Ebeveynlik” Kavramına Bakış Açılarının ve Ebeveyn Olarak Kendi Çocuklarına ve Geleceklerini Şekillendirme Konusunda Düşüncelerinin Değerlendirilmesi.....	165
5.7. Kültürün Erken Yaş Evlilikler Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi.....	172
5.8. Erken Yaşta Evlenen Kişilerin Kendilerinden Başka Erken Yaş Evlilik Gerçekleştirmiş Kişilere Bakış Açılarının ve Erken Yaş Evliliklerin Değerlendirilmesi.....	176
5.9. Erken Yaş Evlilikler ile “İstismar” Kavramının Meşrulaştırılması Durumunun Değerlendirilmesi.....	178
6. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	188
7. KAYNAKLAR.....	193
8. EKLER.....	200
ÖZGEÇMİŞ.....	203

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Ekolojik Bir Modelde Boyutları.....	78
Şekil 2.1. 15-19 Yaşları Arası Kadınlar Arasında Evlenmiş ya da Birliktelik Yaşayanların Oranı (%)	91
Şekil 2.2. Erkek ve Kadın İçin Uygun Görülen İlk Evlenme Yaşı (2016)	94
Şekil 5.1. Katılımcı Beyanlarına Bağlı İstismar Bulguları	179
Şekil 5.2. Derinlemesine Görüşmeler Sonucu Tespit Edilen İstismar Bulguları	180

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Büyüklüğüne Göre Aile Türleri	12
Tablo 1.2. Türkiye Geneli, Yerleşim Yeri, Üç Büyük İl ve Bölgelere Göre Başlık Parası (İlk Evlilik)	49
Tablo 1.3. Öğrenim Durumuna Göre Başlık Parası.....	49
Tablo 1.4. Çocuk İstismarına Yönelik Tanımlar	68
Tablo 1.5. Aile Tutumu	76
Tablo 1.6. Çocuklara Uygulanan Fiziksel İstismarın Etiyolojisinde Rol Oynayan Faktörler.....	81
Tablo 1.7. Gelişmiş Bazı Ülkelerde Cinsel Yetişkinlik Yaşı	85
Tablo 2.1. Hanedeki İşlerin Kimler Tarafından Yapıldığı	98
Tablo 4.1. Araştırma Kapsamında Ulaşılan Katılımcıların Tamamı.....	109
Tablo 4.2. Araştırmaya Dahil Edilen Katılımcılar	111
Tablo 5.1. Katılımcıların Yaş, Eş Yaş ve Medeni Durumları	120
Tablo 5.2. Katılımcılara Ait İlk Evlilik Yaşı ve Çocuk Sayısı	127
Tablo 5.3. Kişiler ve Eşlerine Ait Eğitim, Çalışma ve İş Kolları Durumu.....	133
Tablo 5.4. Ebeveynlere Ait Medeni Durum ve Çocuk Sayısı	138
Tablo 5.5. Ebeveynlere Ait Eğitim, Çalışma ve İş Kolu	144

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Erken Yaş Evliliklerin “İstismar” Bağlamında Değerlendirilmesi Kapsamında Araştırma Kapsamında Katılımcılara Yöneltilen Sorular.....	200
--	-----

GİRİŞ

Kültür tanımı en basit haliyle literatür içerisinde bir toplumun ürettiği maddi ve manevi değerler bütünü şeklinde yer almaktadır. Aynı zamanda birden fazla tanımı olan kültür kavramı, bir toplumun kendine özgü inancı, duyuş, yaşayış ve üretiliş tarzıdır. İnsanın hangi toplum içerisinde doğduğunun, yaşamını sürdürdüğünün bir önemi yoktur. Çünkü insan yaşadığı toplumun özelliklerini kendi içerisinde taşımaktadır. İnsanın içinde doğduğu kültür, bir anda var olan bir şeyi değil de asırlardır işlenen bir gerçeği ifade etmektedir. Toplumların yaşadıkları bölgede karşılarına çıkan felaketler, ortak heyecanlar, sevinçlere ve üzüntülere karşı verdiği her tepki kültürel dokunun bir parçasıdır. Binlerce yıl boyunca ve hâlâ toplumların kültürünün yeni nesillere aktarılmasında en önemli rolü kadın üstlenmiştir (Ergun, 2008:1).

Her toplum kendine öz kültürel değerler çerçevesinde aile kurumunu meydana getirirken asıl önemli olan nokta sık sık karşımıza çıkan ve birçok araştırmaya konu olmuş, birçok araştırmacı tarafından toplumumuzun kanayan yarası olarak nitelendirilen “çocuk gelinler” hususudur. Çocuk gelinler kavramı konuya daha sempatik yaklaşılmasına neden olabilmekte ya da gereken önemin verilmesinin önüne geçebilmektedir. Bu noktada daha gerçekçi ifadeler ile erken yaşta evlendirilen kız ya da erkek çocuklarının durumu ele alınmalıdır.

Erken yaşta evliliklerin yaygınlığı ve biçimleri tarihsel ve kültürel olarak toplumlara göre değişse de ataerkil toplumlarda çocuk yaşta evlilikler benzer sonuçlar yaratan önemli sosyal sorunlardan biridir. Erken yaşta yaşanan cinsellik ve anneliğin getirdiği anne ve çocuk sağlığı sorunlarının yanı sıra eğitim ve istihdamda erkeklerin gerisinde kalma, sosyal dışlanma, eş ve eşin ailesinden daha fazla baskı ve şiddete maruz kalma, erken evliliklerin getirdiği sonuçlardandır. Bu olumsuz sonuçlardan daha çok kadınların etkilenmesi, çocuk gelin sorununun toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde yaşandığını göstermektedir (Ersoy;2009:210).

Kavramların toplum içerisinde kullanımları ve kültürel çağrışımları bu değerlendirmelerden farklı olabilmektedir. Örneğin yukarıda ifade edilen kişilerin biyolojik yönünü vurguladığı söylenen “sex” kelimesi, toplumumuzda genellikle cinsiyet özelliğinden çok cinsellik, cinsel aktivite ve cinsel ilişki anlamında kullanılmaktadır. Batılı toplumların ve çevrelerin bu kavrama yüklemiş oldukları mana farklılığı, kavramın bizdeki kullanımını

tam anlamıyla karşılamadığını göstermektedir. Diğer taraftan bu çerçevede kullanılan cins kavramı aslında varlık türleri içerisinde dişliliği ve erkekliği ifade eden bir kategori iken, cinsiyet bu varlık guruplarına ait yapısal özelliklerle beraber bazen değer yüklü bir manaya da gelebilmektedir. Bu doğrultuda gerek kültürümüzde ve gerekse batıda, cinsiyet kavramının hem biyolojik ve hem de sosyal anlamlarda kullanılarak, çok yakın değerlendirmeleri taşıdığı gözden kaçırılmaması gereken bir husustur (Ersoy;2009:211).

Kültürel yapının vermiş olduğu bu cevap farklılıkları aynı zamanda ailenin toplum içerisindeki konumlanışına ve şekillenmesine de etki ederek bir farklılık doğurmakta ve kendinden sonraki nesle aktarımını da sağlamaktadır. Aktarımın sağlanmasında en önemli başrol oyuncusu ise kadındır. Kadın insan toplulukları içinde önemli ve hayati rolü sahiptir. Kadın yalnızca doğurganlık özelliğiyle toplumların devamını sağlamakla kalmaz; aynı zamanda kendi milletinin oluşturduğu kültürü daha karnındayken çocuğuna aktarmaya başlayarak milli kültürün; yani milletleşmenin devamını sağlar. Bu yönüyle kadın; bir nevi milletleşmenin devamının sigortasıdır. Kadın, çocuğuna kültürel unsurlardan öncelikle millî dili aktarır; öğretir. Kültürü oluşturan unsurların başında dil gelir. Bir toplum içinde doğan insan aynı zamanda bir dilin de içinde doğar. Dil, bireyler arasındaki en sağlam bağlantı aracıdır. Dil birlikteliği olmazsa; sağlanamazsa bireylerin birbiriyle olan irtibatı zayıflar ve toplumsal çözülme meydana gelir. İşte bu yüzden milli kültürün, dolayısıyla milletleşmenin en belirgin aracı dildir. Dil olmazsa veya bozulursa ne kültür kalır ne de milletin varlığı devam eder. Millî dilin kodları anne tarafından çocuğa daha karnındayken aktarılmaya, öğretilmeye başlanır. Anne daha karnındayken çocuğuyla konuşur; ona ninniler, türküler söyler; ona seslenir. Araştırmacılar bunu, yani annenin daha karnındayken çocuğuna ninni söylemesinin, ona seslenmesinin sadece bir sevgi göstergesi olmadığını ispatlamışlar; hamileliğin altıncı ayından itibaren çocuğun annesinin bu tip eylemleriyle ana dilinin kodlarını öğrenmeye başladığını ortaya koymuşlardır. Aileyi bir arada tutan annedir. Çocuğun şahsiyeti aile içinde şekillenir. Bu şekillendirmede en önemli rolü yine anne oynar. Yuvayı dışı kuş yapar; iyi aile çocuğu vb. bütün ifadeler, bunun özetidir. Aileyi bir arada tutan ve çocuğa aile kavramını öğreten annedir. Anne evi ve aileyi “yuva” haline getirir. Kadının kültür aktarımındaki en önemli rollerinden biri “ahlak normları”nı çocuğuna kazandırmasıdır. Yani millî ahlak normlarını çocuğuna kazandırmasıdır. Millî ahlak normları; yani örfî hukuk toplumsal düzeni sağlar. Bireyin haklarını ve ödevlerini belirler. Ahlak normları, birey olarak anne-babaya ve bütün aileye karşı ve bütün topluma karşı onun yazılı olmayan ve sadece sözlü aktarımla öğretilen sorumluluklarını ve sınırlarını düzenler.

Toplumsal düzen sadece yazılı hukukla değil; ondan daha önce ve daha etkili bir şekilde yazılı olmayan bu millî ahlak normlarıyla sağlanır. (Ergun, 2008:3).

Toplum içerisinde gelişen her türlü örf adet zaman içerisinde değişse de temel dayanakları farklılıklar göstermez. Aile kurumu içerisinde var olan etkileşim ile toplumsal normlar özellikle anne tarafından çocuğa aktarılmaktadır. Kendi yetiştiği ortamın kültürel normlarını çocuğa aktaran anne eğer eğitim seviyesi düşük, kendini geliştirmeye kapalı ve maddi açıdan yetersiz ise kendi yaşadığı hayatı aktarmaktan çok daha fazlasını kendi çocuğuna aktaramaz. Aynı zamanda toplumsal sistem içerisindeki cinsiyetlere yönelik bakış açısı toplumdan topluma farklılaşabilmektedir. Kadının annelik rolü ve toplumsal konumlandırmalar, onun birinci derecede sorumlu olduğunu ön görmektedir. Ancak bu düşünce kadınlar ve erkekler içerisinde artık kabul görmemektedir. Toplum içerisinde hayatını sürdüren bireyler tesadüfi olarak hareket etmez, davranışlarını ait olduğu sosyal dünyanın öncelikli kültürel zihniyet kalıplarına uygun olarak gerçekleştirmek durumundadır. Toplumsal düzen çerçevesi dışında hareket eden bireyler, buldukları çevrede çeşitli yaptırımlar ile karşılanmakta, çoğu zaman ise dışlanmaktadır.

Bu dünya içerisinde yer alan kadınlar ve erkekler, cinsiyet itibarıyla kendi başlarına biyolojik bir varlık iken toplumsal alana girdiklerinde, bu yapıdan farklı olarak toplumsal rol ve değerlerin etkisi altında kalır. Her toplumun üyeleri için biçtiği farklı rol ve değerler söz konusudur ve bireyler üstlendikleri rolleri yerine getirmek ile yükümlüdür. Zamanın ve toplumun şartları itibarıyla sorumluluklar ve üstlenilen görevler değişiklik gösterebilir. Dolayısıyla bireyin cinsiyet değerlerinin, kültür ile yakından bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Cinsiyet kültüründe meydana gelen değişme ve farklılaşmalar, sosyal ilişkilerin niteliğine tesir ettiği gibi yeni rol ve davranışların ortaya çıkmasına da sebep olur. Geleneksel cinsiyet norm ve değerlerinin değişme ile karşı karşıya bulunması, toplum içerisindeki cinsiyet ile alakalı hususlarda çatışmaların da bir göstergesidir. Geleneksel cinsiyet kalıp yargıları karşısında, yeni cinsiyet değerleri ile karşılaşan insanlar hoş görmeme, kınama ve reddetme tutumlarının yanında uyum davranışları da gösterebilirler.

Geleneksel cinsiyet normların etkisi, toplumun kültürel yapısı, gelenek ve görenekleri beraberinde ne tür uygulamalar getirmektedir ki erken yaş evlilikler, hukuki yaptırımları dahi göz önünde bulundurulmadan gerçekleşmeye devam etmektedir. Aileler için önemli olan nedir? Çocuklarına bir hayat mı kurmaktadırlar yoksa çocuk istismarının önünü evlilik olgusu altında açmakta mıdır? Tüm bunlara yanıt aramaya çalıştığımız

araştırmamız içerisinde genel olarak kültür içerisinde aile ve ailenin içerisinde kadına vurgu yaptıktan sonra sempatik bir kavram haline getirilmiş, birçok araştırmacı tarafından kanayan yaramız olarak vurgulanan erken yaş evlilikleri ve toplumsal cinsiyet bağlamında en çok konudan etkilenen kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi “ocuk gelin”lerin yanı sıra ocuk damatların tanımlamalarını yapabilmek ve nedenleri, sonuçları noktalarında çözüm odaklı kararlar ortaya koyabilmek önemlidir. Aynı zamanda erken yaşta evlendirilen kız ya da erkek çocukları fark etmeksizin evlilik olgusu altında meşrulaştırılan ocuk istismarı konusu en temel önceliğimiz olacaktır.

1. BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMEL

1.1. Aile Kavramı

İnsani ve toplumsal hayat kurumlarının belli işlevleri yerine getirebilmesine bağlıdır. Antropolog ve sosyologların belirlemelerine göre bunların en temel olanları genel olarak insanın maddi ihtiyaçlarını giderebilmesi, aşkın ile bağlantı kurabilme sorunlarını giderebilmesi, birbirleriyle uyum içerisinde yaşayabilmesi yani insanın topluluğa uyulanması, ortak düzenin sağlanması, mevcut vakitlerinin insana özgüllüklerde değerlendirilebilmesi ve nihayet soyun sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi olarak sıralanabilir. Aslında tüm bu sayılanlar toplum içerisinde var olan çeşitli kurumlara denk gelmektedir. Aile ise bir kurum olarak insan soyunu sürdürme, cinsel hayat başta olmak üzere birincil ilişki ihtiyacını gideren bir kurumdur (Sarı, 2013:17).

Aile kavramı, genel geçerliği olan, sosyal grup ile aile fertleri arasındaki bağı içeren, bunun yanı sıra adet, gelenek, göreneklere sahip, kültürel unsurları içinde barındıran bir birimdir. Aile belirli bir toplumsal düzenin ögesidir. Toplumun tarihi aile tarafından gelişmektedir. Toplumsal ve ekonomik düzen aileyi tarihsel temelde ele almaktadır (Nirun, 1994: 17).

Aile sözcüğü, Latince “famulus”, evcil köle anlamını taşımaktadır. Familia, bir tek efendiye bağlı olan kölelerin tümüne yani başka bir anlam ise, aynı andan veya kayın bağı olan kişilerin oluşturduğu topluluktur. Aile kavramı şu şekilde de tanımlanmaktadır; içerisinde insanın üretildiği, topluma hazırlama evrelerinin gerçekleştirildiği, cinsel ilişkilerin belirli bir şekilde düzenlendiği, anne-baba-çocuklar arasında belirli bir içen ve sıcak ilişkinin gerçekleştiği, ekonomik etkinliklerin gerçekleştirildiği toplumsal yapıdır (Güler ve Ulutak, 1992: 23).

Aile kavramı birçok sosyal yapıdan farklı, kendine has özelliklere sahip sosyal bir oluşumdur. Toplumsal olgulardan, gelişimden ve yapıdan genel itibari ile etkilenmekte buna bağlı olarak değişiklikler gerçekleştirmektedir. Ailenin mevcut özellikleri devamlılık arz etmektedir. Ailenin karakteristik özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır (Dündar, 2016: 40-41):

- Aile evrenseldir.
- Aile duygusal bir temele sahiptir.
- Aile şekillendirici bir yapıya sahiptir.
- Aile sınırlı bir kapsama sahiptir.
- Aile sosyal yapının çekirdek örneğidir.
- Aile bireylerinin kendilerine has sorumlulukları bulunmaktadır.
- Aile sosyal kurallar ile yapılandırılmıştır.
- Aile sürekli ve geçici bir doğaya sahiptir.

Aile, toplumun çekirdeğini oluşturmaktadır. Aile eski bir geçmişe sahip toplumsal bir oluşumdur. Tüm toplumsal kurumlarda yaşandığı gibi aile kurumunda da zamanla değişimler meydana gelmiştir. Tüm özelliklerinde ve öğelerinde önemli oranlarda değişimler meydana gelmiştir. Geniş bir yapıya sahip olan aile kurumu küçülerek çekirdek aile formuna dönüşmüştür. Toplum bireylerin meslek edindirilmesi, eğitimi, dönüşümünü bazı kurumlara aktarmıştır. Ama çocuğun meydana getirilmesi, çocuğun bakımının yapılması, sevginin gösterilmesi, korunması, büyütülmesi ve yetiştirilmesi, ahlaki değerlerin verilmemesi, topluma kazandırma gibi görevlerini iletmiş sürdürmektedir. Sonuç olarak aile, insanlığın devamı ve korunması için temel bir oluşumdur. İşlemlerini her dönem devam ettiren ebedi bir kurumdur (Kır, 2011: 382).

Sarı (2013) çalışmasında Bilimsel alanda herhangi bir olgunun Aristotal yani bir temel niteliğiyle yapılan tanımlar yeterli olmamaktadır. Bilimsel tanımlar ancak konu ile ilgili belli özellikleri açıklayan ve bu doğrultuda şekillendirmeler yapan açıklayıcı bir tanımdır ve aile içinde bu kural geçerli olmakla birlikte aileyi ve aile kurumunu daha iyi anlayabilmek için aile çatısı altında yer alan belli kavramlara da açıklık getirmek gereklidir. Aynı zamanda antropologların kullandığı ve “i sistemi” adını verdikleri sistem aile çatısı altında yer alan diğer başlıkları değerlendirmemizde yardımcı olacaktır (Sarı, 2013:18)

Aile çatısı altında ilk karşımıza çıkan kavram “evlilik” kavramıdır. Evlilik; iki ayrı cinsten, bir erkek ve bir kadının soyunu sürdürmek, birincil ilişkiler içerisinde cinsel ilişkilere de meşruiyet sağlamak üzere hayatlarını birleştirmeye karar vererek birlik

oluşturmalarıdır. Evlilik kavramı günümüzde her ne kadar anlamsal ve yapısal olarak değişiklik gösteriyor olsa da Sarı'nın (2013) çalışmasında yer verdiği üzere evlilik temel yapısında insan soyunun devamının sağlanması en önemli unsurdur. Sarı'ya (2013) göre;

“Bu durum ancak iki ayrı cins arasında sağlanabileceğinden temelde yer alan cinsel ve kültürel bağ, tek başına iki aynı cinste yer almamaktadır. Bu sebeple iki aynı cins soyu sürdürme işlevini yerine getirmediği için evlilik bağı kumuş sayılmazlar. Kültürel boyutu ile değerlendirdiğimizde ise; erkek ve kadın olarak iki ayrı cinsin resmi olarak bir araya gelmesi nikâh yolu ile gerçekleşir. Sadece erkek ve kadın olarak cinsiyet rolü taşıyan bireyler, evlilik bağı ile karı ve koca rolü kazanmaktadır. İlk kurulduğu aşamada çocukları olmayan çiftin birlikteliği evlilik birliği olarak devam eder. İkinci kavram ise evlilik birlikteliği sonucu “çocukların” dünyaya gelmesidir. Çocukların dünyaya gelmesiyle soy bağları oluşur. Burada da karşımıza kan bağı ve kültürel bağ çıkmaktadır. Kan bağı çocuğun anne ve babaya olan nispetini ifade ederken, kültür bağı ise; toplumun soya ilişkin görüşünü ifade eder. Üçüncü olarak “evlatlar kuşağı” karşımıza çıkmaktadır. Çocukların dünyaya gelmesiyle karı-koca rolünün yanı sıra analık ve babalık rolleri de çiftlere yüklenmiştir. Aynı zamanda bir ebeveyn grubu oluşturmuşlardır. Çocuklar ise artık evlat rolündedir. Birden fazla çocuğun doğumuyla da kardeşlik adı verilen yeni bir bağ kurulur. Kardeşlik bağı da kendi arasında çocukların cinsiyetlerine göre değişmektedir. İlerleyen her zaman aile bireylerinin yeni rolleri üstlenmesini de beraberinde getirir. Evlatların yuvadan ayrılarak kendi evlilik birliklerini kurmaları ve kendi çocuklarına sahip olmalarıyla anne ve baba rolleri yerini büyük anne ve büyük baba rollerine bırakır. Çocukların çocukları ise evlatlık ve torun olma rollerini aynı anda üstlenirler. Dördüncü olarak karşımıza çıkan kavram ise “akrabalık” kavramıdır. Akrabalık çok kısa olarak ailesel yakınlık olarak tanımlanabilir. Akrabalık bağının üzerinde büyük anne ve babalar, bir yanda çocuklar ve torunlar, diğer yarlarda ise çocukların yeni evlilik birliktelikleri sonucu bu bağa dâhil olan dünürlere, çocukların kendilerinin ebeveyn olması sonucunda ise hala, amca, dayı, teyze gibi yeni kavramların dâhil olmasıdır. Akrabalık arasındaki ilişkilerin kültürel boyutu ise birbirlerine duygusal olarak, gelenek ve görenekler açısından bağlılıkları ile alakalıdır.(Sarı, 2013:9-20).

Aile çatısının altında yer alan diğer kavramlarda göz önünde bulundurulduğunda artık biliyoruz ki aile yalnızca anne, baba ve çocuklardan oluşan basit bir birliktelikten ziyade içerisinde birçok bağı bulunduran karışık bir birliktir. Tüm bu açıklamalardan sonra Sarı (2013) aileyi şu şekilde tanımlamıştır: “*Aile, insan soyunu sürdürmek üzere iki farklı*

cins arasında kurulan, evlilik bağıyla başlayan, birincil ilişkilere dayanan, bu arada cinsel ilişkilere meşruiyet kazandıran, soy ve akrabalık düzeyleriyle toplumsal bir boyut taşıyan, soyut bir ilişiler olması itibariyle kültürel bir kurum; ama nesnel insanlardan oluşması itibariyle fiili bir gruptur.” (Sarı, 2013:20).

Toplum içerisinde önemli bir yere sahip olan aile örgütsel yapının temelini meydana getirmektedir. İnsan bir aile içinde büyümek ve yetişmek durumundadır. Bu insanın öne doğasında bulunmaktadır. Aile içerisinde insanlar ihtiyaçlarının temin etmektedirler. Bu ihtiyaçlar; fiziksel, ruhsal, kültürel, eğitimsel ve manevi değerler şekilde sıralanmaktadır. Toplumunu oluşturan aile yapısı içerisinde kişilerin bu ihtiyaçlarının temini, kuşaklar arasında ilişkinin sağlanması, manevi değerlerin artırılması ve tüm bu unsurların yeni kuşaklara aktarımını sağlamaktadır (Ayhan, 2014: 3).

1.1.1. Ailenin Geçmişten Günümüze Değişimi ve Aile Türleri

Temel eğitim çağlarımızdan itibaren görmekte olduğumuz değişen üretim biçimleri ile doğru orantılı olarak insanlık tarihi içerisinde değişen dört farklı toplum tipi olduğunu biliyoruz. Bu kısımda genel olarak ilerleyen, gelişen insanlık tarihi içerisinde kendinden bir öncekine göre üretimde meydana gelen farklılık ile değişim gösteren yaşam biçimlerini ve bu yaşam biçimlerinin aile ve aile yapısı üzerinde temelden yol açtığı değişikliklere değinilecektir.

İlk insan toplulukları “avcı ve toplayıcı toplum” olarak geçmektedir. Avcı ve toplayıcı toplumlar basit araç ve gereç üretiminde bulunan avcı ve toplayıcı ilk insan topluluklarındaki üretim ilişkileri, ortak mülkiyeti, ortak bölüşümü ve ortak iş bölümünü kapsamakta olup kadının üretim sürecinde üstlenmiş olduğu önemli roller anaerkil toplum ve soyun anneye göre belirlendiği yapının temelini ortaya çıkarmıştır. Marshall (2009:22) anaerkillik kavramını iki farklı şekilde tanımlamaktadır. İlk olarak karşımıza çıkan “annelerin aile reisi olduğu bir toplumsal örgütlenme tipi ve soyun annelere göre belirlendiği yaygın kullanım” ikinci olarak ise karşımıza çıkan tanım ise daha spekülatif bir tanım olan “annelerin güç konumlarını ellerinde bulundurdukları bir topluma gönderme” şeklindedir. Avcı ve toplayıcı toplumlar ortak dönemden yaklaşık 50.000 yıl öncesine dayanmakta olup şimdi tamamen yok olmanın eşiğindedir. Avcı ve yiyecek toplayıcı toplumların pek çoğu küçük göçebe gruplardan meydana gelirken bir kısmı daha geniş bir toplumsal örgütlenme içerisine girmiştir. Genel olarak yaşamlarını avcılık, balıkçılık ve

doğada bulunan yenilebilir bitkilerin toplanmasıyla kazanmışlardır. Avcı ve toplayıcı gruplar içerisinde avcılık erkekler, yiyecek toplamanın ise kadınlar tarafından üstlenildiği, cinsiyete dayalı bir iş bölümü etrafında kurulmuştur. Kadınların daha çok toplayıcı olarak belirlenmesinde ise anne olmanın faktörü yani doğurganlığın söz konusu olması etkili olmuştur. Toplum içerisinde eşitsizlik yok denecek kadar azdır. Toplum içerisinde rütbe farklılığı yaş ve cinsiyet ile sınırlıdır (Giddens, 2008:68, Marshall, 2009:47).

Engels (2010:42), kitabında kadın ve erkek arasında kurulan ilişki biçimini günümüzden bağımsız olarak kurulan bütün kurallardan yoksun cinsel ilişkiler olarak nitelendirmiştir. Yani sosyo kültürel değerler açısından yasaklanmış ya da onaylanmayan cinsel ilişkiler yerine kız ve erkek kardeşin ya da anne ve erkek çocuğun birbirlerinin karısı ve kocası olduğu durumlar söz konusudur. Meydana gelen çarpık ilişkiler beraberinde çocukların sorumluluğun toplumun ortak paylaşımında olmasına sebebiyet vermiştir.

Zaman içerisinde üretim araçlarında meydana gelen değişimler doğrudan üretim ilişkilerini de etkilemiştir. Bu durum ise beraberinde toprağa yerleşik olarak yaşamayı getirmiştir. Yerleşik hayata geçişle birlikte avcı ve toplayıcı toplumlarda görülen göçebe yaşam biçimi sona ermiş ve daha geniş bir örgütlenme biçimi olan klanlar ortaya çıkmıştır. Bu topluluklar doğada hazır halde buldukları bitkileri üretmeye ve hayvanları evcilleştirmeye başlamışlar ve sürekli bir besin kaynağını elde etmişlerdir (Köse, 2012:19). Üretim araçlarının gelişmesiyle beraber tarım toplumu içerisinde güç dengelerinin oluşmuş, güç dengeleriyle beraber yeni otoriteler de meydana gelmiştir. Toplum içerisinde emek ve emek için harcanan güç erkekler tarafından sağlanmaktayken yetersiz kalınan emek gücü için yeni güçlere ihtiyaç duyulmuş bu durumsa beraberinde köleci ve ataerkil toplum yapısının oluşması için gerekli alt yapının oluşmasına neden olmuştur. Köse(2012), emek gücüne artan miktarda duyulan ihtiyaç ile beraberinde üretim ilişkilerinin değişmesinin cinsler üzerinde meydan getirdiği değişimi şu şekilde ifade etmiştir.

“Üretim ilişkilerinin değişmesi avcı toplayıcı toplum yapısının değişerek ve gelişerek olumlu-olumsuz sonuçları ile oluşan tarıma dayalı toplum biçimi toplumsal düzen farklılıklarını getirdiği gibi kadın ve erkek arasında mevcut cinsel birlikteliklerde de değişimlere neden olmuştur. İkel toplumlarda görülen bütün kurallarda yoksun cinsel ilişki yerine getirilen yasaklar ile birlikte “kandaş aile” yi meydana getirmiştir. Zamanla cinsel birlikteliklere toplum içerisinde mevcut değişimlere bağlı olarak yeni düzenlemeler getirilmiş, kandaş aile yapısı yerini ortaklaşa aileye bırakmış ve gittikçe arttırılan cinsel

ilişkiler içerisinde yer alan kardeş birliktelikleri aile içi birlikteliklerin önüne geçilmiş ya da toplum içerisinde doğan çocuğun annesinin belli olup babasının kim olduğunun belli olmaması iki başlı aile kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. İki başlı ailede bir kadın ve bir erkeğin birlikteliği ve aileyi oluşturması söz konusudur.” (Köse, 2012:20).

Tarım toplumuna geçiş, üretim araçlarında yaşanan gelişmeler kadın ve erkeğin ailedeki ve toplumdaki rol ve statülerinde de köklü değişimler meydana gelmiştir. Erkeğin toplumsal statüsü giderek güçlenirken kadın ise ikincil bir plana itilmiştir. Dönem içerisinde gelişen tarım ekonomisinin özel mülkiyeti ve daha çok mal elde etmeyi, dışa bölünmenin önüne geçilebilmesi için akrabalık ilişkileri içerisinde işler yürütülmüştür. Bu durum ise geniş aile biçimlerini ortaya çıkarmıştır (Köse, 2012:16). Değişen üretim biçimleriyle birlikte toplumsal yapıda meydana gelen en önemli iki değişim ilk olarak erkeğin toplumda egemen yapı haline gelmesi ve ikinci olarak ise; kölelik sisteminin oluşması iken kadınlarda zamanla üretim içerisinde yer almaya başlamış ve üretim içerisinde yer almayan diğer kadınlara oranla erkeklere daha az bağımlı kılmıştır. Kölelerin aile yaşantısı ise belli bir aile bütünlüğüne dâhil olmamakla birlikte efendi konumunda bulunan kişilerce her an satılabileceklerini ve aile bildikleri ortamdan koparılabilecekleri bir durumdan ibarettir. Zaman içerisinde köle toplumu ya da bir efendiye ait köle ailesi egemen sınıfın aile yapısını yansıtmamakta ve bir eşya gözüyle görüldüğünden gitgide zayıflayarak toplumsal biçimde yeni değişimlere sebep olmuştur. Feodal toplum düzeni ortaya çıkmış ve tarıma dayalı bir toplum biçimi olması sebebiyle toprak daha değerli hale gelmiştir. Toprağın sahibi kraldır ve kral adına soylular geniş topraklar işletmektedir. Köylüler ise hangi soyluya bağlı ise ona hizmet etmektedir. Gelişen toplumla birlikte derinleşen sınıf farklılıkları toplumun en küçük birimini oluşturan aile yapısında da köklü değişimlere neden olmuştur.

Tayanç ve Tayanç (1981:57-69) tarım toplumunda ve feodal düzen içerisinde ailede meydana gelen değişimi gücü elinde bulunduran toprak sahiplerinin artı ürün ve artı emek sahibi olabilmek adına köylülerin evlenmelerini ve daha çok çocuk sahibi olmalarını temel almaktadır. Daha çok evlilik daha çok çocuk demekle birlikte artan üretim ve yüksek miktarda fayda elde edilecek emek demektir. Toprak sahipleri her ne kadar evlilik oranlarının artması yönünde hareket ederken aynı zamanda bu evliliklerin oluş biçimlerine de bir takım kurallar getirmişlerdir. Kendi sahip olduğu topraklar içerisinde yaşamakta olan köylülerin dışarıdan kız almasında sakınca görmezken dışarıya kız verme konusunda sert bir tutum izlemişlerdir. Bunun en büyük sebebi ise iş gücü kaybının olmasıdır. Egemen sınıf

içerisinde ise bu durumun tam tersi hâkimdir. Başka bir toprak sahibinin kızını almak ya da başka bir toprak sahibine kız vermek ise toprakların birleşmesine dayanan çıkar ilişkisini beraberinde getirmektedir.

İlerleyen süreçte üretim araçlarında meydana gelen yeni değişimler sanayileşmeyi beraberinde getirmiştir. Sanayileşme ile birlikte özel alan ve kamusal alan ayrımı gerçekleşmiş ve toplumun sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile ortaya çıkmıştır. Diğer dönemde olduğu gibi bu dönemde de ataerkillik, babanın ailedeki hâkimiyeti anlamının ötesinde egemen sınıf erkeğin diğerleri üzerindeki ekonomik, politik ve ideolojik hâkimiyeti şeklinde varlığını devam ettirmiştir (Köse, 2012:15).

1980 yıllarında gerçekleşen sanayi sektöründen hizmet sektörüne doğru hızlı değişim beraberinde kadınları aktif iş gücüne katılmasını sağlamıştır. Kadınları hizmet sektörü üzerinde artan hızda rol alması aile içi ilişkilerde de değişimleri beraberinde getirmiştir. Günümüze doğru ise aile içi ilişkiler güç ve otorite bakımında daha eşitlikçi bir çerçevede meydana gelmektedir. Tüm meydana gelen bu değişimler bireylerin evlilik birliğine, aile kurmaya yönelik düşüncelerini de etkilemiştir. Değişen ve dönüşen toplumsal olaylar beraberinde değişen aile türlerini de getirmiştir (Köse, 2012:15-16).

Aile yapısı her toplumda farklı şekilde yapılanmıştır. Ailenin farklılaşması ve şekillenmesinde etkili olan unsurlar, otorite ve hane halkıdır. Bu bağlamda farklılıklar şu şekilde tanımlanmaktadır (Gökçe, 1976: 57-58):

1.1.1.1. Sosyo-ekonomik aşamalara göre aile türleri

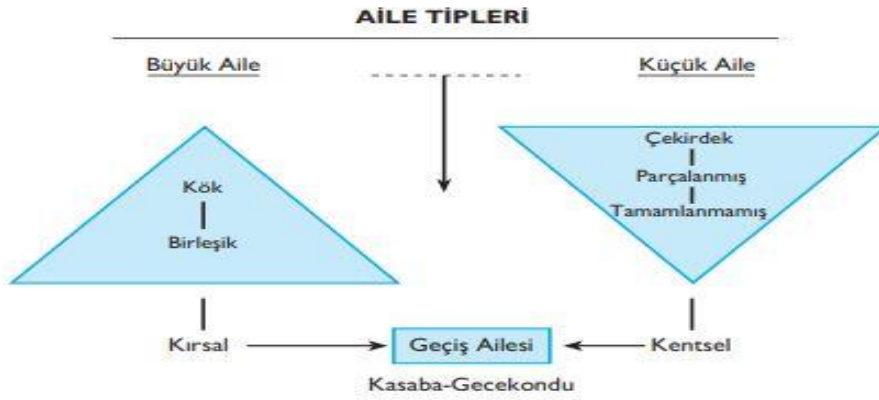
Sosyal gelişime göre aile yapısı da değişkenlik göstermiştir. Tarımın egemen olduğu toplum yapısında yaşayan aile gruplarına sanayi öncesi aile denilmektedir. Sanayi Devrimi'nden sonra ise sanayi ailesi kavramı oluşmuştur. Değişen toplum ve aile yapısı ile birlikte sanayi ötesi aile kavramı ortaya çıkmıştır (Dündar, 2016: 45).

- Sanayi öncesi ailesi
- Sanayi ailesi
- Sanayi ötesi ailesi

1.1.1.2. Büyüklüğüne göre aile türleri

Büyüklüğüne göre aile yapısı büyük ve küçük aile şeklinde sıralanmaktadır. Büyük aile yapısında ataerkil oluşum görülmektedir. Erkek egemenliğinin bulunduğu, tarım ile geçimin sağlandığı bir yaşam tarzına sahiplerdir. Küçük aile ise günümüz toplum yapısında şekillenmiştir. Tarımdan makinarya geçişle birlikte değişen sosyal ve ekonomik etmenler aile yapısına etkilemiştir. Az çocuklu, fabrika, ticaret ve hizmet sektöründe çalışan bir aile yapısı ortaya çıkmıştır. Geçiş ailesi ise, büyük aileden küçük aileye geçiş esnasında küreselleşme ile meydana gelen aile türüdür (Dağ, 2012: 39-40). Ailenin büyüklüğü ise aşağıdaki tablo da şu şekilde türlere ayrılmıştır.

Tablo 1.1. Büyüklüğüne Göre Aile Türleri

Kaynak: Gökçe, 2011: 53.

1.1.1.3. Güç ve otoritenin dağılımına göre aile türleri

Otoritenin erkek veya kadın olmasına bağlı olarak aile yapısı değişkenlik göstermektedir. Bu açıdan ana ve baba ilesi olarak iki grupta ele alınmaktadır. Gruplandırmalarda otorite, konum, akrabalık bağı, mülk kavramı birlikte ele alınmıştır (Gökçe, 1976: 57-58).

- Ana Ailesi
- Baba Ailesi
  - Baba Ailesi
  - Bölünmez Asaba
  - Ataerkil Aile

- Büyük Aile
  - Birleşik Aile
  - Kök Aile
- Küçük Aile

1.1.1.4. Soyun izlemesine göre aile türleri

Mülk ve miras kavramlarının soy bazlı ele alındığı aile türüdür. Bu evlilik türü babasoyu ve annesoyu evlilik olarak ikiye ayrılmaktadır. Babasoyu evlilikte tüm miras ve mal unsurlarının erkekler tarafından kazanılmış hak olduğu kabul görmektedir. Annesoyu evlilikte durumun tam tersi yaşanmaktadır. Tüm haklar, mallar anne soyuna geçtiği düşüncesiyle hareket edilmektedir. Tüm bu yapı sadece kadın ve erkekleri kapsamamakta, tüm aile ve tüm topluluklar için geçerli olan bir aile türüdür (Kuru, 2016: 8).

1.1.1.5. Yerleşim yerine göre aile türleri

Yerleşim yerine göre aile türleri matrilokal, patrilokal ve neolokal şeklinde üç alana ayrılmıştır. Matrilokal evlilik; iç güveysi olarak nitelendirilen, erkeğin kadının ailesinin yanında ve himayesinde oluşturduğu aile türüdür. Patrilokal evlilik; kadının erkeğin ailesinin yanında ve himayesinde yaşamaya başladığı aile türüdür. Neolokal evlilik; ise aile yanının ve himayesinin dışında kadın ve erkeğin ayrı ev açarak yaşamaya başladığı aile türüdür (Dağ, 2012: 42).

1.1.1.6. Yeni aile türleri

Modern toplumda gelenek haline gelerek kabul edilen geniş ve çekirdek aile tipleri, yeni aile türleri ve aileye alternatif olarak ortaya çıkan yaşam biçimleriyle yarışmak zorundadır. Toplumda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin ardından nasıl geniş aile tipleri çözülerek modern çekirdek aileyi ortaya çıkarmışsa son dönemlerde meydana gelen değişim ve dönüşümlerde çekirdek aileye alternatif yeni aile türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni oluşan aile tipi olarak karşımıza ilk çıkan tek ebeveynli ailelerdir. Burada karşımıza özellikle batı toplumlarında ailenin geçirdiği hızlı değişimler sonucunda babasız aileler ya da başkasının yerine doğum yapan taşıyıcı anne gibi yeni kavramlar karşımıza çıkmaktadır. Ya da farklı bir aile türü üvey aileler ile karşılaşılmıştır. Bu durum ise boşanan çiftlerin başkaları ile hayatlarını tekrar birleştirmeleri ile meydana gelmiştir. Bu

durum ise; ailede yer alan çocukların durumlarını da farklı etkilemiştir. Yapılan araştırmalar yeni kurulan aile içerisinde üvey anne, üvey baba ve üvey kardeşleri ile yaşamakta zorluk çekmekte, içerisinde buldukları durumdan olumsuz etkilenmektedirler. Bir başka aile tipi ise; evlenmeksizin ya da başka bir deyişle resmi nikâh olmaksızın beraber yaşama olarak tanımlanmaktadır. Birlikte yaşama, kişilere evliliğın getirdiğı evlilik bağlarından uzak durmayı sağlamaktadır. Birlikte yaşayarak ekonomik olarak bağımsızlıklarını sürdürebilmektedirler.

1.1.2. Sosyoloji Kuramları ve Ailenin Dünden Bugüne Kuramsal Gelişimi

Sosyolojinin gelişim evresinde ailenin ele alınış biçimi, içinde bulunulan toplumsal yapıyı çözümleyebilmek adına ayrı bir öneme sahiptir. B. Adams aile hakkında sosyolojik gelişim açısından dönemselleştirmelerden bahsederek 4 ayrı sınıfta değerlendirme yapmıştır. Bu sınıflandırmaya göre ilk sırada 1860-1890 yılları arasını açıklayan Sosyal Darwinizm dönemi, ikinci olarak 1890-1920 yılları arasını açıklayan Sosyal Reform dönemi, üçüncü olarak 1920-1950 yılları arasında Bilimsel alışma Dönemi, dördüncü ve son olarak 1950 ve sonrası Aile Kuramına Yönelim yer almaktadır (Güçlü, 2012:67).

Aile üzerine ilk mevcut tartışmalar Darwin'in 1859 yılında yazmış olduğu Türlerin Kökeni adlı eserini yayınlamasından sonra başlamıştır. Backofen, Westermarck, Engels ailenin evriminden söz etmişler ve tezlerini ise kültürlerarası ve antropolojik çalışmalar ile desteklemişlerdir. Karşılaştırmalı metot ve betimleyici analizi kullanarak yapılan çalışmalar aile sosyolojisi alanında yapılan çalışmaların temelini oluşturmaktadır. Sosyal Darwinizm olarak geçen bu dönemde daha çok tarihsel kayıtlardan ortaya çıkan toplumların akrabalık, sosyalizasyon ve evlilik örüntüleri ele alınmış, dönemin yazarları ise bulguları tek yönlü evrimcilik varsayımı ile özümlemişlerdir (Güçlü, 2012:68).

1890-1920 yılları arasını nitelendiren Sosyal Reform dönemi ise; Nock ise; "Endüstri devrimi ve endüstrileşme ile birlikte yoksulluk, ocuk iş gücü, fahişelik, gayri-meşruluk, boşanma gibi konular üzerinde yoğunlaşılarak toplumdaki dalgalanmalar ile aile problemleri arasındaki ilişkiler keşfedilmeye çalışılmıştır." şeklinde açıklamaktadır. Bu dönemin çalışmaları, sosyal özölmeyi ve bozulmayı iyileştirme gibi ahlakçı bir amaca da sahiptir (Güçlü, 2012:68).

1920-1950 yılları arasını kapsayan "Bilimsel alışma Dönemi" ise; bilimsel çalışmaların temelinin atıldığı bir dönem olarak ele alınabil. İlk olarak yapılan

araştırmalarda karşımıza çıkan 1924 yılında kurulan Amerikan Sosyoloji Cemiyetidir. Daha sonraları bu cemiyet adını Amerika Sosyoloji Derneği olarak değiştirmiştir (Canatan, 2016;34). 1926 yılında ise E. Burgess aileyi somut ampirik araştırmaların konusu haline getirecek açıklamalarda bulunmuştur (Güçlü, 2012:68).

Literatür taraması kapsamında görölmüştür ki; 1950 yılına kadar olan çalışmalar bize aile hakkında ne tür araştırma yapılırsa yapılısın sistemli bir temel üzerine oturtulmamıştır. Aile ancak son dönem yani 1950 ve sonrasında “Sosyal Darwinizm, Sosyal Reform ve Bilimsel alışma” dönemlerinin ortak bir alanda buluşması sonucunda Aile Kuramına Yönelim dönemini başlatmıştır.

1950 ve 1980 yılları arasını ise Klein ve White üç şekilde sınıflandırmıştır (Canatan, 2016:34-35).

1. Kavramsal ereve alışmaları (1950-1966)

2. Formel Teori İnşası (1967-1979)

3. oğulculuk (1980 ve Sonrası)

Kavramsal ereve alışmaları; Bu döneme kadar yapılan çalışmalar bir senteze ulaştırılmış ve böylece aile konusunda teori oluşturmanın şartları tamamlanmıştır. Aynı zamanda aile ile diğer sosyal yapılar arasındaki ilişkiler araştırma konusu yapılmıştır (Canatan, 2016:34-35).

Formel Teori İnşası; Bu dönemde gerek teorik alanda gerekse aile sosyolojisi üzerine yapılan çalışmaların örgütlendirilmesi konusunda önemli girişimler olmuştur. Teori alanında dönemin en önemli alışması Burr, Hill, Nye, Reiss editörlüğünde yapılan “Aile Hakkında ağdaş Kuramlar” (1979) olmuştur. Genel olarak metodolojik çalışmalar tümdengelim ve tümevarım yöntemleri üzerinden yürütölmüştür (Canatan, 2016:34-35).

oğulculuk; İlk olarak aile konusunda teorik ve pratik çalışmalar yapan araştırmacıların katkılarının niceliksel olarak büyümesinin yararlı olacağı düşünölmüştür. İkinci olarak kısmi ve uzmanlığa dayalı çalışmaların derinleştirilmesine sıcak bakılmıştır (Canatan, 2016:34-35).

1980'lere gelindiğinde aynı zamanda genel olarak varolan kuramları iyileştirmeye çalışmak, yeni ve farklı kuram biçimleri geliştirmek ve kuram oluşturma metodolojileri oluşturmak, kültürlerarası karşılaştırmalı araştırma ile kuramları sınamak temel eğilimler olmuştur. Genel olarak bu dönemde aile üzerine çalışmalar yapan tüm çalışmacıların hem fikir olduğu ortak nokta ise aile olgusunu anlamak için kullanılabilir genel bir aile kuramının olmamasıdır. Her ne kadar 1980 ve sonrasında aile sosyolojisine ilişkin kuramsal yaklaşımlarda bu tarz değişiklikler mevcut olsa da aynı zamanda 1960 yıllarından itibaren yapılan çalışmalarda geleneksel yaklaşıma kuramsal meydan okuma döneminin başladığı söylemleri de ter almaktadır. Bu dönemde aile sistemlerindeki değişmelerin, ailenin evrenselleştiğinden çok, farklı kültür olgusunun sonucu olması tartışılmıştır (Güçlü, 2012:69).

Son olarak ise; 1860'lı yıllardan günümüze kadar yapılan aile alanındaki tüm çalışmalar literatür irdelendiğinde bizlere göstermiştir ki; hangi disiplin ile ilgili çalışıyor olsun tüm bilim adamları kendilerine en yatkın olan açıklamalar, kavramları çalışmalarına yansıtmakta ve bu doğrultuda kendilerine ait tezlerini oluşturmaktadır. Aile çalışmacıları içinde bu durum geçerlidir. Kimi araştırmacılar erkeklerin kadınlara üstünlük sağlandığı ataerkil bir kurum olarak aileyi tanımlarken kimileri ise aile bireylerinin diğerinin davranışını etkilediği biçimler üzerinde durur (Güçlü, 2012:71). Araştırmacılar ve ortaya koydukları çalışmalar tüm bu farklılıklar içerisinde ortaya farklı kavram ve tanımlamalar çıkmıştır. Bu kapsamda da aileye ilişkin farklı kuramsal yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

1.1.3. Aile Araştırmalarına İlişkin Başlıca Yaklaşımlar ve Kuramlar

Aile kavramına ilişkin kuramsal gelişmelerin tarihsel sürecine bir önceki başlık altında yer vermiştik. Bu başlık altında ise aileye ilişkin yaklaşımlar ve kuramlar ayrı ayrı değerlendirilecektir. Alt başlıklar geçmeden önce yaklaşım ve kuram arasındaki mevcut farklılıkları değerlendirmek içeriği daha doğru anlayabilmek açısından önem taşımaktadır.

Bir şeyi mevcut malzemeyi ve zamanı en iyi şekilde kullanarak daha iyi ve daha verimli bir sonuç elde edebilme yordamı demek olan metod aslında her türlü işte önemli olmakla birlikte bilimsel çalışmalar için ayrı bir önem taşımaktadır. Bu alan ile ilgili açıklama ve belirlemelere ise metodoloji denmektedir. Metodolojinin en genel çerçevesini oluşturan yaklaşım, her hangi bir konuda fiili somut bir açıklama biçimi olmaktan çok belli temel eğilimleri ifade etmektedir. Yöntem ise daha fiili bir yolu ifade eder ve işlenen

konuya uygun tekniklerle takviye edilir. Metodolojide yaklaşımlar genelde kavramsal, yöntemler ise kuramsal çerçevelerdir. Kavramsal çerçeveler çoğu kez aklın gereği olarak tündengelimci bir yolla ortaya çıkarlar. Kuramsal çerçeveler ise çoğu kez birileri tarafından araştırmalar sonucu genelleme ve idealleştirmelerle elde edilmiş, kültür haritalarıdır (Koyuncu, 2013:41-42).

1.1.3.1. Aile sosyolojisinde başlıca yaklaşımlar

➤ Aileye ilişkin kurumsal yaklaşım

Aile konusunda bu yaklaşım en eski ve yaygın yaklaşımlardan biridir. Sosyolojik açıdan kurum, kültürün bir kısmıdır, insanların yaşam tarzlarının örüntüleşmiş bir kısmıdır. Bu yaklaşım aile ve evliliğe ilişkin olup tarihsel incelemeleri ve kültürel farklılıkları kapsar. Sayın'a (1990) göre kurumsal yaklaşım evlilik ve aile kurumunun, onu oluşturan parçalar tarafından ayakta tutulan bir organizma, bir sistem gibi dikkate alınan bütünsel toplum içine yerleştirilmesidir. İçli (1997) ise "kurumsal yaklaşım, yapısal işlevsel yaklaşımla benzerlik gösterirken betimsel, tarihsel ve karşılaşmacı olması nedeniyle de farklılık göstermektedir." der (İçli, 1997:63).

John Sirjamaki (1964) ise kurumsal yaklaşımı tanımlarken "Bir tek kavramdan ziyade, tarihsel karşılaştırmalar veya kültürel farklılıklar ve geçiş üzerine dayandırılan bir metododur." İfadesini kullanmıştır. Shernan ve Wood (1982:106) ise kurumsal yaklaşım daha çok aile kurumunun diğer kurumlarla ilişkileri bağlamında değerlendirerek ele alır. Bu görüş farklı toplumların sosyal koşulları tarafından ortaya çıkan geniş bir kadın-erkek rolleri ve pek çok aile biçiminin olduğunu söyleyerek Fonksiyonalist yaklaşıma karşı çıkar. Yani her dönemin aile yapısı ve organizasyon biçimleri kendi içerisinde birbirinden farklılık göstermektedir. 18. Yüzyıl antropologları ve 19. Yüzyıl sosyologlarından kaynaklı yapılan aile çalışmalarında kullanılan ilk yaklaşım türü olan kurumsal yaklaşım; çağdaş kurumsal çerçeve, tarihsel ya da kültürlerarası bir yaklaşım olarak değerlendirilmekle birlikte aile kurumunu üyeleri için gerekli işlevleri nasıl yerine getirdiği, diğer kurumlarla nasıl ilişki içinde olduğunu tarihsel süreç içerisinde inceleyerek anlaşılmasını sağlar. Aile fonksiyonlarında zamanla oluşan değişimlerle, bu değişimlerin aile ve diğer kurumları nasıl etkilediği ile ilgilenir. Kurumların bir doğuş amacı vardır. Temelde insan ihtiyaçları yer almakta olup zamanla birey ve grup ihtiyaçları olarak değişir. Kurumsal yaklaşıma göre toplumsal düzen ancak kurumlar ile sağlanabilir. Kurumsal yaklaşım geniş bir zaman

ölçeğinde sosyal değişmeyi inceler. Kurum, belli sosyal ihtiyaçları gidermek için örgütlenmiş sosyal normlar sistemidir. Leslie ve Korman (1989) her ne kadar kurumların biçimi tarihsel ve toplumsal olarak değişe de tüm toplumlarda beş temel kurum olduğuna vurgu yapmıştır. Bunlar; ekonomi, aile, yönetim, eğitim ve din kurumudur. Sosyal değişme, işlev, yapı, rol, statü kavramları da kurumsal yaklaşımın diğer kavramları olarak geçmektedir (Güçlü, 2016:78).

Klasik dönemde bu yaklaşımı benimseyen isimler arasında Marks, Engels, Durkheim, Mauss gibi araştırmacılar yer almaktadır. Daha yakınlarda ise yukarıda ismi geçen Sirjamaki dışında Zimmerman, Sussman sayılabilir. Ancak günümüzde kurumsal yaklaşıma ilişkin en temel ve önemli eleştiri ise; Aileyi ele alıp, aile üyelerini ihmal ettiği, tarihsel yaklaşımı çerçevesinde kısa dönemli değişmeler üzerinde durmadığı ve dönemin genel karakteri çerçevesinde makroskopik düzeyde olmasıdır (Koyuncu, 2012:45).

➤ **Aileye ilişkin yapısal-işlevselci yaklaşım**

Yapısal-İşlevselci Yaklaşım belli temel düşünceler çerçevesinde kendisini tanımlamaktadır.

a. Her toplum çoğunlukla kurum diye adlandırılan, alt sistemlerin oluşturduğu bir bütün veya sistem olarak görülmektedir.

b. Toplumu oluşturan her parça diğer parçayı etkiler yani bir parçadaki değişmeyi en azından potansiyel olarak etkilemektedir.

c. Sosyal sistemlerin bir dinamik denge içinde en iyi biçimde varlığını sürdürdüğü düşünülmektedir, yani meydana gelen değişmelerin çoğu sistemin işleyişini bozmayan sınırlar içinde oluşmaktadır.

Morgan (1975) ise tüm bu çerçeveler içerisinde aile kurumunun temel olarak üreme yoluyla toplumun işleyişini sağladığı ve toplumun sürekliliğini sağladığını ifade etmektedir. Yapısal-İşlevselci Yaklaşımında yani Fonksiyonalist yaklaşımda en yalın haliyle aile evrensel bir kurumdur ve evrensel fonksiyonlarını yerine getirmek zorundadır. Belli temel fonksiyonel ön gereklilikler vardır. Eğer toplum devam edecekse bu gereksinimlerin karşılanması gerekir. Aile kurumu ise bu fonksiyonları en iyi biçimde karşılar. Bu görüş aynı zamanda gelecekte bu fonksiyonların en azından birkaçının ya da tümünün diğer kurumlar tarafından yerine getirilmesinin olası olduğunu da ifade eder. Aile kurumu bazı

evrensel ve zorunlu fonksiyonlarla zorunlu bir biçimde bağlanmamıştır. Parsons tarafından çok açık olarak gösterilen bu yaklaşım aynı zamanda evrimci bir perspektife de bağlıdır. Kısaca bu görüş toplumların ve sosyal kurumların birbirlerinden farklılaşarak yapısal bir farklılaşma süreciyle evrim geçirdiğini ifade eder. Böylece modern toplumda iş evden ayrılmış olur. İşte tüm bu durum aynı zamanda ailenin fonksiyonlarının aile ile toplum arasındaki ilişkiler gibi değişebileceğini gösterir (Güçlü, 2016:72).

Özen (1990) ise “Aile Kurumuna Bazı Sosyolojik Yaklaşımlar” çalışmasında aileyi yapısal-işlevselci yaklaşım kapsamında üreme yoluyla toplumun işleyişini ve sürekliliğini sağlayan bir kurum olarak göstermektedir. Fonksiyonel yaklaşım aileyi açık sosyal bir sistem olarak ifade etmektedir. Aile ve toplum arasında sürekli etkileşim bulunmaktadır. Aile toplumun sürekliliğini sağlamaktadır. Toplumun aile yapısını ne derece etkilediği analizlerle açıklanmaktadır. Teori iki alanda hareket etmektedir: ilki üretimdir. Ailenin yapması gereken çocuğun fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarının temini ile mükelleftir. İkincisi, iç ve dış unsurları içine alan aile süreçlerini anlamayı hedeflemektedir. Her bir aile yegane alt sistemler olarak açıklanmıştır. Wright ve Leahey aşağıdaki sistem ilkelerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmiştir (Hallaç ve Öz, 2014: 146). Aile sistemi, üst sistemin bir ögesidir.

- Aile bütün bir yapı dâhilinde daha başarılıdır.
- Ailede yer alan bireyin değişimi tüm aileyi etkilemektedir.
- Aile farklılaşma ve durağanlaşma arasındaki dengesizliği dengeye dönüştürebilmektedir.
- Aile üyeleri tavır ve davranışları doğrusal değil döngüsel bir şekilde kullanılabilir ise daha faydalı bir yapı oluşturabilmektedir.

Sayın (1990) ise “Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri” çalışmasında yapısal-işlevselci yaklaşım ve aileyi “Yapısal-İşlevselci Yaklaşım aileyi ve ailesel sistemi, ailesel sistem doğrultusunda tüm olarak toplumsal sistemi ayakta tutmak anlamına gelen roller ve statüler ağına uygun olarak hareket eden bireylerden meydana gelmiş bir birim olarak dikkate alır.” İfadeleriyle anlatmaktadır. Aynı zamanda yapısal-işlevselci yaklaşım ailenin yaşam biçimleri analizine de yönelmiştir. Burada Sayın (1990) aile bireylerini kararlar alan etkin kişilerden çok, roller ve statüler sistemiyle bağlı bir kişi olarak görür. Aile bu sistem içerisinde bir değişim ajanından çok sistemin pasif bir ögesi olarak yer almaktadır. Bu

durum ise yapının statik görünümünü vurgulama ve değişimi savsaklama eğilimindedir (Sayın, 1990:28).

İşlevselci bakışaısına göre, toplum, sürekliliği ve kanı birliğini güvenceye bağlamak için özgül işlevleri başaran bir toplumsal kurumlar kümesidir. Bu bakışaısına göre, aile, toplumun temel gereksinimlerine katkıda bulunan ve toplumsal düzeni sürdürmeye yardım eden önemli görevler başarır. İşlevselci gelenekte çalışan sosyologlar, çekirdek ailenin modern toplumlarda belirli kimi uzmanlaşmış rolleri yerine getirdiğini düşünmüşlerdir. Endüstrileşmenin ortaya çıkışıyla birlikte, aile bir ekonomik üretim birimi olarak daha az önemli duruma geldi ve üremeye, çocuk yetiştirmeye ve toplumsallaşmaya daha çok odaklandı. Amerikalı sosyolog Talcott Parsons'a göre ailenin başlıca iki işlevi birincil toplumsallaşma ve kişiliğin dengelenmesidir. Birincil toplumsallaşma, çocukların, içinde doğmuş oldukları toplumun kültürel normlarını öğrendikleri süreçtir. Bu, çocukluğun ilk yıllarında gerçekleştiğinden, aile insan kişiliğinin gelişimi için en önemli arenadır. Kişiliğin istikrar kazanması, erişkin aile üyelerine duygusal olarak yardımcı olmada ailenin oynadığı role gönderme yapar. Erişkin erkeklerle kadınların arasındaki evlilik, erişkin kişiliklerin onun aracılığıyla desteklendiği ve sağlıklı kalmasının sağlandığı düzenlemedir. Endüstri toplumunda ailenin erişkin kişiliklerini dengelemedeki rolünün can alıcı olduğu söylenir. Bunun nedeni çekirdek ailenin genellikle akrabalarından uzak olması ve endüstrileşmeden önce ailelerin daha büyük akrabalık bağlarından yararlanmayı başaramamasıdır. Aynı zamanda Parsons aileyi endüstri toplumunun istemlerini ele almak için en iyi donanmış birim gözüyle de bakmaktadır. Ancak günümüzde Parsons 'ın aile hakkındaki görüşleri erkeklerle kadınların arasındaki evsel iş bölüşümünü doğal ve sorunsuz olarak göstermesinden kaynaklı ağır eleştirilere maruz kalmıştır (Giddens, 2008:279).

➤ **Aileyle ilişkin etkileşimci ve sembolik etkileşimci yaklaşım**

Aile ile ilgili oluşturulan diğer bir yaklaşım ise Sembolik Etkileşimciliktir. Sembolik Etkileşimcilik, Amerika sosyologlarının aileyi anne, baba ve çocuklar arasındaki etkileşimlerine göre analiz etmesiyle ortaya çıkmıştır. Sembolik Etkileşimciler insanların birbirileri ile kurdukları iletişimi ele almaktadırlar. Sembolik Etkileşimcilik Georg Simmel, William James, Charles Horton Cooley, George Herbert Mead gibi önemli sosyologlardan etkilenmişlerdir. İnsan tavır ve davranışlarının güdüler yoluyla yönetildiğini öne sürmektedirler. İnsanlar iletişimini özgür bir şekilde sembollerle gerçekleştirme hakkına sahiptir. İletişimde sağlanan semboller, öğeler ve unsurlar aile içerisinde öğrenilmektedir.

Bu açıdan büyük önem arz etmektedir. Ailenin tanınması için aile içindeki diyalogun bilinmesi esas alınmıştır. Bu yaklaşım çocuğun doğuştan bilgisiz doğduğunu ileri sürmüş ve “Boş Levha” kuramını meydana getirmiştir. Çocuk boş levhayı değerleri ve etkileşimleri ile doldurmakta ve toplumsallaşmaktadır. Etkileşimci yaklaşımın temel unsurları şu şekildedir (Güçlü, 2016: 76)

- Bir ailenin davranışları toplumsal faktörlerden ziyade, aile içindeki iletişim ile şekillenmektedir.
- Sosyal davranışların ortaya çıkmasındaki etkili olan faktör sosyal çevredir.
- Temel bağımsız birim, etkileşim içinde, karar verebilen, aktifliğe sahip bireyler olmaktadır.

Koyuncu (2012) ise etkileşimci yaklaşıma göre aileyi içinde değişik kişilerin etkileştiği bir sosyal birliktelik olarak tanımlamıştır. Burada ailenin her üyesinin belirlenmiş bir konumu vardır. Bunların araştırılması bize gerekli analizleri sağlar. Bu karşılıklı etkileşimler ise bir oyuna benzer. Temelde bir senaryo vardır ve aile kökleriyle bunu gerçekleştirmektedir. Statü problemi, iletişim, çatışma, alış-veriş, evliliğin kendisi, boşanma, etkileşimin üzerinde odaklaştığı sorunlardır. Etkileşimci çerçeve sembolik olan ve sembolik olmayan olmak üzere iki başlıkta incelenir. Sembolik olmayan etkileşimde insan bir diğerinin davranış ve jestlerine doğrudan tepki gösterir. Doğrudan tepkinin arkasında yatan ana sebep ise anlam ile davranış arasında doğrudan bir uyum olması ve bu uyumun ekstra yorumlamaları gerektirmemesidir. Sembolik olan etkileşim yani “Sembolik Etkileşimcilik” ise insanların diğer bireylerle kurdukları iletişim üzerinde odaklaşırlar. Burada insan davranışları, jestler ve o davranışlara verdikleri anlam temelinde yorumlanır (Koyuncu, 2012:47).

Her yaklaşımda olduğu gibi Sembolik Etkileşimcilik yaklaşımında zayıf yanları bulunmaktadır. Canatan (2011:44) ise beş başlık altında ele almıştır.

1. Rollerin oluşmasında aktörlerin etkisi abartılmış ve yapısal etkenler göz ardı edilmiştir.

2. Bu yaklaşımdan hareketle araştırma yapan bilim insanları mikro araştırmaya yönelik oldukları için ve veri toplamada nitel teknikler kullandıkları için araştırma sonuçlarının genellemesi sıkıntısı ortaya çıkmıştır.

3. Bu yaklaşımdan hareketle geliştirilen kavramlar belirsiz ve zayıf tanımlanmışlardır.

4. Bu yaklaşım anlama dayalı bir araştırma peşinde olduğu için daha çok çapraz kültür çalışmalarında yararlı olmuş, ancak bir kültür içindeki araştırmalarda önemli görülmemiştir.

5. Son olarak ise; bu yaklaşım bireye fazla odaklanmış olduğu için kurumların önemini kavrayamamıştır.

➤ **Aileye ilişkin durumsal yaklaşım**

İçli (1997) çalışmasında durumsal yaklaşımı “Bireyin içinde bulunduğu durumu ve bireyin bu duruma verdiği yanıtları inceleyen bu yaklaşım, sembolik etkileşimci yaklaşım gibi aileyi etkileşimde bulunan üyeler bütünü olarak ele almaktadır. Ancak aileyi davranış yaratan bir ortam olarak kabul etmektedir. Aile dış etkilere açık olarak düşünülmektedir. Aile üyeleri için bir uyarı kaynağı oluşturabilse de bu konuda tek kaynak değildir. Bu yaklaşım bireyin davranışında durumun önemini vurgulaması açısından dikkat çekmektedir. Bireylerin tarihsel boyutta farklı zamanlarda ve birbirinden farklı mekânlarda farklı davranacağı öne sürülmektedir.” şeklinde tanımlar (İçli, 1997:63).

Aile bu yaklaşımda, çocuğa etki eden bir uyarı birimi gibi ele alınmakta; çocuğun veya bireyin belirli bir ailesel duruma yanıtlarıyla yetinilmemektedir. Aynı zamanda araştırmalarında doğrudan doğruya durumun kendisi ile de ilgilenilmektedir. Bu konuda yemekler, ailesel ayinler sırasındaki konuşmalar veya mekan-konut gibi durumlar bireyi etkileyen durumun temel öğeleri olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca aile, üyeleri için bir uyarı kaynağı olsa da tek uyarı kaynağı kabul edilmemektedir (Sayın, 1990:30, akt. Koyuncu, 2012:50).

➤ **Aileye ilişkin gelişmeci yaklaşım**

Gelişmeci Yaklaşım, 1930’larda aile sosyologları tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Daha çok kırsal sosyologlar tarafından kullanılmıştır. Bu yaklaşım bir bütün olarak aile üzerinde ve aile ortamındaki birey üzerine odaklanır. Aile evlilikle başlar, son eşin ölümüyle sona erer. Bir organizma gibi büyür, gelişir ve zamanla değişir. Her bir aşamayı aile yaşam döngüsü içinde görevleri olan bir öge olarak ele alır. Bu yaklaşım, ilk

çocuğun doğumunda ailede ortaya çıkan değişimleri veya tüm çocuklar “yuva” dan ayrıldığında eşler arasında etkileşimin nasıl olduğu üzerinde odaklanır (Güçlü, 2016:82).

Gelişimci Yaklaşım ailenin geçirdiği gelişim aşamalarını merkez nokta olarak kabul eder. Aile dinamik bir kurumdur ve gelişim aşamaları uyarınca sürekli olarak üyelerden yeni görevler beklenmektedir. Buna göre de aile, üyelerinin özgül gelişim görevlerini tamamladığı bir kümedir (Canatan, 2011:45).

Gelişimci yaklaşıma göre ailenin öngörülebilir doğal bir tarihi vardır. Aile öncelikle karı ve kocanın birlikteliği ile başlar, çocukların doğmasıyla gelişerek karmaşık bir hal alır. Sonuçta ise çocukların evlenmesi ya da meslek sahibi olarak ebeveyn yanından ayrılmasına bağlı olarak karı koca ilk başta olduğu gibi artık yalnızdır. Sistem başa dönmüştür. Gelişim yaklaşımı da bunu vurgulamayı hedef noktası olarak belirlemiştir (Koyuncu, 2012:51).

Gelişimci kuramcılar aynı zamanda ailenin geçirdiği aşamalara bağlı olarak birçok önerme saptamıştır. Bu saptamalar ise altı başlıkta toplanmıştır (Klein&White, 1996:131-136, akt. Canatan, 2011:46).

1. Toplumsal zamanlama ve kronolojik, ardışık normlar ailenin gelişimini düzenler.
2. Aile ya da aile bireylerinden herhangi birisi ailevi meselelerin normatif düzeninin dışına çıkarsa, sonraki süreç içerisinde de yaşam düzeninin standardını kaybetme olasılığı yüksektir.
3. Ailevi grup düzeni içerisinde kendi normlarını üretir.
4. Aile içerisi iletişim ve etkileşim, yine ailevi roller tarafından kurgulanan sosyal normlar tarafından düzenlenir.
5. Bir ailevi aşamadan diğerine geçişler, şimdiki aşama ve bu aşamada geçirilen zaman süresiyle kestirilebilirler.
6. Bireyler ve aileler, davranışlarını diğer kurumların normlarına uyabilmek amacıyla belirli dönemlerde ailevi normlardan saparlar.

Gelişimci Yaklaşımda tüm diğer yaklaşımlar gibi yaklaşım yönleri ve aileyi ele alış biçimlerine ilişkin farklı araştırmacılar tarafından eleştirilmiştir. Sayın (1990)' a göre pratikte bu yaklaşım gelişmelerin her aşamasında aynı aileleri inceleyen uzunlamasına bir

yöntemi gerektirir ve bu da araştırma maliyetini arttırır. Araştırma yöntemine bağlı olarak artan maliyetler bu yaklaşımın çok fazla kullanılmamasına neden olmuştur. Canatan (2011:46) ise gelişmeci yaklaşımı, biyolojik gelişim ile sosyal gelişimi birbirine karıştırma noktasında eleştiri getirmiştir. Ailevi ilişkilerde yapısal ve enteraktif etkenlerin nasıl bir rol oynadığı konusunda daha çok yapısal etkenlerin rolü önemsenmiştir. Oysa enteraktif yaklaşım ilişkilerde ve grup düzeyindeki analizlerde, yapısal yaklaşım ise kurumsal düzeydeki analizlerde daha işlevseldir. İçli (1997) ise; 1980’li yıllardan itibaren yetişkin çocukların evlilik sonrası baba evine geri dönmesi, boşanmalar gibi durumlarda her kuşağın diğerlerinin kararlarından ve olaylarından etkilendiği, dolayısıyla bu kuramın geçerliliğini kaybetmeye başladığını ifade etmiştir (Koyuncu, 2012:51-52).

1.1.3.2. Aile sosyolojisinde başlıca kuramlar

➤ Sistem kuramı çerçevesinde aile

Sistem farklı parçalardan meydana gelmiş anlamlı ve tutarlı bütünlükler olarak tanımlanabilir. Sistem hemen her yerde kullanılabilen bir matristir. Kendisini oluşturan materyalin türü ne ise onunla adlandırılır. Yani sistemi meydana getiren ögeler mekanik parçalar ise mekanik sistem, kültürel ise kültürel sistem olarak adlandırılır. Her bir sistem daha alt sistemlerden oluşur (Koyuncu, 2012:52). Aile sistem kuramının yukarıda verilen tanımı çerçevesinde değerlendirildiğinde ve literatür taramasından elde edilen tüm bulgular değerlendirildiğinde ailenin kendisi başlıca bir sistemdir. Sistem kuramına göre ailenin iki temel çıkış noktası bulunmaktadır. Bunlardan ilki “Aile bir sistemdir”, ikincisi ise “Ailevi sistem, tüm sistemler gibi var olmak için aynı kurallara dayalı olarak çalışır.” Şeklinde (Canatan, 2011:47).

Sistem Kuramı içerisinde aile hakkında önermeler üç başlık altında özetlenebilir. (Klein&White, 1996:160-164, akt. Canatan, 2011:47).

1. Bir aile sisteminin uyum yeteneği ve bununla birlikte yaşamını sürdürme yeteneği, sistem içindeki çeşitlilik/farklılık düzeyiyle olumlu bir ilişki içindedir.

2. Bir aile sisteminin uyum yeteneği ve bununla birlikte yaşamını sürdürme yeteneği, sistem içindeki çatışma ve gerilim düzeyiyle olumlu bir ilişki içindedir.

3. Ailevi sistem içinde yüksek düzeydeki amaçlar, düşük düzeydeki amaçların önceliklerini belirler ve doğası gereği daha az kendini gözden geçirme ve amaçlarından vazgeçme eğilimindedir.

Birinci önerme ailenin kendi varlığını sürdürme olanakları ile sistem içindeki çeşitlilik ya da farklılık arasında olumlu bir bağlantı kurulması yönünde iken ikinci önerme ailevi sistem içinde olası çatışma ve gerilimlerin ailenin varlığı için bir tehdit oluşturacağı yönündedir. Kuram kapsamında aile içi çatışma ve gerilimler istenmeyen olgular olarak tanımlanmaktadır. Üçüncü ve son önerme ise ailevi amaçlar arasında hiyerarşik bir sıralama olduğu ve üst düzeyde yer alan amaçların belirleyici olduğu yönündedir. Sistem teorisi de diğer teoriler ya da yaklaşımlar gibi belli açılardan eleştirilere maruz kalmıştır. Bunların en başında ise; aslında “sistem teorisinin” bir teori olarak ele alınmasından ziyade bir model olarak değerlendirilmesinin daha doğru olacağı yönündedir. Ayrıca kavramların torik olmaktan çok metodolojik olduğu ve matematiksel modellerin kullanılmasıyla süreçlerin “öngörülmesinin” imkânsız olduğu iddia edilmiştir. Bir başka eleştiri noktası ise sistem teorisinin soyut ve genel olduğu yönündedir. Sistemcilerin kullandığı “bilgi” nosyonu çok genel olup bunun sınırlandırılmasının oldukça zor görüldüğü yönündedir. Son olarak sistem kuramı, sistem fikrini şeyeleştirilmektedir. Ailede bir sistem olarak görüldüğünden ailede şeyeleştirilmekte olup bu da gerçeği anlaşılır olmaktan çok anlaşılmaması yönündedir (Canatan, 2011:47-48).

➤ **Alış-Veriş (mübadele) kuramı çerçevesinde aile**

Mübadele kuramına göre günlük yaşamımız göz önünde alındığında belirli mübadelelerin yer almadığı gün yoktur ya da çok azdır. İş, hediyeler, duygu ya da düşünceler vb. bazı mübadeleler, özellikle ekonomik olanları kurumsallaşmış ve belirlenmiştir. İnsanlar arası ilişkilerde mübadele kavramının önemini vurgulayan bu kuram, insanların birbirlerine bağımlı oldukları, kaçınılmaz olarak karşılıklı bir şeyler akıp verdikleri, insanların birbirlerine kaçınılmaz olarak gereksinmeleri olduğu sayılısından hareket etmektedir (Güçlü, 2016:80). Kuramcılara göre insan, başkalarıyla kar-zarar temelinde (rasyonel) ilişkiler kuran bir varlıktır. Bu anlamda sosyal ilişki, bir mübadele (alışveriş) ilişkisidir (Canatan, 2011:44). Levy-Straus tarafından ilkel toplumlarda dıştan evlenme konusuyla ilgili olarak ileri sürülen “Mübadele Kuramı”, daha sonraları kapsamı genişletilerek bir aile içerisinde işlevlerin bir alış-veriş olması, her üyenin bir şeyler aldığı ve buna karşılık da verdiği şeklindedir. Bu açıklamaya göre; aile üyeleri göreceli de olsa

aralarında alış-veriş eşitliğinin olduğuna inandıkları sürece evlilik sürmekte, verdikleri kadar almadıkları taktirde zarar ettikleri kanısı ile kurulan evliliği yani aile ortaklığını bozmaktadır. Onun için de aile üyeleri arasında kültürel, eğitimsel, ekonomik ve hatta bedensel denkliklerin olmasında yarar vardır. Genelde bu mübadele şu şekilde başlar: Bu birlikten herkes bir şeyler alır. Alan herkes borçlanır, kendini verecekli görür. Borcunu ödedikten sonra da bir yeni alacaklı beklentisinde olur. Tabi karşıdaki/ler de bunu böyle bilir. Bu döngüsel bir süreç halini alır. Minnettarlık ve teşekkür söz konusu alış-verişi deruni hale getirir. Üyelerin, verdiği kadar alamadığını düşündüğü durumlarda aile sürmez, yıkılır (Koyuncu, 2012:54-55). Aile üyeleri arasında faydayı azamiye çıkarma, maliyeti ise asgari seviyeye indirme yoluyla hakça ve dengeli alışveriş ilişkilerinin sağlandığı bir yapı içerisinde temel soru “Bir ilişkide insanlar için fayda ve maliyet nedir?” olmalıdır. Mübadele kuramı, aile yaşamında ise genel olarak karı ve koca arasındaki ilişkileri temel almaktadır. Evliliği bir mübadele olarak ele alan Scanzoni ise mübadele kurallarının kabul edilmemesi halinin çatışmaya yol açtığını ifade etmektedir.

Bu kuramın önermeleri şu şekilde özetlenebilir (Klein&White, 1996:160-164, akt. Canatan, 2011:45).

1. Belirli bir ortamda aktörler, getiriye (kâr) azamileştirmek üzere seçimlerde bulunurlar.
2. Ödüllendirmenin olmadığı ortamlarda aktörler, maliyeti en asgari düzeye çekmek için uğraş verirler.
3. Eğer mevcut getirisi eşitse, o zaman aktörler uzun vadede en fazla kârı sağlayan alternatifi seçeceklerdir.
4. Eğer uzun vadede getirisi eşitse, o zaman da kişi kısa vadede en fazla kârı sağlayan alternatifi seçecektir.

Yukarıda geçen önermeler doğrultusunda ailevi ilişkilerin kâr ve maliyet hesapları çerçevesinde ele alındığı net olarak anlaşılmış olmakla birlikte kişiler de sürekli olarak kâr ve zarar ilişkisi doğrultusunda tercihlerde bulunmaktadır. Mübadele kuramı, psikoloji ve mikro ekonomi temelli olmasından dolayı, sosyolojide insanla uğraşan en bireyci kuramlardan birisi olarak basit ve açık olma özelliğini taşımaktadır. Ancak fazla basitleştirici olması nedeniyle temel eleştirisini bu noktada almıştır (İçli, 1997:63). Ailevi

ilişkileri de sıradan sosyal ilişkileri benzetmesi ve bu bağlamda değerlendirmelerde bulunması, ticari ilişkilere dayandırması sebebiyle alış-veriş kuramı birçok eleştiri almıştır. Bu eleştiriler iki noktada toplanabilir. Bunlardan ilki bireyin aileyi anlamak için araştırma birimi olarak alınmasıdır. Burada önemli olan aile ve grup süreçlerinin bireysel motiflerle açıklanıp açıklanamaması durumudur. İkincisi ise; aile bireylerinin her zaman ve her yerde rasyonel olarak hareket ettikleri varsayımdır. Bireyin özgeci davranışları bu kuram tarafından açıklanamayan bir kategori olarak kalmaktadır (Canatan, 2011:45).

➤ **Güç (Çatışma ve Denge) kuramı çerçevesinde aile**

Güç (Çatışma ve Denge) Kuramı toplumun uyumlu olmadığını hep bir çatışma içinde olduğunu savunan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre toplum, çatışmaya sebep olan unsurlardan meydana gelmektedir. Toplumsal bütünlük bu çatışmalardan zıt kuvvetlerin bir dengeye ulaşmasından dolayı ortaya çıkmıştır. Yaklaşıma göre toplum organik bir yapıya sahip değildir. Sürece bağlı bir özelliği elinde bulundurmaktadır. Toplumunu bir bütün halde ele almak, dinamik yapı içerisindeki değerlendirme imkanını kısıtlamakta ve toplum değerlendirilememektedir. Çatışma yaklaşımında, çatışma ve çelişki toplumun kaçınılmaz bir unsurudur. Bu unsurlar toplum içerisinde işlevsel bir özelliğe sahiptir. Toplumsal bütünlük uyumluluktan değil, toplumsal öğelerin çatışmaları çelişki içinde hareket etmeleri sonucunda meydana getirdikleri çelişkilerden oluşmaktadır. Bu çelişki toplumun değişmesine ve dönüşmesine engel teşkil etmemektedir. Aksine çatışma yaşayan toplum uyuma ulaşarak kendini geliştirmeye başlamaktadır. Burada unsur zıtlıkların çatışarak uyuma kavuşmasıdır (Özdemir, 2009: 51).

Yapılan literatür taraması sonucunda çeşitli araştırmacıların çatışma perspektifinde aileyi ele alış biçimleri şu şekildedir;

Leslie ve Korman (1989:216); aile üyeleri arasındaki güç ve kaynakların yönetimi konusuna odaklanan çatışmacı kuram eşler arası şiddet, aile içi problemler, evlilik sorunları üzerinde durur. Çatışma kaçınılmazdır çünkü ailede otorite hiyerarşisi hakimdir. Bu hiyerarşi ise eşitsizlik sistemine yol açar. Bu yaklaşım ailede negatif sonuçları olduğu kadar pozitif sonuçların da olduğunu varsayar. Çatışmanın olmayışı ailenin mutlu ve başarılı olduğu anlamına gelmez (Güçlü, 2016:78-79).

J. Sprey (1969:700); aile sürecinin açıklanmasında aile uyumunu çatışma kuramı kapsamında bir problem olarak ele alınmasının üzerinde durmaktadır. J. Sprey, uyum

kavramı yerine iş birliği kavramı üzerinde durmaktadır. Aile süreci var olan farklılıkların kaldırılmasıyla değil, onların etkili bir şekilde yönetilmesiyle mümkündür. Sprey' e göre aile içerisinde mevcut çatışma, çatışanlardan birinin elenmesi sonucu çözüme ulaşmamalı, aile kendi içerisinde mevcut çatışma ile yaşamayı öğrenmelidir (Güçlü, 2016:79).

L. Coser (1964:83-84); aile ile ilgili araştırmalarını evlilik kapsamında değerlendirmiştir. Genellikle çatışmanın olup olmadığına göre evliliğin devamlılığına değinmiş ve çatışmanın yoğun yaşandığı evliliklerin daha uzun ömürlü olduğunu belirtmiştir. Ancak bu durum belli soruların varlığını ortaya çıkarmıştır. Coser konu ile ilgili şu soruları sormuştur:

- Çatışma davranışının yokluğunu düşmanca duyguların olmayışı ile ilişkilendirmek ve bu nedenle de evli çiftler arasında durağan bir uyumdan bahsetmek ne derece doğru bir varsayımdır?
- Belirli koşullarda evlilik çatışmasının ortaya çıkışı, eşler arasındaki ilişkilerin zayıfladığından ziyade güçlülüğünü gösteremez mi? Bir başka deyiş ile bazı çatışmalar çıkmışsa, evlilik ilişkisinin daha sağlam bütünleşmesini beklemek söz konusu olamaz mı?

Çatışmanın varlığı, eşlerin düşmanca duyguları ifade etmekte isteksiz olmadıklarını ve bu tür bir davranışın ilişkinin sağlamlılığına zarar verebileceğinden korkmadıklarını gösterebilir (Güçlü, 2016:79).

L.Shornack (1987:156), çatışma kuramı açısından ailenin ele alınışında en önemli kavramın “güç” kavramı olduğu üzerinde durmuştur. Bireyler belli sonuçları elde etmeyi hedefledikleri süreçlerde güç kaynakları alırlar. Güç kavramının varlığı uyum yokluğunu ifade eder. Clayton, ailesel güç tiplerini ücret gücü, baskı gücü, meşru güç, söz gücü ve uzmanlık gücü olarak ayırmıştır. Eğer kadın çalışıyorsa ücret gücünün arttığı, eğer kocası çalışmayıp salt kendisi çalışıyorsa daha da fazla arttığı aile dinamiklerini hesaba katmaya yardımcı olabilir. Shornock aynı zamanda çatışma kuramının aile alanına “haklar”, “çıkarlar” ve “görüşme-sözleşme” gibi politik kavramları uygulayarak aile ilişkilerini politize eden bir ideolojiyi de yansıttığını vurgulamaktadır (Güçlü, 2016:79-80).

Marxçı ekonomik çatışma perspektifinde ise aile; düşük ücretler vererek işçi sınıfını sömüren kapitalist sistemi desteklemeye hizmet etmektedir. Benzer şekilde ücretsiz ev işi ve

çocuk bakımını yerine getiren kadınları da sömürmektedir (Güçlü, 2016:80). Aynı zamanda Marksizimde aile, kendine özgü, bağımsız bir mantıkla işleyen bir kurum olarak algılanmaz. Altyapının bir yansıması olarak görülür. Marksizimde aile baskı ve sömürüyü yapılandıran bir kurum olarak görülmüş ve politik düzeyde aile karşıtı bir tutum benimsenmiştir (Aytaç, 2007:38-40, akt. Güçlü, 2016-87). Yine marksizme göre aile tarihsel bir oluşumdur. Tarihin belli bir döneminde ortadan kalkacaktır. Aile yapıları ve aile içi ilişkiler toplumsal sınıf ve bölümlere paralel olarak oluşurlar (Güçlü, 2016-87).

Çatışma Kuramı temelde gruplar arası ilişkilere odaklanması sebebiyle iki temel noktada değerlendirme yapmıştır (Canatan, 2011:40-41).

1. Kıt kaynaklar, toplumsal kümelerin birbirleriyle rekabet ve mücadele içinde olmaya zorlar.

2. Bu mücadele ve yarış nedeniyle toplumsal ilişkiler aslında denge ve istikrar üzerinde değil çatışma üzerine oturur.

Yukarıda belirtilen iki noktadan hareketle çalışmacılar aileyi toplumsal eşitsizliğin doğurduğu sorunları deneyimleyen bir küme olarak nitelendirirler. Aile ve aile üyeleri, toplumda güçlü gruplar tarafından kontrol edilen kıt kaynaklar için yarışmak zorundadır. Kuramın asıl cevap bulmak istediği asıl nokta ise; “Kaynakların sınırlı olduğu durumlarda hangi tür ailelerin durumdan kazançlı çıktığı ve hangi tür ailelerin kaybettiği ve ailelerin ayrıcalıklarını nasıl koruduklarıdır.” Çatışma perspektifinin temel varsayımlara dayalı olarak öne sürdüğü önermeler beş madde de özetlenebilir (Klein&White, 1996:160-164, akt. Canatan, 2011:40).

- Gruplar arasındaki çatışma, kaynakların dağılımına ve yarışmacı sosyal yapıya dayanmaktadır.
- Aile içindeki çatışma, bireyler arasındaki kaynakların eşitsiz paylaşımından kaynaklanmaktadır.
- Bir çatışma yönetim biçimi olarak pazarlık, daha çok eşitlikçi otorite yapılarında görülmektedir ve pazarlık, aile içinde en fazla kaynağa sahip olan kişinin lehine sonuçlanmaktadır.
- Pazarlık, kaynakları gerektirmektedir; bir uzlaşma ortamında en fazla kaynağa sahip olan en fazla ödülü elde etmek için pazarlık yapacaktır.

- Grup içinde (öreğin aile) koalisyon oluşturma, en fazla demokratik otorite yapılarında görülmektedir. Ancak demokratik gruplarda sadece maddi kaynaklar ailevi koalisyon ve bunların sonuçlarını tayin etmezler.

Canatan (2011) çalışmasında aileye uygulanması açısından çatışmacı kuram; aile içerisinde mevcut çatışma ve rekabet ilişkilerine yoğunlaştığı, geniş toplumlarda görüldüğü gibi, toplumun temel hücresi olan ailede de çatışma ve rekabet ilişkilerinin temelinde kaynakların paylaşımı ve paylaşım sürecinde eşitsiz güç ilişkileri yer almakta olduğu, çözümlenme biçimi ne olursa olsun ailede güçlü olanlar güçsüz olanlar karşısında her zaman avantajlı çıkacaklarını belirtmiştir. Çatışma kuramına da diğer yaklaşım ve kuramlarda olduğu gibi birçok eleştiri yapıldığını belirten Canatan (2011), bu eleştiriler ile kuramın sınırlarının, imkanlarının, imkansızlıklarının ortaya net bir şekilde konması açısından önemli olduğunu vurgulamıştır. İlk olarak çatışma perspektifi, çatışmayı odak noktası seçtiği için aile ve toplumdaki sosyal düzeni; yani göreceli olarak var olan süreklilik ve istikrarı açıklayamaz. İkinci olarak çatışmacı kuram sosyal olguların temelindeki nedensellik ilişkilerini tek sebebe dayandırmaktadır. Günümüzde sosyolojide tek sebepli izahlar ilgi ve itibar görmemektedir. Üçüncü ve son olarak ise; çatışma kuramcılarının göre tarihsel yürüyüş diyalektik bir karaktere sahip olup öngörülebilir ve kaçınılmaz bir süreç takip etmektedir (Canatan, 2011:40-41).

➤ **Feminist kuram çerçevesinde aile**

Feminist Kuramın odak noktasında cinsler arası ilişkiler yer almaktadır. Feminist kurama göre; ataerkil toplumda kadın ve erkek ilişkileri eşitsizlik temelinde gelişmiştir. Tüm kurumsal yapılar ve kültür bu eşitsiz ilişkileri ayakta tutmaya çalışır. Aile de bu kurumların başında gelmektedir. Feminist kuramcılara göre aile, toplumsal cinsiyet (gender) rolleri, toplumsal sınıf, ırk, yaş, cinsel yönelim ve medeni konumları temelinde, üyelerinin toplumsal olarak belirlenmiş beklentileri öğrendiği bir kurumdur. Bu durumda feminist kuramcılara göre sorulması ve araştırılması gereken iki soru vardır. Bunlardan ilki “Aile yaşamı, ekonomik ve ataerkil yapıları/ilişkileri nasıl yansıtır?” ikincisi ise “Erkek ve kadının ailevi yaşam deneyimleri arasında ne tür farklılıklar vardır?” şeklindedir (Canatan, 2016:41).

Kadının hem sosyal hem de tarihi alandaki rolünün tespitine önem vermektedir. Aile içinde meydana gelen ilişkileri sömürü, kölecilik, erken hegemonyası olarak görülmektedir. Aile ve evlilik hususunda genel kanıların dışına çıkılarak toplumsal düzeyde kadın kavramının yeniden yorumlanması gerekmektedir. Ailenin eşit bir yapıya sahip olmadığını, erkeğin aile içinde daha güçlü ve daha egemen olduğu belirtilmektedir. Kadının rolü sabittir (İçli, 1997: 64).

Feminizm kavramının aliye özgü düşünce yapısı şu şekilde sıralanmaktadır (Kasapoğlu ve Karkıner, 2011: 17):

Feminist yaklaşım hem işlevselci hem de çatışması görüşlerini eleştirmektedir. Eleştirilerin temel sebebi ise ataerkillik ve erkek hegemonyasıdır.

- Feminist yaklaşım aile oluşumunu ataerkil bir yapı olarak görmektedir.
- Aileyi ataerkil olarak ele almak kapsamlı bir durumdur. Ailenin eşit şartlara sahip olduğu olgusunu savunan İşlevselcilere karşı çıkmaktadır. Aile içerisinde en çok çalışanın kadın olduğunu ve bu sebeple eşit şartları olmadığını vurgulamaktadırlar. Kadının temel görevi eve bakmak ve çocuk yapmak şeklindedir. Bu durumun yanında kadınların dışarıda da çalışması iki kez emek sömürü olarak ifade emektedir. Çünkü kadınlar dışarda çalışsa da eve geldiğinde yine çocuk bakımı ve ev işleri ile ilgilenmek durumundadır.
- Toplumsal cinsiyet rollerini doğal ve kalıcı olarak atfeden yaklaşımlara karşı, toplumsal rollerin kültürel bir etken olduğunu ve değiştirilebileceğini fikrini savunmaktadır.
- Marksist yaklaşımı da toplumsal cinsiyet algısını görmezden geldiği için eleştirmektedir.
- Feminizm sosyoloji olgusuna da eleştirel bir şekilde bakmaktadır.

Feminist kuramın birçok varyantı (Liberal, Marxist, Radikal, Sosyalist, Dinsel) bulunmakla birlikte hepsinde ortak olan şey, toplum ve ailede ataerkil ilişki ve değerlerin baskın niteliği ve bunun kadın açısından sonuçlarıdır (Canatan, 2016:41).

Marxist Feminist Yaklaşım açısından aile değerlendirildiğinde; Marx için ana konu ne aile ne de toplumdur. Yaklaşımının temelinde sosyal sınıf kavramı yer almaktadır. 20.

Yy'da Marxist yazarlar, "Evsel İşgücü Tartışması" ortaya atarak evde gerçekleştirilen kayıtsız emeğin işverene sunumunu ele almışlardır. Evsel iş gücünün artı değer yaratıp yaratmadığı tartışmaları başlamıştır. Marx iş bölümünün temelini aile ortaya çıkıldığını vurgulamaktadır. Aile içinde cinsiyet bazlı bir iş bölümü ortaya çıkmaktadır. Bu iş bölümü köle ve efendi arasındaki bağılığa benzetilmektedir. Kadın ve çocuklar koca tarafından köleleştirilerek özel mülkiyetin ilk oluşumunu temsil etmektedirler. Bu ilk kölelik ile emeğin el konulması gücünün ilk örneği olarak nitelendirilmektedirler. Görüldüğü üzere bu yaklaşım da aile kavramı kendine has, bağımsız ve mantıklı bir yapı olarak görülmemektedir. Aile sömürünün gerçekleştirildiği bir alan olarak nitelendirilmekte ve aile kavramı ret edilmektedir. Aile kavramı tarihi bir oluşum olarak görülmekte ve bu oluşumun diğer sistemler gibi çöküş gerçekleştireceği belirtilmektedir (Güçlü, 2016: 86).

Marksist feminizmin oluşumunda Marks ve Engels büyük bir etkiye sahiptir. Marks ve Engels'in görüşleri mücadele çalışan sınıfın çabası olduğu için erkekler de burjuva yapısına sahip kadınlara yönelik destek olmuşlardır. İlk olarak feminizm burjuva kadınların hareketi olarak algılanmış ve bu sebeple reddedilmiştir. Kadınların cinsiyetçi bir algı ile ezilmesi Marksist yaklaşımı önemli derecede etkilemiştir. Radikal feminizm ile Marksizm, sol hareketlerde, emek mücadelesinde kadınların hep ikinci planda olduklarını ve geri planda kaldıkları fark etmişlerdir (Gökhan, 2010: 34).

Radikal Feminist Yaklaşım açısından aile; Radikal feministler kültürün ataerkilliği ortaya çıkardığı düşüncesindedirler, Ataerkillikle kadının doğal olarak atfedildiği görevlerini aile yoluyla aktarmak anlamına gelmektedir. Kültür değişir ise ataerkil yapı da değişmektedir. Bu da modern toplumlarda kendini göstermektedir. Radikal feminizmi diğer feminist yaklaşımlardan ayıran unsur kadın için kadına has olarak ortaya konmasıdır. Diğer bir özellikleri ise kadınlara uygulanan her türlü dayatmanın kadınlar üzerinde tahakküm kurmaya yönelik olduğunu savunmaktadır. Toplum erkek egemenliği altında meydana gelmektedir. Kadın erkeklerden farklı olarak farklı çıkarlar dahilinde hareket ettiği görüşündedir. Toplum içinde erkekler hep kazanırken kadın ve çocuklar hep kaybetmektedir. Çünkü tüm aile bireyleri babaya bağlıdır ve baba için çalışmaktadır. Kadın pasif alıştırılarak aile içinde çalışması sağlanmaktadır (Kasapoğlu ve Karkiner, 2011: 18).

Radikal feminizme göre kadına yönelik baskı temel baskıyı oluşturmaktadır. Alison Jaggar ve Paula Rothenberg'nin beyan ettiği durum ise şu şekilde sıralanmaktadır (Atan, 2015: 11):

Kadınlar tarihsel akış içinde ilk baskı gören gruptur,

1. Tüm toplumlarda değişmeden var olan ve en hızlı yayılan durum kadına yönelik şiddet ve baskıdır,

2. Kadınlara yönelik meydana getirilen baskılar ortadan çok zor kaldırılmakta ve hiçbir alana taşınmamaktadır.

3. Kadına yönelik yapılan fiziksel ve ruhsal her türlü baskı kadını derinden etkilemektedir. Kadınların yaşadığı baskılar cinsiyetçi yaklaşımdan dolayı tanımlanmamaktadır.

4. Kadınlara uygulanan baskı, diğer baskıların anlaşılmasında kilit nokta oluşturmaktadır.

Liberal Feminist Yaklaşım açısından aile; Liberal feminizm diğer feminist yaklaşımlardan önce aile-toplum-kadın ilişkisini sorgulamaya başlamıştır. Feminist tezleri ilk sorgulayan yaklaşım olma özelliğini taşımasından dolayı, öncelikli bir yapıya sahiptir. Liberal feminizm, toplum yapısını ciddi bir şekilde analiz etmeksizin kadınlara tüm hakların verilmesi gerekliliği görüşüne hakimdir. Liberal feministlerin temel aldığı konu, kadınların da erkekler gibi eşit siyasi ve ekonomik unsurlara sahip olduğu yönündedir. Bu nedenle, John Stuart Mill'in *The Subjection of Women* isimli yapıtı ile birinci feminist akımın ve liberal feminist yaklaşımın özgürlükçü, eşitlikçi temeline dayanak oluşturmuştur. Yaklaşım reformist bir yapıya sahiptir. Ataerkil toplum yapısını değiştirmek yerine kadın ve erkek arasındaki statünün değişimini, ekonomik olarak eşitlenmesi gerekliliğini savunmaktadır. Eğitim alma, seçme ve kariyer oluşturma hakları kadın ve erkeklere eşit olarak sağlanması gereken haklardandır. Bu sebeple devletin kadınlara ekonomik alanda eşit haklar sunması, çalışma alanlarında kreşler oluşturması gerekmektedir. Kadınlara sağlanan bu yarar ile kadınlar çalışma hayatında yer alabileceklerdir (Dikici, 2016, 524).

Radikal ve Marksist feminizmin aileyi dönüştürmesine karşılık olarak liberal feminizm aileyi dönüştürmemekte, aileyi kadınların öz niteliklerinin korunması yönünde hareket etmektedir. Bu esasta, kadın toplum içinde en önemli unsurdur. Aile içinde yer alan kaideler, eşleri sevgi ve saygı esasında eşit bireyler olarak oluşturulmalıdır. Boşanmanın ardından kadın güvence altına alınmalı ve desteklenmelidir. Liberal feminizmde tüm düzenlemelerin merkezinde kadın olgusu, toplumun yarattığı bir kadın değil, kendi öz

benliği içerisinde kendi istek, yetenek, arzuların ile yaşayan kendini oluşturan kadın olmalıdır. Böyle bir kadın yapısı ancak devletin sağladığı eşit şartlar temelinde gerçekleşmektedir (Gökhan, 2010: 42).

Sosyalist Feminist Yaklaşım açısından aile; Marksist ve radikal feminist yaklaşımların birleşiminden doğan sosyalist feminist yaklaşım, kadınların yaşadığını zorluklar yaşamasında hem sınıf hem de cinsiyet kavramını öncelik almıştır. Modern toplumlarda kadınların ezilmesine neden olan kapitalizm ve ataerkil toplumsal yapı etkileşim içindedir. Kadınlara belirli rollerin biçilmiştir. Bu roller adaletli değildir. Sosyalist yaklaşıma göre, dünyanın karmaşık yapısı kadınların yaşadığı sorunların tek bir açıdan ifade edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle hem Marksist hem de radikal yaklaşımlar ele alınarak yaşanan toplumsal durumlar açıklanmaya çalışmalıdır (Atan, 2015: 8).

Kapitalist sistemin ortaya çıkardığı toplumsal cinsiyet algısı, kadını ikinci gruba itmiş ve değersizleşirmiştir. Kapitalizm ile kadın eve bakan, çocuklarını besleyen, büyüten, yuvasına bağlı, duyarlı, korunmaya muhtaç bir yapıya bürünmüştür. Erkek ise bu kavramların tam tersi olarak güçlü, koruyan kollayan, hakkını savunabilen, bağımsızlık özelliklerine sahip olarak yapılandırılmıştır. Kadın dişi, erkek eril özellikleri ile toplumsal alanda yerini almıştır. Bu durum çerçevesinde kadın, erkek baskısı altında, erkek emrinde, erkeğe göre hareket eden bir araca dönüşmüştür. Erkeğin fabrikalarda çalışması para kazanması erkeği etkin kılmıştır. Toplumsal cinsiyetin anlaşılması için kapitalist düzenin irdelenmesi gerekmektedir. Üretim ile cinsiyet rolleri de oluşturulmuştur (zdemir, 2017: 399).

Postmodern Feminizm yaklaşımı açısından aile; Liberal, yapısal ve radikal feminist akımlarını eleştirmekte ve bu yapıdan meydana gelmektedir. Feminist teorinin son yapılanmasıdır. Eleştirileri, feminist kadınların farklılıklarına vurgu yapılmadığı gibi konular dahilinde şekillenmektedir. Farklılıklar ırksal ve sınıfsal olarak neticelenmektedir. Postmodern yaklaşımda cinsiyet sabit bir kavram değildir. Değişkenlik gösterebilmektedir. Bu sebeple feminizm sadece kadınlara has bir yapı değil erkeklerin de dahil olabilecekleri bir alandır. Postmodernizm yapı postfeminizmi etkilemiş, evrensel olarak kabul edilen değerler yerine yerel kültür gibi oluşumları etkin kılmaktadır (Altınbaş, 1991: 41). Post-feminizm nc dalga feminizm olarak adlandırılmaktadır. 1990 yılında başlamıştır. Kadın kimliği üzerinde durulmuştur. Kadın sorunlarına kökten zm arayışındadır. Ekonomik olarak zor durumda olan, zenci ve eşcinsel gibi farklılığa sahip kadınların sorunlarına

yönelinmiştir. Teknolojinin ilerlemesi ile kadın hakları geniş alanlara yayılmaya başlanmıştır. Özellikle internetin ortaya çıkmasıyla akım daha hızlı ilerlemiştir. Çalışmaların sonucu olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, dul kadınların yaşadıkları sorunları ele almak ve dikkat çekmek amacıyla 2011 yılında 23 Haziran'ın, "Dünya Dul Kadınlar Günü" olacağını beyan etmiştir (Baştan, 2015: 175).

➤ Ailesel evreler kuramı

Ailenin geçirmiş olduğu çeşitli evreleri inceleyen bir kuramsal çerçeve olan Ailesel Evreler Kuramı; aileni kuruluşundan yok oluşuna kadar oluşan bütün evreleri inceler. Ailenin genel olarak dört evresi bulunmaktadır (Sayın, 1960:60-63). Bunlar;

1. Evlenme veya ev kurma evresidir. Ortalama olarak iki yıl sürer ve 22 yaşında başlar.

2. Çocukların doğumu evresidir. İlk çocuğun doğumundan evlenmesine kadar olan süreyi kapsar.

3. Dağılma evresidir. İlk çocuğun evliliğinden son çocuğun evliliğine kadar sürer.

4. Son evredir ve son çocuğun evliliğinden eşlerin ölümüne kadar olan süreyi kapsar.

Duval ve Hill ise evrelerin kurulmasını üç ölçüte ayırarak göstermiştir. (Sayın, 1960:60-63). Bunlar;

- Aile üyeleri sayısındaki değişiklikler
- Büyük çocuğun gelişimsel evreleri
- Babanın-kocanın emeklilik statüsü evreleridir.

Birinci ölçüt çift ilişkisinin kuruluşunu ve çocukların aileye giriş ve ayrılışı ile gelen değişiklikleri belirtir. Birinci ölçüte bağlı olarak ise aile yine kendi içerisinde belli evrelere ayrılır. Bu evreler ilk olarak ailenin "Kuruluş Evresidir", bu evrede çiftin tanışarak aile birliğini kurmaya yönelik atmış oldukları adım yer alır. İkinci olarak karşımıza "Yayıma Evresi" çıkar. Bu evrede ilk çocuğun doğumu ve son çocuğun ayrılışı yer alır. Üçüncü olarak "İstikrar Evresi" vardır. İstikrar evresinde ilk çocuğun ayrılışına kadar geçen süredir. Ailede belli bir istikrar vardır. Ailenin kaç çocuğu var ise yaşam belli standartlar çerçevesinde devam eder. Dördüncü evre ise; "Etkileşim Evresi" olarak geçer. Bu evrede

son çocuğun gidişine kadar ki çocukların evden ayrılma dilimi süreci yer almaktadır. Beşinci ve son evre ise; “Çiftin Yalnızlık Evresi”dir. Bu evrede çiftin bütün çocukları evden ayrılmıştır. Çiftin evlilik birliğinin kurulmuş olduğu baş başa oldukları ilk döneme geri dönmüşlerdir (Sayın, 1960:60-63).

İkinci ölçüt en büyük çocuğun yaş ve okul kariyeri ile bağlantılı rol farklılıklarıyla ilişkilidir. Bu ölçütte kendi içinde farklı evrelerden oluşmaktadır. İlk evre “Bebekli Aile” evresidir. Aile içerisinde 0-2 yaş aralığında bebek bulunmaktadır. İkinci evre ise; “Okul Öncesi Çocuklu Aile” evresidir, henüz okul çağında olmayan 3 ilâ 5 yaşları arasındaki çocukların aile içerisinde olmasının vurgusudur. Üçüncü evre “Okul Çağı Çocuklu Aile” evresidir. Okul çağında olan yaşları 6 ilâ 14 yaş arası değişen çocukları kapsamaktadır. Dördüncü evre “Ergin Çocuklu Aile” evresidir. Bu evrede yer alan çocukların yaş aralığı ise 15 -20 arasında değişmektedir (Sayın, 1960:60-63).

Üçüncü ve son ölçüt ise iş yaşamı ile doğrudan alakalıdır ve ailede meydana gelen değişimler temeline dayanmaktadır. Bu ölçüte göre yedi evre söz konusudur.

1. Kuruluş Evresi
2. Bebekli Aileler
3. Okul Öncesi Çocuklu Aileler
4. Okul Çocuklu Aileler
5. Ergin Çocuklu Aileler
6. Genç Delikanlılı Aileler
7. Orta Yaşlı Aileler

Duvall ve Hill’in yapmış olduğu bu çalışmanın şekillendirdiği sınıflar evrensel olarak nitelendirilmemekle birlikte daha çok sanayileşmiş Batı toplumlarında geçerlidir. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan toplumlarda bu evreleri gözlemlemek güçtür (Sayın, 1960:60-63).

➤ Son dönem yeni bakış açıları ve aile

Giddens (2008), eserinde geçtiğimiz on yılda aile ile ilgili sosyoloji literatürü varlığında, feminist bakış açılarından yararlanan, ama katı biçimde onlardan esinlenmiş olmayan önemli bir derleminin ortaya konulduğundan bahsetmiştir. Aile biçimlerinde gerçekleşmekte olan daha büyük dönüşümler ailelerin ve hanelerin oluşumu, dağılması ve bireylerin kişisel ilişkilerinin içerisindeki evrimleşmekte olan beklentiler birincil ilgililerdir. Boşanmadaki ve tek ana-babalık etmede ki artış “yeniden oluşturulmuş ailelerin” ve gay ailelerin ortaya çıkışı ve bir arada yaşamının popülerliği, bunların tümü ilgili konulardır.

Giddens, 1993 yılında kendisine ait olan “The Transformation of Intimacy (Mahremiyetin Dönüşümü)” çalışmasında aile kurumuna ilişkin tespitlerde bulunmuş ve toplumda mahrem ilişkilerin nasıl değişmekte olduğunu ele almıştır. Ona göre modern-öncesi toplumda genel olarak evlilik cinsel cazibe ya da romantik aşkın olmadığı bir kurum iken temelinde ailenin yaratılacağı ya da mülkün mirasının sağlanacağı ekonomik bağlam ile alakalıdır. Romantik aşk ise; on sekizinci yüzyılda gelişmiştir. Temelinde ise karşılıklı cazibenin olduğu eşit bir ilişkiye karşın, romantik aşk pratikte erkeklerin kadınlar üzerinde başatlığına yol açma eğiliminde olmuştur. Pek çok erkek romantik aşkın saygıdeğerliği ile tutkulu aşkın arasındaki gerilimlerde, karının ve yuvanın rahatlığını, metresin ya da fahişenin cinselliğini ayırma yoluyla başa çıkmıştır. Burada ise çifte standart oluşmuştur. Çifte standart ise; kadının doğru erkek gelene kadar bakire olarak kalması gerekliliği iken erkekler için böyle bir norm uygulanmamasıdır. Giddens aynı zamanda modernliğin son evresinde mahrem ilişkilerin doğasında yer alan başka bir dönüşüm olan “plastik cinselliğin” gelişimidir. Plastik cinselliğin ortaya çıkışına neden olan şey yalnızca teknoloji gelişimleri değil, can alıcı biçimde, kişinin etkin olarak seçebildiği, kendisi hakkındaki bir duygunun gelişimidir. Giddens plastik cinselliğin ortaya çıkmasıyla birlikte sevginin doğasının da değişime uğradığını ve romantik aşk yerine birliktelik aşkın aldığını yazılarında vurgulamıştır. Birliktelik aşkı, romantik aşkın içerisinde yer alan biricik ve tek olma niteliklerinin tersine bir yapıyı beraberinde getirir. Birliktelik aşkı, romantik aşkta mevcut olan biri ile bir kez evlendikten sonra ayrılmama, bir arada olmayı sürdürme düşüncesine tersi noktada alternatifler oluşturmuştur. Yani Giddens’in burada anlatmak istediği insanların evlilikleri yürümezse sonlandırmak gibi bir karar alabilmelerinin önünün açılmasıdır. İnsanlar genel olarak ilişki temeline romantik tutkuyu koymak yerine çiftlerin öyle yapmayı seçtikleri saf ilişkiyi yerleştirmişlerdir. Burada cinsler karşılıklarına doğru

karakterde bir karşı cins olması yerine belki de kendi karakterlerine ters olan ancak toplum tarafından onaylanmasını sağlayacak bir ilişki biçimi yaşamasına el verecek yanlış karşı cinsi seçmektedir. Giddens'in deyimi ile "Bay-Bayan Doğru" yu bulmak yerine doğru ilişki yaşamasına el verecek kişiyi bulmak öncüdür (Giddens, 2008:281-283).

Giddens'in temelde vurguladığı ve ilişkilerin temelinde yer alan değişiklikler aileyi nasıl etkilemiştir sorusu aile kurumunun bulunduğu noktayı işaret edebilmemiz açısından daha önemlidir. Anlaşıldığı üzere Giddens'a göre plastik cinsellik evrensel bir terim haline almışken, romantik birliktelik tamamen kültürel bir terimdir. Romantik aşk, çekirdek ailenin ve çocukluğun, anneliğin sosyolojik birer kategori olarak ortaya çıkmasıyla, evin merkezinin babanın otoritesinden annenin sevgisine kayması ve kadının evdeki tabii ve dış dünyadan kopmuş konumuyla bağlantılıdır; eksikliğin ötekinin fantezideki varlığıyla giderilmesidir. Bu özellikleri nedeniyle romantik aşk, Giddens'a göre hastalıktır. Ancak modernlikle, kadının çalışma hayatına, kamusal alana çıkmasıyla birlikte, aşkın doğası değişmeye örneğin "ilişki" terimi ortaya çıkmaya başlamıştır. Kadınlar, modernliğin harekete geçirdiği mahremiyetin dönüşümü sürecini yönetmeyi bilfiil üstlenmişler hem geleneğin baskıcı yanlarını hem romantik aşk ideallerini parçalamışlardır. Kadınların bayraktarlığını yaptığı modern dünyada, artık hastalıklı romantik aşkın yerine, "birlikte aşk" modeli ortaya çıkmıştır. Ötekine açılmaya dayanan, kişiyi değil de ilişkiyi özelleştiren, bu yüzden romantik aşkın "sonsuz dek" ve "sadece ve sadece" gibi bağımlı nitelikleriyle uyumlanmayan, saf ilişkiyi esas aldığından heteroseksüelliğe dayanmayan, romantik aşkın paranteze aldığı "birlikte aşk" modeli ile aile içi şiddetin nedeni de erkeklerin bu eşitlikçi saf ilişki modeline gösterdikleri tepki olarak vurgulanmıştır. (<https://www.yenisafak.com/yazarlar/erolgota/mahremiyetin-donusumu-2047563>).

Ulrich Beck ve Elisabeth Beck Gernsheim'in 1995 yılında yapmış oldukları "The Normal Chaos of Love (Aşkın Normal Kaosu)" çalışmalarında, hızla değişen dünya içerisinde, kişisel ilişkilerin, evliliklerin ve aile kalıplarının karmaşık yapısını incelemişlerdir. Onlar çağımızı, aile, iş, sevgi ve bireysel hedefler peşinde koşma özgürlüğü ve aralarında mevcut çıkar çatışmalarıyla dolu bir çağ olarak görürler. Bu durum evlilik ve aile yaşamının da içerisine yansımaktadır. Boşanmalar, farklı birliktelik biçimleri de artmaktadır. İlişki biçimleri değişmiş olsa da bir çift oluşturarak biriyle birlikte yaşama isteği kesinlikle değişmemiştir. Yazarlar aynı zamanda bu yarışan eğilimleri aşk ile açıklamaktadır. İnsanlar bu aşk uğruna evlenir ve aşk uğruna boşanırlar. Umut etme, pişman

olma ve yeniden denemenin bitmeyen döngüsü içerisine girmiş olurlar. Her ne kadar kadınlar ve erkekler arasında mevcut gerilim fazla olsa da hakiki aşkın bulunacağına dair bitmeyen bir umut her zaman vardır düşüncesi her iki cinste de hâkimdir.

Zygmunt Bauman 2003 yılında “Liquid Love (Akışkan Sevgi)” başlıklı kitabında ise; günümüz ilişkilerinin (aile ilişkileri de dâhil olmak üzere) kentten en güncel konuşma konusu olduğunu ve en kötü ünü olan tehlikelerine karşın görünüşte oynamaya değer tek oyun olduğunu savunmaktadır. Genel olarak Bauman insan bağlarının dayanıksızlığı, dayanıksızlıktan kaynaklı güvensizlik hissinden ve tüm bunları getirisi olan karşılıklı tepkilerden bahsetmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere ailenin temelinde bulunan değerler, son dönemde mevcut bireyciliğin artması nedeniyle gerileme göstermiş ve aile kısa ömürlü, kırılabilir bir hal almıştır. Bauman “bireyselleşme” dünyasında ilişkilerin karışık bir hal aldığını kişiyi farklı yönleri çeken arzular sarmalı olduğunu ifade etmektedir (Giddens, 2008:285-286). Burada önemli olan aile ilişkilerinin geçici ilişkiler haline gelip gelmemesi durumu ya da duygusal birliktelik ve karşılıklı sevgi ile devam eden bir kurum olup olmaması durumudur.

Bourdieu ise, sosyal sermaye kavramı kapsamında aileyi farklı bir temelde ele almıştır. İlk olarak “sermaye” kavramı göz önünde bulundurulduğunda akla gelen isim her ne kadar Marx olsa da, Bourdieu, Marx’ın aksine ekonomik bir kavram olmaktan ziyade sosyal bir yapıya büründürerek değerlendirmede bulunmuştur (Giddens, 2008:285-286).

Sosyal sermaye terimi, son yirmi yıldır moda olmasına karşın, kavram, klasik sosyolojik düşüncenin iki akımının merkezinde yer almaktadır. Emile Durkheim, tüm yazılarında (1951,1961), sosyal kontrol, bağlantılılık, normatif uyum ile nitelenen ve üyelerinin refahını sağlayan uyumlu bir sosyal sistemi gözlemlemiştir. Durkheim, sosyal yaşamın kendi içinde bireysel düzeyde unsurlarına indirgenemeyeceğini tartışmaktadır. Büyük politik ve sosyal kuramcı Alexis de Tocqueville (1945) sosyal toplulukların ortak yarara bağlı ve sivil katılımı sağlayan bir değer yaratarak sosyal yaşam döngüsü oluşturduğunu kabul eder. Aile de sosyal bir kurum olarak bireyin sosyal yaşama katılımına etki eder (Giddens, 2008:285-286).

Bourdieu, aileyi, bireylerinin basit bir toplamı olarak değil, kolektif bir özne olarak görmektedir. Aile, çıkarların bir dayanışmasıdır. Aile, ekonomik, kültürel, sembolik ayrıcalıkları da toplar. Bu ayrıcalıkların aile tarafından etkili olarak nasıl kullanılacağı sahip

oldukları sosyal sermaye miktarını yansıtır. Bourdieu'ya göre, ailenin sosyal sermaye sahipliği, kültürel sermayeyi harekete geçirebilmeleri için önemlidir ve sonuçta aile üyesinin de başarısını etkilemektedir (Güçlü, 2012:88).

Furstenberg (2005:809-821), "Banking On Families: How Families Generate And Distribute Social Capital" çalışmasında Bourdieu'nun sosyal sermaye teorisinin belli soruları ortaya koyduğunu belirtmiştir.

- Sosyal sermaye ailelerde nasıl üretilir ve biriktirilir?
- Aileler sahip olduğu sosyal sermayeyi nasıl harekete geçirir ve kullanırlar?
- Sosyal sermayenin başarılı bir şekilde kullanılmasının aile bireyleri üzerindeki etkisi nelerdir?
- Ailenin hedeflerine ulaşmasında sosyal sermayenin kullanılması nasıl bir dönüşüme yol açar?

Bourdieu "ekonomik, kültürel ve toplumsal" olmak üzere üç farklı sermaye olduğundan bahseder. Ekonomik sermaye tipi ekonomik kaynaklara egemen olmaktan, toplumsal sermaye; kişiler arası ilişkilere ve son olarak kültürel sermaye ise; kültürü vurgulayan her şey ile alakalıdır.

1.1.4. Türk toplumu ve aile yapısına ilişkin genel değerlendirme

Türk Toplumunu ve Aile Yapısına ilişkin değerlendirmeler yapılırken belli noktaların ön plana çıkarılmasının gerekliliği aşıkardır. Türk toplum yapısında yaşanan değişmelerin modern dünya öncesi yaşanan daha çok geleneksel aile tipinin ön planda olduğu dönemde gerisinde İslamiyet'in kabulü öncesinde ve İslamiyet'in kabulü sonrasında yaşanan değişimlerde günümüze ışık tutması bakımından önemlidir. Ekici (2014:213) çalışmasında İslamiyet öncesi dönemde Türk olarak bilinen ilk topluluk olan Hunlardan itibaren M.Ö 300'lerden başlayarak M.S 10. Yüzyıla kadar geçen süreçten bahsederek değerlendirme yapmış ve Türk kültüründe devletin ve toplumsal hayatın esasını aile düzeninin oluşturduğuna değinmiştir. Yine Ekici (2014:213) çalışması içerisinde Türklerin dünyanın dört bucağına dağılmalarına rağmen varlıklarını korumalarının temelinde yatan sebebin aile yapısına verdikleri önemden kaynaklandığını vurgulamaktadır. Eski Türk toplumunda dikkat çeken en önemli noktalardan biri de kadına verilen ehemmiyettir. Eski kavimler içinde hiçbir kavim Türkler kadar kadına hak vermemişler ve saygı göstermemişlerdir

(Gökalp, 2005b, s.67). Eski Türkler’ de tek eşlilik hâkimdi. Gelenekler zorunlu bir iki durum haricinde çok eşliliğe müsaade etmezdi. Bu haller çocuğu olmama, hasta olma durumları idi. Eski Türkler’ de kadın devlet yönetiminde, toplum menfaatlerinde, aile içinde ve ekonomik hayatta eşi ile eşit söz hakkına sahip ve eşi kadar işin içindedir (Avcı, 2010, s.87-109). İslamiyet öncesi Türk ailesinin genel özelliklerine bakıldığında; ailenin hiyerarşik yapısında gücü ve otoriteyi elinde bulunduran kişinin baba olduğu ve aile içindeki himayeci örgünün, siyasal sistemi de belirleyen bir karaktere sahip olduğu göze çarpmaktadır (Eröz, 1991, s.3-6). İslamiyet öncesindeki Türk ailesi için büyüyüp yetiştikleri ve baba ocağı (törkün) dedikleri aile çok önemliydi. “Ocağın ateşinin hiç sönmemesi”, dirliğin sürdürülmesi gerekirdi. Bunun için, büyük ve ortanca kardeşler evlenip “ocak”tan ayrılırlar, ancak küçük kardeş kalırdı. Belirli aralıklarla, tüm kardeşler aileleriyle birlikte, baba ocağında toplanırlar, “ataya (babaya) saygı törenleri” yapılırdı. Türkler, yurtları gibi baba ocaklarını da asla unutmazlar, çok uzakta bile olsalar, ona olan saygılarını, güçlü bir bağlılıkla sürdürürlerdi (Gökalp, 2001, s.178).

İslamiyet’in kabulü sonrasında Türk Aile yapısı içerisinde farklı değişimler meydana gelmiştir. Ekici (2014:215) çalışmasında “İslamiyet etkisindeki Türk ailesine bakıldığında, din değiştiren tüm toplumlarda olduğu gibi Türklerde de bazı değişimlerin yaşandığı görülür. Yeni dinin getirdiği en önemli değişiklik ise şüphesiz dünyayı algılama ve yaşama biçimidir. İslamiyet ve değişen siyasal coğrafi şartlarla birlikte göçebe hayattan yerleşik hayata geçen Türklerin aile yapısında da kimi değişiklikler olmuştur (Güngör, 199, s.425). İslamiyet etkisindeki Türk aile modelindeki en dikkat çekici değişimin Osmanlı Devleti’nde gerçekleştiği söylenebilir. Osmanlı aile yaşamındaki farklılıkların dini olmaktan çok bölgesel, hatta etnik olmaktan çok coğrafi olduğu yaygın bir kanıdır (Ortaylı, 2009, s.18). Osmanlı ailesi için denilebilir ki; aile, bireyin hayatında bağlarının kopmayacağı temel ve tek kurumdur. Bütün sorunların çözüldüğü makam ve destek burada bulunur. Boşanma hiçbir dinin hoş karşılamadığı ve ailenin korunmasının ilke edilmesi en çok dikkat edilen konuların başında gelmektedir. Bu ilkeler din, dil, ırk vb. bütün farklara rağmen bütün “Osman Ailesi” için söylenebilecek özelliklerdir (Doğan, 2001, s.57).

Yeni Türk Devleti’nin kurulmasıyla ise aile yapısında ve aile içi ilişkilerde de çeşitli değişimler meydana gelmiştir. Toplum içerisinde mevcut değişimler aile yapısını da olumlu ya da olumsuz doğrultuda etkilemektedir. Toplumsal değişimler ise kişilerin hayatı algılayış biçimi ve kültürel öğretilerde yaşanan değişimler ile birlikte gelmektedir. Birçok

araştırmada ya da en temelden ilkokul çağlarımızdan itibaren öğrendiğimiz ilk aile tanımı toplumun en küçük yapı taşı olmasıdır. Aile yapısında meydana gelen değişimler ise toplumda meydana gelen değişimler ile doğru orantılıdır. Tarihsel süreç değerlendirildiğinde kırdan kente göçlerin yoğun olarak yaşandığı yıllar, sanayileşmenin artması gibi faktörler geleneksel aile yapısında değişimlerin meydana gelmesine sebep olmuş ve bu değişimler sonucu çekirdek aile tipleri oluşmuştur. Kırsaldan kente göçlerin yaşanmasıyla birlikte aileleri yoksulluk içerisine düşmüş ve kendi ve ailelerinin yaşamlarını idame ettirebilme adına dönemin şartlarında iş arayışına girmişler ve çalışma hayatına atılmışlardır. Geçmişten günümüze bilimsel buluşların yaşanması, teknolojinin kullanım alanlarının artış göstermiş olması, internet kullanımının artması ve buna bağlı olarak sosyal medyanın insan hayatında daha önemli yer tutması da aile yapısı içerisinde değişimlere sebep olmuştur (Doğan, 2001, s.58).

Genel olarak bu değişimler olumlu yönde olmakla birlikte insanların kendi kültürlerinden örf ve adetlerinden kopuş yaşamalarına neden olmuştur. Artık tek bir tuş ile dünyanın öbür ucuna ulaşılabilen ve her şey yine tek bir tuş ile halledilebilmektedir. Aynı şekilde gelişen ve değişen dünya birbirinden farklı ihtiyaçları da beraberinde getirmiş ve kadınlarda artık toplumsal yapı içerisinde çalışma hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Kadının da çalışma hayatında aktif rol alması aile yapısını farklı boyutlara taşımıştır.

TAYA Araştırmalarında (2013:24) “Türkiye’de XIX. yüzyılın sonundan başlayarak yaşanan sosyodemografik ve ekonomik dönüşümler, aile yapısının değişmesine ve farklı aile biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu süreçte; *“Geleneksel aile biçimlerinin işlevleri yavaş yavaş ortadan kalkmış ve modernleşme sürecinin getirdiği yeni yaşam biçimlerine uygun aile biçimleri ortaya çıkarak toplumsal yaşamda önemli bir yer tutmaya başlamışlardır.”* Şeklinde açıklama yapılarak toplumumuz aile yapısına ilişkin değişiklikler belli tabanda açıklanmaya çalışılmıştır (Özbay, 1985; Duben, 1985; Duben ve Behar, 1998).

Türk Medeni Kanunu’na göre evlilik; evlenmeye uygun erkek ve kadının kanuni değerler eşliğinde yetkili merciler karşısında yapmış oldukları çift taraflı akittir. Bu tanım imam nikahı ile evlenen kişilerde geçerli değildir. Yani sadece resmi nikaha sahip olan kişiler evlilik çatısı altında olduğu kabul edilmektedir. Türkiye’de resmi nikahın yanı sıra imam nikahı evlilik de yaygın olarak görülen evlenme şeklidir. Bilhassa birden fazla evlilik gerçekleştirmek isteyen kişiler imam nikahını tercih etmektedir. Zamanla imam nikahına

başvurma oranları da azaldığı görülmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015: 13). Türkiye’de aile yapısı bu şekilde oluşturulmaktadır. Aile kavramının meydana konulmasında başka hususlarda bulunmaktadır.

Ülkemizde akraba evlilikleri yaygın bir şekilde görülen evlilik çeşididir. Ataerkil toplum yapısına sahip olan Türkler de baba soyundan evlilikler önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra anne soyundan evlendirilmekte yaygın şekilde görülmektedir. Aynı evde büyüyen kuzenlerin bile evlilikleri uygun bulunabilmektedir (Göçmez, 2008: 84).

Türkiye’de kültür ögesinin oluşturduğu birden fazla evlilik çeşidi bulunmaktadır. Türkiye’de evlilikler; kız kaçırma, beşik kertme evliliği, taygeldi evlilik, ölen kardeşin karısıyla evlenme, tanışıp anlaşarak evlenme, kan parası karşılığı evlenme, içgüveyi evliliği, yakın akraba evliliği, baldızla evlilik, kuma getirme evliliği, tecavüz mağduru kızların tecavüzcüsü veya tanımadığı başka bir insanla evlendirilmesi, dul evliliği şeklinde sıralanmaktadır (Sezen, 2005: 185).

En basit tanımıyla yola çıkılarak yapılan Türk toplum yapısı ve aile ilişkisi içerisindeki değişim ve dönüşümlerden anlaşılmıştır ki aile bireyleri ve toplumu etkileyen bir kurum olması kadar etkilediği kadar da etkilenen bir yapıdır. Her yaşanan değişim ve dönüşüm olumlu olmadığı gibi her zamanda tamamen olumsuz değildir. Türk aile yapısı diğer toplumlarda görüldüğü gibi birçok değişime maruz kalmışlardır. Fakat bu değişimler Türk toplumunun temel aile yapısını büyük oranda etkilememiştir. Aile yapısı değişse de Türk toplum yapısı sabit kalmıştır. Günümüzde Türk ailesi hem modern hem de geleneksel yapısını bir arada tutmaktadır. Dayanışma, yardımlaşma, ortak yaşam alanı, kadının çalışması, çocuğun değere sahip olması gibi konular modernize olmuş Türk aile yapısı içinde yerini almıştır (Ekici, 2014: 221).

1.2. Evlilik Kavramı

Evlilik, iki insanın iki farklı cinsin, ortak bir yaşama sahip olmak amacıyla karar alarak antlaşma üzerine gerçekleştirdikleri birlikteliktir. Evlilik kavramı sadece iki kişinin yaptığı anlaşma değildir. Toplumsal değerler, ahlaki kaidelere, yasalar ve dini esaslar çerçevesinde belirlenmekte ve kontrolü sağlanmaktadır. Evlilik, aile bir toplumun ve bireylerin yaşamını, düzenini temin etmektedir. Aile toplum içinde yer alan bir kurum ise evlilik de bu kurumun tahsisi için kadın ve erkeğin aralarında yaptığı akittir. Evlenme ile iki

tarafında yaptıkları sözleşmeye göre iyi günde, kötü günde her durumda yaşamlarını paylaşmaktadırlar (Ekşi ve Kahraman, 2012: 130).

Evlilik kavramı sadece tek bir olgu ile açıklanamamaktadır. Bunun için biyolojik, psikolojik ve sosyal oluşumları irdelemek gerekmektedir. Eşleşme biyolojik bir ihtiyaç olmaktadır. Bu sebeple ihtiyacın toplumsal kaideler çerçevesinde meşru hale getirilmesi evlilikle sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra evlilik kültürel bir etkidir. Birbiri ile yaşama arzusu içinde olan kişilerin yaşamlarını birleştirmelerini sağlamaktadır. Evliliğin kaidelerini kültürün yanı sıra kişilerin yapısı, tercihleri, beklentileri de belirleyebilmektedir (Çakır, 2013: 27).

Evlilik toplumun devamlılığı için önemli bir kurumdur. Evlilik ile aile kurumu temin edilmektedir. Bu sebeple sadece bireysel bir durum değil tüm toplumu ilgilendiren önemli bir olaydır. Bu olay toplumun iyi veya kötü yönde düzenlenmesini de belirlemektedir. Evlilikle ilgili tartışmalar 1970'li yıllardan beri devam etmekte ve anlamı, niteliği, önemi üzerinde durulmaktadır (Bacanlı, 2001: 7-16).

Evlilik toplum için önemli işlevleri bulunan bir yapıdır. Bu işlevler çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Evliliğin genel özellikler şu şekilde sıralanmaktadır (Kasapoğlu ve Karkıner, 2011: 30; Bozkurt, 2016: 314).

- Evlilik, dünyaya gelecek çocuğa yaşayabileceği aile ortamını oluşturmaktır.
- Yasal olarak gerçekleştirilen evlilik kişileri yeni sosyal statüler ve hukuki bir kimlik sunmaktadır.
- Evlilik ile verilecek hakların kazanılmasını için imkan sağlamaktadır.
- Yeni bir aile kurmanın gerçekleştirilmesi için önemli bir adımdır.
- Evli bireylerin bir arada yaşaması toplum tarafından onay görmekte ve destek verilmektedir.
- Evlilik, kişiye daha iyi bir yaşam, ekonomik refah sunabilmektedir.
- Evdeki iş bölümü yaşamın kolaylaşmasını sağlamaktadır.
- Evli bireyler toplumun gelenek ve göreneklerine uygun hareket edebilmektedirler.
- Evlilik ile topluma ayak uydurulmakta ve yaşamda belirli bir düzen oluşturulmaktadır.

1.2.1. Evlilik Türleri

Evlilik değişik açılardan sınıflandırılmaktadır. Bu bölümde evlilik türlerine yer verilecektir.

1.2.1.1. Oturulan yere göre evlilik

Oturulan yere göre evlilik türleri kendi içerisinde üçe ayrılmaktadır. Bunlar;

- a. Matrilokal: Erkeğin kadının ailesinin yanında yaşamını sürdürmesi, iç güveyi olması durumudur.
- b. Patrilokal: Kadının, erkeğin ailesinin yanında yaşamını sürdürmesi durumudur.
- c. Neolokal: Kadın ve erkeğin aileden farklı bir elde yaşamasıdır.

1.2.1.2. Eş sayısına göre evlilik

Eş sayısına göre evlilik kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır.

- a. Monogami: Tek eş ile sürdürülen evliliktir.
- b. Poligami: Birden fazla kişi ile yapılan evliliktir. Poligami de kendi içinde ikiye ayrılmaktadır.
  - Poliandri: Kadının birden fazla erkekle aynı anda evlenmesidir.
  - Polijini: Erkeğin birden fazla kadınla aynı anda evlenmesidir

1.2.1.3. Eşin seçildiği gruba göre evlilik

Eşin seçildiği grup ile ifade edilmek istenen temelde seçilen eşin grubun içinde olma ya da olmaması durumudur. Buna göre evlilik iki başlık altında incelenebilir.

- a. Endogami: Akraba evliliğidir. Eş kişinin kendisinin dâhil olduğu, akrabalık, sosyal sınıf, din, kast, millet gibi gruplar içinden seçilir.
- b. Ekzogami: Akraba dışında gerçekleşen evliliktir. Kişiye dahil olduğu grup dışından eş seçebilme hakkı tanınır.

1.2.1.4. Otorite ilişkilerine göre evlilik

Otorite ilişkilerine göre evlilik bir bakıma ailenin geçmişten günümüze geçirmiş olduğu değişim ile yakından alakalıdır. Tarihin ilk sayfalarında avcı-toplayıcı toplumlarda kadının üstlenmiş olduğu görevler anaerkil (matriyarkil) dediğimiz aile yapısını ortaya çıkarmışken arkadan gelen değişimler ve sanayileşme ile birlikte daha çok ataerkil (patriyarkil) aile biçimleri ortaya çıkmıştır. İşte evlilik birliği de bunlara göre düzenlenmiştir. Evlilikte erkeğin üstünlüğü patriyarki olarak kabul edilirken, kadının üstün olduğu evlilik biçimleri matriyarki olarak ele alınmaktadır (Aksan, 2013:185)

1.2.1.5. Soy ve şecere ilişkilerine göre evlilik

Mülk ve miras konularının evlilik ile iç içe geçmiş olduğu karakterize evliliklerdir. Bu evlilikler kendi içerisinde ikiye ayrılır.

a. Patrilineyal: Babasoyu evliliklerdir. Miras ve mülke ilişkin haklar, erkek ve erkeğe bağlı aile tarafından kazanılmış kabul edilir.

b. Matriliniyal: Patrilineyal evliliklerin tam tersine annesoylu evlilikler olup anne soyunun üstünlüğüne göre kurulan evliliklerdir.

1.2.2. Evlenme Biçimleri

Çevre ölçütüne göre evlilik biçimleri; içeriden evlenme ve dışarıdan evlenme olmak üzere iki evlenme biçimi vardır. İçeriden evlenme; evlenecek kişiye eş kendi grubu içinden seçilir. Kabile benzeri topluluklarda içeriden evlenme kuralı vardır. Bu kural bazı topluluklarda çok sıkı bir biçim almış ve kutsal kanın dışarıya karışmaması için tersine olarak en yakın akraba arasında evlenme kuralı haline gelmiştir. Endogami ile grubun düzeninin, prestijinin ve statüsünün korunduğu ve evlilik yoluyla iki aile arasında bağların güçlendirildiği, sürekli kılındığı inancı yaygındır. Dışarıdan evlenme; kişiye grubun içinden değil grubun dışından eş seçme imkânı tanır. Klan benzeri topluluklarda dışarıdan evlenme kuralı vardır. Bu kural ileri toplumlarda yakın akraba ile evlenme yasağına dönüşmüştür (Çakır, 2013: 29). Bu kural bir toplumun çeşitli grupları arasındaki iletişim ve işbirliği imkânlarını arttırma ve çatışmaları azaltma amacını gütmektedir.

1.2.2.1. Görücü usulü evlilik

Toplumunu oluşturan aile yapılarına göre evlilik meydana gelmektedir. Geleneksel aile yapısında, ailenin bireyler üzerinde beklentileri bulunmaktadır. Bu beklentileri bireyler yerine getirmek durumundadır. Bireyin karşısına çıkan bu beklentiler özel hayatında evliliğin oluşumunda da etkilidir. Geleneksel ailenin evlilikten beklentileri ise görücü usulü ile başlamaktadır. Görücü usulü bazen kırsal kesimde bazen de şehirlerde kendini gösterebilmektedir. Aileler oğulları için yakın tanıdık, eş, dost vasıtasıyla kız bakmaya yönelmektedir. Görücüler uygun evleri ziyaret ederek eş adayını tespit etmeye çalışmaktadırlar. Bununla birlikte temel kriterler; kızın temizliği, hamaratlığı, saygılı olması, temizliği ve aileye uyumu olarak belirlenmiştir (Dağ, 2012: 49).

TÜİK'in yaptığı araştırmada bireylerin yaptıkları evlilik şekli %47,8'i görücü usulü ve kendi rızası ile %12,1'i görücü usulü ile ve ailesinin zoruyla kendi rızası olmadan evlendirilmiştir. Evlenecek kişiye kendi isteği ve arzusu doğrultusunda tercih edenler %30,2, kendi isteği dışında ailesinin tercihleri neticesinde evliliklerini gerçekleştirenler %2,5, kaçarak veya kaçırılarak evlilik gerçekleştirenlerin oranı ise %7 şeklinde belirlenmiştir. Cinsiyete göre evliliklerin nasıl yapıldığı konusu incelendiğinde, görücü usulü ve kendi tercihleri sonucunda evlilik gerçekleştiren erkek ve kadınların oranı %47,8 iken, örücü usulü ile ve ailesinin zoruyla kendi rızası olmadan evlendirilen kadınların oranı %14,8, erkeklerin oranı %9 şeklindedir. Evlenecek kişiye kendi isteği ve arzusu doğrultusunda tercih eden kadınların oranı %27,1, erkeklerin oranı %33,8, kendi isteği dışında ailesinin tercihleri neticesinde evliliklerini gerçekleştiren kadınların oranı %2,6, erkeklerin oranı ise %2,5 oldu. Eğitim durumlarına göre evliliklerin nasıl yapıldığı konusu incelendiğinde, kişilerin eğitim seviyeleri arttıkça görücü usulü evlenme oranlarında da düşüş gözlenmektedir. Evlenecek kişiyi hem ailesinin isteği hem de kendi isteği sonucu belirleyen ve eğitim görmeyenler %10,6, yükseköğrenim, doktora, yüksek lisans gibi eğitime sahip bireylerin kendi tercih ettiği kişilerle evlenme oranları ise %67,1 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2018).

1.2.2.2. Başlık parası karşılığı evlilik

Başlık parası, Türkiye'nin kırsal bölgelerinde yoğun olarak görülen fakat sadece kırsal kesimle sınırlı kalınmaya evlenme şeklidir. Evlenmesi planlanan erkek için kız ailesine gerçekleştirdikleri hediye boyutundaki ödemelerdir. Toplumsal olarak farklılık

gösterebilmektedir. Fakat toplumsal olarak belirli kaide ve kurallara sahiptir. Kız babasına veya akrabalarına yapılan ödemeler çoğunlukla para ve hayvan olarak yapılmaktadır. Bu ödemeler ise törenlerle ve gösterişli bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Başlık parası ile kadının ve kadından doğacak çocukların hakları erkek tarafına geçmektedir. Bir nevi hakkın para ile teminidir. Başlık parası her evlilikte görülmemektedir. Erkek ailesi tarafından kız onaylanır ve kabul edilirse gerçekleşmektedir. Başlık parası ile erkek tarafı evlilik içerisinde söz sahibi olmakta, bu sayede üstünlük sağlayabilmektedir. Bu doğrultuda ailenin yapısını, üstünlüklerini, tercihlerini yine başlık parası, evliliğe karşı yapılan ödemeler belirlemektedir (Beşpınar ve Beşpınar, 2017: 136).

Medeni Kanun dışında gerçekleşen adet ve gelenekler geçmişten günümüze ulaşmıştır. Kızın evlendirilmesinde istenen başlık parası, kalın para usulü, imam nikahı gibi uygulamalar, toplumsal çağdaşlaşmaya ve Türk Medeni Kanunu'na rağmen uygulanmaya devam etmektedir. Geleneklerin kırdan kente göç ile birlikte modern yapı çerçevesinde sona erdiği veya şekil değiştiği görülmektedir. Fakat az da olsa devam eden toplum içinde yer alan uygulamalardan biridir. Bunun yanı sıra başlık uygulaması kırsal kesimde birçok soruna yol açmaktadır. Bu sorunlar kavga veya ölümlerle sonlanacak boyutlara ulaşabilmektedir (Ortaylı, 1994: 4).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının (2011) yaptığı çalışmada yapılan evliliklerin %18,1'inin başlık parası ile gerçekleştirdiği sonucuna varmıştır. Çalışmanın sonucunda ortaya çıkan tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1.2. Türkiye Geneli, Yerleşim Yeri, Üç Büyük İl ve Bölgelere Göre Başlık Parası (İlk Evlilik)

	Evet	Hayır	Toplam	Sayı
Türkiye	18,1	81,9	100,0	17404
Yerleşim Yeri				
Kent	14,1	85,9	100,0	12083
Kır	27,1	72,9	100,0	5321
Üç Büyük İl				
İstanbul	14,1	85,9	100,0	2712
Ankara	12,0	88,0	100,0	1090
İzmir	5,3	94,7	100,0	1105
Bölgeler				
İstanbul	14,1	85,9	100,0	2712
Batı Marmara	10,1	89,9	100,0	1107
Doğu Marmara	11,5	88,5	100,0	1449
Ege	6,1	93,9	100,0	1512
Akdeniz	10,7	89,3	100,0	1519
Batı Anadolu	12,5	87,5	100,0	1273
Orta Anadolu	24,0	76,0	100,0	1397
Batı Karadeniz	21,6	78,4	100,0	1489
Doğu Karadeniz	13,1	86,9	100,0	1027
Kuzeydoğu Anadolu	45,5	54,5	100,0	982
Ortadoğu Anadolu	41,1	58,9	100,0	1102
Güneydoğu Anadolu	40,9	59,1	100,0	1865

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının, 2011: 207.

Tablo da görüldüğü üzere kırsal yerleşim yerlerinde başlık parası ile evlilik daha fazladır. İl bazında ise en yüksek orana sahip İstanbul'dur. İstanbul %14,1, Ankara %12,0, İzmir, %5,3'lük bir paya sahiptir. Kuzey Anadolu başlık parasının en fazla alındığı bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. %45,5 ile en yüksek orana sahip bölge Kuzey Anadolu bölgesidir. Kuzey Anadolu'yu takiben %41,1 ile Orta Anadolu, %40,9 ile Güneydoğu Anadolu yer almaktadır.

Tablo 1.3. Öğrenim Durumuna Göre Başlık Parası

	Evet	Hayır
Eğitimsiz (Bir okul bitirmedi)	37,6	62,4
İlkokul mezunu	17,0	83,0
İlköğretim& ortaokul mezunu	9,3	90,7
Lise/lise dengi mezunu	4,5	95,5
Yükseköğretim (Ön lisans/Meslek Yüksekokulu& lisans& lisansüstü)	2,2	97,8

Kaynak: Beşpınar ve Beşpınar, 2017: 137.

Eğitim durumları yönünden başlık parası ile evlenme oranları ele alındığında, eğitimsiz olanların bu şekilde evlenme gerçekleştirdiği görölmektedir. Eğitimsiz, bir okul bitirmemiş kişilerin başlık parası ile yaptığı evlilik oranı %37,6'tür. Bu oran ilkokul mezunu kişilerde 17,0'dır. İlkokul ve ortaokul mezunlarında oran %17,0, lise ve dengi okullardan mezunlarda %4,5 ve yükseköğretim mezunlarında ise %2,2 şeklinde ifade edilmektedir. Oranlar da göröldüğü üzere eğitim durumu arttıkça başlık parası ile evlenme durumu da azalmaktadır.

1.2.2.3. Berdel

Hakkâri yöresinde "Kepir", Denizli, Aydın yörelerinde "değişik yapma", Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da da "Berder" (Berdel) şeklinde isimlendirilen evlilik çeşididir. Evlenme çağında olan iki erkeğin kardeşlerini birbirlerine vermesi sonucunda oluşan evliliktir. Bu yolla fakir aileler başlık vermekten kurtulmaktadır. Bunun yanı sıra aşiret reisi, şeyhlerle ve yetkin kişilerle akraba olmak için de kullanılan bir unsurdur. Varlıkların dağılmaması ve mülkiyetin tek bir soyda kalması diğer bir faktördür. Aynı yaşlarda ve arkadaş olan erkekler kendi aralarında karar vermektedir. Bu kararı ailelere açarak evliliğin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bu yolla ekonomik zorlamalardan kurtulmak isteyen aile çocuklarının tekliflerini kabul etmekte ve kızlara söz hakkı düşürmemektedir (Tacoğlu, 2011: 120).

Berdelin mağduru ise kadınlar oluşurmaktadır. Kadınlar töre gereği konuşmazlar onların söz hakkı bulunmamaktadır. Kadınlar bu şekilde yaşamaya alışırılmıştır. Ömrünün sonuna kadar erkek tahakkümünde yaşamını devam ettirmektedir. Gelenek ve göreneklere aykırı davranan, ailenin uygun gördüğü kişi ile evliliğin reddi kadın için intihardır. Kan bağı ve geleneklerle insanların yaşamları mühürlenmektedir. Önemli olan durum ailenin menfaati ve onayı şeklindedir (Yücel, 2007: 106).

1.2.2.4. Beşik kertmesi

Türkiye'de sık rastlanan diğer bir evlenme türü de beşik kertmesidir. Dede Korkut Kitabı'nda da yer alan evlenme türü eski bir kökene sahiptir. Sosyal, ekonomik ve psikolojik etmenlere sahip olan bu evlenme çeşidi Türkiye, Avusturalya ve Hindistan'da sıkça yer almaktadır. Birbirleri ile yakın ilişki kurmak isteyen arkadaş veya akrabaların kendi aralarında beşikte olan bebeklerini evlendirmek üzere, beşiklere kertme(işaret) koyarak kız ve erkek bebeğin erkenden nişanını gerçekleştirmektedirler. Bu şekilde

meydana gelen nişan ileri de bozulabilmekte ve aileler anlayamaya bilmektedir. Kız ve erkek çocuklar büyüdükten sonra farklı insanlarla evlenmek istemeleri ailelerin arasını açabilmektedir. Törelere bozulması sonucunda durum kan davasına dönüşebilmektedir. Özellikle erkeğin reddi büyük çatışmalar neden olmaktadır (Sezen, 2005: 188).

1.2.2.5. Kan parası karşılığı evlilik

Kan bedeli evliliği, törenin yapılandırıldığı ve törenin kurallarına göre gerçekleştirilen evlilik türüdür. Kan parası evliliğinde, aileler kan davasını sonlandırmak barışı tesis etmek maksadıyla çocuklarını birbirleri ile evlendirmektedir. Berdel evliliğinin görüldüğü bölgeler genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleridir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Erken Yata Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor 2009 senesinde yayınladığı çalışmada, kan parasının ödenmesinde ev, altın, para, tarla, hayvan, arsa gibi metallerin yanında kızlarının da kullanıldığı neticesine ulaşmıştır (TBMM, 2018).

1.2.2.6. Kuma getirme

Kuma getirme kavramı kentleşme ile azalan bir adettir. Daha çok Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ve bilhassa kırsal alanlarda kendisini göstermektedir. Kuma getirme eyleminde ilk evliliğin yapıldığı kadın ikinci planda bulunmaktadır. İkinci planda olmamak adına kadınlar kendi kumalarını kendileri bulmaktadır. Böylelikle yeni gelen kadın büyük kadın karşı sorumluluk hissetmekte ve davranışlarını ona göre ayarlamaktadır. Bu şekilde aile yapısı şekillenmektedir (Sezen, 2005: 189).

1.2.2.7. Ölen kardeşin karısıyla evlilik

Levirat, İslamiyet öncesi Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarında da görülen bir evlenme çeşididir. Bu gelenek İslamiyet'in kabulü ile de devam etmiştir. Levirat evliliğinin görüldüğü bölgeler genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleridir. Gelenek temelli olan bu anlayışta ölen kardeşin karısı başka birine bırakmamak başka evlilik yapmasını engellemek esastır. Vefat eden kardeşin eşi ya bekar kardeşle ya da yeğen, yakın akraba gibi kişilerle evlendirilmektedir. Bilhassa kardeş ile evlendirmek gerekmektedir. Eğer kardeş evli ise ikinci eş olarak kardeşin eşi alınmaktadır. Mirasın aile içinde kalması ve çocukların üvey baba olarak yabancı elinde büyümemesi için bu tür evlilikler tercih edilmektedir (Çakır, 2013: 37-38). Üvey babanın amca veya akraba olması çocukların geleceği için güvence oluşturduğu düşüncesi bulunmaktadır (Bağlı ve Sever, 2005: 4).

1.2.2.8. Baldızla evlilik

Kültürel bir gelenek olan baldızla evlenme durumu, bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Eşinin ölümünün ardından erkeğin dul kalması sonucunda ölen eşinin kız kardeşi ile evlenmesi sonucu oluşan durumdur. Annesiz kalan çocukların bakımını üstlenmesi için teyzeleri seçilmekte ve bu şekilde çocukların iyi bakılacağı düşünülmektedir. Sorarat evlilik olarak da adlandırılan bu akrabalık oluşumu Batı Avustralya'da yaygın olarak görülmektedir. Türkiye'de ise kırsal kesimlerde yaygın olarak görülmektedir (Sezen, 1995: 190).

Sorarat, çocukların bakımında üvey annenin yabancından seçilmesinin yerine öz teyzenin bakımını sağlamaktır. Fakat sorarat evliliğinin asıl amacı önceden kurulmuş olan akrabalık bağının bozulmasını engellemektir. Bu sebeple kız kardeş ile ölen kadının eşi evlendirilerek akrabalık devam ettirilmiş olmaktadır. Evlilikte bireysellik bulunmamaktadır. Esas olan aile kararıdır. Ailenin evlilik için onayı kişilerin tercihinden önemlidir (Bağlı ve Sever, 2015: 2).

1.2.2.9. Akraba evliliği

Akrabalık, insanların yaşamlarını düzenlemede ve şekillendirmede, toplulukların oluşmasında gerekli olan bir yapıdır. Ataerkil ve cemaat yapısına sahip toplumlarda akrabalık önemli bir role sahiptir. Örf ve adetlere sıkı sıkıya bağlanılmıştır. Modern toplumlarda akrabalık bağları zayıflamakta genel kaideler bozulmaktadır. Fakat geleneksel toplumlarda akrabalık bağlarına sıkı sıkıya bağlılık söz konusudur. Bu da toplumsal sınıflaşma ve tabakalaşmaya neden olmaktadır. Akrabalık kavramı sanayileşmeyle birlikte önemsiz bir yapıya bürünmüş, meslek ve prestij kavramları akrabalığın önüne geçmiştir (Soyyigit, 2002: 34).

Türkiye'de üçte birinin akraba evliliği yaptığı, yakın akraba oldukları belirtilmektedir. Akraba evliliği gerçekleştiren kişilerin %80'i kardeş çocuklarıdır. Aile kavramında belirtildiği üzere, kişilerin aralarında anlaşma ve akrabalık unsurlarının, sosyal münasebetlerin gerçekleştirildiği toplumsal yapıdır. Bu sebeple özellikle kırsal kesimlerde akrabalık bağlarına öncelik vermektedirler. Akraba evliliğine yönelik oluşturulan aile yapısı kırsal ve geleneksel sistemin ürünüdür. Hem insanların özgürlükleri engellenmekte hem de toplumsal gelişime ket vurmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun bilhassa kırsal

kesiminde ortaya çıkan akraba evliliklerinin hem psikolojik hem de sosyal sebepleri bulunmaktadır (Sezer, 1979: 169).

Bu şekilde gerçekleştirilen evlilikler fücür yasağı içinde yer almaktadır. Akrabalar arasında eş tercihinin gerçekleştirilmesi "Tercihli Evlilik Geleneği" (Preferential marriage) denilmektedir. Akraba evliliği iki şekilde meydana gelmektedir (Tezcan, 1978: 27):

a) Paralel Kuzen Evliliği — Aynı akraba grubundan yapılan evliliklerdir. Amca oğlu ile amca kızının evliliği paralel kuzen evliliğine örnek teşkil etmektedir.

b) Çapraz Kuzen Evliliği — Farklı cinsiyette olan kardeşlerin çocuklarını evlendirmesinden doğan akrabalıktır. Dayıoğlu ile hala kızının yaptığı evlilik çapraz kuzen evliliğine örnek oluşturmaktadır.

İlkel toplumlarda kız çocuklar gereksiz ve ekonomik külfet olarak görülmektedir. Akraba evliliği ile ekonomik olarak güce sahip olmayan aile standartları düzgün olan aileye kızlarını sorgusuz bir şekilde evlendirmektedir. Başlık parası gibi evlilikten maddi bir kazanç veya statü beklentileri bulunmaktadır. Kızlar bu anlamda araç olarak görülmektedir (Aydemir, 2011: 16). Akrabalar arasında gerçekleştirilen evliliklerin sebepleri ise şu şekilde sıralanmaktadır (Tezcan, 1978: 30-31):

- Malın bölünmemesi,
- Soyun devam ettirilmesi,
- Başlık parasından muaf olabilme,
- Evlilikte istikrar,
- Üvey çocukların bakımı,
- Ekonomik yardımlaşma,
- Bir arada aynı yerde büyüme,
- Gelinin namuslu oluşu.

1.2.2.10. Erken evlilik

Evli Çocuk, çocuk evlilikleri, diğer bir deyiş ile de erken yaş evlilikleri, on sekiz yaş altında, çocuğun hem fizyolojik hem de psikolojik olarak evlilik ve çocuk sahibi olma gibi

sorumlulukları alamayacağı dönemlerinde, hazırlıklı olmadan yapılan evlilikler şeklinde tanımlanabilir (Boran, Gökçay, Devocioğlu, Eren, 2013). Erken evlilikler konusunda detaylı olarak anlatım ilerleyen bölümlerde yapılacağından en genel tanımıyla bu bölümde yer verilmiştir.

Evli Çocuk, çocuk evlilikleri, diğer bir deyiş ile de erken yaş evlilikleri, on sekiz yaş altında, çocuğun hem fizyolojik hem de psikolojik olarak evlilik ve çocuk sahibi olma gibi sorumlulukları alamayacağı dönemlerinde, hazırlıklı olmadan yapılan evlilikler şeklinde tanımlanabilir (Boran, Gökçay, Devocioğlu, Eren, 2013). Peki, neden çocuk gelin kavramı daha günceldir sorusu literatürde daha önemli bir alanı kapsamaktadır. Denilebilir ki erken evlilikler, erkek çocuklarından daha çok kız çocuklarını ilgilendiren tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir yer teşkil etmektedir. Uluslararası belgelerde de, on sekiz yaşının altında yapılan her evliliğe “çocuk evliliği” ve evlenen kıza “çocuk gelin” denilmektedir (Çakmak, 2009).

Literatürdeki tanımlardan da hareket edilerek dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta burada açığa çıkmaktadır. 0-18 yaş arası olan tüm bireyler çocuk olarak kabul edilmektedir. Türkiye’nin de tarafı olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede (20 Kasım 1989) ‘Çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.’ Çocuk Koruma Kanununa (3 Temmuz 2005) göre ise çocuk ‘daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişidir.’ İşte reşit olmayan bu çocukların evlilikleri resmi olarak kayıt altına alınamamaktadır. Bu sebeple bu evlilikler sosyolojik olarak ayrı bir öneme sahiptir. On altı yaşın altındaki çocukların evlilikleri kayıt altına alınmadığı için de kesin ve net bir sayıya ulaşmak imkânsızdır. On altı yaş vurgusu ise yine Türk Medeni Kanunu çerçevesinde konulan bir sınırdır. Şöyle ki; Kanun’un 124. Maddesi’nde, “Erkek ve kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez. Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak buldukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir.” Denilebilir ki Türk Medeni Kanunu gereğince on yedi yaşını doldurmadan evlenen kız çocuk gelin sayılmaktadır. Ancak olağanüstü durumlarda hâkim kararı ile evlilik gerçekleşebilir. Çocuk Koruma Kanunu ise, on sekiz yaşını doldurmayan yurttaşları; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimini tamamlamamış, ihmal veya istismara açık bireylerden saymakta ve bu bireyleri “korunma ihtiyacı olan çocuklar” olarak nitelendirmektedir.

1.3. Çocuk ve Çocukluk Olgusu

“Çocuk” terimi ya bir evlat ya da bir toplumda yetişkinlerle aynı ölçüde tam bir ekonomik ve hukuksal statü kazanmamış birisi anlamında kullanılabilir. İkinci gruptaki insanlar, çocukluk diye bilinen ve yaşla ilintili bir dönemden geçmektedirler. Çocukluk kültürlerine ve tarihsel dönemlere göre değişiklik gösterir. Çocukluk sosyolojisi kapsamında yapılan incelemeler, bu terimin modern, Batı toplumunun kuruluşunda güçlü bir sembol işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Çocukluk oldukça muğlak bir terimdir ve bu da onun sembolik işlevini arttırmaktadır. Bir yandan, çocuklar anne babaların üstüne titredikleri ve değerli varlıkları olarak görülürken, öbür yandan toplum için bir maliyet ve yük konumundadırlar (Marshall, 2009:120).

Çocuk ve çocukluk olgusuna yönelik ifade edilmiş birçok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlar şu şekilde sıralamak mümkündür (Özdemir, 2012: 9):

- Çocuk, doğduğu andan başlayarak sürekli gelişen, değişen ve olgunlaşmamış küçük bir yurttıştır.
- Çocuk, insanlara doğa tarafından sunulan anıdır.
- Çocukluk, üst sınırı tespit edilemeyen dönemdir.
- Çocukluk, oyun ve öğrenim yıllarının geçtiği dönemdir.

Çocuk olgusu, İngilizcede ‘child’, Azerice de ‘uşaq’, Almanca da “kind”, Rusça da ‘rebenok’, Fransızca da ‘enfant’, Osmanlıca da ‘tıfil’ şeklinde tarihlendirilmektedir. Türk Dil Kurumu ise çocuk kavramını; küçük yaşta olan kız ve oğlan evlat, bebeklik ve erginlik çağındaki oğlan veya kız şeklinde ifade etmektedir (Musayiva, 2013: 7).

Bu tanımlar çerçevesinde çocukluk kültürel, biyolojik ve sosyal bir ürün olmasından kaynaklı olarak farklı şekillerde ele alınmaktadır. Fakat çocukluk, bebeklik gibi biyolojik bir kategoriye sahip değildir. Tamamıyla toplumsal yapıya bağlıdır. Çocukluk olgusu yaş sınırlarına göre de tanımlanmaya çalışılmıştır. Yaş sınırı da çeşitli çalışmalarda farklı şekilde ele alınmaktadır.

Çocuğun gelişimi aşama aşama gerçekleşmektedir. Bedensel olarak uzamakta ve ağırlaşmaktadır. Diğer fonksiyonlara kavuşan çocuk, yürüme, konuşma, yazma, bisiklete binme yetilerini kazanmaya başlamaktadır. Çocuğun bu aşama da zihinsel gelişimi de aktif

haldedir. Ezber yapma, soruların çözümünü gerçekleştirme, hayal kurabilme, tercih ettiği mesleğine yönelik becerileri gerçekleştirme gibi edinimlere sahip olmaktadırlar. Aynı zamanda birçok özelliğe de sahip olmaktadırlar. Utangaç, cesur, mütevazı, sabırsız, inat eden, tutumlu, dost canlısı, sempatik gibi birçok özelliği de kazanarak büyümelerini gerçekleştirmektedirler (Akalin, 2008: 18).

Gelişim evrelerinin analizinde, bazı araştırmacılar yaş faktörünü etkin kılarken, bazı araştırmacılar da hukuki, biyolojik ve geleneksel yapıları dikkate almaktadır. Çocukların gelişim evreleri ise şu şekilde sıralanabilmektedir (Ateş, 2010: 5):

- 0-1 yaş süt çocukluk; güven duygularının temelini atıldığı, biyolojik ihtiyaçların temininin erişkinler tarafından gerçekleştirildiği dönemdir. Çocuk bu yaş döneminde çevresindeki insanları tanımaya çalışmakta ve kendinin farklı olduğunu kavramaktadır.
- 1-6 yaş okul öncesi; çocuğun bedensel yapısının ve kelime dağarcığının gelişmeye başladığı dönemdir. Çocuklar bu dönemde toplumsal alanı kavrayarak bu alandaki konumunu öğrenmektedirler.
- 6-12 yaş okul dönemi; çocuğun toplumsal alanda yer edinmeye başladığı ve cinsiyet kavramını öğrendiği alandır. Topluma ait bir birey olma durumu çocuğa bu yaş aralığında öğretilmektedir.
- 12-18 yaş ergenlik; çocukluktan erişkinliğe geçiş evresidir. Kişi bu dönemde fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal açıdan büyümeye ve dönüşmeye başlamaktadır.

Sosyolojik olarak çocuk ve çocukluk ele alındığında ise karşımıza çok daha farklı bulgular çıkmaktadır. Sosyolojinin tarihsel evrimi içerisinde çocuk alanında yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir. Yapılan literatür taramasında görülmüştür ki çocuklar sosyoloji alanı içerisinde uzun süre ihmal edilmişlerdir. Klasik ya da geleneksel sosyoloji olarak adlandırılan 19. Yy a tekabül eden sosyoloji çalışmalarında “çocuk, çocukluk” kavramlarına gösterilen ilginin sınırlı olduğu görülmüştür. 19 yy da hakim epistemolojik ve ontolojik yaklaşımlar ile Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi gibi önemli toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik dönüşümlere yol açan iki tarihsel olayın karmaşık etkileşiminin de bir sonucudur. Bu dönemde genel olarak çocukların varlığı topluma bağlı olarak tanımlanmıştır. Çocukların sosyoloji alanında yer verilmeye başlanması 1997 yılında

yapılan “yeni çocukluk” adı verilen alan ile başlamıştır. 20. Yy’ın ikinci çeyreğinden itibaren sosyolojide hakim epistemolojik ve ontolojik geleneğin, fenomenoloji, sembolik etkileşimcilik, etnometodoloji gibi bireylerin eylemde bulunarak, sembol ve anlam üreterek içinde yaşadıkları sosyal gerçekliği inşa eden sosyal aktörler olduklarını ileri süren epistemolojik yaklaşımlar ve aksiyonel ontolojik yaklaşımlar tarafından eleştirilmesiyle olanaklı olmuştur. Çelebi (2001:21) “Yeni çocukluk sosyolojisi Amerika ve Avrupa’da ciddi bir sosyolojik çalışma alanı olarak kabul edilmiş olmasına rağmen ülkemiz sosyolojisinde akademik bir alan olarak yeterli ilgiyi görmemektedir. Çocuklar ve çocukluğa olan ilginin yetersiz oluşu, Türkiye’de klasik sosyoloji anlayışının derin köklerinin her ne kadar kırılmalar olsa da 21. Yy’da halen gücünü göstermesinin bir sonucudur. Bizler için devlet, toplum, kültür gibi total kavramların olması, sosyoloji yapma tarzımız kadar sosyolojinin inceleme nesnesi olarak hangi konuları seçmemizi etkileyecek kadar zihinlerimizde kodlanmış durumdadır.” Şeklinde ifade etmiştir (Gürdal, 2013:4).

Çocuk araştırmalarında karşımıza yaygın olan iki tutum çıkmaktadır. Bunlardan ilki sosyal eyleme vurgu yapmaktadır. Sosyal eyleme yapılan vurgularda genel olarak çocukların birer yetkin sosyal aktörler olmasını ifade ederken çocuğun sosyal çevresi ile iletişim halinde olması diğer önemli bir noktadır. İkinci olarak ise sosyal yapıya vurgu yapılan tutum biçimidir. Sosyal yapı içerisinde yapılan vurgularda ise çocukların yetişkinler tarafından nasıl kurgulandığı ortaya çıkarılmaya çalışılır (James, 2001:30-1; Tezcan, 2005:7; Özyurt, 2016:156-157).

William A. Corsaro, (1997) “The Sociology of Childhood” kitabında geleneksel çocukluk düşüncesini eleştirmiştir. Geleneksel çocukluk çatısı altında yer alan sosyalleşme kavramı yerine yorumcu üreme, çoğalma ve yeniden üretim kavramlarıyla ifade etmeye çalışır. Ona göre “yorumcu” terimi çocukları topluma katılımının yaratıcı ve yenilikçi oluşunu ifade eder (Corsaro, 1997:18; Özyurt, 2016:157).

James (2001:30)’e göre çocuk araştırmalarında karşımıza iki yaygın tutum çıkmaktadır. Bunlardan ilki farklılıklara dikkat çeken, çocukların sosyal aktörler olarak değerlendirildiği sosyal eyleme vurgu yapan yaklaşım iken ikincisi ise çocukluğun ise yetişkinler tarafından nasıl şekillendirildiğinde ilişkin varsayımlarda bulunan, benzerlikleri ön plana çıkaran sosyal yapıya vurgu yapan yaklaşımdır (Tezcan, 2005:7).

James (2001) çocukluk üzerinde çalışmalar yapan sosyal bilimcilerin dört farklı yaklaşımdan birine sahip olduğunu ifade etmiş ancak kendisi bu dört yaklaşımı aktif çocukluk ve pasif çocukluk yaklaşımı olarak iki başlık altında toplamıştır. Genel olarak çocukluk alanında çalışmakta olan sosyal bilimciler; toplumsal olarak kurulmuş çocukluk, toplumsal yapısal çocukluk, azınlık grubu olarak çocukluk ve kabile olarak çocukluk yaklaşımını kullanmışlardır. James (2001), yaptığı gruplama içerisinde değerlendirildiğinde aktif çocukluk yaklaşımı; kabilesel çocukluk yaklaşımı ve azınlık çocuk yaklaşımını kapsamakta iken pasif çocukluk yaklaşımı ise; toplumsal yapısal çocukluk yaklaşımı ile toplumsal olarak kurulmuş çocukluk yaklaşımını kapsamaktadır.

- *Aktif Çocukluk Yaklaşımı:* Genel olarak sosyal eyleme vurgu yapılan bu yaklaşım türünde çocuklar genel olarak sosyal ilişkilerde yetkin bir yapıya sahiptir. Etkin yapıya sahip olan çocuklar aynı zamanda aktörler olarak ele alınmalıdır. Kendi içerisinde kabilesel çocuk yaklaşımını ve azınlık çocuk yaklaşımını da kapsamaması sebebiyle bu iki yaklaşım üzerinden aktif çocukluk yaklaşımını tanımlamak kolaylaşacaktır. Kabilesel çocukluk yaklaşımında çocukluk ancak çocuklar arasındaki ilişkiler yoluyla anlaşılabilir. Çocuklar bir araya geldikleri zaman kendilerine özgü bir grup oluştururlar, onlar da ancak bu grup içerisinde gözlemlenip anlaşılabilir. Bu yaklaşım içerisinde sosyalleşme edilgen bir uyum süreci değildir. Çocuklar anlamları, değerleri, davranışları yorumlayarak yeniden üretir. Azınlık grubu yaklaşımı ise kabilesel çocukluk yaklaşımı gibidir. Ancak yapısal özellikleri bakımından değişiklik göstermektedir. Çocukluğun yetkinlikleri, sadece çocuklara özgü yetkinlikler olarak değil de paylaşılan yetkinlikler olarak ele alınır. Çocuklar bu yaklaşım içerisinde “küçük yetişkin” olarak yetişkinler kategorisinin alt başlığında yer alır. Çocuklar genellikle toplum içerisinde “öteki” olarak görülerek dezavantajlı sınıf içerisinde yer alır (Özyurt, 2016:158).
- *Sosyal Yapıya Vurgu Yapan Çocukluk Yaklaşımı:* Çocuklar, koruma altında, bakıma muhtaç, kırılgan varlıklar olarak görülmektedir ve aynı zamanda yetkin vatandaşlar olmadıkları için sosyal aktörler olarak değerlendirilmemektedirler. Bu yaklaşım kendi içerisinde iki farklı değerlendirmeyi barındırmaktadır. Bunlardan ilki çocukluğu doğal ve evrensel bir kategori olarak görmekte olan, çocukluk statüsünün toplumun diğer statüleri ile birlikte belli bir hiyerarşik bir ilişki içinde olduğunu belirten toplumsal yapısal çocukluk yaklaşımı iken ikincisi ise çocukluğu doğal ve evrensel bir kategoride değil de daha çok kültürel ve tarihsel çerçevede, toplumu

temele yerleştiren, toplumsal yapıdaki değişimler ile doğru orantılı olarak çocukluk kurumundaki değişimi ele alan toplumsal olarak kurulmuş çocukluk yaklaşımıdır (Özyurt, 2016:158-159).

Çocukluk araştırmalarının temelinde çocukların ortak özelliklerinin yanı sıra temelde yer alan farklılıklarını da açıklayabilmek önemlidir. Aynı toplum içerisinde yer alan çocukların ortak özellikleri olabildiği gibi toplum genelinde meydana gelen değişimleri göz önünde bulundurularak ortak değişimler geçirecekleri varsayılabilir. Her ne kadar benzer özelliklere sahip olsalar da aile içi yaşayışlarda birbirlerinden bağımsız olacağından, yetiştirilme tarzına bağlı olarak çocukların birbirlerinden ayırt edici özellikleri de söz konusudur. İşte bu değişimlerin temelinde yatan en önemli kavram ise kültürdür. Özyurt (2016:159), şu şekilde ifade eder; “Çocuk bir aktördür ancak oynadığı rol bir sahneyi (yapıyı) gerekli kılar. Bir aktör olarak çocukla yapı/toplum/kültür arasındaki ilişki karşılıklıdır. Bu etkileşim yapılaşmayı sürekli kılar.

1.3.1. Türk Aile Yapısı İçerisinde Çocuk

Türkiye geliştirmekte olan bir ülkedir. Geliştirmekte olan bir ülke olmasından kaynaklı olarak, pek çok alanında dönüşümler yaşamaktadır. Bu dönüşümler özellikle sosyal alanda kendisini göstermektedir. Sosyal alanda değişimler uzun vadede toplum tarafından benimsenerek hayata aktarılmaktadır. Bu değişim dönemlerinde ise sorunlar ve zorluklar meydana gelebilmektedir. Türkiye’de değişim, çocuklar üzerinde olumsuz gelişmeler ortaya koymuştur. Köyden kente göç ile birlikte kültürel, sosyal alanda değişimler oluşmuştur. Bu değişimler 1950’li yıllarda nüfus artışını da beraberinde getirmiştir. Şehirleşme olgusu ile birlikte çocuklarla alakalı sorunlar ortaya çıkmıştır (Salihoğlu, 2007: 12).

Türkiye’de çocuk haklarına yönelik geleneksel değerler, Batı’nın kültür yapısından daha önce yer edinmiştir. Bu doğrultuda Tanzimat döneminde aydınlar, çocuk haklarına yönelik çalışmalar gerçekleştirmiş, çocuk hakları ve insan haklarını eşdeğer tutmuşlardır. Çalışmalar da, çocuk olgusu, çocuk gelişimi, çocuğun toplumsal değeri üzerinde durulmuştur. Türkiye’de 19. Yy’da çocuğa yönelik kurum ve kuruluşlar oluşturulmaya başlamıştır. Mithat Paşa, Tuna Eyaleti valisi iken “Çocuk İslahevlerine” ait bir tüzük düzenlemiş ve aynı tüzük uygulanmak üzere Dâhiliye Nezareti’nce 1868 yılında bütün valiliklere tamim edilmiştir. 1822’de kurulan ıslah evleri çocuk bakımının ilk ayağını

oluşturmaktadır. Akabinde Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleri ile 1921 senesinde Çocuk Esirgeme Cemiyeti hizmete sunulmuştur (Kurt, 2016: 115).

1936 ve 1938 yıllarında gerçekleştirilen I-II. Balkan Kongreleri Türkiye'nin çocuklar konusunda katıldığı ilk uluslararası kongre olarak ifade edilmektedir. Kongreler, Balkan ülkeleri ile sınırlı kalmamış, birçok alanda birçok çalışmaya öncülük etmiştir. Öncülük sağlaması yönünden kongreler önem arz etmektedir. Özellikle 2. Balkan Kongresinde 'normal ve sağlam çocukların korunması', 'çocukların tıbbî korunması' ve 'iş yaşı' gibi sosyal konular ele alınmış, çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Tiryakioğlu, 1991: 3).

23 Nisan Çocuk Bayramı Tür kültüründe önemli bir örnektir. Dünyanın ilk ve resmi bayramı olan Çocuk Bayramı 23 Nisan 1920 yılında Atatürk'ün emperyalizme karşı gerçekleştirdiği savaşın sonucudur. Çocuk Bayramı, savaş yılları sürecinde babalarını cephede kaybetmiş çocuklara hediye olarak sunulmuştur. 1979 Uluslararası Çocuk Yılı Türkiye Millî Komitesi toplantısında resmen kabul edilen 23 Nisan Çocuk Bayramı her yıl kutlanmaya devam etmektedir (Aslan, 2000: 2).

Köyden kente göç ile birlikte toplumda meydana gelen değişimler çocuklara yöneltilen beklentileri de değiştirmiştir. Köyden kente geçiş ile birlikte çocuğun ekonomik ve psikolojik değeri ters yönde ilerlemektedir. Bilhassa yaşanan bölgenin ekonomik düzeyi, gelişmişlik seviyesi, aile geliri, eğitim durumuna ve ailenin eğitim seviyesine yönelik farklılık göstermektedir. Çocuk sayısı azaldıkça çocuğun ekonomik değeri de azalmaktadır. Fakat psikolojik değeri artmaktadır. Göçler, nüfus hareketliliği arttıkça çocuk sayısı azalmakta, böylelikle çocuğun aile içerisindeki işlevi önem oluşturmaktadır. Çocuk aile içerisinde tamamlayıcı ve sevgi unsuru olarak yer almaktadır (Köksal, 2008: 391).

Bu değişimlerin yanı sıra çocukların yaşadığı olumsuzluklar ise; çocuk işçiliği, çocukların suça itilmesi, çocuk istismarı, çocuk ölümleri ve madde bağımlılığı şeklinde sıralanabilmektedir. 2012 yılında yapılan araştırmalarda bu durumu kanıtlar niteliktedir. Türkiye'de 2012 yılında 6-17 yaş aralığındaki çocuk sayısı 15.247.000'dir. Bu oranda yer alan çocukların %66,5'i şehirlerde ve şehirlere yakın yerlerde, %33,5'i kırsal kesimde yaşamaktadır. Çocukların %8,5'i okula gitmemektedir. Okula gitmeyen çocukların büyük bir kısmı ise çalışmaktadır. TÜİK oranlarına bakıldığında (Bakır, 2018);

- 6-17 yaş aralığındaki çocukların %41,4'ü ev halkına katkı sağlamak amacıyla,

- %28,7'si ev halkının ekonomik aktivitelerine dahil olmak amacıyla,
- %15,2'si ise belirli bir meslek öğrenmek ve meslek sahibi olabilmek amacıyla çalışma hayatlarında yer almaktadırlar.

1.3.2. Çocukların Temel Yasal Hakları

Çocuk hukukunun temelinde çocuk hakları bulunmaktadır. Çocuk hakları, 17 yaşından küçük çocuklara yasal zeminde ve insan hakları içerisinde yer verilmesi çocuk hukukunu meydana getirmiştir. Çocuğun sosyal sistem içerisinde inanç ve düşünce yapılarına yönelik düşüncelerini bildirmesi çocuk haklarını kapsamaktadır. Sadece çocuklara yönelik haklar kişilik hakları, klasik statü hakları içerisinde yer almaktadır (Özdemir, 2012: 17).

Hukuki mecrada belirli bir yaş grubunun altında olanlar çocuk sayılmaktadır. Fakat bazı hukuk alanlarında çocukları ruhsal, bedensel olarak koruyabilmek amacıyla 18 yaş altı sınırlama yapmaktadır. Çocuk doğduğu andan itibaren birçok hukuki hakka mensup olmaktadır. Çocuk hukuku, devlet tarafından sağlanan ve kişilerin uyması zorunlu kılınan uyulmaması halinde yaptırımların oluşturulduğu kuralların çocuklar için oluşturulmuş dalıdır (Torun, 2011: 3).

1.3.2.1. Eğitim hakkı

Eğitim kavramı, çocukların toplumda yer edinebilmeleri amacıyla ihtiyaç duyulan bilgi, anlayış ve yetilere sahip olması için okul içinde veya dışında, doğrudan ve dolaylı olarak verilen terbiyedir. Eğitim hakkı birçok alanda ve düzenleme de yerini almaktadır. 1948 İnsan Hakları Beyanname'si'ne göre; her birey eğitim hakkına sahiptir. İnsanın doğuştan getirdiği yetenekleri geliştiren en önemli araç eğitimidir. Sunulan haklar 20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'si ile güvence altına alınmıştır. Eğitim kişiye birçok değer katmaktadır. Eğitim ile kişiler kendini ifade edebilir, toplumda yer alabilir, ailesinin geçimini sağlayabilir ve yaşamını idame ettirebilmektedir (Tuncer, 2015: 35).

Çocuğun yaşam hakkının yanı sıra, vücut, ruh ve ahlaki bütünlüğe sahip olması için eğitime ihtiyacı vardır. İnsanların var olan yeteneklerini geliştiren en önemli unsur eğitimidir. İnsanlar eğitim ile toplumsal gerekliliğini yerine getirir ve toplumu oluşturmaktadır. Bu noktada toplumun yapı taşı olan çocuklara gerekli eğitimler sağlanmalıdır. Toplumun ve bireylerin sağlıklı gelişimi için ailelerin çocuklarının eğitimine

özen göstermesi gerekmektedir. Eğitim ilk olarak ailede başlamaktadır. Eğitimin başlangıcı yemek ve giyecek gibi temel ihtiyaçların giderilmesi ile oluşmaktadır. Diğer eğitimler ise sistemli bir şekilde bilinçli kişilerce sunulmak zorundadır (Özensel, 2004: 79).

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu 328/1.maddesi gereğince çocuğun ergin yaşa ulaşana kadar anne baba bakmakla yükümlüdür. Yasa kapsamında çocuğun gerekli tüm ihtiyaçlarının aile tarafından erginliğe ulaşana kadar temin etmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Çocuk ekonomik bağımsızlığa ulaşana değin aile tarafından bakılmaktadır. Fakat bu durum gerçekleşmezse, çocuk ergin olduktan sonra da ekonomik bağımsızlığa ulaşamaz ise, çocuğun eğitimin sürecinin sonuna kadar bakılması ayrı bir gereklilik oluşturmaktadır. Günümüz şartlarında çocuğun ekonomik özgürlüğe ulaşması nispeten zorlaşmaktadır. Değişen toplumsal düzene karşılık yine anayasanın TMK 328/2.maddesinde “*Çocuk ergin olduğu halde eğitimi devam ediyorsa, ana ve baba durum ve koşullara göre kendilerinden beklenebilecek ölçüde olmak üzere, eğitimi sona erinceye kadar çocuğa bakmakla yükümlüdür*” düzenleme ile çocuğun üniversite eğitiminin tamamlanmasına değin aile bakımının sağlanabileceği kararına varılmıştır (Türkmen, 2013: 2710).

1.3.2.2. Barınma hakkı

Barınma hakkı; 5395 sayılı Türk Ceza Kanunu, korunmaya muhtaç, suça dahil edilen çocukların korunması, haklarının ve geleceklerinin güvence altına alınmasına ilişkin gerekli dahilinde yer almaktadır (Resmi Gazete, 2018).

Kanun çerçevesinde barınma hakkı; Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu esasında, çocuğun korunması ve gerekli önlemlerin alınması için çocuk resmi ve özel kuruluşlara yerleştirilmektedir. Bakım ve barınma tedbirleri aile dışında korunmaya muhtaç çocuklar için öngörülmektedir. Bakım ve barınma ihtiyaçlarının temini sosyal hizmetler tarafından şu şekilde uygulanmaktadır (Dağlı ve İnanıcı, 2010: 52):

Çocuk Yuvaları: 0-12 yaş grubundaki korunmaya muhtaç çocukları ve bazen de 12 yaşını doldurmuş kız çocuklarının, fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak gelişimlerini sağlamak, onları kötü alışkanlıklardan uzak tutmak amacıyla görevlendirilmiş, yatılı sosyal hizmet birimleridir.

- **Yetiştirme Yurtları:** 13-18 yaş yaş grubundaki korunmaya muhtaç çocukları, bakımını sağlamak, eğitmek, meslek sahibi yapmak ve topluma yararlı bir birey olarak yetiştirmek amacıyla görevlendirilmiş, bu amaçla çalışan yatılı sosyal hizmet birimleridir.
- **Çocuk Evleri:** 0-18 yaş grubu bakıma muhtaç çocukların barındıkları ve bakıldıkları evlerdir.
- **Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri:** Suça bulaşmış olan çocukların davranışlarını iyileştirmek, rehabilite etmek amacıyla bakım ve korunmalarının sağlandığı toplum ve aile ile ilişkilerini düzenleme için çalışmaların gerçekleştirildiği, 7-18 yaş grubu kız ve erkek çocuklarına göre ayrı ayrı oluşturulan yatılı sosyal hizmet birimleridir.
- **Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri:** Fiziksel, psikolojik ve cinsel istismar mağduru çocukların, maruz kaldıkları olumsuzluklardan kaynaklanan travma ve davranış değişikliklerini gidermek, onları rehabilite etmek amacıyla bu süreçte bakıldıkları, korundukları, toplum ve aile ile ilişkilerini düzenleme için çalışmaların gerçekleştirildiği, kız ve erkek çocuklarına göre ayrı ayrı oluşturulan yatılı sosyal hizmet birimleridir.

1.3.2.3. Güvenlik ve korunma hakkı

Korunma muhtaç olan çocuk; ruhsal, fiziksel ve gelişimleri ve güvenlikleri tehdit altında olan, annesi veya babası tarafından; terk edilen, istismara uğrayan, ihmal edilen, terk edilen, annesi veya babası belli olmayan, dilenme, fuhuş, alkol, uyuşturucu gibi olumsuzluklara savunmasız bırakılan veya bu sebeple mağdur olan çocuk olarak tanımlanmaktadır (Kartal, 2014: 8).

Çocuğun her türlü tehdiye açık olması veya bu tehditlere maruz kalması güvenlik ve korunma ihtiyaçlarını doğurmaktadır. Bu ihtiyaçların temininin de ise kolluk kuvvetleri, sağlık, eğitim ve sivil toplum kuruluşlarına görev düşmektedir. Bu kurum ve kuruluşlar gerekli bildirimleri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na yapmak durumundadır. Korunmaya ihtiyacı olan çocuğun bildirimini yapılmaması suç unsurunu doğurmaktadır. Bildirim doğrudan çocuk bürosuna da yapılabilmektedir (Dağlı ve İnanıcı, 2010: 46).

Çocukların korunmasına yönelik 5395 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer alan temel ilkeler şu şekilde sıralanmaktadır (Resmi Gazete, 2018):

Çocuğun koruma, gelişme ve yaşama gibi haklarını korumak,

1. Çocuğunun menfaatinin gözetilmesi,
2. Çocuk ve ailesinin ayrımcılıkla karşılaşmaması,
3. Çocuk ve ailesinin katılımlarının sağlanması,
4. Çocuk için aile, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte hareket etmesi,
5. İnsan hakları çerçevesinde uygun usul ve yöntemlerin belirlenmesi ve belirlenen doğrultusunda hareket edilmesi,
6. Soruşturma ve kovuşturma esaslarında çocuklara gerekli özenin gösterilmesi,
7. Kararların verilmesinde ve uygulanmasında, çocuğun gelişimi, yaşı, eğitim durumu, kişiliği ve sorumluluklarının desteklenmesi,
8. Çocuklara yönelik özgürlük kısıtlayıcı önlemler ve hapis cezalarının en son karar olması,
9. Tedbir kararlarında kurumda bakılmanın ve tutulmanın en son çare olarak görülmesi,
10. Çocuklar için verilen tedbir kararlarında, çocukların kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulması,
11. Çocuklar hakkında gerçekleştirilen her türlü işlemde, yargılama kararlarında, kimliğinin başkalarınca belirlenememesi yönelik önlemlerin alınması ilkeleri esas alınmaktadır.

1.3.2.4. Sağlık hakkı

Yaşam hakkı, insanların sahip olduğu en temel haktır. Yaşamın devam etmesi sağlık hakkının bulunduğu alanlarda mümkün olmaktadır. Yaşam hakkının aktif olabilmesinde, belirli hakların oluşturulması gerekmektedir. Yaşam Hakkı oluşturulan ve sürekli olarak düzenlenmesi gereken en önemli haklardandır. (Alptekin, 2004, 132). Çocukların sağlık

bütünlüğünün korunması devletin gerekliliğini oluşturmaktadır. Çocuk sağlığına yönelik oluşan her türlü sorunun meydana gelmemesi için kanunlar ve denetimler eşliğinde önlemlerin alınması gerekmektedir.

24 Aralık 2006 tarihli ve 26386 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik'te sağlık tedbiri, çocuğun; bedensel ve zihinsel sağlığının korunması, zararlı maddelerin kullanımının engellenmesi, tedavisi için gerekli görülen bakım ve rehabilitasyonlardır. Tedbirler Sağlık Bakanlığı'nca uygulanmaktadır (26386 sayılı Resmi Gazete, 2018):

Çocuk Hakları Bildirgesi'nde belirlenmiş ve tüm toplulukların yerin getirmesi gereken 2., 4. ve 5. Maddeleri gereklilikleri ortaya koymaktadır. Maddeler dahilinde, çocuğun ihtiyaç duyduğu her türlü bakımın, korunmanın gerçekleşmesi ve sağlık problemleri olanlar dahil eğitim gerekliliklerinin yerine getirilmesi şu şekilde beyan edilmektedir (Özdemir, 2012: 21):

Madde 2: Çocuk, yasalar ve diğer yollarla özel bir şekilde korunmaktadır. Çocuğun, fiziksel, ruhsal, sosyal, manevi, ahlaki, toplumsal olarak gelişimine özgürlük, saygınlık koşulları çerçevesinde imkan teşkil etmektedir. Bu alanda uygulanan yasalar ise çocuğun çıkarları ön planda olacak şekilde hazırlanmaktadır.

Madde 4: Çocuk toplumsal güvenlik esasında faydalanmaktadır. Sağlık anlamında da her türlü hakka sahiptir. Bu sebeple çocuğun hem kendisine hem de annesine her türlü hizmet sağlanmaktadır. Bu hizmetler doğum öncesi ve doğum sonrası da sunulmaktadır. Çocuğun beslenme, barınma, eğlenme ve sağlık hizmetleri bulunmaktadır.

Madde 5: Fiziksel ve zihinsel olarak özürli olan çocuğun gelişimi için her türlü özel eğitim ve bakım verilmesi gerekmektedir.

Görüldüğü üzere maddeler çocukların her türlü ihtiyacını temel almaktadır. Bu ihtiyaçların dâhilinde bulunan sağlık hakkı da diğer haklar ile birlikte yasal zeminde güvence altına alınmaktadır.

1.4. Çocuk İstismarı Kavramı

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin birinci maddesi uyarınca; daha erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; 1989:137). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesinde yer alan çocuk kavramı tekrar incelendiğinde görülmektedir ki 18 yaşını doldurmamış bir kişi, reşit olması durumunda çocukluktan çıkabilir anlaşılmaktadır.

Ülkemizde ise Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede yer alan tanımlamadan daha ileriye gidilerek yürürlükte olan kanun hükümleri ile daha geniş düzenlemeler yer almaktadır. 5237 Türk Ceza Kanunu 6/1-b maddesi gereğince 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur. (Türk Ceza Kanunu, Mevzuat Metin; 2004: 8966) (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>). Ancak çocuk kavramı en genel anlamıyla Çocuk Koruma Kanununda yer almaktadır. 5395 Çocuk Koruma Kanunu 3/1-a maddesine göre ise çocuk daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlanmaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, Mevzuat Metin; 2005:9501). (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>). İki hüküm bir arada değerlendirildiğinde 18 yaşını doldurmamış herkes çocuk olarak ele alınmıştır. Kişi 18 yaşından önce de ergin konuma gelse de çocuk olarak sayılmaya devam edecektir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanun'u 11. Maddesine göre erginlik yaşı 18 olarak kabul edilmiştir ancak yine Türk Medeni Kanunu 12. Maddesi uyarınca 'On beş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir' olarak kabul edilmiştir (Türk Medeni Kanunu, Mevzuat Metin; 2001:8050). (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>). Türk Medeni Kanun'u 124. Maddesi uyarınca ise 'Erkek veya kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez.' (Türk Medeni Kanunu, Mevzuat Metin; 2001:8050). (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>). Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple on altı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulundukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir.' hükmü yer almaktadır. Yani 16 yaşını doldurmuş kişinin hâkim kararı ile 17 yaşını doldurmuş kişininse anne ve babasının rızası ile evlenebileceği kabul edilerek evlenmenin kişiyi ergin kılacağı belirtilmiştir. Ancak yine de bu kişiler gerek Türk Ceza Kanun'u uyarınca gerek Çocuk Koruma Kanun'u uyarınca 18 yaşını doldurana kadar çocuk olmaya devam edeceklerdir.

Sosyolojik olarak çocuk ise ya bir evlat ya da bir toplumda yetişkinlerle aynı ölçüde tam bir ekonomik ve hukuksal statü kazanamamış birisi anlamında kullanılabilir (Marshall; 2009:120).

Çocuk istismarı kavramı, sosyal, kültürel, dini açılarından farklılaşan bir kavramdır. Bu sebeple çocuk istismarı kavramın için geçerli tek bir tanım meydana getirmek mümkün olmamaktadır. Çocuk istismarının birçok tanımı bulunmasına karşılık genel olarak ifade edilen tanım; yetişkin davranışı veya ihmalinin çocuğu olumsuz şekilde etkilemesi şeklindedir (Yetiş, 2017: 9). Çocuğun maruz kaldığı her türlü olumsuzluk sebebi ne olursa olsun istismar çatışı altında toplanmaktadır.

İngilizce'deki "child abuse and neglect" kavramının Türkçe'de ki karşılığı çocuk istismarıdır. Her disiplin çocuk istismarını farklı açılarından ele almıştır. Hukukçular istismar için "fena muamele" olarak adlandırmakta ve suç olarak ele almaktadır. Sağlık alanında istismar için "dövülmüş çocuk sendromu" şeklinde tanımlanmakta ve istismarın fiziksel boyutu ele alınmaktadır. Ruh sağlığı alanında ise "ezim ve örselenme" şeklinde ifade edilmekte, durumun birey ve toplum üzerindeki psikolojik etkisi incelenmektedir (Bilim, 2012: 3). Görüldüğü üzere her dal istismar kavramını farklı şekillerde ele almış, farklı şekillerde açıklamışlardır. İstismar kavramının çok yönlü etkilere sahip olduğu da görülmektedir.

Çocuk istismarı, kötü davranışları kapsayan geniş bir olgudur. İstismar kavramı daraltılmasına karşılık geniş bir çerçeveye sahiptir. Bu durum istismarın boyutunu açıkça göstermektedir. Çocuk istismarının çeşitli şekillerde meydana gelmektedir. Çocuk istismarı dört şekilde ele alınmaktadır. Bunlar; fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar ve çocuk ihmali şeklinde sıralanmaktadır (Kartal, 2014: 13).

Prof. Dr. Oğuz Polat çocuk istismarını üçe ayırmıştır (Polat, 2007: 32):

1. Çocuk bakımı doğrultusunda ortaya çıkan kültürel farklılıklar, yaşanan durumları normal sayabilmektedir. Farklı kültür temsilcileri, normal olarak algılanan durumları eleştirmelidir.

2. Kişinin bireysel kültüre yönelik oluşturduğu davranışlar, bazı toplum grupları tarafından normal karşılanmakta, fakat bunlar bireysel istismarı oluşturan davranışlardır.

3. Toplumsal zarar (çocuğa yönelik); toplumsal yoksulluk, yetersiz beslenme, yetersiz sağlık hizmetleri, yetersiz barınma, yetersiz eğitim gibi evrensel boyuttaki durumlardır.

Çocuk istismarına yönelik farklı kurum ve kişilerce tanımlar gerçekleştirilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarını; çocuğun hayatında fiziksel, ruhsal sağlığını, sosyal ilişkilerini, güven duygusunu, yaşama bakışını, yetenek ve becerilerini olumsuz bir şekilde etkileyen tavır ve davranış şeklinde tanımlamaktadır. Çocuğu ve Aileyi Koruma Hareketi'nin tanımında ise; çocuk istismarı ve ihmali anne baba veya çocuk bakım evlerinde çalışan bakıcılar tarafından çocuğun üzerinde gerçekleştirdiği, ölümle sonuçlanabilen veya bedensel ve zihinsel alanda zarar veren davranışlar veya ihmali davranışlar olarak nitelendirmektedir. Howe (2005) ise istismar kavramını; çocukla ilgilenmekle yükümlü kişiler ve kurumlarca çocuğa bedensel, zihinsel ve sosyal kapsamda zarar verebilecek davranışların sergilenmesi ve bunun sonucunda zararın ortaya çıkması şeklinde ifade etmektedir (Mete, 2015: 3).

Tablo 1.4. Çocuk İstismarına Yönelik Tanımlar

	Tanım
Avery ve First (1989)	Çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü kötü tutum ve davranıştır.
Chadwick (1991)	Bir erişkin tarafından gerçekleştirilen, herhangi bir çocuğun zarar görmesine neden olacak bir tutum veya davranış ya da yine çocuğun zarar görmesiyle sonuçlanacak olan ilgi eksikliği istismar ya da ihmali olarak tanımlanmaktadır. "Kaza dışı" terimi özellikle "bilinçli olarak" anlamında kullanılmaktadır. "Bilinçli" terimini kullanmak zordur. Zor olduğu kadar da büyük bir sorumluluk oluşturmaktadır. Çünkü, çocukta meydana gelen yaralanma ve zedelenmenin bilinçli olarak gerçekleştirildiğini beyan etmek oldukça güç bir durumdur. Çocuk istismarı fiziksel, ihmali, cinsel ve duygusal olarak sınıflandırılmıştır.
Helfer (1987)	Aile bireylerinin iletişim veya iletişim eksikliğinin çocukların ruhsal ve fiziksel gelişimlerinde sorun yaratması durumudur.
Ludwing (1990)	Anne ve babanın tutumlarının büyük bir kısmı istismar olarak ifade edilebilmektedir. İstismar tabiri, çocuğunu döven, aç kalmasına sebep olan, özgürlüklerini aşırı derecede kısıtlayan ve tüm her şeyden yoksun bırakan anne babalar için kullanılmıştır. Bunun dışında çocuğunu kısa bir müddet de olsa başı boş bırakan, belirli toplumsal değerleri vermeye çalışırken kontrol dışında hareket eden anne baba tutumları da dahil edilmektedir.
Ludwing (1992)	İstismar olgusu yetersiz bir şekilde ifade edilmektedir. Olgu tam manasıyla açıklanamamaktadır. İstismar olgusu bireysel, ailesel, toplumsal ve sosyal bir durumdur.
Schmitt ve Krugman (1992)	Çocuk istismarı, çocuklara ya da ergenlere, annesi, babası ya da bakmakla yükümlü kişilerce uygulanan kötü tutum ve davranışlar olarak ifade edilmektedir.
Wissow, L. S. (1990)	Fiziksel istismar, hatalı, kaba, insanlık dışı davranışların meydana getirilmesi, cezaların zarar verici boyutlara ulaşması, yaralanma, kırılma gibi sağlık problemlerinin meydana gelmesi, yaşam tehdidinin gibi unsurların ortaya çıkması istismar kapsamında ele alınmaktadır.

Kaynak: Polat, 2007: 37.

Bir toplumda istismarın gerçekleşme durumu, istismarın tanımını şekillendirmekte ve değiştirmektedir. Bu nedenle istismar kavramını tanımlarken, kültürel değerler ve istismara atfedilen durum da incelenmek zorundadır. Tüm tanımlarda görüldüğü üzere istismar kavramı, çocuklarda meydana gelen olumsuzluklar olarak ortak bir paydada birleşmektedir.

1.4.1. Çocuk İstismarı ve Tarihi Süreci

Çocuk istismarı geniş perspektife sahip bir kavramdır. Sadece tek bir açıdan ele alınması doğru değildir. Çocuk istismarı insanlık kadar eskidir. Eski zamanlardan beri var olan çocuk istismarı kavramının sosyal olarak ele alınması ise son yıllara dayanmaktadır. Çocuğun tarihteki durumu incelendiğinde, kadın ve çocuğun toplum içinde değersiz olduğu görülmektedir. Bu iki bireyde satılabilir, horlanabilir, dövülebilir, sakat bırakıla bilinir ve dilendirile bilirdi. Bir Romalı baba çocuğunu dövülebilir ve satabilirdi. Aile anlamında kullanılan familya kelimesinin kökeni de Latince famulus (köle) sözünden türemektedir. Babanın oğlu üzerinde hakimiyeti ölene dek, kızı üzerinde ise evlenene değin sürmektedir. İstismar unsurları zamanla değişerek kimi zaman cinsel kimi zaman ekonomik kimi zaman da ruhsal istismara dönüşmüştür (Özdemir, 2012: 11).

Hristiyanlığa geçiş ile birlikte Tanrı korkusu insancıl yaşamı oluşturmaya başlamış ve çocuklara iyi davranılmıştır. Fakat kimsesiz çocuklar kilise boyunduruğu altında dini eğitim almıştır. İncil'de, yer alan çocukların günah ürünü olduğu ve dövülerek eğitilmeli yargısı, Aydınlanma Çağı'na ile son bulmuştur. Aydınlanma Çağı ile çocuğun saf ve günahsız olduğu görüşleri yaygınlaşmıştır. Ünlü düşürlerden J. Locke'a göre çocuk zihni boş levha gibidir. Levhaya ne yazılırsa o yaşanmaktadır. Çocuklarda aynı boş levha gibi saf ve temiz dünyaya gelmektedir (Demirsoy, 2013: 9). Birçok ünlü düşünür çocuklar konusunda fikirlerini sunmuş var olan algıları yok etmeye çalışmışlardır. Çocuklara yönelik toplumsal algılar her dönem farklılaşmış fakat çocuğa yönelik istismarlar devam etmiştir.

Çocuk istismarı ilk olarak 1960'lı yıllarda ele alınmaya ve konuşulmaya başlanmıştır. Amerika, İngiltere gibi Avrupa ülkelerinde ise 1970'li yıllarda toplumsal alana yansiyarak ele alınmıştır (Polat, 2007: 24).

Çocuk istismarı ilk olarak 1946 senesinde röntgen uzmanı CAFFEY tarafından, beyin kanaması, göz içi kanamalar ve kemik kırıklıkları meydana gelen çocukların tedavisi sırasında tanımlanmıştır. İstismar kavramı, 1962 yılında çocuk doktoru C.H. Kempe

tarafından “Dövülmüş (hırpalanmış) Çocuk Sendromu” şeklinde ifade edilmiştir. Bu çalışmalar çocuk istismarı alanında büyük önem arz etmektedir. İstismar konusu, Hugo ve Dickens’in romanlarında yer almış, 1860 yılında A. Tardieu tarafından bu konuda bir makale yayımlanmıştır. 1970 yılında yine röntgen uzmanı CAFFEY tarafından “Sarsılmış (sallanmış) Çocuk Sendromu” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım bir bebeğin hoyratça baş kısmının sarsılması sonucunda bebekte meydana gelen beyin kanamaları sonucunda ortaya çıkmıştır (Bayraktar, 2015: 39).

Türkiye tarihinde ise çocukların korunmasına yönelik ilk kurum kurtuluş savaşında yetim kalan çocukların korunması ve yetiştirilmesi amacıyla kurulmuştur. 1921 yılında faaliyete geçen Himaye-i Etfal Cemiyetidir. 1921 yılında kurulan Himaye-i Etfal Cemiyetinin bugünkü adı ile Çocuk Esirgeme Kurumu 5 Mayıs 1981 51 No’lu Milli Güvenlik Kurulu Kararı ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun genel merkezi, il merkezleri, ilçelerdeki şubeleri ile bucak ve köylerdeki kolları feshedilmiştir. 24 Mayıs 1983 tarihinde ise 2828 Sayılı Yasa ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu kabul edilmiş olup, 27 Mayıs 1983 tarihinde 18059 sayılı Resmi Gazetede 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu yayımlanmıştır (<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/hakkimizda/tarihce>).

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra en çok acı çeken kesim Avrupa ve Uzak Doğu ülkelerindeki çocuklar ve kadınlar oldu. Bu konu ile ilgili olarak yapılması gerekenlerin saptanması ve uygulanması için 1920 yılında Cenevre’de ‘Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği’ adında özel bir örgüt kuruldu.

Ayrıca Birinci Dünya Savaşı’nın ardından evrensel barışın sağlanmasına katkıda bulunmak amacıyla ülkeler bir araya gelip bugünkü Birleşmiş Milletler’ in temeli olan ‘**Milletler Cemiyeti**’ni oluşturarak öncelikle barışçı ve mutlu bir toplumun inşası gereğine dikkat çekerek, milletlerin uymalarını istedikleri yaşam standardını tespit etmeye çalıştılar. Bu arada toplumun temel taşı olan çocukların her türlü ihmal ve istismardan öncelikle korunma haklarını vurgulamak amacıyla ve onların her hal ve koşulda yetişkinlerden daha özel olarak ele alınmaları gerekliliğinden hareketle ilk Uluslararası Çocuk Hakları Bildirgesi’ni hazırladılar. Bu bildirme 26 Eylül 1924’te, Milletler Cemiyeti Genel Kurulu’nda kabul edildi (<http://www.cocukhaklariizleme.org/bir-tarihce-cocuklarin-haklari-ve-birlesmis-milletler-cocuk-haklarina-dair-sozlesme>)

Çocuk istismarı ile bağlantılı olarak çocukların korunmasına ilişkin ilk uluslararası bildirme olarak kabul gören Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi;

1. “Umum Milletlerin erkek ve kadınları insanlığın haiz olduğu en mutena şeyi Çocuğa vermeye mecbur bulunduğunu, irki, milli ve dini her türlü telkinler haricinde bir vazife olmak üzere kabul ettikleri Cenevre Beyannamesi ismi verilen bu Çocuk Hakları Beyannamesi ile tasdik ederler; (Dr. Ali Naim İNAN, Ankara Ün. Eğitim Fak. Yayınları No.3 *Çocuk Hukuku*, İstanbul 1968, sy. 96-97-98)

(http://www.cocukvakfi.org.tr/resource/docs/cocukla_ilgili%20sozlesmeler/A.CocukIlaIlgiliUluslararasiSozlesmeler/A.2.f.%201924CENEVRE_COÇUK_HAKLARI_BiLDiRiSi.doc)

2. Çocuk, beden ve Ruhan tabii bir sürette neşvünuma bulmağa (gelişmeye) müsait şartlar içinde bulundurulmaktadır.

3. Acıkan Çocuk beslenmelidir, hasta Çocuk tedavi edilmelidir, fikren geri kalan Çocuk teşei edilmelidir (şevklendirilmelidir), yoldan çıkmış Çocuk doğru yola getirilmelidir, terk edilmiş çocuk himaye altına alınmalı ve yardım görmelidir.

4. Çocuk hayatını kazanabilecek bir hale getirilmelidir ve her türlü istismara karşı siyanet edilmelidir.

5. Çocuk felaket zamanında en evvel yardım görmelidir.

6. Çocuk en mutena meziyetlerin kardeşlerinin hizmetine vakf edilmesi lazım geleceği hisleri ile büyütülmelidir.”

Yukarıda olduğu gibi sıralanan maddeler her ne kadar hukuki olarak bağlayıcılığı bulunmasa da Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi 3. Maddesinde çocuğun her türlü istismara karşı korunmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda Atatürk'te 1924 yılında bu bildirgeyi imzalamıştır.

1939 da başlayıp 1945'de sona eren İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatı, 1946 yılında BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'ne ‘‘dünya halklarını 1924'lerdeki gibi birbirlerine bağlamak’’ amacıyla 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin canlandırılmasını önerdi. Bundan iki yıl sonra 1948'de BM Genel Kurulu'nda

'İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi' (Bildirgesi) kabul edildi. Bu Bildirge 'de temel insan haklarının neler olduğu saptanmakta ve bu hakları ihlal edenler sorumlu tutulmaktadır. İnsan Hakları Bildirgesi doğal olarak çocukların hak ve özgürlüklerini de içermektedir. Ancak çocukların yaratılışları icabı korunmaya ve gözetilmeye ihtiyaçları olduğundan hareketle, 1924 Cenevre Bildirgesi'nin üzerinde yapılan ayrıntılı çalışmalarla yeniden bir 10 maddelik Çocuk Hakları Bildirgesi hazırlandı ve 20 Kasım 1959'da BM Genel Kurulu'nda oy birliği ile kabul edildi (http://www.cocukvakfi.org.tr/resource/docs/cocukla_ilgili%20sozlesmeler/A.CocuklaIlgiliUluslararasıSozlesmeler/A.2.f.%201924CENEVRE_COÇUK_HAKLARI_BİLDİRİSİ.doc).

'Çocuk kimdir, çocuk nedir?' sorularının yanıtını içinde taşıyan, çocuğun doğumundan itibaren birey olma hakkını tanımlayan, ancak bu hakkın uluslararası ortamda uygulanmasının sağlanması için yalnızca Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi'nin yeterli olmayacağı düşüncesinden yola çıkılarak, çocuğun özel hak ve gereksinimlerini koruyup kollamak, çocuğun kendisi ile ilgili kararlarda görüşünü almak amacıyla 10 yıl süren çalışmalar sonucunda hazırlanan ve çocukların Magna Cartası olarak da betimlenen Çocuk Haklarına dair Sözleşme, Birleşmiş Milletlerin 44. Genel Kurulu'nda 20 Kasım 1989 tarihinde oy birliği ile kabul edilen, çocuklara ilişkin ilk uluslararası sözleşmedir (http://www.cocukvakfi.org.tr/resource/docs/cocukla_ilgili%20sozlesmeler/A.CocuklaIlgiliUluslararasıSozlesmeler/A.2.f.%201924CENEVRE_COÇUK_HAKLARI_BİLDİRİSİ.doc).

Çocuk Haklarına dair Sözleşme bugün Amerika Birleşik Devletleri, Somali ve Güney Sudan dışında 193 ülke tarafından onaylanmış durumdadır. Türkiye Sözleşmeyi 14 Eylül 1990'da imzalamıştır. Bunun ardından o zamanki Cumhurbaşkanı Turgut Özal 30 Eylül 1990'da New York'da toplanan Çocuk Zirvesi'ne katılmıştır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme 10 Aralık 1994'de TBMM tarafından kabul edilmiş ve Bakanlar Kurulu bu kararı 23.12.1994'de, 17, 29 ve 30. Maddelerine çekince koyarak (T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan anlaşması hükümlerini göz önünde tutarak) 4058 sayılı yasa ile onaylamış, Yasa 27 Ocak 1995 gün ve 22184 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye böylelikle Sözleşme'ye 'Taraf Devlet' konumuna gelmiştir (http://www.cocukvakfi.org.tr/resource/docs/cocukla_ilgili%20sozlesmeler/A.CocuklaIlgiliUluslararasıSozlesmeler/A.2.f.%201924CENEVRE_COÇUK_HAKLARI_BİLDİRİSİ.doc).

Çocuk kavramı, çocuk istismarı kavramı ve tarihçesi göz önünde bulundurulduğunda mevcut kavramların bazılarının istismarın belli bir kesime odaklandığı, istismarın türünün ne olduğunun fark etmediği, çocuk yetiştirmede uygulamaların toplumdan topluma değişiklik göstermekte olduğu aşikardır. Önemli olan ise günümüzde uygulamaların çocuk istismarını önleyici hizmet modeli üretebiliyor olmasının gerekliliğidir.

Görüldüğü üzere, çocuk olgusu her dönemde olumsuzluklarla karşılaşmış ve sıkıntılar yaşamıştır. Toplumsal algının değişimi ve çocukların üzerindeki baskının azalması için birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Bun rağmen çocuğun maruz kaldığı olumsuzluklar devam etmiştir.

1.4.2. Çocuk İstismarının Boyutları ve Teorik Yaklaşımlar

İnsan doğası gereği bulunduğu toplumun temelleri ve var olan kültürüne bağlı olarak aile bireylerine belli davranış kalıpları geliştirir. Bu davranış kalıplarının başında ‘çocuk’ ya da ‘evlat’ olarak ana ve babaya karşı belli davranış kuralları bulunmaktadır. Davranış kuralları çerçevesi içerisine genel olarak iyi niyet, saygı ve sevgi girmektedirken, ana babanın ise ebeveyn olarak belli sorumlulukları vardır. Ancak yine insanoğlunun doğası gereği kontrol altına alması gerektiği öfkesi de vardır. Ebeveynin çocuklarına zarar vermesi, çocuğunun bakım ve ihtiyaçlarını gidermeyerek çocuğunu ihmal etmesi bunun içerisinde yer almaktadır. Ancak öfke kontrolden çıktığında ya da davranışların formatı değiştiğinde çocuk istismarı ya da ihmal denilen kavram ortaya çıkmaktadır. Bu istismar ve ihmal yalnızca aileden değil, akrabadan, komşudan, mahalle baskısından kaynaklanabileceği gibi, daha önce hiç karşılaşmamış bir birey tarafından da çocuğa uygulanabilir. Uygulanan her istismar ve ihmal davranışın belli bir sebebi vardır. Ancak bunları belli başlıklar altında toplayıp değerlendirme yapacağımız gibi, toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterdiği unutulmamalıdır. Bazı toplumlarda çocuklar serbest ve özgür yetişirken bazı toplumlarda baskıcı bir tutum çerçevesinde yetiştirilebilmektedir.

Çocuğa yönelik uygulanan ihmal ve istismar davranışları tek bir boyut üzerinden açıklanamaz. Tek boyutlu bakış açısı ile ‘çocuk istismarı’ kavramını ele almak ise sonuçları doğrultusunda çözüm üretebilmenin yolunu kapatır. Önemli olan çocuk istismarının psikolojik, sosyolojik, ekonomik boyutlarına hâkim bir yapıya sahip olabilmektir.

1.4.2.1. Çocuk istismar boyutları

Zeytinoğlu (1999) yaptığı çalışmada farklı disiplinlerde çalışan meslek elemanlarının çocuk istismarı ve ihmalinin nedenleri konusunda görüşlerini almıştır. Bu araştırmaya göre; eğitim eksikliği (%71.66), ekonomik yetersizlikler (%71.66), bireysel özellikler (%49.16), geleneksel değer yargıları (% 40.00), sağlık ve sosyal hizmet kurumlarının yetersizliği (%7.50), toplumsal değişme (% 5.83), yasal eksiklikler (%5.00) ve yasaların uygulanmaması (%5.00) çocuk istismarı ve ihmaline neden olmaktadır.

İlk olarak çocuk istismarını uygulayıcısı konumunda olan bireylerin daha çok kendini ifade edebilme durumu olmadığı, geçmişinden kaynaklanan, kendi yetiştirilme tarzına bağlı olarak zamanla psikolojik rahatsızlıkları olan, kişilik bozuklukları yaşadığı aynı zamanda istismar olayının gerçekleşme sayısının az olduğu düşüncesi literatür taraması sırasında karşımıza çıkmıştır. Ancak Tercier'e (1998) göre; 'Çocuk İstismarı faillerine özgü bir ruhsal problem tanımlanmamakta dolayısıyla ruhsal problemi olmayan kişilerin de bu tür davranışları gerçekleştirebildiği ve çocukluğunda istismar edilenlerin tümünün istismarcı olmadığı, istismara uğramayan kişilerin de istismarcı olabileceği belirtilmektedir. Yıllar içinde çocuk istismarı ve ihmali davranışlarında gözlenen artışın ise bu konudaki araştırmaların ve farkındalığın artışına bağlı olabileceği öne sürülmektedir.'

Çocuğa yönelik istismarın bir diğer nedeni olarak ise ataerkil yapı ile paralel olarak gelişen geleneksel aile yapılarına çeşitli cezalandırmaların normal olduğu anlayışının olması (kültürel tolerans), ebeveynin geçimsizlikleri, anlaşmazlıkları, mutsuz ve huzursuz aile ortamı, üvey ebeveyn olma durumu, ailenin ekonomik (yoksulluk, işsizlik, borçlanma vb.) sosyal, ruh ve beden sağlığı ile ve bunların elde edilebilirliği ile ilgili sorunları ön planda sorumlu tutulmaktadır (Kağıtçıbaşı; 1990:53).

Polat'a (2007) göre çocuk istismarının boyutları beş başlık altında toplanabilir (Polat; 2007:39)

- Kasıtlılık
- Toplumsal Onaylama-Toplumsal Eleştiri
- Bedensel Cezalar
- Çocuk ve Aile içi şiddet
- Çocuğun Kişiliği

Polat'ın (2007) belirtmiş olduğu çocuk istismarının boyutlarının bu şekilde sıralanmasının altında ise istismarın tek bir boyutunun olmamasıdır. Çocuk istismarı bugün dört başlık altında toplanmaktadır. Bunlar ise;

- Fiziksel İstismar
- Cinsel İstismar
- Duygusal İstismar
- İhmal

İlerleyen bölümlerde ise ayrıntılı olarak değinilecektir. Öncelikle ele almamız gereken konu istismarın boyutlarıdır.

➤ **Kasıtlılık**

Çocukları uygulanan istismarlar, uygulanış yönünden farklılık göstermektedir. Farklılığın temel unsuru eylemdeki kasttır. Kasti olarak ele alınan durum, çocuğu uygulanan eylemlerin zarar verme, incitme ve acı verme amacıyla yapılıp yapılmadığı yönünde çözümlenmektedir. Bir anne çocuğuna ceza vermek, yaptığı hatadan döndürmek amacıyla zarar veriyorsa bu kasti bir durumdur. Çocuğun çalıştığı yerde iş kazası yaşaması ise işletme sahibinin kasti olmayan istismarıdır. Kasti olarak meydana gelen olaylar çocuk istismarı olana değerlendirmekte ve analiz edilebilmektedir (Polat, 2007: 39).

➤ **Toplumsal onaylama-toplumsal eleştiri**

Çocuk istismarı ile ilgili meydana gelen her türlü durum toplumu ilgilendirmektedir. Bu bağlamda gerçekleşen her türlü standart topluma, yöreye değışkenlik göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde çocuğa zarar verilmesi, yaralama büyük tepkiler ile karşılaşılrken, ilkel toplumlarda bu durum olağandır. İkel toplumlar ergenliğe geçiş ile çocuklara sembolik olarak yara izi yapılmaktadır. Bu da istismarın kültürel olarak farklılık yarattığını göstermektedir. Görece kavramların yanı sıra mutlak standartlar da bulunmaktadır. Bu standart çocukta büyük zararların meydana gelmesidir (Polat, 2007: 39-40).

➤ **Çocuğun kişiliği**

Çocuk istismarının tanımlanmasında yer alan problemlerden biri çocuğun kişiliğidir. Çocuğun ne zaman bir kişiliğe sahip olduğu, bir birey olarak kendi başına ne zaman hareket edebildiğı konusunda değışik yaklaşımlar bulunmaktadır. Bazı yaklaşımlar çocuk

düşüklerini istismar olarak algıyarken kimi yaklaşımlar da çocuğun doğumundan sonraki davranışları istismar olarak ele almaktadır. Ailenin davranış biçimleri kötü bakımı ve ardından istismarı doğurmaktadır. Kötü bakım ile çocuklar yetersiz bir büyüme ve gelişim gerçekleştirmektedir. Kötü ev koşulları, maddi imkansızlık, güven yoksunluğu diğer bir istismar unsurlarıdır (Polat, 2007: 42).

Tablo 1.5. Aile Tutumu

Aile Tutumu		
Normal Tutum	Yetersiz Bakım	Aşırı Tutumlar
Fiziksel Gereksinimlerin Karşılaştırılması		
Koruyuculuk	Yetersiz koruma “çocuk ihmali”	Aşırı koruyuculuk
Beslenme	Yetersiz beslenme “Gelişim geriliği”	Aşırı beslenme “Şişmanlık”
Barınma	Evsizlik	Birden fazla eve sahip olunması “Avare çocuklar”
Bakım	Tıbbi açıdan ihmal	Aşırı tıbbi bakım “Manchausen sendromu”
Gelişimsel Tutumların ve Duygusal Gereksinimlerin Karşılanması		
Yeterli uyarının sağlanması	Yetersiz uyarım “ihmal”	Aşırı uyarım
Yol göstericilik: Hoşgörü ve disiplin	Yetersiz hoşgörü İleri derece eleştiri Psikolojik istismar	Aşırı hoşgörü “Şımartılmış çocuklar”
Sevgi ve şefkat	Yetersiz sevgi Duygusal ihmal İnkâr (dışlama)	Cinsel istismar Ensest
Toplumlaşma		
Aile içi ilişkiler	Aile içi iletişimsizlik Mesafeli anne-baba	Aile için ilişkilerde aşırılık
Aile dışı toplumsal ilişkiler	Sınırları olmayan aileler Aile dışı ilişkilere ilişkin eğitimsizlik	Toplumsal ilişkiler konusunda aşırı sınırlandırma, tutuculuk

Kaynak: Polat, 2007: 43.

1.4.2.2. Teorik yaklaşımlar

➤ Psikiyatrik model

Çocuk istismarına yönelik ebeveynler üzerinde yapılan çalışmalar birçok unsurun istismara sebep olduğunu vurgulamaktadır. Ebeveynler çocuklarına karşı kızgın, kırgın oldukları ve onları ret ettiği gözlenmektedir. Ebeveynlerin %10'luk kısmında sadece ruhsal problemlerin olduğu tespit edilmiştir. Narsistik eğilimler, impuls kontrol zayıflığı, kompulsivite, kaygı, depresyon ve empati zayıflığı kişilik özelliklerine sahip ebeveynler çocuk istismarını gerçekleştirmektedir (Polat, 2007: 47). Dış sosyal hayatında kendisini ortaya koyamayan ya da sosyal çevresi ile yeteri derecede kendisini tatmin edici ilişkiler

kuramayan ebeveynler karşılaştıkları bu sorunu aile ilişkilerinde en zayıf halka olan, her daim korunmaya ve alakaya muhtaç çocuklarına şiddetin farklı türleri ile yansıtabilmekte ve bir çeşit istismara yol açabilmektedirler. Ebeveynlerin ayrı ayrı tutumları çocuk istismarında etken olsa da aynı zamanda ebeveynlerin birbirleri ile olan ilişkileri de çocuk istismarı ve ihmalinin açıklanmasında önemli ipuçları sunabilir.

➤ **Sosyolojik model**

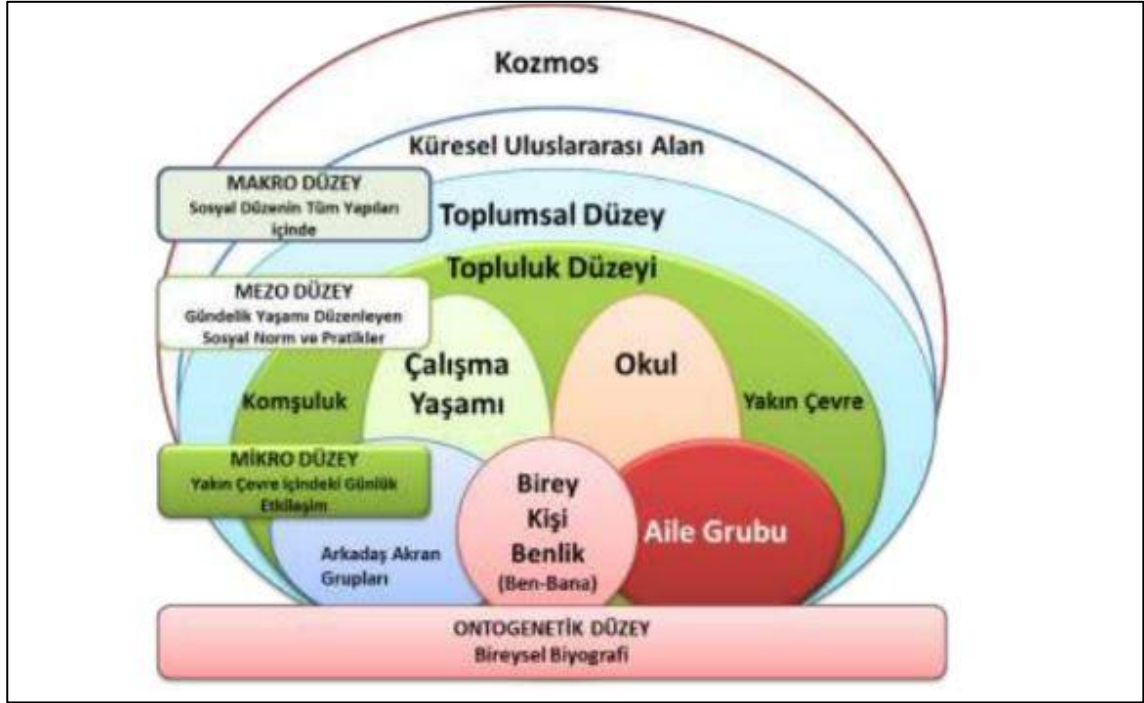
Sosyolojik kuramlar çocuk istismarı ve ihmalinin tanımlanmasında ve açıklanmasında sıkça kullanılmaktadır. Sosyolojik modelde çocuk istismarının sebebinin birey ve toplum ilişkilerindeki strese dayandırmakta ve sosyal desteğin gerekliliğini vurgulamaktadır (Can ve Yılmaz, 2016: 534).

Sosyolojik modelde, çocuk istismara neden olan toplumsal yargılar, örgütler, kültür ve aile yapısı incelenmiştir. Sosyolojik model içerisinde şiddeti tetikleyen etmenler şu şekilde sıralanmaktadır (Polat, 2007: 49-50):

- Kültürel etmenler; aile içinde gerçekleşen şiddette kültürel şiddetin etkisi yapılan çalışmalarda gösterilmektedir.
- Toplumsal sınıf; ailenin yaşadığı ekonomik sorunlar, kötü konut koşulları, alkol ve ilaç bağımlılığı şiddet düzeyini etkilemektedir.
- Toplumsal soyutlanmışlık; toplumdan ve çevreden izole ailelerin çocuklarına uyguladıkları istismarın daha fazla olduğu gözlenmiştir.
- Ailedeki özel durumlar; ailede görülen stres ve bunalımın çocukların istismarına yol açtığı bilinmektedir.
- Sosyal durumsal model; anne babanın beklentileri çocuğun var olan potansiyelinin üzerinde olabilmektedir. Bu sebeple aileler çocukları istedikleri gibi davranmaya zorlamaktadır. Çocukları disipline etme konusunda da istismar uygulanmaktadır. Tutarsız disiplin yöntemleri uygulayan ebeveynler de istismar gerçekleştirmektedir.

Sosyolojik modelde istismarın analizinde üç etken bulunmaktadır. İlk etmen istismarcı ve ihmalcı ebeveyn olumsuzluğun nasıl geliştiği sorularak ebeveynin gelişimine dikkati çekmektedir. İkinci etmen, olumsuz davranışın öncesinde neler olup bittiğini sorarak güne ait anıları ortaya çıkarmaktır. Üçüncü etmen ise, olumsuz davranış sonrasında

yaşanılanları sorgulayarak istismarın veya ihmalin boyutunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır (Irmak, 2008: 23). Sosyolojik model ile açıklanmaya çalışılan unsurlar yeterli olmadığı için 1980 yılında Ekolojik Kuramlar ortaya konulmuştur.

Kaynak: Uluocak vd., 2014: 371.

Şekil 1.1. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Ekolojik Bir Modelde Boyutları

Ekolojik modelde model merkezleri dört daire halinde gösterilmektedir. En iç daire kişisel ve biyolojik ilişkileri sembolize etmektedir. İkinci daire ise aile ve tanıdıkları dahil eden istismar ortamını simgelemektedir. Üçüncü daire ise daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu alanda, işyeri, sosyal alanlar, arkadaşlar ve iletişim örüntüsü yer almaktadır. Dördüncü dairede ise kültürel etmenler, sosyo-ekonomik çevre yer almaktadır (Polat, 2002: 3).

Gelir durumu, eğitim düzeyi, sağlık hizmetleri, sosyal yardım gibi toplumsal olanakların adaletli ve düzgün bir şekilde yerine getirilmemesi aileyi ve çocuğu olumsuz olarak etkilemektedir. Bu nedenle mevcut politikaların iyileştirilmesi, olumsuzlukların tespit edilmesi, ailelere sosyal desteğin sağlanması sağlık bir toplum için büyük önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra çocuk istismarı sadece aile içinde gerçekleşmemekte toplumsal alanlarda yaygın olarak görülmektedir. Çocuk istismarına yol açan bireysel-çevresel durumun, sosyokültürel faktörlerin, sosyobiyolojik faktör ve ekolojik yaklaşımları iyi bir

şekilde analiz etmek, değiştirmek ve yeniden yapılandırmak çocuk istismarının önlenmesi için önemli adımlardır (Yılmaz, 2013: 257).

➤ Sosyal psikolojik model

Sosyal psikolojik model, insan davranışlarının değerlendirilmesinde çevre ve birey arasındaki etkileşimi odak almaktadır. Bu kuram bireye ve çevreye yönelik kurumlar arasında uzlaşmaya gitmeyi önermektedir (Sweet&Resick, 1979). Bu kuramcılardan Gelles, istismar konusunu açıklarken çok sayıda psikolojik ve toplumsal neden üzerinde durarak çocuk istismarının nedenlerini iki kategoriye ayırırlar. Bunlardan ilki psikopatolojik durumlar iken ikincisi ise; toplumsal durumlardır. Araştırmacılar psikopatolojik durumlar içerisinde ruh hastalıkları, stres, depresyon gibi başlıkları değerlendirirken, toplumsal durumlar içerisinde ise; toplumsallaşma deneyimleri, şiddet ve saldırganlıkla ilgili rol modelleri, toplumsal statü ve normlar üzerinde durmaktadırlar. Bu etkenlerden her birinin tek başına ya da birlikte çocuğun kötü davranışa maruz kalmasında etkili olacağı savunulmaktadır. Aynı zamanda bunlara ek olarak istismar edilen çocukların fiziksel özellikleri, kişilik ve davranışları üzerinde de durulmaktadır. Olumsuz davranışlara, istismar ya da ihmale uğrayan çocukların aile içerisinde sergilemekte oldukları tutumların, istismar ya da ihmale uğramayan çocuklara oranla daha olumsuz olduğunu belirten araştırmacılar, bu davranışların altında yatan ana sebebin kötü muamelenin bir sonucu mu ya da nedeni mi olduğu noktasında bir açıklık getirememişlerdir (Kars, 1996:19-20).

➤ Sosyal öğrenme modeli

Çocuk istismarında “Çevresel belirleyiciler ve karşılıklı kişisel etkileşimlerin ortaya çıkardığı davranışlar” sosyal öğrenme kuramının temel varsayımdır. İnsanlar kendi kendileriyle ve başkalarıyla çatışma içine girdiklerinde davranışlarının sorun yarattığını öğrenirler. Bu kurama göre bireyin kişiliğinden çok hangi davranışın sorun teşkil ettiğinin tespiti önemlidir. Bu kuram ihmal ve istismar davranışlarında bulunan ana-babaların, kendi çocuklarına kendi ebeveynlerinden gördükleri davranışları örnek alarak uyguladıkları ve bu durumu savundukları görülmüştür. Buna “kuşaklar hipotezi” denmektedir. Bazı çalışmacılar ise bu hipoteze çocuğunu istismar eden her ebeveynin istismar edilmiş olmayacağına vurgu yaparak karşı çıkmaktadır (akt. Kars, 1996:20-21). Sosyal öğrenme modeline göre diyebiliriz ki; bugün çocuğa yönelik istismar ya da ihmal davranışı sergileyen birey (ebeveyn olsun ya da olmasın) kendi geçmişinde istismar ya da ihmal durumları ile karşı

karşıya gelmiş ve bunu ihmal ya da istismarın uygulayıcısından öğrenerek yetişkinlik evresinden itibaren başkaları üzerinde de uygulamaya başlamıştır. Ancak burada önemli olan eleştiri noktası örnekleri de olduğu üzere; çocukluğunda ihmal ve istismara uğrayan bireyler ileri ki yaşlarında bu konuda daha hassas davranarak bizzat bu duruma karşı koyanlar olmakla birlikte, huzurlu ve örnek bir ailede yetişen, en iyi şartlar ve ortamlarda yetiştirilen bireyler hiç ihmal ya da istismara uğramasa da bizzat ihmal ve istismarın uygulayıcısı olabilmektedir.

➤ Sosyal etkileşimsel model

Sosyal etkileşimsel model tüm modelleri içine alarak çocuk istismarı ve ihmali hakkında daha geniş bir açıklama yapmaktadır. Bu model çocuk ihmal ve istismarının tek bir model ile açıklanamayacağını ifade etmektedir. İstismar davranışı yalnızca ebeveynlerin geçmişteki deneyimlerinin bir sonucu olmamakta aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları iletişimin de etkili olduğunu ifade etmektedir. Örneğin; aile içerisinde istismar ve ihmale uğrayan çocuk vakası incelenirken eşlerin birbirleri ile olan bağları, birbirlerine karşı olan davranış biçimlerini, kurdukları diyalogları göz önünde bulundurulmalıdır. Birbirlerine karşı olan öfkeyi bir ebeveyn olarak çocuğa yansıtmayı yansıtmadıkları, kendi ilişkilerini çocuğa nasıl yansıttıkları ve dıştan gelebilecek tehditlere karşı ne kadar tedbirli olacakları da diğer bir husustur (akt. Kars, 1996:21-22).

1.4.3. Çocuk İstismarı ve Türleri

1.4.3.1. Fiziksel istismar

Çocuğa bakmakla yükümlü olan ebeveyn veya yetişkinlerin, çocuğa fiziksel zarar verecek şekilde davranmasıdır. Çocuğa yönelik her türlü kötü muamele fiziksel istismara girmektedir. Çocukta açıklanamayan her türlü yara istismar göstergesidir. Sürekli ve sistematik bir şekilde yapılan istismar, çocuklarda çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunlar; yeme bozukluğu, iletişim güçlüğü, korkma, depresyon, çekinme, öfkeli davranışlar, uyumsuzluk, kendine ve çevresindekilere zarar verme, rahatsız verici hareketler sergileme, okul eğitiminde başarının düşmesi şeklinde sıralanabilmektedir (Kaytez vd., 2018: 20).

Çocukların %25 aileleri veya bakıcıları tarafından yaşamları boyunca en az fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Dünya genelinde gerçekleşen bir çalışma da 168 bağımsız denekten

oluşan bir metaanaliz çalışmasında deneklerin %22,6'sinin fiziksel istismar yaşadığı sonucuna varılmıştır. Çin'de gerçekleşen çalışmada 18 yaş altı çocukların %33-%45,5 'i fiziksel istismara maruz kalmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleşen Çocuk İhmali ve İstismarı 4. Ulusal İnsidans Çalışması'nda 2005-2006 yılları arasında çocuklar analiz edilmiş ve 1.256.600 çocuğun fiziksel istismara maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Geçkil, 2017: 131).

Fiziksel istismar üzerine yapılan pek çok çalışma da annelerin öğrenim durumları azaldıkça çocukların fiziksel istismar yaşama oranının arttığı tespit edilmiştir. Yine ailenin durumu, annenin yaşı, maddi imkan, alkol ve uyuşturucu kullanımı, eşinden darp gören annenin acısını çocuğundan çıkarması, çocuk sayısının fazla olması sebebiyle bakımın güçlenmesi gibi durumlar fiziksel istismarı arttırmaktadır. Bunun yanı sıra okullarda da fiziksel istismara sıklıkla karşılaşılmaktadır (Abdülazar, 2012: 9).

Tablo 1.6. Çocuklara Uygulanan Fiziksel İstismarın Etiyolojisinde Rol Oynayan Faktörler

Çocuk İstismarının Etiyolojisinde Rol Oynayan Faktörler	
Ebeveyn Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> • Çocuk sahibi olmak istememe ve ebeveynlik için hazır olmama, genç ebeveynlik, çocuktan gerçekçi olmayan beklentileri olması, • Ebeveynlerin ruh sağlığı sorunları, alkol, madde kullanması, • Ebeveynlerin kendi çocukluklarında görmüş (öğrenmiş) oldukları ebeveynlik şekli nedeniyle istismarcı davranışları içeren fiziksel disiplin uygulamalarını kullanmaları, • Ebeveynlerin kendi çocukluklarında istismara uğramış olmaları nedeniyle düşük benlik saygısı, öyküsünde istismar olan annelerin öz kontrollerinin düşük olması, istismar potansiyelini artırması, • Çocuk yetiştirme bilgisi ve deneyiminin olmaması, ebeveynlik rolünde yetersizlik hissetmeleri, • Ebeveynlerin sosyal izolasyonu ve sosyal destek eksikliği, • Boşanma, işsizlik vb. gibi krizlerle baş etmede yetersizlik.
Çocuk Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> • Ailedeki çocuk sayısının ikiden fazla olması, • Çocuğun huyu “zor çocuk” olması, ağlaması, susturulmaması, • Çocuğun sağlık sorunlarının olması, kronik hastalığının olması, bağımlı ve bakıma muhtaç olması, mental retardasyonu olması, hiperaktif olması, sosyal beceri eksikliği, prematüre doğmuş olması gibi sağlık sorunlarının bulunması istismar açısından risk faktörü olabilir.
Çevresel Özellikler	<ul style="list-style-type: none"> • Çevre olası istismarı tamamlayan bir parçadır. Çocuk ebeveyn ilişkisine dayanan çevresel bakış açısı fiziksel istismarı en iyi açıklayan modeldir, • Boşanma, aile içi şiddet, kötü barınma koşulları, düşük sosyoekonomik düzey, yoksulluk, silahlı çatışma ortamları gibi kronik stresörlerin bulunduğu bir çevre gerginlik ve kızgınlıkların çaresiz bir kurban/genellikle de bir çocuğa yönelmesine yol açan bir tuzaktır.

Kaynak: Geçkil, 2017: 133.

Sağlık kuruluşuna getirilen ve travma meydana gelen çocuğun fiziksel istismara maruz kalma olasılığı şu izlenimler sonucu tespit edilebilmektedir (Bayraktar, 2014: 47)

- Hastanelere geç bir şekilde getirilen çocuklarının durumlarının açıklanamaması ve ya açıklanmak istenmemesi,
- Yaralanmaya dair çelişkili beyanların bulunması; yatağından düşmüş, kardeşi iteklemiş vb.,
- Anlatılanlarla çocukta meydana gelen hasarın uyuşmaması; altı aylık bir bebeğin kendiliğinden merdivenden yuvarlanması, süt kazanına düşmesi, havuzda boğulması vb.,
- Çocuğun yaralanmasında başka kişilerin sorumlu tutulması, anne baba beyanlarının uyuşmaması,
- Şüpheli yaralanmaların sürekli olarak tekrarlanması, değişik şekillerde morluk ve yanık izlerinin oluşması,
- Çocuğun anne ve babası suçlaması,
- Anne veya babanın aşırı duyarlı tavırları ya da aşırı duyarsız tepkisiz tavırları, ilgiliymiş gibi görünmeleri,
- Büyüklerin yanında muayene edilen çocuğun ürkme, çekinme ve korku tavırlarını sergilemesi,
- Ailenin genel yapısında istismara meyilin bulunması,
- Anne ve babanın ayrı olması, üvey anne ve babaya sahip olma, gayri meşru çocuk olması gibi durumların olması,
- Sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyde düşüklük,
- Çocuğun tüm hastaneleri gezdirerek tedavi edilmesinin istenmesi, yapılandıktan pişman olma,
- Çocuğun söylemleri, kullandıkları kelimeler istismarın tespitinde önem arz etmektedir.

Fiziksel olarak zarar görmüş çocuğun ne şekilde zarar gördüğü, istismara mı uğradığı gibi durumların tespiti zordur. Durum tespit edilemez ve çocuk eski ortamına tekrar yollanırsa çocuk için büyük riskler meydana gelebilmektedir. İstismara uğrayan bir çocuğun tekrar istismar yaşama riski %50'dir. Bu istismarın ölümle sonuçlanması ise %10'luk bir dilimde yer almaktadır. Çocuğun sadece yaralarının tedavi edilmesi, anlaşılrsa

bile müdahale de bulunmaması çocuk için büyük bir risktir. Bu riskin oluşmaması için çocuğun fiziksel tedavisinin yanı sıra ruhsal olarak da tedavi edilmeli ve mevcut konumundan uzaklaştırılarak korunmalıdır. Bunun için ise multidisipliner bir ekibe ihtiyaç duyulmaktadır. Hastane içerisinde konu ile ilgili çeşitli dallarda uzmanlar yer almalıdır. Bu uzmanların yaptıkları analiz ve çalışmalarla çocuğun korunması sağlanmalıdır. Sosyal Hizmet Kuruluşları ve hukukçularla birlikte hareket edilmeli ve çocuğun gerçek manada korunumu sağlanmalıdır (Şahin, 2014: 46).

1.4.3.2. Duygusal istismar

Duygusal istismar, yetişkinler tarafından meydana getirilen, çocuğun kişiliğine zarar veren, psikososyal gelişimine ket vuran eylemlerdir. Duygusal istismar fiziksel olarak zarar verme amacı taşımaksızın gerçekleştirilmektedir. Sonuçta çocuğa zarar verme amacını taşımaktadır (Arslan, 2016: 204).

APSAC'ın (American Professional Society on the Abuse of Children) gerçekleştirdiği duygusal istismar tanımında; çocuğun bakımından sorumlu ebeveyn ya da yetişkin kişilerin çocuğa kendisini sevmeyen, değer verilmeyen, sürekli hatalar yapan, sürekli tehlikede olan, sadece başkaları iş yaparken işe yarayan biri gibi hissettirmek ve davranmak şeklinde ifade edilmiştir. Duygusal istismar en yaygın gerçekleştirilen istismar türlerinden biridir. Bu istismar türü diğer istismar türleri ile eşgüdümlü gerçekleşmektedir (APSAC, 1995).

Duygusal istismarın türleri ise şu şekilde sıralanmaktadır (Dinleyici ve Dağlı, 2016: 19):

Reddedici tutum: Ebeveynlerin çocuklarına yönelik bağlanamama ve ret etme durumları duygusal istismarı ortaya çıkarmaktadır. İstismarlar şu şekilde gerçekleşmektedir:

- İstenmediğini çeşitli şekillerde belirtir ve söyler,
- Çocuk aile içerisinde hor görülür, alay edilir, suçlu görülür ve kendi ismi ile hitap edilmez,
- Terkedilip bırakılacağını söyleme, sürekli sorunların sebebi olarak çocuğun gösterilmesi,

- Çocuğun ayrı bir birey olarak görülmemesi, yok sayılması ve ihtiyaçlarının temin edilmemesi davranışlarını sergilemektedir.

Korkutucu / Yıldırıcı tutum: Ebeveyn çocuğunu korkutarak, tehdit ederek ve aşağılayarak korku dolu bir ortamda yaşamasına neden olmaktadır.

İhmal edici tutum: Çocuk ile duygusal bir bağ kurmamak, duygusal etkileşimine karşılık vermemek ve onun sevgisini yok saymak şeklindedir.

İzole edici tutum: Çocuğu yaşlıları arasına sokmama, oyun oynamasına izin vermeme, yaşam alanını sadece odası ile sınırlamadır.

Suçta yönlendirme/İtme: Ebeveynin çocuğu suçta yönlendirmesi, içki, uyuşturucu ve sigara gibi zararlı maddelerin kullanımına teşvik etmesidir. Bununla birlikte ailenin suçta yönelen çocuğu engellememesi aksine teşvik etmesi de suçta yönlendirme olarak nitelendirilmektedir.

Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda ortaya çıkan ruhsal ve psikolojik durumlar tam tespit edilememektedir. Genel itibari ile gösterdikleri tavır ve davranışlar ise şu şekilde sıralanabilmektedir (Uslu, 2014: 38):

Çocuğun akademik başarısında düşüş,

- Güven algısının değişmesi,
- Benlik-bütünlüğünde düşüklük,
- Çekingen ve içe kapanık bir hal alması,
- Sosyal ilişkilerde başarısızlık,
- Hırçın ve saldırgan tavırlar sergilemesi şeklindedir.

1.4.3.3. Cinsel istismar

Cinsel istismar, 0-18 yaşları arasında bulunan çocukların kendisinin büyük kişilerce cinsel tatmin için cebren veya kandırılarak kullanılması veya bu kullanıma izin verilmesi cinsel istismar olarak tanımlanmaktadır. Cinsel istismar hakkında çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmiş ve konu ile alakalı tanımlamalar yapılmıştır. Amerikan Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmali Merkezi çocuk cinsel istismarı, çocuk ve erişkin arasındaki ilişki,

erişkinin cinsel arzusu için kullanılmışsa cinsel istismar meydana gelmektedir. İstismar çocuk tarafından güç kurma, kontrol etme amacıyla kullanılmaktaysa ve yaş farkı bulunmakta ise gerçekleşmektedir şeklinde ifade etmiştir (Bilim, 2012: 13).

BM'nin cinsel istismara yönelik gerçekleştirdiği tanımda, istismar; kişinin cinsel tatmini için veya cinsel anlamda başka türlerde sömürülmesi, zorla çalıştırılması, organlarının alınması, hizmet ettirilmesi gibi uygulamaları içermektedir. Cinsel istismara yönelik TCK'nın 103. Maddesinin 1. Fıkrasında a ve b bendlerinde açıklamalar gerçekleştirilmiştir. Bu açıklamada çocuğun 15 yaşının tamamlamamış veya tamamlamış fakat hem fiili hem de hukuki erginliğe ulaşmamış çocuklara yönelik gerçekleştirilen her türlü cinsel saldırı ve davranış olarak ifade edilmektedir (Kartal, 2014: 15).

Tablo 1.7. Gelişmiş Bazı Ülkelerde Cinsel Yetişkinlik Yaşı

Ülke İsmi	Cinsel Yetişkinlik Yaşı
Amerika	16
Almanya	Evlilik için 18
İngiltere	16
Polonya	15
Japonya	13
Kanada	14
Danimarka	15
Türkiye	Dolaylı olarak 16 olarak belirlenmiştir.

Kaynak: İnci, 2010: 76.

Cinsel istismar her ülkede, her bölgede, her sosyal yapı içinde, her ekonomik boyutta kendisini göstermektedir. Bu sebeple kesin bir orana sahip değildir. Cinsel istismar zorla gerçekleşmektedir. İstismarın şiddet içermesi de gerekmemektedir. Bu sebeple cinsel istismarın tanısı kolaylıkla gerçekleşmektedir. Fakat saptanması ve durumun aydınlatılması kolay gerçekleşmemektedir (Bayraktar, 2015: 53).

Cinsel istismara uğrayan çocuklarda istismar bulguları kolaylıkla elde edilememesinin sebepleri ise (Dağlı ve İnancıcı, 2010: 27):

İstismarın türüne bağlı olarak sonuçların elde edimi zorlaşabilmektedir.

1. Çocuklarda veya genç bireylerde anogenital dokular hızla iyileşebildiği için istismar tespit edilemeyebilmektedir.

2. Mağdurların büyük bir kısmı olayın üzerinden uzun zaman geçtikten sonra hastaneye başvurmaktadır.

Bilişsel ve gelişimsel olarak yeterli olmama, utanma, psikolojik durumlar, sorumluluk algısı, çocuğa yöneltilen tehdit, anne babanın kültürel değerleri çocuğa yönelik istismarın ortaya çıkmasını engellemektedir (Paslı, 2017: 40).

Coulborn Foller cinsel istismarı yedi alana ayırmıştır. Bu alanlar şu şekilde sıralanmaktadır.

1. Temas İçermeyen Cinsel İstismar: Seksi konuşma, teşhir ve röntgencilik olarak sıralanmaktadır. Temas içermeyen cinsel istismarda sözel ve görsel tatmin amaçlı eylemler yer almaktadır.

2. Cinsel Dokunma: Vücudun özel bölgelerine gerçekleştirilen her türlü dokunma cinsel dokunma olarak adlandırılmaktadır. İstismar bu özel bölgelere yapılmaktadır. İstismarcı kendine yapılmasını isteyebilmektedir.

3. Oral-Genital Seks: İstismarcının çocuğa yönelik gerçekleştirdiği oral ve genital birleşmelerdir.

4. Interfemoral İlişki: Cinsel birleşimin yaşanmadığı istismar çeşididir.

5. Seksüel Penetrasyon: İstismarcının kurbanın bir orifice açıklığına girişi ile gerçekleşen istismardır.

6. Cinsel Sömürü: Çocuğun maddi kazanç olarak görülmesi ve cinsel yollarla çocuk üzerinden para kazanılması durumun içermektedir. Çocuk pornografiler ve çocuk fuhuşu bu sömürünün amaçlarının oluşturmaktadır.

7. Diğer İstismar Türleri: Cinsel istismarın diğer varyasyonlarından oluşmaktadır.

1.4.3.4. İhmal

Çocuk ihmali genel olarak, ailenin, devletin, toplumunun, gerekli birimlerin çocuğun temel ihtiyaçlarının temin edememesi ve karşılayamaması olarak tanımlanmaktadır. İhmal ve istismar birbirine yakın iki kavramdır. Bu iki kavramı ayıran en belirgin durum aktiflik ve pasifliktir. İstismar aktif bir durumu meydana getirirken, ihmal pasif bir durumu oluşturmaktadır. Birinde olmaması gereken gerçekleştirilirken, diğesinde ise olması gerekenin yerine getirilmemesi durumları yer almakta ve çocuk her iki durumda da zarara uğramaktadır (Selimhocaoglu, 2011: 89).

Çocuk ihmalinin göstergeleri; tıbbi olarak bakımının ve hijyen alanının temin edilememesi, beslenmesinin tam ve iyi bir şekilde yapılamaması, büyüme geriliğinin ortaya çıkması, sürekli olarak bir kazaya maruz kalması, çocukla ilgili bilgilerin ebeveyn tarafından bilinmemesi, çocuğun iletişim kurmada güçlük yaşaması, uyaran eksikliğinden kaynaklı olarak zihinsel gelişim geriliğinin meydana gelmesi ve öğrenme de güçlüklerin yaşanması, beslenme düzeninin sağlanmaması, meydana gelen herhangi bir rahatsızlıkta sağlık kurumuna götürmeme veya götürmede gecikme, tedavi uyarılarına dikkat edilmemesi ve bakımının gerçekleştirilmemesi, çocuğun denetim altında olmaması, evden kovulması veya terk edilmesi şeklindedir (Uğurlu ve Gülsen, 2014: 10).

Çocuğun ihmal edildiğine dair somut durumlar ise şu şekilde izah edilebilmektedir (Eğitimsen, 2015: 6; Yenibaş ve Şirin, 2007: 40);

- Çocuk mevsime göre giydirilmez veya giyiminde gerekli özen gösterilmez.
- Kirlidir ve bakımsızdır.
- Açtır ve açlığını kendi gidermeye çalışmaktadır.
- Sürekli olarak uykusuzdur.
- Hastalıkları uzun süreli bir seyir izlemektedir.
- Fiziksel olarak yaşlılarından daha güçsüzdür.
- Çok çabuk yorulmakta ve bitkin düşmektedir.
- Bedeninde sürekli olarak yaralar bulunmaktadır.
- Evde ilgilenen kimsenin olmadığını belirtmektedir.
- Sigara, alkol ve uyuşturucuya yönelmektedir.
- Okula düzenli devam gerçekleştirmemekte ve okul başarısı bir sebebe bağlı olmadan düşmektedir.

Çocuk ihmalinin önüne geçmek için önceden tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar hem çocukların ve gençlerin istismara uğramasını engellemek hem de istismar mağdurlarının tekrar aynı durumla karşılaşmamalarına yöneliktir. İstismarı önlemek üç aşamadan meydana gelmektedir. Üç aşamada istismarın önlenmesi için önemlidir (Koçtürk, 2018: 39):

- Birincil önleme amacı; istismar konusunda ailelere, öğrencilere ve topluma gerekli bilgilerin verilmesi bu anlamda eğitimlerin sağlanması gerekmektedir. Çocuklar için ilk adım çocuk istismarını tanıması, istismara karşı kendilerini savunabilmeleri için çocuk merkezli ve sınıf merkezli programlar uygulanmalıdır.
- İkincil önleme yöntemleri; risk altında olan bireylerin, risk potansiyellerini azaltmak gerekmektedir. Çevre koşulları, aile durumu, maddi durum ve çocuğun mevcut durumu ele alınmalıdır.
- Üçüncül önleme yöntemi; istismar mağduru çocukların tekrar istismara uğramamasına yönelik çalışmaları içermektedir. Çocukların tedavisi esasında aynı durumların tekrar yaşanmaması için psikososyal faktörlerde incelenmeli ve düzenlenmelidir.

2. BÖLÜM

2. ERKEN EVLİLİKLER

2.1. Dünyada Erken Evlilik Kavramı ve Algısı

Çocuk/ergen/erken evlilikler veya evlilik dışı hamile kalınması gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerde, Doğu ve Batı yarım kürede, modern veya geleneksel toplum yapısı içinde görülen önemli bir problemdir. Çocuk evlilikleri dünyanın her yerinde görülmekte olan küresel bir sorundur. Ancak kültüre göre toplumlardaki algı da değişim gösterebilmektedir. Çocuk evlilikleri bir yerde kız çocuklarının kendilerinden beş altı yaş büyük erkekler ile evlenmesi olarak nitelendirilirken, başka bir toplumda orta yaşlı bir dul, babası yaşında bir adam ya da dedesi yaşında insanlar ile evlendirilmesi olarak yer almaktadır. Evliliklerin bazıları ise tamamen bir alış veriş mantığı olarak nitelendirilebilmektedir. Olgu Doğu toplumunda “çocuk gelinler”, Batı toplumunda “ergen gebeliği”, Uzakdoğu toplumlarında ise “çocuk hayat kadınları” olarak tabirlendirilmektedir. Doğuda ve Batı’da modernize edilerek pedofili ismini almıştır. Pedofili çocuk bedenine cinsel istek duymak olarak açıklanmaktadır. Fakat çocuk gelinler ve ergen gebeliği bu kavramın daha farklı boyutlara ulaştığını göstermektedir. Birleşmiş Milletler’e göre genç yaşta evliliğin gerçekleşmesi kızların çocukluğunu, sağlığını ve geleceğini görmezden gelme anlamını taşımaktadır (Çolakoglu, 2015: 6).

Tüm dünyada 20-24 yaş arası kadınların %36’sının 18 yaşına ulaşmadan evlendiği belirtilmektedir (United Nations Children’s Fund, the State of the World’s Children 2006, UNICEF. http://www.childinfo.org/files/The_State_of_the_Worlds_Children_2006.pdf, akt. Boran, Gökçay, Devocioğlu, Eren, 2013). Erken evliliklerin en sık görüldüğü Güney Asya’da 15-24 yaş arası kişilerin %48’inden fazlasının 18 yaşına gelmeden evlendiği saptanırken, Afrika’da bu oranın %42 (Doğu ve batı Afrika’da %60’lara varan oranlar bildirilmektedir.), Latin Amerika ve Karayibler’de ise %29 civarındadır (http://www.unfpa.org/upload/lib_pub_file/662_filename_endchildmarriage.pdf, akt. Boran, Gökçay, Devocioğlu, Eren, 2013). Orta Doğu’da erken evliliklerin sık görüldüğü Yemen ve Filistin’de, 18 yaş altındakilerin yaklaşık %50’sinin evli olduğu saptanmıştır (United Nations Children’s Fund, Early Marriage: A harmful traditional practice: A statistical exploration, UNICEF, http://www.unicef.org/publications/files/Early_Marriage_12.lo.pdf, akt. Boran, Gökçay, Devocioğlu, Eren, 2013). Hindistan’da ise kız çocuklarının %40-60’ını

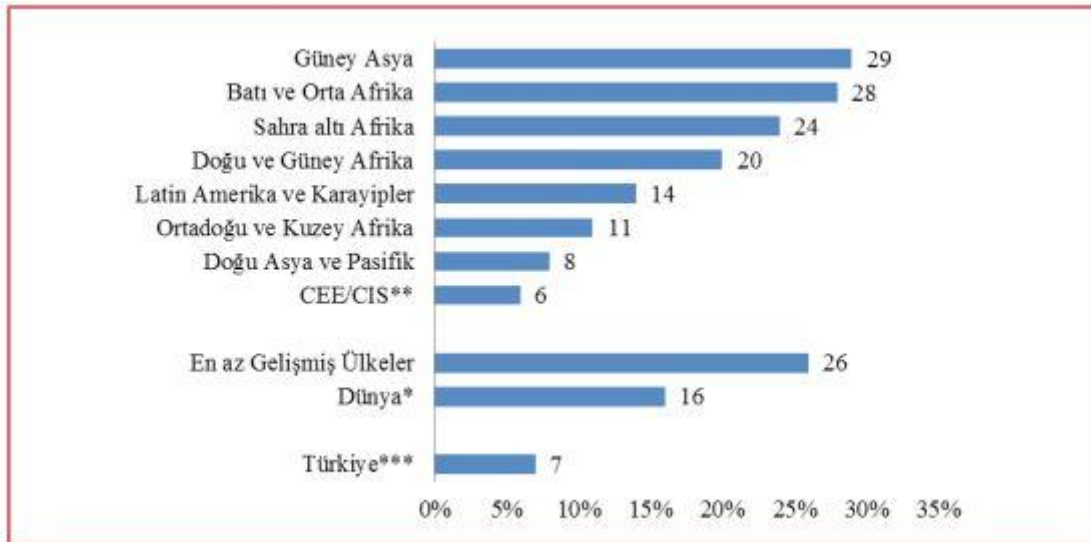
çocuk gelinler oluşturmaktadır. Afganistan’da kızların %54’ü, Bangladeş’te ise %51’i 18 yaşına gelmeden evlenmektedir [Earlymarriage: Child spouses. Florence, Italy: UNİCEF inndig,2001.<http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest7e.pdf>, akt. Boran, Gökçay, Devocioğlu, Eren, 2013). Erken evliliğe ilişkin 2000’li yıllar öncesinde ve sonrasında farklı kültürlerde yapılmış birçok araştırmada kız çocuklarının erken yaşta evlenmesinde geleneksel uygulamaların etkisi açık bir şekilde görülmektedir (Akpan 2003, Ji 2013, Lane2011, akt. Burcu, Yıldırım, Sırma, Sanıyaman, 2015). Kuzey Etiyopya’da erken evliliğin nedenlerini sosyo-kültürel bağlamda açıklayan Dagne (1994, akt. Burcu, Yıldırım, Sırma, Sanıyaman, 2015), kız çocuklarını erken evliliğe iten nedenleri, ebeveynler yaşlanmadan ve ölmeden önce kızların geleceğinin güvenceye alınması, akrabalık bağlarının güçlendirilmesi, ailenin statüsünün yükseltilmesi, yetişkinliğe gelip hala evlenmemesi durumunda karşılaşılabileceği ‘ucuz’, ‘özgür’, ‘istenmeyen’ şeklinde etiketlenmelerin önlenmesi ve son olarak bekâretinin koruma altına alınması şeklindeki geleneksel kabullerle açıklamıştır. Akpan’ın (2003, akt. Burcu, Yıldırım, Sırma, Sanıyaman, 2015), Nijerya’da yaptığı araştırmada ise erken evlilik gelenekler, kültür ve dine dayandırılarak açıklanmış ve geleneksel toplumlarda kız çocuklarının baskın ataerkil sistemin gereği olarak erken yaşta evlendirildiği belirtilmiştir. Bu sistem ise kadına karşı eşit olmayan muameleyi meşrulaştıran ve sürdürülmesini sağlayan inanç ve normlar ile kız çocuklarının erken yaşta evlenmesini desteklemektedir (Akpan 2003, akt. Burcu, Yıldırım, Sırma, Sanıyaman, 2015). Pakistan’da kız çocuklarının erken evliliğinin nedenlerini araştıran Lane (2011, akt. Burcu, Yıldırım, Sırma, Sanıyaman, 2015)ise, geleneksel uygulamaların, kız çocuğunun ve ailenin onurunu korumanın, dini inançların, erken evliliğin bireysel ve toplumsal anlamda olumsuz sonuçlarının bilinmemesinin, yoksulluğun, yasal düzenlemelerin etkili uygulanmamasının ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının belli başlı nedenler arasında olduğunu tespit etmiştir. Lane ‘in (2011, akt. Burcu, Yıldırım, Sırma, Sanıyaman, 2015) araştırmasında belirttiği bu nedenler arasında, özellikle geleneksel kültürün erken evliliği desteklediğine dikkat çekmiştir. Erken evliliği modernleşme süreci ile ilişkilendiren araştırmalar arasında yer alan Malhotra ve Tsui’nin (1996, akt. Burcu, Yıldırım, Sırma, Sanıyaman, 2015) Sri Lanka’da yaptıkları araştırmada modernleşmenin etkisine rağmen evlilik yaşının belirlenmesinde aile ve kültürel faktörlerin etkili rol oynadığı belirtilmiştir. Bu araştırmada Sri Lanka’da modernleşmeyle birlikte aile içi değişen roller ve kız çocuklarının okula devamının sağlanmasıyla giderek evlilik yaşının uzadığı sonucuna ulaşılmıştır. Belirtilen araştırmanın sonucunu destekleyen bir diğer araştırma Nepal’deki kız çocuklarının evliliği üzerine yapılmıştır (Ji 2013, akt. Burcu, Yıldırım, Sırma, Sanıyaman,

2015). Bu araştırmada, eğitim imkânlarının yaygınlaşmasına rağmen Nepal’de kız çocuklarının erken evliliğinin geleneklerle desteklendiği belirtilmiştir.

Erken evlilik kavramı 2000’li yıllarda çocuklarla yapılan evliliklerin ifade edilebilmesi için kullanılmıştır. 18 yaşından küçük çocuklarla evlilik erken evliliği meydana getirmiştir (UNICEF, 2001). Kavramın geniş bir şekilde ifade edilişi ise; henüz psikolojik, sosyal ve ekonomik olarak olgunlaşma gerçekleştirmeyen 18 yaşından küçük çocukların çocuk sahibi olması evlendirilmesidir (Duman vd., 2017: 204).

Hangi toplum ve coğrafyalarda erken evliliklerin durumun tespiti ve zaman olarak değişimi, konuya ilişkin politikaların seyri için büyük önem arz etmektedir. Erken evliliklerin tespiti için UNICEF tarafından belirlenen beş kıstas şu şekilde sıralanmaktadır (UNICEF, 2014):

- 20-49 kadınlar arasından 15-18 yaş aralığı evli olanların oranı,
- 15-19 yaşlarında olan evli ve birlikte yaşayan kişilerin sayısı,
- Erkek ve kadın arasındaki yaş farkı,
- Çok eşlilik yaşayan kadınların sayısı,
- İlk olarak erkeğin kadını seğmesi sonucu oluşan evlilik durumudur.

*Dünya için verilen oranlara Çin dâhil değildir.

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015: 34.

şekil 2.1. 15-19 Yaşları Arası Kadınlar Arasında Evlenmiş ya da Birliktelik Yaşayanların Oranı (%)

Genel olarak tüm çalışmalara baktığımızda, erken evlilik gelişmemiş ya da gelişmekte olan tüm toplumlarda geleneksel kültürün inşa ettiği bir sorun olarak ele alınmıştır. Bunun yanı sıra gelişmiş ülkelerde ise kısıtlı sayıda da olsa erken evlilik daha çok göçmenler üzerinden tartışılırken bu ülkelerde erken yaşta evlilikten çok ergen hamilelikler ve ergen anne babalar açısından araştırmalar bulunmaktadır (Owen vd. 2008, Arai 2003, akt. Burcu, Yıldırım, Sırma, Sanıyaman, 2015). Gelişmiş ülkelerde özellikle göçmenlerin yaşadıkları bölgelerde varlık gösteren, erken evlilik yetişkin göçmenlerin geleneksel pratiklerini devam ettirme çabaları ve gençlerini bu yönde zorlamaları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda gelişmiş toplumlarda da bir sorun olarak incelenen erken evlilik açıklamalarında yine “kültür” belirleyici bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Gangoli ve diğerlerinin (2009, akt. Burcu, Yıldırım, Sırma, Sanıyaman, 2015), İngiltere’de erken evlilik üzerine yaptıkları araştırmada, erken evlilik sorununun Hindistan, Pakistan ve Bangladeş’ten İngiltere’ye yerleşen göçmenlerde var olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmaya göre göçmenlerin sosyal ve ekonomik beklentileri erken evlilik geleneklerini sürdürmede önemli rol oynamaktadır. Araştırmada göçmenlerin kabul ettiği sosyal ve toplumsal cinsiyet temelli davranış normlarının batının değerleriyle çatıştığı belirtilmiştir. Özellikle Batının ileri yaşlarda evlilik normları ve kadına daha fazla cinsel özgürlük verme gibi değerleriyle göçmenlerin sosyal ve toplumsal cinsiyet temelli davranış normlarının çatıştığı vurgulanmıştır. Yine Shaw (2001, akt. Burcu, Yıldırım, Sırma, Sanıyaman, 2015) İngiltere’ye göç etmiş ikinci nesil Pakistanlıların evlilik seçimlerinde kültürel tercihlerin rolü olduğunu ve özellikle genç evlenmelerde geleneksel olarak onaylanan kuzen evliliklerinin sürdürüldüğünü belirtmiştir. Ngo’nun (2002, akt. Burcu, Yıldırım, Sırma, Sanıyaman, 2015) Amerika’da Hmong Amerikalı kız çocuklarının erken evliliği üzerine yaptığı araştırmada da kızlar için erken evliliğin anlamını araştırmış ve gençlerin erken evliliğe ilişkin düşüncelerinin ailelerinkinden farklılaştığını belirtmiştir.

2.2. Türkiye de Erken Evliliklerin Değerlendirilmesi

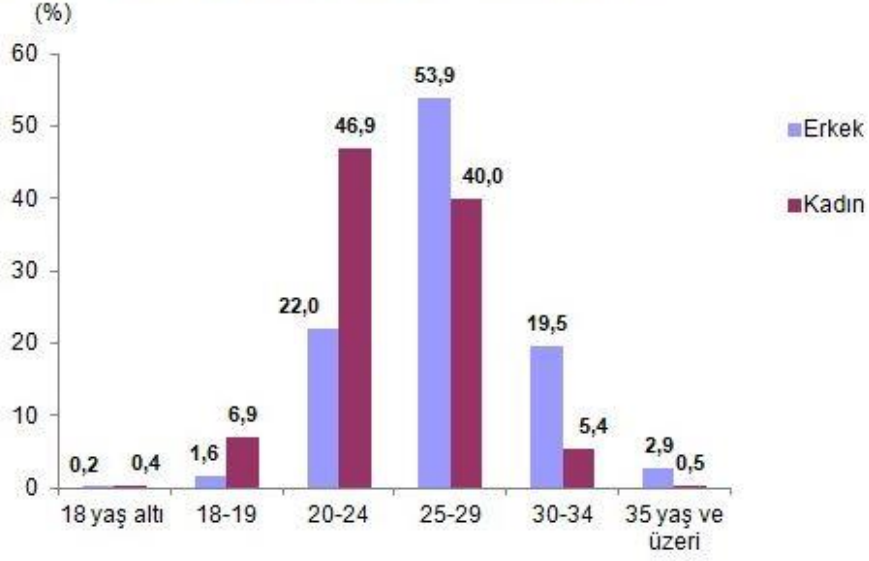
Türkiye’de erken evlilik veya çocuk yaşta evlilik bir diğer ifade ile on sekiz yaşın altında yapılan evlilikler, farklı bölge, etnik köken ya da mezheplerde bir değişim göstermemektedir. Ancak Türkiye’de erken yaş evliliklerinin çerçevesini kültür belirlemektedir demek çok yanlış bir tespit olmaz. Literatürde birçok araştırma incelendiğinde de kültürel sistem içinde erken evlilik tanımlamaları yapıldığı aşikârdır.

Erken evlilik oranları takip edilemez bir durumdadır. Yasal zeminde 16-17 yaşlarında evlendirilen ve ergin olarak kabul edilen çocukların evliliği sadece kayıt altına alınabilmektedir. Diğer yandan çalışmalar ve veriler gerçek değerleri gözler önüne sermektedir. Evliliklerin büyük çoğunluğu nikahsız düğün ile veya imam nikahı ile gerçekleşmektedir. 15 yaşından küçük çocukların evliliklerin temelinde cinsel istismar yatmaktadır. Cinsel istismar sonucu meydana gelen durumun kapatılması adına evlilik yapılmakta ya da durum evlilik olarak nitelendirilmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015: 39).

Erken evliliklerde hem erkek hem de kız çocuklarının hakları ihlal edilmektedir. Ancak erken evlilikler denilince akla gelen kız çocuklarının yaşamış olduğu acımasız travma olduğu unutulmamalıdır. Çünkü erken yaş evliliği kız çocukları için büyük bir sorun haline gelmiştir. Erkek çocukların evlendirilmesi daha çok askerliğini yapması ve iş bulmasının ardından gelen bir unsur iken kız çocuklarının bunlara vakti yoktur. Çünkü toplumda oluşmuş olan algılar kız çocuklarına biçilen tek rolün evlilik olduğu kanısındadır. Erken evlilik kadının toplum içinde var olan eşitsizliğini de vurgulamada önemli bir araçtır. Kadın böyle bir durum sonucu yani evlilik sonucu yaşama dair tüm tercihlerini kısıtlar ya da karşı taraf kısıtlanmasına sebep olur. Bu da kadının yavaş yavaş öznelliğini kaybetmesi anlamına gelmektedir. Nesne durumunda kendisini konumlandıran kadın kendi hayatını sınırlar ve kariyer olanaklarından da uzak kalır. Ancak unutulmaması gereken bir gerçekte vardır ki geleneksel koşullar ve ataerkil yapı ile şekillenen toplumlarda erken yaş evlilikleri bir sorun olarak görülmekten ziyade meşru bir durum olarak kendini konumlandırmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Kadın Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye tarafından onaylanan antlaşmalardır. Çocuk Hakları Sözleşmesi ve CEDAW maddeleri gereği incelendiğinde erken evlenme ile çocukların yaşam hakları, eğitim hakları gibi birçok durum ihlal edilmiş olmaktadır. Kız çocukları erkek çocuklardan daha küçük yaşta evlendirilmesi, ihlalin fazla kız çocuklarına yönelik gerçekleştirildiği görülmektedir (TAPV,2010: 3).

Erkek ve kadın için uygun görülen ilk evlenme yaşı, 2016

Kaynak: TÜİK, 2018.

Şekil 2.2. Erkek ve Kadın İçin Uygun Görülen İlk Evlenme Yaşı (2016)

Şekilde görüldüğü üzere ailelerin erkek ve kız çocuklarını evlendirmek için uygun buldukları yaş aralıkları verilmiştir. Kadınların ilk evlenme yaşları %46,9 ile 20-24 yaş arası, erkekler için ise %53,9 ile 25-29 yaş arası şeklinde belirtilmiştir.

Modern ulus devlet sistemi ardından Türk toplumu modernleşmesinin önemli adımlarından birisi de geniş aileden çekirdek aileye geçiş olmuştur. Çekirdek aile tiplmesi içerisinde ise çocuklar, yetişkinlerin korumasına muhtaç, masum ve daima kontrol altında tutulması gereken bireyler olarak değerlendirilmiştir. Ancak Türkiye’de bölgeler arasında bulunan kültürel farklılıklar beraberinde aile denilen kuruma farklı yaklaşımları da getirmiştir.

Bölgelere göre kültürel dinamikleri üreten aktörlerin hiyerarşik sıralamasının en alt tabanında bulunan kadınların ve kız çocuklarının, evlilik kurumunda en etkin role sahip olan ataerkil sistem tarafından evlilik yoluyla tecrit altına alınmaları bu duruma daha çok dikkat çekmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda çocuk evliliklerinin yüzdesinin batıya nazaran Doğu ve Güneydoğu coğrafyasında daha yüksek olduğu görülmektedir. Fakat batı bölgelerine karşın doğu bölgelerinin kültürel alt-yapısının moderniteye uyum sağlayamamasından dolayı bu sorunun baş gösterdiği katı-genellemeci inanca karşı çıkmak gerekir. Bu sorunun belli bir coğrafyaya özgü olduğu ön yargısından kurtulmak, toplumun bütününe etkileyen bu sorunsalın nedenlerini ve sonuçlarını net değerlendirme açısından önemlidir (Erdoğan, 2015).

2.3. Erken Evliliklerin Nedenleri

Erken ve zorla yapılan yaptırılan evlilikler, son yıllarda daha çok karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu evlilikler yasal olmayan fiiller olarak gerçekleştiğinden dolayı takip altına alınması sorun yaşamamıza sebep olmaktadır. Resmi verilerin olmaması beraberinde sorun haritasının da çıkarılamamasını getirmektedir.

Literatür tarandığında dünyada erken evlilik nedenlerine bakıldığında bölgeden bölgeye, topluluktan topluluğa farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar daha çok toplumların birbirlerinden farklı geleneksel karakterlere sahip olması ile alakalıdır. Sorunun devam etmesine sebep olan diğer faktör ise, ataerkil yapının toplum içindeki konum alışı belirlemektedir.

Erken evlilikler dünyada olduğu gibi Türkiye'nin de ana problemi olduğuna göre sorulan soru da ortaktır. Neden erken yaş evliliklerin önüne geçilemediği problemi birçok çalışmaya rağmen cevaplanamamıştır. Olaylara makro boyutlar ile yaklaşmak araştırmacıları daha da çıkmaza götürmektedir. Bu yüzden mikro boyutta ve alt başlıklar altında incelemek bizlerin çözüme giden yolda net bir çizgi çizmemizi sağlayabilir.

2.3.1. Sosyo-Ekonomik Nedenler

Çocukların erken yaşta evlendirilmelerinin en etkili nedenlerinden bir tanesi iktisadi gerekçelerdir. Çocuk gelinlerin kendi ailelerinin, gelir gruplarına ilişkin yapılan araştırmalarda, çocuk gelin görülme sıklığı ile ailenin yoksulluğu arasında doğru orantı olduğu görülmektedir. Yoksul aileler daha çok geleneksel aile modelini de üzerlerinde taşımaktadırlar. Geleneksel ailelerde kız çocuklarının konumu belirlidir. Namusu sonuna kadar korunması gereken, evde anneden sonra tüm işlere yaşı ile doğru orantılı olarak koşması gereken ve asıl ailesinin evlendiği kişinin ailesi olarak görüldüğü ve yük olan bir birey. Bu sebepler altında başlık parası meşru kılınmaktadır. Erken yaşta evliliklerin görüldüğü ailelerin büyük çoğunluğu kötü ekonomik şartlar altında yaşamlarını idame ettirmeye çalışmaktadır (Gottscholk, 2007, akt. USAK, 2011). Kötü ekonomik şartlardan en fazla etkilenenler ve bu etkinin sorumluluklarını en ağır biçimleri ile kaldırmak zorunda olanlar kadınlardır. Aile bireyleri içindeki buldukları ekonomik koşulları düzeltmek adına para ya da paranın değerinde mallar karşılığında kız çocuklarını, kendilerinden yaşça büyük adamlar ile evlendirmektedirler. Geleneksel normlarda göz önüne alındığında on altı yaş altı çocuklar için imam nikâhı, resmi nikâhın yerini tutmakta, başlık parası da normalize

edilerek süregelmektedir. Ülkemizde demografik, toplumsal ve iktisadi özelliklerin belirlenmesi amacı ile yapıla araştırmalarda başta Güneydoğu Anadolu Bölgesi olmak üzere pek çok bölgede alt ekonomik düzeyde olan ailelerde erken yaş evliliklerin sık olduğu görölmektedir (Çakmak, 2009). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yapılan Nüfus ve Sağlık Araştırmasında ise erken yaş evliliklerin on iki yaşa kadar düştüğu belirlenmiştir. Bazı ailelerde kız çocukları büyümeye başladıkça aileler tarafından yük olarak görölmekte, eve maddi anlamda kazanç da sağlamadığı için fazladan bir boğaz olarak nitelendirilebilmektedir. Fazladan boğaz olarak nitelendirilen kız çocukları üzerinden prim yapmak isteyen bu aileler, başlık parası karşılığı kızlarından kurtulmakta aynı zamanda maddi kazanç da sağlamaktadırlar. Madalyonun ikinci bir yüzü de vardır. Bazen ekonomik gerekçeler nedeni ile ortaya çıkan evliliklerin nedeni aile değildir. İçinde buldukları olumsuz ekonomik koşullarından kaçış yöntemi olarak evlilik kendi tercihleri olabilmektedir. Ancak bu çıkış kapısının sadece kendilerine değil, aileleri için de faydalı olacağını düşünölmektedirler. Tüm bu argümanlar temelinde denilebilir ki; evde fazladan bir boğaz olarak görölen kız çocukları, değişen toplumsal şartlar altında kimileri aile zoru ile kimileri de kendi istekleri ile evlenmektedirler.

Ataerkil toplum yapısında kadınlar eve hapsetmekte, üretimden ve yaşamdan uzak tutulmaktadır. Kadınlara söz hakkı verilmemesi, eğitimden uzaklaştırılması, kadını erkeğe bağımlı ve yapılanlara sessiz kalan bir hal almasına neden olmaktadır. Erken evlilikler kuşaktan kuşağa aktarıldığında, kadın ve toplum üzerinde durum normalleştirmektedir. Erken evlilikler bu sebeple normal karşılanmakta duruma karşı isyan eden bireyler ise engellenmektedir (TAPV,2010:3).

Erken yaşta evlenen kadınlar, çocuklarında aynı duruma maruz kalmasına göz yummaktadır. Deniz Kandiyoti'nin 'ataerkil pazarlık' kavramı ile duruma açıklık getirmiştir. Ataerkil rızanın gerçekteştirilmesi için pazarlık alanları oluşturulmaktadır. Fakat kadının durumu içselleştirmesi, uygulaması erkekleri daha da güçlü kılmaktadır. Bu nedenle çalışıyor olmanın, farklı açılardan bakmanın önemli olduğu aşıkardır. Kırsal kesimde yaşayan kadınların haklarını savunmaları, durumun bilincinde olmaları için devlet ve sivil toplum kuruluşlarına büyük görev düşmektedir (Alankuş, 2018: 24).

Türkiye'de ekonomik gelişim çerçevesinde kırsal kesimde yaşayan kadınlar ile kentte yaşayan kadınlar birbirinden ayrılmaktadır. Bu sebeple kırdan ve kentte yaşayan kadınların farklı şekilde ele alınmaları gerekmektedir. İki farklı yaşam alanı olan kır ve

kentte kişilerin geçim kaynakları, sosyal alanları, aile yapıları, gelenek ve görenekleri farklılaşmaktadır. Kişiler bağlamında farklılıklara neden olan kır ve kent ayrımı içerisinde kentte yaşayan kadınlar ile kırdaki yaşayan kadınlar arasında da farklılıklara neden olmaktadır. Kentte yaşayan kadın ülke ekonomisine katkı sağlamakta ve çalışarak yaşamına farklılık katmakta iken kırdaki yaşayan kadınlar ise ev ve tarla arasında yaşamlarını sürdürmekte, gelenek ve göreneklerine uygun yaşamaktadır (Çakır, 2013: 81).

Kızların erken yaşta evlendirilmelerinin temel sebeplerinden biri de ekonomiktir. Çocuk gelin olma oranı ile ailenin ekonomik durumunun örtüştüğü görülmektedir. Küresel bazda incelendiğinde, Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler tarafından yapılan çalışmalarda kız çocuklarının durumu ile ülkenin kalkınmışlık düzeyi arasında uyum olduğu gözlemlenmiştir (Çakmak, 2009: 5).

2.3.2. Gelenek ve Görenekler

Türkiye’de kırsal kesim ve geleneksel aile yapısının gözlemlendiği alanlarda erken yaşta evlilik sıkça görülmektedir. Bu düşünce yapısı içinde kadının yeri evde ve ev ihtiyaçlarının temini ile kısıtlıdır. Kız çocuklarının okullarını bırakarak, çocuk yapması, evine bakması, kocasına kadınlık yapması, annelik yapması, kocasının ailesine hizmet etmesi ve ömür boyu aynı evlilik içerisinde şikayet etmeden yaşaması beklenmektedir. Erkeklerin ise eğitimlerini bitirerek askerliklerini yapması, ardından iş bulması ve evlenmesi gerekmektedir. Bu sıralama incelendiğinde erkekler kızlardan daha geç yaşta evlenmektedir (Diyapoğlu vd., 2009: 3).

Tablo 2.1. Hanedeki İşlerin Kimler Tarafından Yapıldığı

	Erkek/Baba	Kadın/ Anne	Kız çocuk	Erkek çocuk	Hane ferdi Olmayan akraba	Ücret karşılığı dışarıdan biri	Evinizde yapılmıyor	Sayı
Yemek yapma	5,1	94,7	11,2	0,6	1,3	0,3	0,2	9498
Ütü	3,7	88,5	13,2	0,9	1,2	0,6	3,4	9492
Çamaşır (makine bile olsa)	2,7	93,8	11,6	0,7	1,1	0,4	0,1	9504
Bulaşık (Makine bile olsa)	3,3	93,2	13,1	0,6	1,1	0,4	0,2	9500
Basit dikiş (düğme dikme vs.)	2,3	93,0	10,5	0,5	1,1	0,5	0,7	9498
Akşamları çay servisi	7,4	89,5	16,9	1,7	1,0	0,2	0,9	9501
Sofranın kurulup kaldırılması	9,9	91,2	18,4	2,8	1,0	0,2	0,2	9496
Evin günlük toplanması ve temizlenmesi	4,4	92,4	15,6	1,2	1,2	0,6	0,2	9495
Evin haftalık-aylık temizliği	4,7	90,9	15,4	0,9	1,4	2,7	0,2	9495
Günlük yiyecek-içecek alışverişi	41,3	73,6	8,7	4,3	0,7	0,2	0,5	9479
Aylık faturaların ödenmesi	74,4	25,5	3,6	6,6	1,1	0,3	0,4	9496
Küçük bakım, onarım, tamir	70,8	11,6	1,5	6,7	2,4	14,9	0,8	9499
Evin badanası boyası	48,0	14,3	1,8	5,5	3,4	36,4	1,7	9463

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2011: 238.

Erken yaşta evlendirilen çocuklar (kız ya da erkek fark etmeksizin) için sonuçları her zaman ağır ve durumuna göre de yıkıcıdır. Erken evliliklerin ortaya çıkış sebeplerinden biri de Aydemir'in (2011) vurguladığı gibi geleneksel uygulamalar olmasıdır. Toplumdan topluma değişiklik gösteren gelenek ve görenekler dini pratikler ile de birleşince ortaya farklı sorunlar ve çoğu zaman çözümü can yakan sonuçlar meydana getirebilmektedir. Buna göre de toplumun bazı kesimlerinde özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesinde hala sürdürülmekte olan başlık parası, berdel, beşik kertmesi, kan bedeli evlilikleri geleneksel uygulamalar olarak devam etmektedir. Aydemir'e (2011) göre bir diğer vurgu da, toplumlarda evlilikler ile ilgili var olan kalıp yargılardır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaratmış olduğu ayrımcılık sonucu kız çocuklarının gözü açılmadan evlendirilmesi bu kalıp yargılardan yalnızca bir tanesine örnek olarak verilebilir. Geleneksel nitelikli yapılan bu evliliklerde karşılıklı gelin değiş tokuşu yapılabilmekte ya da aileler arası bağları sağlamlaştırma ve miras parçalanmasının önüne geçebilmek için evlilikler yapılabilmektedir. Bu evliliklerin birçoğu yasadışı olmakla birlikte, geleneksel toplumlarda dini nitelikteki nikâhın resmi nikâhtan daha fazla itibar görmesi sebebi ile resmi nikâha gerek duyulmamaktadır. Hâkim olan bu dini pratik erken yaş evliliklerinde sürekli kendini pekiştirmesini sağlamakta, toplumsal açıdan birçok sorunu da beraberinde getirebilmektedir. Erken yaşta evlendirilen kız çocukları resmi nikâhın olması durumu da bir kenara bırakıldığı zaman, aile yaşantısının nasıl olması gerektiğine dair pratikleri sokakta arkadaşları ile

oynadıkları evcilik oyunları ile canlandırırken, bir anda nasıl yaşamlarının kendisi olduğunu, zorunlu olarak içlerine girdikleri süreçte izleyerek ve acı tecrübeler edinerek öğrenirler. Alması gereken sorumlulukları bile bilmezken, taşıyamayacağı yükler altında ezilir. Bu kız çocuklarının üstelik kendilerinden büyük erkekler ile evlendirildiği düşünüldüğünde ise, kendi ihtiyaçlarını bile zor yerine getiren miniklerin, bir aileyi idare etmesi beklenir. Bekleneni karşılamayan bu kız çocukları, resmi nikâh gibi bir dayatmanın olmayışı ile de evlerine geri gönderilebilir. Dini nikâhların bağlayıcılığı her ne kadar inanç ile bağlantılı da olsa yoktur. Bu durum, çeşitli toplumsal olaylarda göz önünde bulundurulduğunda ahlak kavramı üzerinde çözümler yaşandığına da bir işaret olarak nitelendirilebilir. Ataerkil ve geleneksel toplum yapısı küçük yaşta kızların evlilik sonrası, yeni ailelerine daha kolay itaat etmelerini sağlamakta, daha rahat uyum sağlayacağı düşüncesini beraberinde getirir. Algıdaki bu değişmezlik ise kız çocukların toplumdaki eşitsiz konumlarını defalarca tekrar ederek pekiştirmesidir.

2.3.3. Eğitimsizlik

Erken yaş evliliklerin ortaya çıkmasında önemli bir diğer faktör ise eğitimsizliktir. Eğitim seviyesi ve sosyo-kültürel durumu düşük ailelerde erken evlilik uygulaması daha fazladır. Kız çocukları ev içerisinde konumlandırıldığı için eğitimlerine gerek görülmemektedir. Erkek çocuklar ise eğitimlerini almaktadırlar. Yani aile kısıtlı olan parasını erkeğe harcamaktadır. Ülkemizde uygulanan pek çok proje kapsamında çocukların eğitim görmeleri sağlanmış olsa da kız çocuklarının durumu yine olumsuz niteliktedir. Eğitim seviyesinin düşük olması toplumsal problemlere dair bilincin de düşük olmasını beraberinde getirmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan kız çocukları yaşam şartları sebebi ile evliliği kendileri de tercih edebilmektedir. Eğitim seviyesi yükseliş gösterdikçe bireylerin evlilik yaşları da yükselmektedir. Eğitim seviyesinin yükselişi toplumu da bir yerlere taşıyabilme konusunda gereklidir. Eğitim seviyesinin artışı daha bilinçli bireylerin yetişmesini sağlayacaktır. Eğitimsizlik, toplumlar için önemli bir sorundur. Eğitimsizlik erken evliliklerin temelini oluşturmaktadır. Eğitimsiz bir toplumda da oluşan genç nesil aynı yapıda devam etmektedir. Belirli eğitim standardına sahip olmayan ailelerde erken yaşta evlilik gerçekleştirme oranı daha yüksektir. Erken yaşta evlilik ile çocuklar eğitim hayatından uzaklaştırılmaktadır. Kadınların eğitim ile ülke ve aile ekonomisine büyük katkı sağlayacağı bilinmesi rağmen kadınlar hem eğitim alanlarından hem de iş alanlarından uzaklaştırılmaktadır (Yumuşak, 2009: 2).

Özellikle anne babanın eğitim seviyelerinin düşük olması çocukların erkenden evlenmelerini ve kız çocuklarının okutulmamasına neden olmaktadır. Okutulmayan ve okuldan alınarak evlendirilen kız çocukları hayatlarına eğitimsiz devam etmektedir. Bu durum ise bir kısır döngüyü meydana getirmektedir (Şen, 2014: 34).

2.3.4. Aile İçi Şiddet

Çocukların maruz kaldıkları; aile içi şiddet, aile içinde gerçekleşen cinsel istismar, geçinememe, çocuğa sevgi göstermemek, ihtiyaçlarının temin edilmemesi, anne veya babanın ölümünden sonra üvey anne-babanın gelmesi ve evdeki huzurlu ortamın sağlanamaması gibi durumlar çocukları erken yaşta evliliklere maruz bırakmaktadır. Çocuklar evlendikleri zaman bu durumdan kurtulacakları düşünce içinde hareket etmektedir. İran'da gerçekleştirilmiş bir çalışma bu durumu kanıtlamaktadır. Kızların evde yaşanan durumlardan kaçmak için erken evliliği tercih ettiği belirtilmektedir (Aktepe ve Atay, 2017: 414).

2.4. Erken Evliliklerin Sonuçları

Hem sosyal hem de zihinsel anlamda gelişimini gerçekleştirememiş ve kendini koruyamaz yaşta olan kız çocukları evlendirildiklerinde savunmasız görülmekte ve aile içi şiddete maruz kalmaktadır. Henüz küçük yaşta olan çocuklardan geleneksel rolleri yerine getirmesini beklenmekte, çocuk bakma, yemek yapma, eş olma gibi sorumlulukları yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu durum kişide psikolojik ve ruhsal çöküntüyü beraberinde getirmektedir. Yaşam şartlarının iyi olmaması, istismara maruz kalmaları ve anne olma gibi durumları birçok çocuk kaldırmayabilmektedir. Yaşadığı zorlukları kaldıramayan birçok çocuk intihar ederek yaşamına son vermektedir (Aydemir, 2011: 29).

Erken evlilik sonucunda oluşan hamilelik de gelişimini tamamlamamış çocuklar için büyük olumsuzluklar arz etmektedir. Erken evlenen kız çocuğu ergenlik dönemine girmektedir. Bu dönemde hem evlilikle hem hamilelikle hem de ergenlikle baş etmektedir. Bu durum hem tıbbi hem de psikolojik olarak rahatsızlıkların oluşmasına neden olmaktadır. Erken yaşta evlenme sonucunda oluşan hamilelik, gelişimini tamamlamış çocuk hamileliğin ve ergenliğin oluşturduğu lezyonları taşıyamamaktadır. Bu durum anne ve çocuk ölümlerine de neden olabilmektedir. Bununla birlikte cinsel birleşimlerde çocukta birçok sağlık sorunları da oluşabilmektedir. Bununla birlikte birçok hastalıkta bu yolla bulaşabilmektedir (AADD, 2014: 25).

Erken yaş evlilikleri beraberinde birçok sorunu da getirmektedir. Bu sorunlar sağlıktan eğitime kadar birçok alanda gerçekleşmektedir. Erken yaş evlilikleri önce bireyler üzerinde sorunlara yol açmaktadır. Sağlıksız bireyler haline gelen bugünün çocukları geleceğin yetişkinleri olarak yetiştirecek oldukları çocuklar açısından toplumu kısır bir döngü içerisine sürükleyebilecek potansiyele sahip olacaklardır.

Erken evlilikler öncelikle çocukların, çocukluklarını ellerinden almaktadır. Beraberinde derin fiziksel ve psikolojik hasarlara sebep olmaktadır. Çocukları hazır olmadıkları ev içi rollere itmekle beraber eğitim hayatından, sosyal hayatından alıkoymaktadır. Evlendirilen çocuklar ailelerinden, arkadaşlarından kopmakta, yeni yaşantıları içerisinde gerek duygusal gerek fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Erken evlilikler aynı zamanda erken ve sık doğumları da beraberinde getirmektedir. Bir diğer kavram ile adölesan gebelikler ortaya çıkmaktadır.

Birçok araştırma incelendiğinde erken evlilikler ile eğitim arasındaki ilişki aşikârdır. Düşük eğitim seviyesine sahip ailelerin sayısı arttıkça erken evlilik oranları da artış göstermektedir. Eğitim konusundaki eksikliklerin, erken evliliklerin hem nedeni hem de sonucu olması, durumun iki taraflı değerlendirilmesini gerektirmektedir. Ekonomik özgürlüğünü kazanamayan kadın eğitimsizlik, yoksulluk döngüsünde kaybolmakta ve kendi çocuklarını da bu kısır döngüde yetiştirmektedir.

Fiziksel boyutları ile erken yaş evlilikleri anneler üzerinde olumsuz sonuçlar meydana getirmektedir. Yukarıda bahsi geçen adölesan gebelikler ve beraberinde getirdikleri bunlardan yalnızca bir tanesidir. Adölesan dönem geniş anlamı ile bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerle birlikte yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanır (Şolt ve Yazıcı, 2015). 15-19 yaş grupları arasında yer alan 16 milyon adölesan kız her yıl doğum yapmakta, bu doğumlar tüm dünyada yapılan doğumların yaklaşık %11'lik bölümünü oluşturmakta ve %95'i gelişmekte olan ülkelerde olmaktadır (World Health Org., 2011, akt. Şolt ve Yazıcı, 2015). Yine eğitim seviyesi ile arasında önemli bir bağ bulunan adölesan gebelik annenin aile planlamasından, doğum öncesi ve sonrası hizmetlerden habersiz olmasını da beraberinde getirir. Ekonomik durumun da düşük olması bu hizmetler hakkında bilgisi olsa da faydalanmasını zorlaştırmaktadır. Bilinçsiz durumda geçirilen bu gebelik süreçleri hem annenin, hem de bebeğin sağlığını tehlikeye atmaktadır. Henüz fiziksel gelişimini tamamlamamış annelerin hamile kalmaları ile beraber anne- çocuk ölümleri yaşanmakta ya da kalıcı fiziksel hasarlar meydana gelebilmektedir.

Erken yaş evliliğin beraberinde getirdiği bir diğer sorun ise toplumsal gelişimlerini tamamlamamış olan bu çocukların evlendirilmeleri ile birlikte toplumdan izole olmalarıdır. Tamamen eve kapanan ve bu hayata uyum sağlama çabası içinde olan bu çocuklar, toplum içine karışmamaktadır. Üzerine bir de gebelik durumu meydana geldiğinde hem psikolojik olarak değişimler yaşamakta hem de fiziksel değişimlerini tanımlamaya çalışmakla uğraşmaktadırlar. Daha kendisini nasıl idare edeceğini bilemeyen çocuklar, evlilik ile birlikte aile de şiddete açık hale gelmektedir. Ev içi rolleri yapmakla uğraşmalarının yanı sıra kötü yaşam koşullarını atlatmaya çalışırken birçoğu da pes ederek intihar yolunu seçmektedirler.

Eğitimleri yarıda kesilmiş, oyun çağındaki bu çocuklar yalnızca onları ilgilendiren ya da yalnızca onlar için sorun olan bir yaşam döngüsüne sürüklenmekle kalmazlar eğitimden uzaklaştırılarak, tabiri caiz ise cahil bırakılmış bu çocuklar, geleceğe bilinçli, iyi eğitim görmüş çocuklar da yetiştirezmezler. Beraberinde ise nesilden nesile aktarılacak eğitim sorunu, gelenek ve görenek dayatmalarını ve toplumsal cinsiyet eşişsizliklerini getirirler.

3. BÖLÜM

3. HUKUKSAL BOYUTU VE ERKEN EVLİLİKLER

3.1. Uluslararası Mevzuat ve Erken Evlilik

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde yayınlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, İkinci Dünya Savaşı'nda meydana gelen insanlık dışı unsurların tekrarlanması amacıyla oluşturulmuştur. Savaş sonucunda devletler insanların hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla ortaklaşa beyannameyi oluşturmuşlardır. Türkiye'de beyanname 1949 yılında Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Beyanname de medeni hak konusunda 16. maddeye yer vermiştir (Aydemir, 2011: 32):

“Yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır. Her erkek ve kadın evlenme konusunda, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit haklara sahiptir. Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradesiyle yapılır...”

Görüldüğü üzere beyanname de evlilik için bireylerin özgür ve iradeye sahip olması gerekliliği vurgulanmıştır. Olgunluğun ve bilinçli halin tam olmaması iradenin olmayacağını göstermektedir. Bununla birlikte erkek ve kadına evlilikleri boyunca eşit şartlar sunulmuştur.

Yine Birleşmiş Milletler tarafından 20 Kasım 1989'da Çocuk Hakları Sözleşmesi Yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme Türkiye ve birçok ülke nezdinde kabul edilerek taraf devlet olunmuştur. Sözleşme de çocuk haklarına yönelik birçok önemli madde bulunmaktadır. Bunların için yer alan 12. ve 36. Maddeler devletlerin çocuklar konusunda yaş ve olgunluk durumlarına göre hareket etmeleri gerektiği ve her türlü sömürüye karşı çocukları korumaları gerektiği beyan edilmektedir. 5. ve 18.maddelerinde anne babaların çocuklara yönelik sorumlulukları belirtilmiştir (TBMM, 1993: 42).

Cinsiyet temelli uluslararası sözleşmeler tarihsel olarak akışı incelendiğinde ise şu şekilde sıralanmaktadır (Erşen, 2006: 7):

- İnsan Ticaretini Konu Alan Sözleşmeler: 19 Yy'da kölelik ve kadınlara uygulanan hak ihlalleri konu alınmıştır.

- Uluslararası Çalışma Sözleşmeleri: ILO tarafından yayımlanmış olduğu 100 sayılı Eşit Ücret Sözleşmesi, 111 sayılı Ayrımcılık (İş ve Meslek) Sözleşmesi, 156 sayılı Aile Sorumlulukları Olan Kadın ve Erkek İşçilere Eşit Davranılması ve Eşit Fırsatlar Tanınması Hakkında Sözleşme ve 183 sayılı Kadının Doğum ve Doğum Sonrası Çalışması Hakkında Sözleşme’de kadın işçilerin çalışma koşulları, anneliğinin korunması ve eşit ücret gibi konular ele alınmıştır (Tüzünkan, 2016: 313).
- Kişisel ve siyasi haklarla ilgili sözleşmeler: Kişisel ve siyasal haklarla ilgili sözleşmeler İkinci Dünya Savaşı sonrasında BM Kadın Statüsü Komisyonu’na kabul edilmiştir. Kadınların hakları, evli kadınların uyrukları, minimum evlilik yaşları ve evlilik içindeki hakları sözleşmenin konusunu oluşturmaktadır.
- Kapsamlı cinsiyet ayrımcılığı belgeleri: 1967 Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi ve 1979 CEDAW buna örnek olarak verilebilir.
- Kadınlara karşı şiddetle ilgili belgeler: 1993 yılında Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi ve 1994 Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi Amerikan Devletleri Sözleşmesi yayımlanmıştır. 1979’da kabul edilen CEDAW ise cinsiyet eşitsizliğe yönelik en kapsamlı beyanları içermektedir.

CEDAW, 1979 yılında Uluslararası Kadın Hakları Bildirgesi’ni yayımlamıştır. Bildiri bu alanda yapılan en kapsamlı çalışma olarak görülmektedir. BM bünyesinde insan hakları sözleşmelerinden biri olan CEDAW, 23 bağımsız uzmandan oluşan ve dört yılda tamamladığı bildirmede şu maddeler önem oluşturmaktadır (Aydemir ve Aydemir, 2011: 27; Aydemir, 2011: 33):

Madde 16.1. Taraf devletler kadınlara yönelik evlilik esasında yapılan tüm ayrımların önüne geçecek ve kadın erkek eşitliğinin yanı sıra kadının aşağıda yer alan hakları korunacaktır.

Madde 16.1.a. Evlilik esasında erkeklerle eşit hak,

Madde16.1.b. Eşini hür iradesi ile seçme ve evlenme hakkı,

Madde 16.2. Erken yaşta nişanlanma veya evlenme durumları hiçbir şekilde yasal hususlara dayandırılmaz ve evlenme için asgari yaşın ve sicil kaydının tespiti ile yasal önlemler alınacaktır.

CEDAW'ın 16. maddesinde görüldüğü üzere çocuk evliliklerinin yapılamayacağı kesin bir dille ifade edilmiştir. Çocuğun evlilik ve nişanlılık için reşit olması gerekliliği belirtilmiştir.

3.2. Ulusal Mevzuat ve Erken Evlilik

Çocukların korunmasına yönelik düzenlemeler 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 41. Maddesinde "Ailenin Korunması" başlığı altında oluşturulmuştur. Çocuğun istismarına yönelik düzenlemeler ise 2010 yılında 41. Maddenin sonuna eklenen iki fıkra ile gerçekleştirilmiştir. Madde başlığı ise "Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları" şeklinde değiştirilmiştir (Kartal, 2014: 114).

15.07.2005 tarihli ve 25876 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 5395 Sayılı Çocuk Hakları Koruma Kanunu ve 24.12.2006 tarihli 26386 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Çocuk Koruma Kanunu'nda suça bulaşmış, suça sürüklenen ve korunmaya ihtiyacı olan çocukların hayatlarının ve haklarının güvence altına alınması amacıyla usul ve esaslar düzenlenmiştir (Bayraktar, 2014: 115).

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da sürekli şiddete uğrayan ve bu tehlike ile yaşayan kadın, çocuk ve aile bireylerinin korunması ve gerekli tedbirlerin alınması, kişilerin korunmasına yönelik oluşturulmuştur. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi esas alınarak kanun oluşturulmuştur. Mağdurlara sosyal devlet esasına dayalı adil şekilde gerekli desteğin sunulacağı beyan edilmiştir (Öztürk, 2017: 3).

3.2.1. Medeni Yasa ve Erken Evlilik

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 10. maddesinde; ayırt etme gücüne sahip olan ergine fiil ehliyeti hakkı tanınmıştır. Türk Medeni Kanun'un "Erginlik" başlıklı 11. maddesinde ise; erginliğin 18 yaşında başladığı ve evlenmenin kişiyi ergin kıldığı beyan edilmiştir. 12. Maddesinde ise 15 yaşını dolduran çocuk, velinin onayı ve çocuğun isteği üzerine mahkeme tarafından ergin kılınabilmektedir. Bununla birlikte Türk Medeni Kanunu'nun 124. maddesinde; erkek ve kızın 18 yaşını doldurmadan evlenemeyeceği belirtilmektedir. Fakat bu kaide belirli durumlarda ve vasileri de dinlenerek 16 yaşına çekilebilmektedir (AADD, 2014: 30).

Medeni Kanun'da görüldüğü üzere ergin olma yaşı 18 olarak belirtilmiştir. Fakat istisnai durumlarda erken ergin olma durumu oluşabilmektedir. Bu da ancak iki şekilde gerçekleşmektedir (Aydemir, 2009: 6);

a) Evlenme ile ergin kılınma

b) Mahkeme kararı ile ergin kılınma

3.2.2. Ceza Yasası ve Erken Evlilik

Cinsel suçlar, ilk olarak 765 sayılı Ceza Kanunu'nda "Genel Adap ve Aile Düzeni Aleyhine İşlenen Suçlar" altında düzenlenmiştir. Cinsel suçlar, şehveti tatmin kastı, ırza geçme, söz atma ve sarkıntılık suçları 765 sayılı TCK'da İkinci Kitabın Adabı Umumiye ve Nizamı Aile Aleyhinde Cürümler başlıklı 8. Babının, Cebren Irza Geçen, Küçükleri Baştan Çıkaran ve İffete Taarruz Edenler başlıklı birinci faslında 414-423 maddeler arasında yer almaktadır (Kartal, 2014: 116).

5237 Sayılı Türk Ceza Kanun'unda çocuklara yönelik yapılan cinsel istismar suç olarak sayılmıştır. 103. maddede işlenen fiile ilişkin cezai yaptırımlar yer almaktadır. Kanunda cinsel istismara uğrayan mağdurlar iki grupta ele alınmıştır (Çolakoğlu, 2015: 118; Aydemir, 2009: 9):

Madde 103- (1): Çocuğa cinsel istismar uygulayan kişi 3-8 yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

a) On beş yaşını doldurmamış veya doldurmuş fakat yasal olarak davranışın sonucunu algılama yeteneğine ulaşmamış çocuklara yönelik gerçekleştirilen tüm cinsel davranışlar,

b) Çocuklara yönelik cebir, tehdit, hile veya başka bir sebepten dolayı cinsel istismarın gerçekleştirilmesi.

(2) Vücuda herhangi bir unsurun sokulmasıyla istismarın gerçekleştirilmesi sonucunda 8-15 yıl arası hapis cezası hükmedilmektedir.

(3) Cinsel istismarın akraba, çevre, tanıdık, öğretici, bakıcı, üvey baba, vasi, bakıcı veya koruma yükümlülüğü olan diğer kişiler tarafından yapılması veya birden fazla kişinin gerçekleşmesi durumunda ceza yarı oranda arttırılmaktadır.

(4) Cebir, tehdit ve hile ile gerçekleştirilen cinsel istismara yönelik şikayet üzerine altı ay-iki yıla dayanan hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Şikayet şartı aynı kanunun ikinci fıkrasında fail mağdurdan beş yaş büyük ise aranmamakta ve ceza iki katına çıkartılmakta maddesi 23.11.2005 yılında iptal edilmiştir (Kartal, 2014: 130).

(5) Cebir ve şiddetin kasti oluşuna göre kasten yaralama suçuna dair hükümler uygulanmaktadır.

(6) Mağdurun beden ve ruh sağlığının bozulası durumunda ceza 15 yıldan az oluşmamaktadır.

(7) Mağdurun bitkisel hayata girmesi ve ölmesi sonucunda faile müebbet hapis cezası verilmektedir.

4. BÖLÜM

4. ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Konusu Amacı ve Önemi

Araştırmanın konusu henüz gelişme dönemini tamamlayamamış kız ve erkek çocukların; hiç hazır olmadıkları farklı bir statüye erken yaşta evlendirilerek getirilmelerini ve yeni rollerine uygun davranma sürecinde yaşadıkları olumsuzlukları kapsamaktadır. Kuşaklar öncesinden devam eden pratik ve ritüeller geleneksel kültürün bir parçasıdır. Erken yaş evlilik kavramı her ne kadar doğru bir kavram olmasa da durumun en açık şekilde ifade edilebilmesi adına kullanılmakta, erken yaş evlilikler de bu pratik ve ritüeller içerisinde yer almaktadır. Ülkemizde mevcut ataerkil yapı ve süregelen geleneklerimiz ile erken yaş evlilikleri meşru bir hal kazanmıştır. Her ne kadar yasalar ile çocuk hakları korunma altına alınmaya çalışılsa da Türk Medeni Kanun'u çerçevesinde gerçekleştirilmeyen bu evlilikler ancak dini boyut yani imam nikâhı ile temellendirilmektedir. Erken yaş evlilikler erkek çocuklarında da görülmekle birlikte yaygın olarak kız çocuklarını kapsamaktadır. Erken yaşta evlendirilen bu çocuklar henüz kendileri çocukken gerek maddi gerek manevi anlamda taşıyabileceklerinden çok daha fazla sorumluluğu karşılamak zorunda bırakılmaktadır. İyi bir eş, iyi bir ev hanımı, iyi bir anne ve iyi bir baba olmak zorunda kalan küçük çocuklar bu talepleri karşılayamadığında çoğu zaman istismara maruz kalmaktadırlar. Erken yaş evlilikler ile bu duruma maruz kalan çocukların ellerinden aynı zamanda birçok hakları da alınmaktadır. Sağlık, eğitim, yaşama, gelişme gibi hakları bulunmayan çocuklar bu durumda üstü örtülü olarak fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik açıdan hem istismara hem de ihmale uğramaktadırlar. Erken yaş evlilikleri ile her anlamda istismar ve ihmale maruz kalan çocuklar, fiziksel ya da ruhsal anlamda zarar görmekte ve toplumda sağlıksız bireyler olarak gerek sosyal ortamdan uzak kalmakta gerekse ruhsal anlamda yaşadıkları problemler nedeniyle doğru kararlar verebilme yetilerini kaybedebilmektedirler. Bugünün ebeveynleri olarak ileride yetişecek kuşaklarında okuldan önce ilk eğitim aldıkları kurum olan aileleridir. Kısacası zarar görmüş bu ebeveynlerin aldıkları olumsuz kararlar ya da çocuklarına uyguladıkları yetiştirme yöntemleri kuşaktan kuşağa aktarılarak toplumun düzenini bozabilecek durumların ortaya çıkmasına kolaylıkla yol açabilecektir. Çalışma, “kültürel formlar içerisinde yer alma” alışkanlığından hareketle yaygınlaşan, ailevi baskılar, ekonomik yoksulluklar nedeniyle ya da ailenin zoruyla bir anlamda “sözde evlilik” olan erken yaş evlilikleri aslında aile

kurumuna dönük gerçek bir evlilik olmadığını ortaya koymak ve konuyu “istismar” boyutunda değerlendirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda “Erken Yaş Evliliklerin” aslında kültürel bir anlam taşımaktan öte “toplumsal” bir sorun olduğuna dikkat çekmektedir.

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Aydın’ın daha çok Roman (çingene) yerleşimleri olarak bilinen Efeler ilçesine bağlı Kocagür ve Ilıcabaşı Mahallesi ile İncirliova ilçesi Acarlar mahallesi oluşturmaktadır. Evren seçiminde özellikle alana ulaşım kolaylığı ile Roman nüfusun yoğunluğu dikkate alınmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan yaşları 13-24 aralığında değişen ve görüşme yapılabilecek kişilerin belirlenmesiyle oluşturulan bir örneklemden hareket edilmiştir. Böylece Kocagür mahallesinden yaş aralıkları 14-22 olan 6 kişi; Ilıcabaşı mahallesinden yaş aralığı 16-23 arasında değişen 8 kişi ve en yoğun Roman nüfusunu oluşturan Acarlar Mahallesinde 13-24 yaş aralığında 19 kişi olmak üzere toplam 33 kişilik bir örnek gurubu ile çalışılmaktadır.

Tablo 4.1. Araştırma Kapsamında Ulaşılan Katılımcıların Tamamı

Mahalle	Kod	Yaş	Cinsiyet
Kocagür	K1	14	K
Kocagür	K2	16	K
Kocagür	K3	16	E
Kocagür	K4	22	K
Kocagür	K5	18	K
Kocagür	K6	18	E
Ilıcabaşı	I1	16	K
Ilıcabaşı	I2	18	K
Ilıcabaşı	I3	19	K
Ilıcabaşı	I4	19	E
Ilıcabaşı	I5	24	K
Ilıcabaşı	I6	19	K
Ilıcabaşı	I7	23	K
Ilıcabaşı	I8	23	E
Acarlar	A1	13	K
Acarlar	A2	13	K
Acarlar	A3	13	K
Acarlar	A4	15	K
Acarlar	A5	15	K
Acarlar	A6	16	E
Acarlar	A7	16	K
Acarlar	A8	16	K
Acarlar	A9	21	E
Acarlar	A10	24	K
Acarlar	A11	24	E
Acarlar	A12	19	K
Acarlar	A13	19	K
Acarlar	A14	19	K

Tablo 4.1. Araştırma Kapsamında Ulaşılan Katılımcıların Tamamı (Devamı)

Mahalle	Kod	Yaş	Cinsiyet
Acarlar	A15	19	K
Acarlar	A16	19	K
Acarlar	A17	19	K
Acarlar	A18	19	K
Acarlar	A19	19	E

4.3. Yöntem ve Veri Toplama Teknikleri

Nitel araştırma kapsamında yapılan alan çalışmasında verilerin toplanmasında amaçsal örnekleme yöntemlerinden zincir örnekleme kullanılmıştır. Bu yaklaşım araştırmacının problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların saptanmasında özellikle etkilidir (Yıldırım ve Şimşek; 2011:111). Görüşmeler yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış sorular ile sürdürülmüştür. Görüşme sırasında konuşmaların akışı içerisinde belirlenmemiş soruların yanı sıra, katılımcının kendisini daha rahat ifade edebilmesine fırsat sağlanmak üzere farklı sorular da sorulmuştur. Görüşmeler daha çok “sohbet” biçiminde gerçekleştirilmektedir. Bu sırada ortam özellikleri ve kişisel durumlar dikkate alınmaya çalışılmıştır. Böylece gözlem tanısı da artmıştır.

Araştırmaların genel etiği doğrultusunda çalışma için kişiler ile görüşmelere başlamadan önce kişilere araştırmanın amacı anlatılmış, içeriği ve tarafımızla paylaştıkları bilgilerin bilime katkı sağlaması dışında kesinlikle kullanılmayacağı, araştırmanın hukuksal bir boyut taşımadığı konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Aynı zamanda kişilere kimliklerinin de gizli tutulacağı noktasında güvence verilmiştir. Bu doğrultuda görüşmeyi kabul edenler ile yapılan görüşmeler, araştırma verilerinde dahil edilmiştir.

Tablo 4.2. Araştırmaya Dahil Edilen Katılımcılar

S. No	Mahalle	Kod	Yaş	Cinsiyet
1	Kocagür	K1	14	K
2	Kocagür	K2	16	K
3	Kocagür	K3	16	E
4	Kocagür	K4	22	K
5	İlıcabaşı	I1	16	K
6	İlıcabaşı	I2	18	K
7	İlıcabaşı	I3	19	K
8	İlıcabaşı	I4	19	E
9	İlıcabaşı	I5	24	K
10	Acarlar	A1	13	K
11	Acarlar	A2	13	K
12	Acarlar	A3	13	K
13	Acarlar	A4	15	K
14	Acarlar	A5	15	K
15	Acarlar	A6	16	E
16	Acarlar	A7	16	K
17	Acarlar	A8	16	K
18	Acarlar	A9	21	E
19	Acarlar	A10	24	K
20	Acarlar	A11	24	E

Derinlemesine görüşme biçiminde sürdürülen araştırmada katılımcılara toplam 42 soru yöneltilmiş olup ana sorunların anlaşılabilirliğini arttırmak üzere birkaç ayrı soru biçiminde yönlendirmek gerekmiş bazen de durumun gerektirdiği ek sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların rahat olabilmesini sağlamak üzere sohbet biçiminde gerçekleştirilmiştir.

Toplam 42 farklı soruya verilen cevaplar 9 ana başlıkta toplanarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. Araştırmanın yürütüldüğü mahallelerin spesifik özelliklerinin değerlendirilmesi
2. Katılımcılara ve ailelerine ait sosyo-demografik özelliklerin değerlendirilmesi
3. Erken yaş evlilik kararının alınmasında etkili olan faktörler ve evliliğin gerçekleşmesine kadar geçen sürecin değerlendirilmesi
4. Erken yaş evlilik süreci ve çiftlerin birbirlerine ilişkin bakış açılarının değerlendirilmesi
5. Erken yaş evlilik sonrası katılımcıların karşılaştıkları sorunların ve sorunları çözmeye yöntemlerinin değerlendirilmesi

6. Erken yaş evlilik gerçekleştiren kişilerin “ebeveynlik” kavramına bakış açısının ve çocuklarının geleceklerine ilişkin düşüncelerinin değerlendirilmesi

7. Kültürün erken yaş evlilikler üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi

8. Erken yaşta evlenen kişilerin kendilerinden başka erken yaş evlilik gerçekleştirmiş kişilere bakış açılarının değerlendirilmesi

9. Erken yaş evlilikler ile “İstismar” kavramının meşrulaştırılması durumunun değerlendirilmesi

4.4. Alanda Karşılaşılan Güçlükler

Belirlenen üç mahallede toplam 33 kişi ile görüşülmüş olsa da bunlardan yalnızca 20 kişi araştırmaya dahil edilebilmiştir. Bunda etken ise genel kültür yapısı içerisinde, yaşanan olayların benzerlik taşıması ve anlatılanların kendini tekrara yol açmasıdır. Konunun hukuki yaptırımlarından ve önceki kuşakların yaşamış olduğu olumsuz deneyimlerden çekinerek yaşça küçük olanların birlikteliklerini gizleme eğiliminde oldukları ve yine buna bağlı olarak görüşmeyi reddetmeleri en büyük sınırlılıkları oluşturmuştur. Aynı zamanda görüşmeyi kabul eden kişilerin ise eşlerinden çekinmekte oldukları ve buna bağlı olarak doğru olmayan sözler ile kendilerini ifade ettikleri gözlemlenmiştir.

5. BÖLÜM

5. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Acarlar Mahallesi, Ilıcabaşı Mahallesi ve Kocagür Mahallesine İlişkin Alanda Gözlemlenen Bulguların Değerlendirilmesi

Bu bölümde Aydın ili içerisinde farklı ilçe ve farklı mahallelerde yaşamakta olan ve birbirinden bağımsız olarak bulunan ancak köken olarak kendilerini “Roman”, “Çingen” olarak tanımlayan katılımcıların buldukları bölgelerin araştırma sırasında yapılan gözlemler kapsamında göze çarpan spesifik özelliklerine yer verilecektir. Katılımcılar genel olarak kendilerini “Çingen” olarak tanımlarken duydukları rahatsızlık ses tonlarına da yansımaktadır, ancak kendilerini tanıtırken “Roman” kelimesini tercih ettikleri görülmüştür. Mahallelere ilişkin sayısal verilere yer vermekten ziyade genel özellikleri ile kökenlerine ilişkin kendi yorumları, yaşam biçimleri, geçim kaynakları, hane içi iletişimleri, örf ve adetleri kapsamında genel değerlendirme yapılacaktır. Her ne kadar kültürel olarak mahalleler arasında genel benzerlikler bulunsa da üç mahalleyi birbirinden ayıran özelliklerin ardından ortak olarak değerlendirilebilecek özelliklerine yer verilecektir.

Aydın ili Efeler ilçesinde yer alan Ilıcabaşı Mahallesi diğer iki mahalleden ayıran temel özellik gerek şehir içindeki mahalle olarak fiziki konumları gerekse yaşam biçimleri ve geçim kaynaklarıdır. Ilıcabaşı Mahallesi kent merkezine yakın bir konumdadır. Mahalle fiziksel olarak gözlemlendiği zaman ise geniş bir cadde ve bu caddenin karşılıklı iki yanında yer alan ancak farklı dünyaların yaşandığını açıkça gösteren evler bulunmaktadır. Caddenin bir tarafında tek katlı müstakil yapıların bulunduğu, geniş avlulu evler bulunmakta iken karşı tarafında bakımsız da olsa yer alan bir site ve çok katlı binalar göze çarpmaktadır. Bu durum kişilerin yaşam şartlarını da göstermektedir. Daha çok tek katlı müstakil yapılarda Roman vatandaşlar oturmaktadır. Ancak çok katlı yapılarda katılımcılardan elde edilen bulgulara istinaden Roman olmayan yerli olarak tanımladıkları kişiler ikamet etmektedir. Caddenin karşı tarafındaki apartman dairesinde oturmak, orada oturabilmek için parası olmayan ailelerin kız çocuklarının ilgisini çekmekte apartman dairesine taşınan kişilere gelin olarak gitmeyi istemektedirler. Ancak yaşam tarzlarının ve alıştıkları hayatın apartmanda yaşamaya uygun olmayışı, müstakil konutlarda sürdürdükleri hayat tarzının apartman dairesine de taşınmasına neden olmuştur. Mahalle sakinlerinin ekonomik kaynaklarını ise düzenli bir işte çalışarak elde ettikleri gelirleri değil daha çok yasadışı

işlerde elde ettikleri kazançlar olduğu öğrenilmiştir. Mahalle sakinlerinin büyük bir kısmı sepetçilik ile geçimlerini sağlamakta iken sepet örme işinin artık gençler tarafından tercih edilmemesi nedeni ile yavaş yavaş işin ustalarının da azalmaya başladığı görülmüştür. Daha çok birkaç ailenin elinde sepetçilik işinin toplanmış olduğu, mahalle içerisine sepet ören kişilerin de ellerinde ki sepetleri belli bir miktarda kâr karşılığı bu kişilere satmış oldukları gözlemlenmiştir. Ancak sepetleri satın alan dükkân sahipleri çok büyük farklar ile satışını gerçekleştirmekte ve genel olarak büyük kârlar elde etmektedirler. Sepet işinin mahalle içerisinde belli birkaç aile içerisinde toplanması nedeniyle arkadan gelen neslin tamamen farklı işlere yönelmelerine sebep olduğu görülmüştür. Ancak yine de dernekler tarafından sepetçilik mesleğinin kaybolmaması için mahalle içerisinde çalışmalar yapıldığı, dernekler ile desteklendiği gözlemlenmiştir. Mahalle içerisinde yapılan görüşmelerde genel olarak eğitim seviyesinin düşük olduğu okul çağında olup okula kayıtlı birçok çocuğun okula devam etmediği de gözlemlenen sorunlar arasındadır. Eğitim seviyesinin düşük olması, okur-yazar oranının düşük olması kişilerin sigortalı işler bulmasında engel teşkil etmektedir. Eğitim seviyeleri kadar etnik kimlikleri de iş bulamamalarının önemli ölçüde önüne geçmektedir. Her ne kadar sepet işi ile uğraşan bir kesim bulunsa da mahalle içerisinde yevmiyeli işlere giden, hamal olarak çalışmakta olan bireyler yer almaktadır. Ancak mahalle sakinlerinde genç ya da yaşlı demeden, cinsiyet ayrımı dahi yapılmaksızın “madde” satışının yaygın olduğu yapılan görüşmeler ile öğrenilmiştir. Kişiler önemli ölçüde madde satışından gelir elde etmektedir. Mahallede ikamet etmekte olan 24 yaşındaki kadın katılımcı durumu şu şekilde ifade etmektedir;

“Bak şimdi abla ahaa şu karı git sor valla git sor ne yapıyon nerden para kazanyon de kocam bakıyo derse yalandır sakın inanma burda yok öyle kocası baksın bilmem ne ya karı da çalışı... İlla çalışı sen anla beni artık. Yok ben evdeyim diyosa bak 80 yaşında karı tabii evde oturuyom dices bi de akşam gel eve gelen giden belli değil... Satıyo bi şeyle ama kendi değil tabii sen anla ot çöp hap hap aaaa bi de devlet de bakıyo. Polis ağbile gelir onlar bile ondan mal alır. Biliriz. İsterse vermesin bu yaştan sonra bir yüz toprak cezaevine gidesi yok.”

Yine mahallede ikamet etmekte olan başka bir katılımcı;

“Bizim buralarda yok abla ne uyuşturucusu ben anca ot satıyom uyuşturucu yasak biliriz ama ot ne olacak biz hep içiyoz diyen de hapın alasını satar senin dışardan görüp

bildiğin bu yapmaz dediğin de alasını satar. Çoktur burada bunu yapan sabah yevmiyeye gider akşam sabaha bunu satar.” (19 yaşında Erkek katılımcı)

Aynı zamanda görüşmeler sırasında mahalle sakinlerinin iş bulmak için kendi kimliklerini saklamaya çalıştıkları ancak iş başvuruları sırasında Ilıcabaşı Mahallesi ibaresi görünce iş verenlerin ifadelerinin değiştiği bilgisi edinilmiştir. Aynı zamanda mahalle içerisinde yevmiyeli işlere giden olduğu kadar hurdacılık ile geçimini sağlayanda bulunmaktadır. Ancak hurda ile geçim sağlayan aile sayısı parmakla sayılacak kadar azdır.

Ilıcabaşı mahallesinde yalnızca Romanlar yaşamamaktadır. Aynı zamanda kendilerinin deyimi ile yerliler de ikamet etmektedir. Ancak aralarında ki soyut çizgi gözle görülebilecek kadar aşikardır. Romanlar ile yeni Ilıcabaşı Mahallesinde yaşamakta olan Romanların kendi ifadelerinde ki yerliler ile diyalogları yok denecek kadar azdır. Aralarında kız alıp verme durumları ise bulunmamaktadır.

Aydın ili Efeler ilçesi Kocagür Mahallesi fiziki konumu olarak kent merkezine uzaktır. Kent merkezinden uzak olmasının da etkisiyle gerek fiziki gerek sosyal anlamda tamamen yalıtılmış bir mekân karşımıza çıkmaktadır. Kocagür mahallesinde de Ilıcabaşı mahallesinde olduğu gibi ağırlıklı olarak Romanlar ikamet etmektedir. Mahallenin fiziki özellikleri ise şu şekildedir. Mahallenin ilk girişinde bizleri Kocagür İlk ve Ortaokulu karşılamaktadır. İç kesimlere doğru cadde üzerinde karşılıklı müstakil konutlar yer almaktadır. Bu konutlarda Roman olmayan vatandaşlar ikamet etmektedir. Cadde bitiminde karşımıza bir meydan çıkmaktadır. Meydanda ise; mahalle kahvesi, cami, muhtarlık ve market yer almaktadır. Meydan mahalleyi ikiye ayırmaktadır. Sola doğru çıkıldığında karşımıza müstakil konutlar çıkmaktadır. Ancak sokak içerisinde bir düzenin hakim olduğu ve bakımlı evlerin olduğu görülmüştür. Ancak yapılan görüşmelerde meydanın üst tarafında yani solda kalan kısmında Romanların olmadığı bilgisi edinilmiştir. Meydanda ise sağa doğru iki yol bulunmaktadır. Bu kısım ise genellikle Roman vatandaşların olduğu sokaklardan oluşmaktadır. Sokak içerisinde düzensiz, yıkık dökük müstakil konutlar yer almaktadır. Kişilerin sokaklarda yalınayak dolaştıkları ve bu şekilde ev içlerinde de gezebildikleri görülmüştür. Genel geçim kaynakları ise hurda işleri ve yevmiyeli tarla işlerine gitmektedir. Genel olarak yevmiyeli işlere giden sayısı oldukça azdır. Her evin önünde hurda arabası görmek mümkündür. Mahalle içerisinde hayvancılık ile uğraşan ailelerin de olduğu görülmüştür. Aynı zamanda yine at bakıcılığı yapan ve yarışlara hazırlanan ailelerde bulunmaktadır. Mahalle içerisinde düzenli iş sahibi kişi bulunmamakla

birlikte görünürde hurdaya çıkıyor olsalar da yasa dışı olarak hırsızlık yaptıkları bilgisi edinilmiştir. Bazı ailelerin ise madde satışı yapmakta oldukları da edinilen bilgiler arasındadır. Ancak Ilıcabaşı Mahallesi de olduğu kadar yaygın değildir. Yapılan görüşmelerde madde için gerekli malzemeyi Ilıcabaşı Mahallesi de madde satışı yapanların Kocagür Mahallesi'nden sağladıkları bilgisi edinilmiştir.

“Bizim bura şehirden uzak gelen giden çok olmaz. Sabah hurdaya gideriz. Benim kocam sabah hurdaya gerçekten gider. Akşam gelir evinde yatar. Hele evden çıksın nasıl kavga ederim. Kimi karıların kocaları hep cezaevinde neden biliyon mu abla onlar sabah hurdaya giderler. Zengin mahallede ev ev dolaşıp tespit ederler gece de tespit ettikleri evleri gezerler. Sonra da bi kaç gün sonra gelir jandarma alır gider. Ondan sonra kadınlarda kendi başlarına kalır. Yine gelen giden olur. Bizim aşağı mahalle hepsi senin gibi bizim gibi değil. Onlar çok konuşmazlar bizle. Burası uzak ya Ilıcadan gelen olur adamlar bahçelerden toplayıp toplayıp Ilıcada zenginlere satarlar.” (16 yaşında Kadın Katılımcı)

Kocagür Mahallesi de Ilıcabaşı Mahallesi ile yaşamsal özellikleri bağlamında ortak özellikler taşıyor olsa da ekonomik olarak geçimlerini sağlamada farklı kaynakları kullandıkları görülmektedir. Aslen Ilıcabaşı Mahallesi'nde ikamet etmekte iken kaçarak Kocagür Mahallesi'ne gelin olarak geldiğini belirten kadın katılımcı şu cümleler ile ifade etmektedir.

“Ilıcadan geldim abla ben bura. Bunlar bizimkilere ot getirirdi. O zaman gördüm sevdim, kaçtım. Geldim bura. Şimdi babam, abim, kocam hepsi cezaevinde polis yakaladı götürdü. Kocam dönecek eve de diğerleri zor. Ben kaçınca babam kendi ihbar etmiş bizi unutmuş sinirden arabadakileri. Kendini de yaktı, beni de ama ben gezmeye geldim bura öncem dedim dönmedim. Dönmicem de. Sen de kimseye deme. Zaten çıksın biz burdan da kaccaz. Kimse kimsenin işine karışmaz burda. Ot satan olmaz olursa da ilıca ile anlaşmıştır. Başka satan olmaz budan ilıca malzemeyi alır götürür kurutur. Satışa başlar. Ilıcada da fazla hırsız olmaz o da buranın işi.” (14 yaşında Kadın Katılımcı)

Katılımcıların ifadelerinden iki mahalleye ilişkin çıkarılabilecek genel yargı yasa dışı işlerde faaliyet göstermek iki kola ayrılmıştır. Madde satışı için gerekli malzemeyi hazırlayan mahalle Kocagür Mahallesi iken malzemeleri satışa hazır hale getirip onların

deyimi ile piyasaya sunan ise Ilıcabaşı Mahallesi'dir. Hırsızlık meslek haline gelmiştir ve bunu da yürüten Kocagür Mahallesi'dir.

Aydın ili İncirliova ilçesi Acarlar Mahallesi görünüm olarak küçük ve bakımsız bir köy havasındadır. Alt yapı ve üst yapı çalışmalarının olmaması sebebiyle sokakları yaz kış çukurlarında su doludur ve aynı zamanda çamur içerisindedir. Sokaklarda görülen bu düzensizlik insanları evlerine de sirayet etmiştir. Çarpık bir kentleşme ve gecekondu tarzı yapıların ağırlık bastığı, tek katlı müstakil yapıların olduğu gözlemlenmiştir. Tüm düzensizlikler aslında insanların kendilerine de yansımıştır. Ancak Acarlar Mahallesi merkez ilçe mahallelerinden ayıran temel bir özellik karşımıza çıkmaktadır. İnsanlarının çalışkan olması ve mutlaka bir iş ile meşgul olmaları. Genel olarak pazarcılık Acarlar mahallesi'nin temel özelliğidir. Pazarcılık yapmayanlar ise mutlaka üretim aşamasında yer almakta ve yevmiyeli işlerde çalışarak geçimlerini sağlamaktadırlar. Acarlar mahallesinde yasal olmayan ve kronik bir sorun haline gelen problem ise çocukların erken yaşta evlendirilmeleridir. Kocagür Mahallesi'nde ve Ilıcabaşı Mahallesi'nde de karşımıza çıkan bu durum yaygın olmamakla birlikte Acarlar mahallesinde kronik bir sorun haline gelmiştir.

Yapılan görüşmelerde Ilıcabaşı ve Kocagür Mahallelerinde katılımcılara nereden geldikleri sorulduğunda hep buradaydık, İzmir'den geldik gibi yakın tarihlerine ilişkin cevaplar alınmış ancak tarihsel kökene inilememiştir. Acarlar Mahallesi'nde tarihsel kökenlerine ilişkin soru sorulduğunda yaşlı kısmın bununlar ilgili açıklamaları olduğu görülmüştür. Yaşlılar kökenlerini, nereden geldiklerini mutlaka yeni gelen nesille aktarmaktadır.

“Aslında biz Afganmışız abla tabii bunu bana babam dedi ona da anası demiş. İlk cingen demişler o ne be abla biz hırsız mıyız insan katili mi cingen olanlar zaten Aydın'da. Biz alnımızın teri ile kazanıyoz paramızı okumadım. Okula kaydım oldu ama pazara geldim hep daha iyi oldu. Acarız biz eskiden gelenler demiş böyle çalışkanız. Bak git evleri tek tek dolaş bi tane boş oturan bulamazsın. En yaşlımız bile oturmuş soğan soyuyodur.” (24 yaşında Kadın Katılımcı)

Genel olarak Acarlar Mahallesi'nde hâkim yapı içerisinde; evlerinin önünde yere oturmuş ve pazara gidecek meyve sebzelerini ayıklayan kadınlar, yerde yalınayak, çamur içerisinde kıyafetleri ile oynayan çocuklar görülmüştür. Mahallede genel olarak işleri kadınlar yapmakta ve evin geçimini de kadınlar sağlamaktadır. Mahallenin genel yapısı

içerisinde gerek sosyal hayatın yoğun gerekse ticaretin yoğun olarak yapıldığı yer Adnan Menderes Bulvarıdır. Bu bulvar içerisinde birbirine komşu pek çok market ve kahvehane bulunmaktadır. Genel olarak bu kahvehanelerin ve marketlerin bakımsız ve hijyen koşullarına uygun olmadığı görülmüştür. Ancak insanlar bu duruma alışmış ve yaşam tarzlarının bir parçası olduğunu söyler gibi hareket etmektedir. Aynı zamanda yollarda da birikmiş çöp yığınları ile karşılaşmak mümkündür. Alt yapının da olmaması sebebiyle yollar sürekli çamur içerisindedir. Sokaklar gelişigüzel atılmış çöplerle doludur bunda pazar için yürütülen hazırlıklardan çıkan sebze ve pazar atıklarının da etkisi vardır. Mahallede genel olarak mahalle isimlerinin yer aldığı levhalar bulunmamakta, hanelerin kapı numaraları da yer almamaktadır. Neden herhangi bir levha ya da kapı numarası olmadığını ise mahalle sakinleri geçimini hurdacılık ile sağlayanların sökmüş olduğunu ve sattıklarını anlatmışlardır. Mahallede pazarcılık ile geçimini sağlayanlar olduğu gibi hayvancılık ile uğraşan, kendilerine ait kasap, bakkal dükkanları olan küçük esnaflar ve bunların hiçbirini yapamayan ve ancak yevmiyeli tarım işçisi olarak çalışan vatandaşlarda bulunmaktadır. Acarlar Mahallesi'nin kültürel bir özelliği haline gelmiş erken yaş evlilikleri 2000'li yıllarda Türkiye'nin gündemine oturmuş ve birçok erkeğin cinsel istismar suçu sebebiyle tutuklanmasına ve akabinde hüküm almasına sebebiyet vermiştir. Bu sebeple aynı durumları yaşama kaygısından dolayı görüşmelerimiz birçok kadın ile gerçekleştirilirken eşlerin müdahalesi sebebiyle yarım kalmıştır. Görüşmeler daha çok gizlice haber gönderen hayat hikayesinin bilinmesini isteyen kocasından, ailesinden fiziksel, cinsel, duygusal açıdan istismar edilmiş ve ihmal edilmiş kadınlar ile gerçekleştirilmiştir. Genel olarak kadınlar yabancılarla konuşmaktan çekinirler ve bunları eşlerinden, babalarından korktukları için olduğunu her fırsatta dile getirirler. Genel olarak mahallede erkek egemen bir kültür hakimdir.

Aydın ili Efeler ilçesinde yer almakta olan Ilıcabaşı Mahallesi ve Kocagür Mahallesi, İncirliova ilçesinde yer almakta olan Acarlar Mahallesi üç mahalle bir arada değerlendirildiğinde kendi içlerinde çeşitli farklılıklar gözlemleniyor olsa da toplum içinde ötekileştirilmeleri en önemli sorunlardan bir tanesidir. Acarlar mahallesi sakinleri genel olarak pazarcılık işleri ile ilgileniyor olmaları sebebiyle Aydın ili, çevre illerde ürünlerini satabilmek için tezgahlar açmakta ve toplum içerisine karışmaktadırlar. Ancak sosyal hayatta toplum içerisine karışmamaktadırlar. Ilıcabaşı ve Kocagür mahallesi sakinleri ise toplum tarafından tamamen ötekileştirilmiştir. Bunun sebebi ise yaşadıkları bölgenin suç kaynağı olarak görülüyor olmasıdır. Kişiler toplum içerisinde yer edinebilmek adına

kimliklerini saklama eğilimine giriyor olsa da belli bir süre sonra örneğin iş başvurularında adres bilgilerini paylaştıkları anda, kimliklerinin açığa çıkması sebebiyle iş başvuruları olumsuz olarak sonuçlanmaktadır. Bu durumda kişilerin daha çok enformel işlerde aktif olmalarına sebep olmaktadır. Toplum içerisinde sosyal alanlardan, işgücü piyasasına ve eğitim öğretim kurumlarına kadar her alanda ötekileştirilen roman toplumlarının yaşadıkları sürece bağlı olarak yalnızca anı yaşadıkları gözlemlenmiştir.

5.2. Katılımcılara ve Ailelerine Ait Sosyo-Demografik Özelliklerin Değerlendirilmesi

Katılımcılara ait sosyo-demografik özelliklerin yer aldığı bölüm içerisinde genel olarak; katılımcıların yaşları, ilk evlilik yaşları, nikah durumları, eşlerinin yaşları, eşlerinin ilk evlilik yaşları, kaç çocuk sahibi oldukları, eğitim seviyeleri, aktif iş gücüne katılımları, ebeveynlerine ilişkin yaş, evlilik yaşı, medeni durumları, eğitim durumları, geçim kaynaklarına yer verilirken aynı zamanda sayısal veriler üzerinden yola çıkılarak katılımcıların kendileri ile ebeveynlerine ait düşüncelerine karşılaştırmalı olarak yer verilecektir. Aynı zamanda evlilik öncesinde ebeveynleri ile ilişkilerine yönelik, kendi çocukluk algıları da değerlendirilecektir.

Tablo 5.1. Katılımcıların Yaş, Eş Yaş ve Medeni Durumları

S. No	Kod	Cinsiyet	Yaş	Eş Yaş Durumu	Medeni Durum	S. No	Kod	Cinsiyet	Yaş	Eş Yaş Durumu	Medeni Durum
1	K1	K	14	21	Evli	11	A2	K	13	16	Evli
2	K2	K	16	16	Evli	12	A3	K	13	21	Evli
3	K3	E	16	16	Evli	13	A4	K	15	29	Eşi Vefat Etti
4	K4	K	22	33	Boşandı	14	A5	K	15	16	Evli
5	I1	K	16	25	Boşandı	15	A6	E	16	15	Evli
6	I2	K	18	48	Boşandı	16	A7	K	16	17	Evli
7	I3	K	19	31	Eşinden Ayrı Yaşıyor	17	A8	K	16	21	Evli
8	I4	E	19	24	Evli	18	A9	E	21	16	Evli
9	I5	K	24	19	Evli	19	A10	K	24	32	Evli
10	A1	K	13	21	Eşinden Ayrı Yaşıyor	20	A11	E	24	14	Eşi Vefat Etti

Yukarıda yer alan tabloda da görüldüğü gibi Aydın ili iki farklı ilçesi ve üç farklı mahallesinde toplamda 33 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiş olup yalnızca 20 kişiye araştırma içerisine yer verilmiştir. Bunun sebebiyse araştırma sırasında elde edilen bulguların birbirleriyle benzerlik göstermesi, veriler içerisinde kendini tekrara düşmenin önüne geçmektir. Araştırmaya dahil edilen kişilerin dağılımı ise mahalle, yaş, cinsiyet bağlamında şu şekildedir;

Aydın İli Efeler İlçesi Kocagür Mahallesinde yaşları 14 ile 22 arasında değişen 4 kişi araştırmaya dahil edilmiş olup 1 kadın 14 yaşında, birlikte yaşamakta olan 1 kadın ve 1 erkek 16 yaşında, 1 kadın 22 yaşındadır.

Aydın İli Efeler İlçesi Ilıcabaşı Mahallesinde yaşları 16 ile 24 arasında değişen 5 kişi araştırmaya dahil edilmiş olup 1 kadın 16 yaşında, 1 kadın 18 yaşında, 1 kadın 19 yaşında, 1 erkek 19 yaşında ve 1 kadında 24 yaşındadır.

Aydın İli İncirliova İlçesi Acarlar Mahallesinde yaşları 13 ile 24 arasında değişen 11 kişi araştırmaya dahil edilmiş olup 3 kişi 13 yaşında olup kadın, 2 kişi 15 yaşında olup kadındır. 16 yaşında olan 3 kişi bulunmakta olup bunlardan 1'i erkek ve 2'si kadındır. 21 yaşında 1 kişi olup erkektir. 24 yaşında olan 2 kişiden 1'i kadın ve 1'i erkektir.

Araştırmaya genel olarak kendini ifade etme becerisi yüksek, ifadelerinde tutarlı bilgiler verdiği düşünülen kişiler olup resmiyette evli olmasa bile birlikte yaşamakta olan ve yaşadıkları bölgede evli olarak konumlanan çocuklar özellikle eşleri ile araştırmaya dahil edilmeye çalışılmıştır. Nitel veri analizi kullanılarak yapılan araştırmada en çok dikkat edilen konu geçerlilik ve güvenilirliğinin sağlanması olmuştur. Yapılan araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik en önemli husustur. Nitel araştırmalarda nicel araştırmalarda olduğu gibi bulguların değerlendirilmesi aşamasında sayısal veriler elde etmek mümkün değildir. Daha çok derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilen bu araştırmada da kişilerin tutarlılıklarını ölçebilmek adına bazı sorular tekrar tekrar katılımcıye sorulmuş ve her defasında aynı kişiye ilişkin notlar alınmıştır. Veri analizi kısmına geçmeden önce kişiler ile yapılan görüşmeler düzenlenirken bazı olayların örnekleme dahil edilen kişiler ile aynı özelliklere sahip olduğu görülürken bazılarının ise aynı konuya ilişkin farklı beyanlarının olduğu görülmüştür. Örneğin; Aydın İli Efeler İlçesi Ilıcabaşı Mahallesinde ikamet etmekte olup görüşme gerçekleştirilen bir çift ile ilk yapılan görüşmede evli oldukları bilgisi edinilmişken aynı çiftle yapılan ikinci görüşmede aralarında yalnızca imam

nikahı olduğu bilgisi edinilmiş olup aradan geçen bir ay sonrasında çiftin aslında aralarında imam nikahının da olmadığı, bölgede genel olarak imam nikahına ilişkin bir tercihin olmadığı bilgisi edinilmiştir. Aydın ili İncirliova İlçesi Acarlar Mahallesi'nde görüşmeye dahil edilmeyen bazı katılımcılar ise araştırma kapsamında alan taramasına ilk başlanıldığı süreçte görüşmeyi kabul edip ardından görüşmeyi sürdürmek istemeyen kişilerdir.

Yukarıda birkaç örnek ile araştırma sırasında görüşme yapıp analiz sırasında araştırmaya dahil edilen katılımcı sayısında ki farklar açıklanmaya çalışılmış olup toplamda araştırmaya 13 kişi dahil edilmemiştir.

Yukarıda yer alan tablo içerisinde araştırma kapsamında görüşme gerçekleştirilen ve araştırma içerisinde dahil edilen kişilerin, yaş durumları, eş yaş durumları, medeni durumları yer almaktadır. Kişilerin medeni durumlarına ilişkin beyanları dört farklı grupta toplanmaktadır. İlk olarak "Evliyim" ibaresini kullanan 20 katılımcı içerisinde 13 kişi bulunmaktadır. 13 kişinin yaş aralığı ise; 13 ile 24 arasında değişmektedir. Yaş aralığının 13 ile başlıyor oluşu bize kişilerin resmi bir evlilik yapmamış olsalar bile kültürel çerçevede ailelerinin oluru ile birliktelik yaşamaya başladıkları ilk andan itibaren arada resmi ya da dini nikah olmasa da kendilerini evli kabul ettiklerini göstermektedir. Araştırmaya dahil edilen kişiler içerisinde erkek ve kadın olarak birbiri ile evli olduğunu belirten çiftler bulunmaktadır.

İlk olarak evli olduklarını belirten 16 yaşında kadın K2 ile 16 yaşında erkek K3 ile yapılan görüşmede kendi ifadeleri şu şekildedir.

"Bizim orada kızları okutalım aman oğlan okusun meslek sahibi olsun yok abla biz kendi halimizde oluruz gideriz. Kimse eve gelmediğin gün nerede olduğunu sorgulamaz senin. Ben de bi gün eve gelmedim. Liseye daha anca başlıcam seviyodum tabii kocamı beni kaçırdığında gıkım çıkmadı hep kendi rızamla oldu. O okumadı ben de okudum ama okuma yazmam yok. Beni kaçırdı ama iş yok güç yok şimdi ben çekiyorum o çekiyor bir de çocuğumuz çekiyor anlayacağınız zor bizim burada işler. Ailem demedi hiç bi ihtiyacınız var mı diye. Onun ailesi de kalktı gitti İzmir'e ben kaldım şimdi burada o da benimle kaldı ama babam şimdi tutturdu boşan gel ben bakarım sana diye yalan anamı sattığı gibi satacak beni de biliyorum. Ondan biraz hurdadan para biriksin gidecez İzmir'e. (K2, 16 yaşında kadın).

K3 ise kaçırma sebebini şu şekilde anlatmaktadır. *“Anam bana başka bir kız bakıyordu. Sevdiğim belli yaş daha küçük ama koymuş kafaya evlendirecek beni bende dedim kaçırayım öyle de evleneceğim böylede evlendik ne oldu hayaller kaldı ben topu çok severdim artık oynamaz oldum. Şimdi oğlan var iki yaşına girecek olsun yaparız biz.”*

Katılımcıların ifadesi göz önünde bulundurulduğunda her ne kadar evli olduklarını belirtiyor olsalar da birçoğunun evlenme yaşında olmaması sebebi ile resmi nikahları bulunmamaktadır. Görüşmeler sırasında yalnızca korkmalarından kaynaklı olarak başlarda yaşını ve medeni durumunu özellikle farklı beyan eden katılımcılarımızda olmuş ancak zamanla korku ve kaygılarının kırılması sağlanmış ve geliştirilen diyalog ile daha doğru verilere ulaşılmıştır.

“Biz ilk evlendik herkes şok oldu aramızda beş yaş var. Diceksin beş yaş ne ki ama ben büyüğüm karı kocadan büyük olunca zengin olur dediler ben de oğlanı kaçırmadım. Başından çok evlilik geçti bu dördüncü genç koca bulunca nikahta kıydım kıydırmam mı hemen yaptık her şeyi çocuğu da ben onu kendime aldığımda daha 16 yaşındaydı ben 21 yaşındayım tabi bekledik 18 oldu kıydık nikahı iki de çocuk. Benim önceki üç evliliğimden de birer deneden üç çocuk var. Şimdi beş çocukla yaşıyoruz iyiyiz ama. Benimkine zor biraz onun benden önce bi tane olmuş beni nasıl zorla evlendirdiler iki kere anamgil onu da zorla bi defa evlendirmişler kız kıskançmış bunu bıçaklamış bu da gitmiş şikayetçi olmuş uzunca bir ceza vermişler. İyi olmuş.” (19 yaşında erkek I4 ile 24 yaşında kadın I5, evliler)

Kendisinden küçük erkekler ile evlenen kişilerin sayısının çok olduğu bilgisine 24 yaşında kadın katılımcı I5 ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde ulaşılmış olup vermiş olduğu isimler ile görüşmeye gerçekleştirilmeye çalışılmış ancak kişilerin diyaloga kapalı olması nedeni ile başarılı olunmamıştır. Kendisinden küçük erkekler ile evlenen kadınların zengin olacaklarına dair bir inancı bulunmakla birlikte bunu toplum içerisinde bir statü olarak görmekte oldukları kanaati oluşmuştur.

“Bizim evleneceğimizi Acarlar’da herkes bilirdi. İkimizin de babası zengin tabii. Normal yani seviyor musun desem bi 11 yaşındaydım bi çocuk vardı onu sevdim herhalde abla onun dışında bilmem olmadı hiç babam okuttu beni devlet korkusuna sözde diploman desen yok okuma yazma desen yok bir gün okula gittimse bir ay gitmedim öyle okudum işte. Bana gösterdiler bu oğlanı liseye başlamış dediler. Üzülüm evlenmez diye bıraktıracaklar okulu. Babası çok para vermiş benim için daha öncede liseye gelmeden başka bir kızla

nişan yapmışlarmış ama kız başkasına kaçmış oğlan da beni istememiş ben de onu ama bak şimdi evliyiz bi çocum var. Sonradan o da ben de razı olduk. Arkadaşlar falan hep zenginiz diye bana ona özendile. Benim de hoşuma gitti. Yaşım dolsun resmi nikahımda olacak yaşayıp gidiyoruz ama çok çekiyorum çok.” (15 yaşında kadın A5,16 yaşında erkek A6, evliler)

A5 ve A6 katılımcıları her ne kadar aralarında resmi nikah bulunmasa da imam nikahı ile evlidirler. Burada katılımcıların görüşlerinden ziyade ailelerin içlerinde buldukları statüyü daha sağlam temellere yerleştirme çabasının olduğu, evlilik bağı ile aynı zamanda mal varlıklarını birleştirdikleri görülmektedir.

“İlk evlendim babam zoruyan 11 yaşıdaydım kanım bile yoktu. Annem ile konuşurdum babam duymuş kanı var da demiyor sanmış mı ne anlamadım eee 48 yaşında adam saymış paraları avcuna oğluma alıyorum diye üç yıl boyunca hem oğluna hem adama karılık ettim ne işkenceler gördüm. Sesimi duyuramadım hamile kadım babam her şeyi biliyordu hamile olunca bir şey yapmazlar kızım dedi ama yaptılar babamda geldi aldı beni tabii verdikleri parayı geri istediler. Bir sevdiğim vardı şimdi ki kocam onu da zorla evlendirmişlerdi. Sevmediğinden karısını gitmiş babama demiş al sana para ver kızını bana diye geldim eve doğruca ona satıldım. Zoruma gitmedi mi çok gitti iki kadın bir arada yaşadık uzunca sonra o kadında kaçtı gitti başkasına.” (16 yaşında kadın A8, 21 yaşında erkek A9, evliler)

Katılımcıların yaşları kaç olursa olsun buluş çağına geldiği kanaati oluşunca ya da aile içerisinde anne ya da büyükanne tarafından durum bilindiği takdirde babaya iletiildiği, buna bağlı olarak kişinin artık evlilik birliğini oluşturacağına kanaat getirildiği görülmüştür. Evlilik çağına geldikleri düşünülerek yetişkin kabul edilen çocuklar, evliliği kabul etme ya da evlenecekleri kişinin belirlenmesinde çocuktur bilmez olarak kabul edilmektedir.

“Eşimden Ayrı” yaşıyorum ibaresini kullanan 2 kişi bulunmaktadır. Bu iki kişiden bir kişi 19 yaşında kadın katılımcı I3 olup eşi ile aralarında resmi nikah olmasına rağmen ayrı yaşadıklarını eşinin şu an 14 yaşında başka bir kız ile birlikte olduğunu ifade etmiştir. Eşinden ayrı yaşamakta olduğunu belirten bir diğer kişi ise 13 yaşında kadın katılımcı A1 olup, kendisinin ailesinin zoru ile başka biri ile nişanlandırılması sebebi ile ayrı kaldığını normalde eşini çok sevdiğini ifade etmektedir.

“Eşimle 13 yaşından beri beraberim. 17 yaşında resmi nikahım oldu. 15 yaşında ilk çocuğumu doğurdum ama evde dedile hastaneye gitsek gocanı götürürler. Gitmedim evde doğurdum. İki çocuğumda nikahtan sonra oldu. Kocam beni terk ettiğinde karnımda ikincisi vardı işte dört ay mı ne oldu gideli. Ben sevmiştim onu kendisi benden 12 yaş büyük 31 oluyor değil mi abla yaşı büyük olmuş ben ona üç çocuk vermiş ne. Kendi gitti şimdi 14 yaşında bi kızı karı yapmış kendine duyarım kız her gün ağlarmış üzülmüş ama ne fayda hem beni yaktı hem de o kızı. Şikayet edesim var devlete de işte çocuklarım babasız kalsın istemediğimden susuyorum.” (19 yaşında kadın katılımcı I3)

Katılımcıların resmi evlilikleri var iken çarpık ilişkilere açık oldukları ve birden fazla kişi ile beraberlik yaşayabildikleri, bunu ise evlilik olarak tanımlayabildikleri ancak bunu gerçekleştiren kadın olduğu zaman ahlaksız olmakla suçlandığı, erkeler bu durumu gerçekleştirdiği zaman ise normal olduğu görülmüştür.

“Benden büyük ablam var 14 yaşındaydı evlendirdiler. Evlendirdikleri adam 28 yaşında mı neydi onun da bi kardeşi vardı 19 yaşında ben de onu çok beğendim 11 yaşındaydım kaçtım ona bizim burada zaten kan gördün mü evlenme yaştın geldi demektir. Kaçan kıza düğün olmaz ucuzaya gider başlık parası vermediler ben iki yıl yaşadım onunla. Bir defa da bebeğimi kaybettim. Babamın bi arkadaşı görüp beğenmiş beni babama da demiş sana 30 bin TL veririm getir sen kızı eve. Şimdi 13 yaşındayım ama ayırdılar beni sevdiğimden 63 yaşında gibiyim.” (13 yaşında kadın katılımcı A1).

“Eşim Vefat Etti” ibaresini kullanan kişi sayısı 2 olup bunlardan biri 15 yaşında kadın katılımcı A4 iken diğeri 24 yaşında erkek katılımcı A11’dir.

“Evlendim ne oldum anlamadan başka adamlar kucağına attı beni kocam bizim orada ne kadar başlık o kadar seviliyorsun demektir. Sandım çok sevdiğinden bana o kadar başlık verdi. Benim için verdiği başlığı bir ayda çıkarmıştır. Çok sattı beni adamlara gece gündüz ayırt etmeden. Hem dövdü hem sattı. Bir adam vardı aşık olmuş bana demiş sen bunu bana ver kocam olacak adam vermemiş satma bak bana ver demiş kocam yine kabul etmemiş en sonunda dayanamayıp vurmuş benimkini. O cezaevine ben ailemin yanına şimdi de başkası ile yapıldı bile nişanım. (15 yaşında kadın katılımcı A4)

Evlendiğimde ben 20 yaşındaydım eş diye çocuk getirdiler. 11 yaşındaydı bir yıl dokunmadım hiç anam gitmiş dayıma demiş kıza dokunmuyor diye. Dayım geldi sen dokunmayacaksan ben bakayım vereyim sana diye o zaman anladım ne olacağını kovdum

dayımı evden. Kız bana alıştı ben ona hatta sevdim birbirimizi sonradan hamile kaldı 14 yaşında bundan önce iki defa da düşük yapmıştı. Doğumda öldü ebenin elinde. Hastaneye götürmedi anam tutuklanırım diye belki gitsek ölmezdi.” (24 yaşında erkek katılımcı A11)

“Boşandım” ibaresini kullanan 3 kişinin dağılımları ise şu şekildedir. 22 yaşında kadın katılımcı K4, 16 yaşında kadın katılımcı I1 ve 18 yaşında kadın katılımcı I2’dir.

“12 yaşında iken okuldan başka bir oğlanla kaçtım, biz birlikte oyun oynadık sonra onun anası bir hafta sonra beni evime yolladı, pismişim diye, ev işi yapmadığımdan, sonra 15 yaşına kadar kimse ile oyun oynamadım babamdan korkuma onlar beni benden 10 yaş büyük birine başlık parası çok verecekler deyip verdiler. Korktum diyemedim oynadığım oyunu. Düğün yapıldı böyle kocaman anladım oyun oynamaz başladım ağlamaya sonra dokunmadı o da bana 16 yaşına bastım artık resmi nikahta yaparız dediler. Bi gün içip içip gelmiş belli o gün zorla oyun oynadık sabah baktı anladı herif tabii önceden de oyun oynadımı beni doğruca anamın yanına götürdü. Alın kızınızı boşadım dedi.” (16 yaşında kadın katılımcı I1)

“14 yaşındaydım başkasını sevdim. O da beni sevdi sandıydım ama sevmemiş. Yaşı büyüktü benden 32 yaşında mı neydi. Kandırdı beni sandım evlencez birlikte oldum onlar bir gün kapı çaldı benden büyük bi kız karşımda bi dövdü bi dövdü beni dedi kocamı nasıl ayarttın “...” (küfür ediyor). Tabii anam durdurmadı beni hemen yan komşumuz vardı 47-48 yaşlarında karısı yeni ölmüş evlendirdi benimle daha 14 yaşındayım bak abla. Hep dövdü beni hep. Türlü türlü işkenceler etti. Hamileydim dövdü çocuk düştü sonra çok kanadım ben izin vermedi doktora götürsünler 10 gün yattım en son bayılmışım. Ölecek demişler yine yok. Bu arada iki çocuk doğurdum sonra bi düşük daha yaptım. 17 yaşına bastım resmi nikah yaptı bi de bana. Niye hamile kalmıyorsun der der döverdi. Doktora götürdü. Bi şeyler anlattılar anlamadım ama hamile kalamazsın dediler daha önce düşük mü yaptın sen dediler evet dedim. Neden gelmedin dediler ne zaman yaptın dediler, suç olacak cezaevine girecek diye sustum, yine dövdü beni çok pişmanım o gün doktor ablaya anlatmadığıma, sonra bizim mahalleden başkasını sevdim o cesaret verdi ben de boşandım. Ne hikmet anlamam abla ama sonra bi çocuğum daha oldu.” (18 yaşında kadın katılımcı I2)

“İlk evliliğimi 11 yaşında yaptım ben abla gönderdiler beni büyük anaya gittim ora bir hafta mı bir ay mı bilmem kan geldi benden korktum koştum yanlarına kanım var kanım var diye abooo büyümüş e bu dediler hoop verdiler beni bir adama üç defa çok çok kanım

oldu abla mahallenin ebe ninesi vardı dedi düşürdün bebelerini diye sonra bu adam bana işe yaramaz karı verdiniz dedi eve gönderdi beni neneme. Döndüğümde 14 daha yeni olmuşum. Okul mokul zaten yok bu kaç desen bilmem mesela ben ama yaşımı çibikle bilirim. Dört ay sonra bizim mahalleye İzmirden bi aile geldi. Bi çocukları var nasıl güzel benden de bi yaş mı ne küçük. Ben hep etrafındayım tabii çocuğum, hep evlerine gidiyorum, anasına yardım ediyorum falan. Anası gitti beni istedi nenemden. Nenemde verdi tabii. Ben sandım beni oğlana istedi meğer kocasınaymış. Adam her gece gelirdi yanıma iki çocuğum oldu ondan ama aklım hala oğlanda benim yaş olmuş 18 oğlanın yaşı 17 ben ayarttım oğlanı birlikte olduk, babası yakaladı tabii oğlana bi şey demedi ama beni çok dövdü bende çocukları bıraktım kaçtım nenemin evine. İki gün sonra mı ne çocukları da oğlan getirdi bıraktı bana. Sonra da beni 33 yaşında bi adama verdiler. Ondan üç çocuğum oldu. Nedense sonradan istemedi iki çocuğumu ben de boşadım onu.” (22 yaşında kadın katılımcı K4).

Araştırmaya dahil edilenlerin medeni durumlarına ilişkin bilgiler yaşam öykülerine de kısaca değinerek anlatılmış olup ileri ki bölümlerde de ayrıntılı olarak değinilecektir. Yapılan derinlemesine görüşmelerde kişilerin resmi nikahları ya da dini nikahları olmasa da birlikteliklerini evlilik olarak nitelendirdikleri görülmüştür. Evlilik ile ilgili olarak kişilerin ifadelerinde erken yaş evlilik gerçekleştirmelerinde; aile baskısı, ekonomik kazanç elde etme arzusu, kültürel olarak aktarımın etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 5.2. Katılımcılara Ait İlk Evlilik Yaşı ve Çocuk Sayısı

S. No	Kod	Cinsiyet	İlk Evlilik Yaşı	Evlilik Sayısı	Eşinin İlk Evlilik Yaşı	Eşinin Evlilik Sayısı	Hane İçinde Toplam Çocuk Sayısı
1	K1	K	13	1	20	1	1
2	K2	K	14	1	14	1	1
3	K3	E	14	1	14	1	1
4	K4	K	11	3	18	4	5
5	I1	K	14	2	22	2	0
6	I2	K	15	1	19	4	4
7	I3	K	14	1	24	2	2
8	I4	E	16	2	14	4	4
9	I5	K	14	4	16	2	4
10	A1	K	12	1	19	1	0
11	A2	K	12	1	16	1	1
12	A3	K	12	1	21	1	0
13	A4	K	12	1	21	2	2
14	A5	K	14	1	15	1	1
15	A6	E	15	1	14	1	1
16	A7	K	15	1	16	1	1
17	A8	K	14	2	18	2	3
18	A9	E	18	2	14	2	3
19	A10	K	12	2	19	3	5
20	A11	E	20	1	11	1	1

Araştırma kapsamında yaş aralığı 13 ile 24 arasında değişen kadın ve erkek katılımcılar ile yapılan çalışma sonucu, katılımcıların kendilerine ve eşlerine ait ilk evlilik yaşı, kaçınıcı evliliklerini gerçekleştirmiş oldukları, evliliklerinden kaç çocuk sahibi olduklarına yukarıdaki tablo kapsamında yer verilmiştir.

Sırasıyla yer vermek gerekirse;

Katılımcı kadın K1; Kocagür Mahallesiinde ikamet etmekte olup 14 yaşında evlenmiş ve evliliğini 21 yaşındaki yine kendisi ile aynı mahallede ikamet etmekte olan kişi ile gerçekleştirmiştir. Yapılan görüşmelerde eşinin de ilk evliliği olduğu bilgisi edinilmiştir. Evliliklerinden bir çocukları bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerde K1 aynı zamanda bir kez düşük yaptığını da ifade etmiştir.

“Bana dediler ki seni beğenen biri var. Babanda razı olmuş, evleneceksin daha ancak kan gördüğümüdü. Evlendirdiler. Gelin gittim ama anlamadım. Kaçar kendi anamın yanına dönerdim. Sonradan anladım ki anam da beni istemiyor. Ne kadar oldu bilmiyorum bi ay anca çok kanım geldi doktora götürmekten korktular. Bizim mahallede anlayan bi kadın var o geldi, baktı. Düşük yapıyomuşum. Ondan sonra çok uzun zaman hamile galmadım. Ama şimdi bi çocum var.” Şeklinde kendisini ifade etmiştir.

K1 çifti ile eşinin arasında resmi nikah yasal olarak bulunmamaktadır. Ancak yapılan görüşmelerde her ne kadar dini nikahları olduğunu ifade etmiş olsalar da görüşme derinleştikçe aralarında dini nikah bağının da olmadığı bilgisi edinilmiştir. Çocuk ise nüfusta yalnızca babanın üzerine kayıtlıdır. Annesinin adı yer almakta, T.C kimlik numarası ise yer almamaktadır. Resmi nikah olması için K1’in yaşının doldurması beklenilmektedir.

Kadın katılımcı K2 ve erkek katılımcı K3 her ikisi de 16 yaşında olup evlidirler. Evliliklerinin üzerinden iki yıl geçmiştir. İlk evlilik yaşları 14 olup her ikisi de birbirinin ilk evliliğidir. Aynı zamanda bir çocukları bulunmaktadır. Kaçarak evlenen çift daha çok ailelerinin kendileri için uygun gördüğü kişiler ile evlenmektense, kendi sevdikleri ile evlenmeyi tercih etdiklerini belirtmişlerdir.

Kocagür Mahallesiinde ikamet etmekte olan kadın katılımcı K4 ise ilk evliliğini 11 yaşında gerçekleştirmiştir. İlk evliliğinin ardından iki evlilik daha gerçekleştirmiş ve üçüncü evliliğini yapmış olduğu kişi ile resmi olarak evlenmiştir. Kişi ile ilgili olarak eşine ait ilk evlilik yaşı ele alınırken üçüncü ve resmi olarak nikah yapılan eşi göz önünde bulundurulmuştur. K4’ün ilk iki evliliği ile ilgili olarak resmi nikah olmadığı, ilk birliktelik

yaşadığı kişiye büyük annesinin zoru ile başlık parası karşılığında verildiği öğrenilmiştir. Bu evliliği süresince üç defa düşük yapmış olduğu ve ardından ise çocuğu olmuyor gerekçesi ile evine geri gönderilmiş olduğu öğrenilmiştir. Ardından İzmir ilinden mahallelerine taşınan bir ailenin çocuğuna âşık olmuştur. Âşık olduğu kişinin annesi üvey anne olup çocuğu olmadığı için katılımcı K4'ü evin oğluna istemeye gelmiş gibi yaparak kendi kocasına istemiştir. Başlarda bunu anlamasa da dini nikahı kıyılırken kaçmak istemiş kaçamamıştır. Bu birlikteliğinden iki çocuğu bulunmaktadır. Ancak bu çocuklardan iki tanesi dini nikah kıyılan kendisinden yaşça çok büyük olan, sevdiği kişinin babasından iken katılımcı K4 evin oğlu ile de birlikte olduğunu ve bundan bir düşük gerçekleştirdiğini, evdekilerin ise olayları öğrendiğini ifade etmiştir. Ardından olaylar duyulunca evine gönderilmiş ve 33 yaşında başka bir adam ile evlendirilmiştir. Evlendirildiği kişi 18 yaşında ilk evliliğini gerçekleştirmiş ve toplamda 4 evlilik yaşamıştır. Evlendiği kişinin ilk üç evliliğinden 2 çocuğu bulunmaktadır. Çiftin ise ortak üç çocukları olmuştur. Tek gözlü bir odada altı çocuk birlikte K4'ün kayınvalidesi ve kayınbabası da dahil olmak üzere 10 kişi yaşamakta iken K4 daha fazla yaşadıklarına katlanamaz ve beş çocuğu ile tek başına yaşamayı göze alarak boşanma davası açar. Şu an dava sonuçlanmış ve boşanmışlardır.

“Abla benim başıma neler geldi anlatıyom işte sana da bi şey dicem sen kötü gözle bakma bana. Bizim burada komşular bi şey demez vardır daha benim gibisi. Ben kaldım tek başıma beş çocuk ile zor bunların bakımı ama benim komşu var bi tane onun koca bana da bakıyo.” Şeklinde ifade kullandığı zaman aslında kişinin şu an gayri resmi bir birliktelik yaşadığı ve bunun komşusunun eşi olduğu anlaşılmıştır.

Genel olarak ilişkiler irdelendiğinde çarpık, isimlendirilemeyen, toplum içerisinde gelenek, görenekler göz önünde bulundurulduğunda karşılığı olmayan birlikteliklerin kurulduğu, ancak kendi buldukları bölge içerisinde bu durumun üzerinin kapatıldığı ya da görmezden gelindiği, kişilerin bu durumu tolere ettikleri görülmüştür.

Ilıcabaşı Mahallesiinde ikamet etmekte olan 16 yaşındaki I1 katılımcısı ise iki evlilik gerçekleştirmiş olup ilk evlilik yaşının 14 olduğu yapılan görüşmeler sırasında öğrenilmiştir. Şu an birlikte olduğunu belirttiği eşim olarak nitelendirdiği kişi ise şu an 25 yaşında olup ilk evliliğini ise; 22 yaşında gerçekleştirmiştir. Çiftin her ikisinin de ikinci evliliğidir ve aralarında resmi ya da dini nikah bulunmamaktadır. Ancak kişi ifadelerinde aralarında herhangi bir nikah akdi olmamasına rağmen boşanmış olduğunu belirtmektedir.

“Ben önce sevdiğim oğlana kaçtım. Sonra da hemen başkasına verdiler beni sonra biz onunla oyun oynadık diye o adam da beni evime gönderdi. Oyun oynamanın nesi kötü ben anlamadım herkes yapıyor. Şimdi evdeyim. Bakalım başıma ne gelecek bilmiyom.” Şeklinde kendisini ifade etmiştir.

Farklı katılımcılar ile yapılan görüşmelerde oyun oynamanın dışarıda, sokakta, çocukların birbiri ile saklambaç, körebe oynaması gibi bir oyun olmadığı, henüz 18 yaşını doldurmamış bireylerin yaşadıkları cinselliği toplum içerisinde rahatça konuşabilmeleri adına bulmuş oldukları bir formül olduğu görülmüştür.

Ilıcabaşı Mahallesinde ikamet etmekte olan 18 yaşındaki kadın I2 katılımcısı resmi olarak evlilik yaptığı eşinin 48 yaşında olduğunu ancak boşandıklarını ifade etmiştir. I2'nin ilk evliliği iken eşinin ise kendisi ile dördüncü evliliği olduğunu belirten I2 eşinin ilk üç evliliğinden üç çocuğu olduğunu, kendilerinin ise ortak bir çocukları olduğunu ifade etmiştir. Yapılan görüşmeler sırasında ilk evliliği olmasına rağmen 15 yaşında dini nikah ile evlendiğini 17 yaşında ise resmi olarak nikah yapıldığını, bu süreçte ise iki defa düşük yaptığını ifade etmiştir.

Ilıcabaşı Mahallesinde ikamet etmekte olan 19 yaşında kadın katılımcı I3 ise ilk evliliği olduğunu 14 yaşında ailesinin isteği ile evlendiğini, eşinin evlendikleri zaman 26 yaşında olduğunu ancak eşinin başından daha önce bir evlilik daha geçtiğini ifade etmiştir. Çiftin evliliklerinden iki çocukları bulunmakta olup şu an resmi olarak evli olmalarına rağmen I3 eşinin başka bir kadın ile birlikte olduğunu ve evi terk ettiğini ifade etmiştir.

Yine Ilıcabaşı Mahallesinde ikamet etmekte olan 19 yaşında erkek katılımcı I4 ile 24 yaşındaki kadın katılımcı I5 resmi olarak evlidir. Evliliklerinden ise bir çocukları bulunmaktadır. Görüşmeler sırasında I5'in yaş olarak I4 katılımcısından büyük olduğu görülmüş ve durum kendisine sorulduğunda ise;

“Bizim mahallede ne karılar var abla kendinden büyüklerle evlidir ama küçükler ile taaa orada ne işler çevirirler. Bakma sen bize kocalarımızdan öğreniriz her şeyi küçükler ile yaşarız. Ben namusluyum en azından geldim evlendim. Benden sonra da böyle kendinden küçük erkekler ile evlenenler oldu.” Şeklinde kendisini ifade etmiştir.

I5 kendisi ilk evliliğini 14 yaşında gerçekleştirmiş ve dördüncü evliliğini ise şu an resmi olarak evli olduğu eşi ile yapmıştır. İlk üç evliliğinden ise 3 çocuğu bulunmaktadır. I4 ise ilk evliliğini 16 yaşında gerçekleştirmiş olup ikinci evliliğini I5 ile yapmıştır.

Acarlar Mahallesinde ikamet etmekte olup derinlemesine görüşme gerçekleştirilen 10 katılımcının, ilk evlilik yaşı, eşlerinin ilk evlilik yaşları ve çocuk sayıları ve kendilerini ifade ediş şekilleri ise şu şekildedir;

Kadın katılımcı 13 yaşındaki A1 ilk evliliğini 21 yaşındaki eşi ile gerçekleştirmiştir. Gerek kendisinin gerekse eşinin ilk evliliğidir. Çift bebek sahibi olmayı beklerken düşük yapması nedeniyle hayal kırıklığına uğramışlardır. Aralarında herhangi bir resmi nikah bulunmaz iken dini nikah gerçekleştirdikleri bilgisi edinilmiştir. A1'in ailesi kızlarını başkası ile evlendirmek istedikleri için evlerine geri getirmişlerdir. A1 yapılan görüşmeler sırasında sürekli ağlamış ancak elinden bir şey gelmediği ve sevdiğine zarar vermelerinden korktuğu için evde kaderine razı gelmiştir.

Kadın katılımcı A2 ilk evlilik yaşı 12 olup kendisi şu an 13 yaşındadır. Eşi de 15 yaşında ilk evliliğini A2 ile gerçekleştirmiş bunun öncesinde farklı bir birliktelikleri olmamıştır. Çiftin birlikteliklerinden 1 çocukları bulunmaktadır. Aralarında resmi ya da dini nikah bulunmamakla birlikte çocuklarının yaşına girince dini nikah yapacaklarını, kendisi ise 18 yaşına gelince evleneceklerini belirtmişlerdir.

“Abla benim kaynana bir garip bana önce dedile ki evlenince hemen resmi nikah olmaz seni de kocanı da polis götürür. Dini nikah dedim çocun olsun 1 yaşına bassın ölmezse yaparız dediler. Doğumu evde yaptım. Gitmedim jandarma, polis korkusuna. Çok şükür çocum da ben de iyiyiz. Şimdi Allah uzun ömür versin de ben imam nikahı da resmi nikah da yaptırayım.” Şeklinde ifade etmiştir.

Kadın katılımcı A3, 13 yaşında ilk evliliğini 21 yaşında ki kişi ile gerçekleştirmiş olup yapılan görüşmelerde eşinin ikinci evliliği olduğu bilgisi edinilmiştir. Çiftin çocukları bulunmamaktadır.

Kadın katılımcı A4 şu an 15 yaşında olup eşi ise 29 yaşındadır. Görüşmeler sırasında eşinin vefat ettiği bilgisi edinilmiştir. A4 kendisinin ilk evliliği olduğunu ve 12 yaşında başlık parası karşılığı evlendirildiğini, köyün en fazla başlık parasının kendisi için verildiğini ifade etmiştir. Eşinin ise ilk evliliği 21 yaşında gerçekleşmiş olup, şu an vefat eden eşinin de ilk evliliğinde karısının doğum yaparken vefat ettiğini ve bir süre sonra da çocuğun vefat ettiğini anlatmıştır. Kendisi ise evliliğinden iki çocuk sahibi olduğunu ancak ikinci çocuğunun babasının kim olduğunu bilmediğini görüşmeler sırasında belirtmiştir.

“En çok başlık bana ödediler abla. Nasıl havam var kızların arasında, burada ne kadar çok başlık verilirse kızı o kadar istiyor damat demektir. Ben sandım ki beni çok sevecek ilk üç ayım güzeldi. Hemen gebe kaldım zaten. Gebeydim yedinci ayında beni satmaya başladı, acımadı hiç. Doğum yaptım. Azıcık düzeldim hemen yine sattı bak abla bana ödediği parayı misliyle çıkardı. Ondan gördüğüm tek kocalık buydu. Bi daha dokunmadı bana ama ben yine hamile kaldım bilmem hangisinden.” Şeklinde ifade etmiştir.

15 yaşında kadın katılımcı A5 ile 16 yaşındaki erkek katılımcı A6 evlidir. İlk evlilikleri olup evlenmelerinin üzerinden 1 yıl geçmiştir. Çiftin bir çocuğu bulunmaktadır. Aralarında dini nikah bağı bulunmaktadır. Mahallenin en zengin ailelerinin oğlu ve kızı olarak geçmektedir. Başka katılımcılar ile yapılan görüşmelerde A5 ve A6 çiftinin evliliklerinden sonra daha da zenginleşmiş oldukları bilgisi edinilmiştir.

16 yaşında kadın A7 katılımcısı kendisinden bir yaş büyük kişi ile dini olarak nikahlarının kıyıldığını, her ikisinin de ilk evliliği olduğunu ve bir çocuklarının bulunduğunu görüşmeler sırasında ifade etmiştir.

16 yaşında kadın katılımcı A8 ile 21 yaşında erkek katılımcı A9 ikisi de birbirinin ikinci evliliği olup evliliklerinden üç çocuğu bulunmaktadır. A8 ilk evliliğini 14 yaşında 43 yaşında olan biriyle gerçekleştirmiş olup yıllarca hem kocam dediği kişiyle hem de ben senin oğlunum diyen ve kendisinden iki yaş büyük kişi ile birlikte olmuştur. Kendisi;

“Babam acımadı bana verdi kendi yaşında olan herife. Herif dedi ki sen benim karımsın oğlumun anası. Oğlu dediği de benden büyük. Bir gece kendi geldi yanıma öbür gece oğlu iki çocum oldu sonra babam acıdı halime eve getirdi beni. Herif durur mu başlığı geri istemiş. Başlığımı başkası ödedi geldiğim gibi başkasının evine, karısı oldum.” Şeklinde ifade etmiştir. Yapılan görüşmelerde ise A9 ilk evliliğini 18 yaşında yaptığını, babasının zoru ile olduğunu ve eşini sevmediğini eşinin de kendisini sevmediğini ve A8'i eve getirince bunu bahane ederek bir süre sonra kaçtığını belirtmiştir. İkisinin ortak bir çocuğu bulunmaktadır. A8'in yaşı dolunca nikah kıyacaklarını belirtmiştir.

Kadın katılımcı 24 yaşında ki A10 ilk evliliğini 12 yaşında gerçekleştirmiş olduğunu ve bu evliliğinden bir çocuğu olduğunu ifade etmiştir. Ardından ise 32 yaşında başka biri ile evlendiğini bunun kendi rızası ile gerçekleştirdiğini ve resmi nikahlarının olduğunu belirtmiştir. Eşinin ise üç evliliği olmuştur. Bu üç evlilikten iki çocuğu bulunan kişi ile

A10'un müşterek iki çocukları bulunmaktadır. Hane içerisinde beş çocuk ile yaşamaktadırlar.

Erkek katılımcı A11 kendisi ilk evliliğini 20 yaşında iken ailesinin isteği ile 11 yaşında bir kız ile yaptığını, çok küçük olduğu için başlarda kıyamadığını ama zamanla ikisinin de birbirini sevdiğini ve iki yıl ona hiç dokunmadığını ifade etmiştir. Eşi 14 yaşında hamile kalmış olup doğum sırasında vefat etmiştir.

Tabloya istinaden yukarıda Kocagür Mahallesi, Ilıcabaşı Mahallesi ve Acarlar Mahallesinde ikamet etmekte olan katılımcıların ilk evlilik yaşlarına, kaç evlilik yaptıklarına ve kaç çocuk sahibi olduklarına değinilmiştir. Kız çocuklarının evlendirilmesinde yaşları ile ters orantılı olarak başlık parası alındığı, istenilen kızın yaşı ne kadar küçük ise o kadar fazla başlık parası ödendiği görülmüştür. Kimi evliliklerde ise ne ailenin ne de büyüklerin etkisi olmadan, kişilerin kendi isteklerinin ön plana çıktığı, aile baskısı olsun ya da kişilerin kendi rızaları olursa olsun asıl önemli olanın evlilik sürecine uyum sağlamaları olduğu yapılan görüşmeler sırasında gözlemlenmiş olup ileri ki bölümlerde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

Tablo 5.3. Kişiler ve Eşlerine Ait Eğitim, Çalışma ve İş Kolları Durumu

S. No	Kod	Cinsiyet	Kişi Eğitim Durumu	Kişi Çalışma Durumu	Kişi İş Kolu	Eş Eğitim Durumu	Eş Çalışma Durumu	Eş İş Kolu
1	K1	K	İlkokul Terk	Çalışmıyor	Ev Hanımı	Lise mezunu	Çalışıyor	Hurdacılık
2	K2	K	Lise Terk	Çalışmıyor	Ev Hanımı	İlkokul Terk	Çalışıyor	Hurdacılık
3	K3	E	İlkokul Terk	Çalışıyor	Hurdacılık	Lise Terk	Çalışmıyor	Ev Hanımı
4	K4	K	İlkokul Terk	Çalışıyor	Yevmiyeli Tarla İşleri	Okur-Yazar	Boşandı	
5	I1	K	İlkokul Terk	Çalışmıyor	Ev Hanımı	İlköğretim Mezunu	Boşandı	
6	I2	K	Hiç Okula Gitmedi	Çalışmıyor	Ev Hanımı	İlköğretim Mezunu	Boşandı	
7	I3	K	Hiç Okula Gitmedi	Çalışmıyor	Ev Hanımı	Okur-Yazar	Eşinden Ayrı Yaşıyor	
8	I4	E	İlkokul Terk	Çalışıyor	Sepetçilik	Lise Terk	Çalışmıyor	Ev Hanımı
9	I5	K	Lise Terk	Çalışmıyor	Ev Hanımı	İlkokul Terk	Çalışıyor	Sepetçilik
10	A1	K	Hiç Okula Gitmedi	Çalışıyor	Yevmiyeli Tarla İşleri	Lise Terk	Eşinden Ayrı Yaşıyor	
11	A2	K	Hiç Okula Gitmedi	Çalışıyor	Yevmiyeli Tarla İşleri	İlköğretim Mezunu	Çalışıyor	Pazarcılık
12	A3	K	Hiç Okula Gitmedi	Çalışıyor	Yevmiyeli Tarla İşleri	Okur-Yazar	Çalışıyor	Pazarcılık
13	A4	K	İlköğretim Mezunu	Çalışıyor	Hayvancılık	Okur-Yazar	Eşi Vefat Etti	

Tablo 5.3. Kişiler ve Eşlerine Ait Eğitim, Çalışma ve İş Kolları Durumu (devamı)

14	A5	K	İlkokul Terk	Çalışıyor	Pazarcılık	Lise Terk	Çalışıyor	Pazarcılık
15	A6	E	Lise Terk	Çalışıyor	Pazarcılık	İlkokul Terk	Çalışıyor	Pazarcılık
16	A7	K	İlkokul Terk	Çalışmıyor	Ev Hanımı	İlkokul Terk	Çalışıyor	Hayvancılık
17	A8	K	İlkokul Terk	Çalışıyor	Yevmiyeli Tarla İşleri	Lise Terk	Çalışıyor	Yevmiyeli Tarla İşleri
18	A9	E	Lise Terk	Çalışıyor	Yevmiyeli Tarla İşleri	İlkokul Terk	Çalışıyor	Yevmiyeli Tarla İşleri
19	A10	K	Hiç Okula Gitmedi	Çalışmıyor	Ev Hanımı	İlkokul Terk	Çalışıyor	Pazarcılık
20	A11	E	Hiç Okula Gitmedi	Çalışıyor	Pazarcılık ve Hayvancılık	İlkokul Terk	Eşi Vefat Etti	

Yukarıda yer alan tabloya istinaden erken yaş evlilik gerçekleştirmiş kişilerin eğitim durumlarına, çalışıp çalışmadıklarına ve çalışıyorlarsa hangi meslek ile geçimlerini sağlamakta oldukları yer almaktadır.

Görüşme gerçekleştirilen kişiler kendi içlerinde baz alındığında “Hiç Okula Gitmedim” ifadesini kullanan 7 kişinin olduğu, “İlkokul Terk” olduğunu belirten 8 kişinin olduğu, “İlkokul Mezunu” olduğunu belirten 1 kişinin olduğu ve son olarak “Lise Terk” olduğunu belirten 4 kişinin olduğu görülmektedir. Katılımcıların eşlerinin eğitim seviyelerine göre dağılımı ise; yalnızca “Okur-Yazar” olduğunu belirten 4 kişi bulunmaktadır. Okur-Yazar olduğunu belirten dört kişi ile yapılan görüşmelerde kendilerinin okula kayıtlarının hiç olmadığı ancak kendilerinin çevreden okuma ve yazma öğrendikleri bilgisi edinilmiştir. “İlkokul Terk” olduğunu belirten 7 kişi bulunmakta iken, “İlkokul Mezunu” ise 3 kişi bulunmaktadır. Katılımcıların eşleri arasında “Lise Terk” olduğunu belirten 5 kişi bulunurken “Lise Mezunu” olduğunu belirten 1 kişi bulunmaktadır.

Katılımcıların ve eşlerinin eğitim durumları yukarıda ki tabloda yer aldığı gibi kişilerin eğitim düzeyleri değerlendirildiğinde en yüksek eğitim seviyesinin lise mezunu olan bir kişide olduğu görülmüştür. Bu durum bize araştırma yapılan bölgede eğitim durumuna önem verilmediğini, hayatlarında önemli olanın geçimlerini sağlayabilecek kaynaklar bulmak olduğunu göstermiştir. Bunu ise kişilerin çalışma durumları ve iş kollarını değerlendirerek çözümlenmek daha doğru sonuçlar elde etmemizi sağlayacaktır.

Katılımcılar arasında 20 kişi içerisinde 12 kişinin çalışmakta olduğu 8 kişinin ise herhangi bir işte çalışmadığı görülmüştür. Çalışmayan 8 katılımcımız ev hanımıdır ve yapılan görüşmeler sırasında çalışmayı düşünmediklerini açık olarak belirtmişlerdir.

Çalışmakta olan 12 katılımcı arasında 5 erkek katılımcı ve 7 kadın katılımcı bulunmaktadır. Çalışmakta olan erkek katılımcı K3 hurda işlerine gittiğini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Valla okumamışız zaten, adam akıllı iş nereden bulalım. İnsanlar da bize çingen gözü ile bakıyor, iş vermiyor. Bende hurdaya çıkıyorum. Zor oluyor ama iyi para vardır hurda da. İstedğim zamanda tatil yaparım, istedim mi işe giderim.”

Çalışmakta olan erkek katılımcı I4 ise; yaşamakta olduğu bölgenin genel iş anlayışı olan sepetçilik ile uğraşmaktadır.

Acarlar Mahallesinde ikamet etmekte olan erkek katılımcı A6; pazarcılık yaptığını ifade ederken A9 yevmiyeli tarla işlerine gitmektedir. Katılımcı A11 ise; hem pazarcılık hem de hayvancılık yapmakta olduklarını belirtmişlerdir.

Çalışmakta olduğunu belirten 7 kadın katılımcımız ise şu şekildedir. Katılımcı K4 yevmiyeli tarla işlerine gitmekte, katılımcı A1, A2, A3 ve A8 yevmiyeli tarla işlerine giderek aile ekonomisine katkı sağlarken, katılımcı A4 hayvancılık yapmakta iken katılımcı A5 ise pazarcılık ile uğraşmaktadır.

Katılımcıların eşlerinin çalışma durumları değerlendirildiğinde ise bu kapsamda 20 katılımcı eşi içerisinde yalnızca 13 kişi değerlendirmeye dahil edilmiştir. Bunun sebebi ise; 3 katılımcının eşinden boşanmış ve tek başına çocukları ile yaşıyor olması, 2 kişinin bakımını eşlerinden ayrı olmaları sebebi ile ailelerinin ya da kendilerinin tek başlarına sağlıyor olması ve son olarak 2 katılımcı eşinin vefat etmiş olması olarak sınıflandırabiliriz. Geriye kalan 13 kişi içerisinde ise 11 kişi düzenli olarak çalışmakta iken 2 kişinin çalışmadığı ve ev hanımı olarak kalmayı tercih ettikleri görülmüştür. 11 kişinin kendi içerisinde dağılımı ise 9 erkek ve 2 kadın şeklindedir. Öncelikle kadın katılımcıların eşlerinin iş kolu dağılımını inceleyelim. Bu kapsamda; K1 ve K2 katılımcıların eşleri hurdacılık yaparak geçimlerini sağlamakta iken I5 katılımcısı ise sepetçilik ile geçimini sağlamaktadır. A2, A3, A5 ve A10 katılımcıların eşleri pazarcılık ile geçimlerini sağlamaktadır. Katılımcı A7'nin eşi ise hayvancılık ile gelir elde ederken, A8 katılımcısının eşi ise yalnızca yevmiyeli işlere giderek gelir elde etmektedir. Erkek katılımcılardan A6'nın eşi ev gelirine katkı sağlamak amacıyla pazarcılık yapmakta ve pazarlarda ayrı bir tezgâh açtığını ifade etmiştir. Yine erkek katılımcı A9'un eşi ise yevmiyeli tarla işlerine giderek ev ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Yukarıda elde edilen verilerden yola çıkılarak denilebilir ki; katılımcıların geçimlerini sağlamak amacıyla tercih ettikleri iş kolu aynı zamanda yaşadıkları bölgenin genel özellikleri ile şekillenmektedir. Kocagür Mahallesinde ikamet etmekte olan kişiler genel olarak hurda işlerine gitmekte iken, Ilıcabaşı Mahallesinde ikamet etmekte olan katılımcılar ise; sepet örme işinden gelir elde etmektedir. Ancak Ilıcabaşı Mahallesinde yapılan görüşmelerde ekonomik olarak en çok gelir yaz aylarında elde edilmektedir. Bunun sebebi ise ürettikleri sepetleri kıyı bölgelerinde tezgâh açarak satmalarıdır. Acarlar Mahallesinde ikamet etmekte olan katılımcıların ise kadın ya da erkek fark etmeksizin çalıştıkları genel olarak pazarcılık, hayvancılık işleri ile meşgul oldukları aynı zamanda tarla sahibi olan ve pazarcılık ile geçimlerini sağlayan kişilerin, işveren olarak bölgede rol oynadıkları ve tarlalarında yevmiyeli olarak işçi çalıştırdıkları edinilen bilgiler arasındadır. Üç mahalle birbiri ile kıyaslandığında her ne kadar her birinde yaşamakta olan katılımcılar geçimlerini sağlamak amacıyla çeşitli işlerde çalışıyor olsalar da Ilıcabaşı Mahallesinde ve Kocagür Mahallesinde ikamet etmekte olan katılımcılar vasıfsız işlerde çalışarak gelir elde etmekte ve geçimlerini sağlamaktadırlar. Acarlar Mahallesinde ise genel olarak kadın ya da erkek ayırt etmeksizin pazarcılık, hayvancılık ya da yevmiyeli işlerde çalışarak gelir elde etmeye çalıştıkları, hayatlarının birincil noktasının çalışmak olduğu görülmektedir.

Her üç mahallede de eğitim hayatlarında önemli bir yere sahip değildir. Ilıcabaşı ve Kocagür Mahallesinde eğitimin önüne eğlence, evlenmek, daha rahat bir yaşam sürmek ve gündelik yaşamak gibi kavramlar geçerken, Acarlar Mahallesinde ise eğitimin önüne erken yaşta gelir elde etme arzusu geçmektedir. Aileler çocuklarını kendileri ile birlikte erken yaşlardan itibaren pazara, yevmiyeli işlere götürmekte ya da hayvancılığı erken yaşlardan itibaren öğretmektedir. Sıcak paranın tadını alan çocuklar eğitimlerine devam etmek yerine çalışmayı tercih etmektedir. Erken yaşta sıcak para elde eden erkekler ve kadınlar ya kendi istekleri ile ya da ailelerinin arzusu ile evlilik gerçekleştirmektedirler.

Kocagür Mahallesinde yaşamakta olan katılımcılar ile yapılan derinlemesine görüşmelerde erken yaş evlilik dışında eğitim-öğretim hayatlarına ve istihdam durumlarına ilişkin yapılan görüşmelerde; kişilerin geçimlerini her ne kadar hurdacılık, yevmiyeli işler ile sağlamaya çalışırlarsa çalışsınlar yeterli olmadığı anlaşılmış ve bu durumun kişileri toplum içerisinde yer edinmelerini sağlayacak düzenli iş arama konusunda istikrar sağlamaları yönünde bir adım atmalarını sağlamak yerine aksine toplum içerisinde daha da

ötekileştirilmelerine yol açacak yasa dışı işler ile ilgilenmelerine neden olmaktadır. Katılımcı K1 şu şekilde ifade etmektedir.

... “Ben küçüktüm eve fazlalık olmayayım diye beni evlendirdiler beni evin kadını diye abimi de eve para getirecek diye yetiştirdiler. Babam sabah hurdaya gider, zengin evleri bilir aklına kazır akşam okuldan abim gelince seninle işe gidecez diye alır götürür, hırsızlık öğretirdi. Ne oldu beni evlendirdi, kendisi cezaevine girdi. Abimi de yakıtı, abimin çocuklarını da.”

Genel olarak bu duruma benzer ifadeler ile karşılaşmış olup düzenli iş bulmak için çaba sarf eden kişilerin ise özel sektörde günlük 10 ile 12 saat arası çalışmak zor geldiğinden bir hafta kadar çalışıp işi bırakıyor oldukları bilgisi edinilmiştir.

Ilıcabaşı Mahallesi de Kocagür Mahallesi de yaşanan yasa dışı işler daha farklı şekilde ilerlemektedir. Mahallenin kendi içerisinde farklı bir sistemi bulunmaktadır. Mahalle içerisinde sepet işi yapmakta olan birçok aile varken bu işten düzenli olarak gelir elde eden aile sayısı çok azdır. Kimi aileler yalnızca yazın sepet işinden para elde etmekte iken kimi aileler dört mevsim sepet örme işinden gelir elde eder. Yazın sahil şeridinde sepet satan aileler üç ay boyunca elde ettikleri gelir ile altı ay yaşamlarını rahat sürdürmekte iken kışın ördükleri sepetleri yine mahallelerinde yer alan sepet dükkanlarına yarı fiyatına satmaktadır. Satıcıdan malı alan dükkân sahibi iki katı fiyatına satarak kâr elde etmektedir. Sepet işi dışında da bölge içerisinde hurda işlerine giden, dilencilik yapan kişiler olduğu görülmüştür. Ancak asıl işe gece başlamaktadır. Ilıcabaşı Mahallesi de birçok uyuşturucu satıcısı bulunmaktadır. Dıştan bakıldığında asla tahmin edilemeyecek yaşlı bireylerinde uyuşturucu satmakta olduğu görülmüştür. Kısacası her üç mahallede geçimlerini sağlama noktasında farklı dinamikleri içerisinde barındırmaktadır.

Tablo 5.4. Ebeveynlere Ait Medeni Durum ve Çocuk Sayısı

S. No	Kod	Yaş	Cinsiyet	Ebeveyn	Ebeveyn Yaş	Ebeveyn Medeni Durum	İlk Evlilik Yaşı	Çocuk Sayısı
1	K1	14	K	Anne	30	İlk Evliliği	15	6
				Baba	41	İkinci Evliliği	26	
2	K2	16	K	Anne	34	İkinci Evliliği	14	5
				Baba	58	Üçüncü Evliliği	20	
3	K3	16	E	Anne	28	İlk Evliliği	11	4
				Baba	32	İlk Evliliği	15	
4	K4	22	K	Anne	42	İlk Evliliği	13	7
				Baba	44	Üçüncü Evliliği	18	
5	I1	16	K	Anne	29	İkinci Evliliği	12	3
				Baba	32	İlk Evliliği	17	
6	I2	18	K	Anne	36	İkinci Evliliği	14	5
				Baba	45	İkinci Evliliği	24	
7	I3	19	K	Anne	36	İlk Evliliği	14	4
				Baba	48	İkinci Evliliği	20	
8	I4	19	E	Anne	32	İlk Evliliği	11	5
				Baba	59	Üçüncü Evliliği	19	
9	I5	24	K	Anne	39	İlk Evliliği	14	4
				Baba	44	İkinci Evliliği	19	
10	A1	13	K	Anne	27	İlk Evliliği	12	3
				Baba	48	İlk Evliliği	20	
11	A2	13	K	Anne	28	İlk Evliliği	13	2
				Baba	42	İkinci Evliliği	18	
12	A3	13	K	Anne	32	İlk Evliliği	15	4
				Baba	44	İlk Evliliği	17	
13	A4	15	K	Anne	37	İlk Evliliği	13	6
				Baba	54	İlk Evliliği	21	
14	A5	15	K	Anne	33	İlk Evliliği	14	5
				Baba	39	İlk Evliliği	20	
15	A6	16	E	Anne	29	İlk Evliliği	12	3
				Baba	35	İlk Evliliği	18	
16	A7	16	K	Anne	35	İlk Evliliği	15	5
				Baba	39	İlk Evliliği	19	
17	A8	16	K	Anne	38	İkinci Evliliği	17	4
				Baba	55	Üçüncü Evliliği	19	
18	A9	21	E	Anne	35	İlk Evliliği	13	3
				Baba	44	İkinci Evliliği	20	
19	A10	24	K	Anne	42	İkinci Evliliği	15	4
				Baba	58	Üçüncü Evliliği	21	
20	A11	24	E	Anne	44	İlk Evliliği	14	5
				Baba	41	İlk Evliliği	15	

Yukarıda yer alan tablo içerisinde katılımcıların ebeveynlerine ait demografik özelliklere yer verilmiş olup; anne ve babalarının yaşları, medeni durumları ve kaç çocuk sahibi oldukları gösterilmeye çalışılmıştır.

14 yaşındaki K1 katılımcısının anne ve babası ilk evliliklerini birbirleri ile yapmış olup K1 katılımcısının çiftin ikinci çocukları olduğu bilgisi yapılan görüşmeler sonucunda öğrenilmiştir. Aynı zamanda anne ve babasının resmi olarak hiç evlenmedikleri babasının 6 çocuk ardından annesini terk etmiş olduğu ve şu an İzmir ilinde başka biri ile resmi olarak evli olduğu edinilen bir diğer bilgidir.

16 yaşında K2 katılımcısının annesinin ikinci evliliği olup öz babası ile boşanmışlardır. Çiftin birlikteliklerinden 3 çocukları bulunmakta olup K2 çiftin üçüncü çocukları olduğu bilgisi yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Öz babası ise boşanmanın ardından iki birliktelik daha yaşamış olup şu an resmi olarak üçüncü evliliğini başka biri ile gerçekleştirmiştir. K2 katılımcısının annesinin tüm evliliklerinden toplamda 5 çocuğu bulunmaktadır.

16 yaşında K3 katılımcısının annesi 11 yaşında babası ise 15 yaşında evlendirilmiş olup ilk evliliklerini birbirleri ile yapmışlardır. K3 ise çiftin ilk çocukları olup toplamda 4 çocukları bulunmaktadır. Resmi olarak nikahları ise uzun süre kıyılmamış olup annesi 25 yaşında iken evi terk etmekle babasını tehdit etmiş ve bunun üzerine resmi olarak nikahları kıyılmıştır.

22 yaşında olan K4 katılımcısı annesinin ikinci evliliğinden olup annesi şu an üçüncü evliliğini resmi olarak başka biri ile gerçekleştirmiştir. Babasının ilk evliliği ise annesi ile olup boşanmanın ardından resmi olarak üçüncü evliliğini gerçekleştirmiştir. Çiftin birliklerinden ise 2 çocukları bulunmaktadır. Ancak K4 katılımcısının annesi toplamda 7 çocuk sahibidir.

16 yaşındaki I1 katılımcısının annesi 12 babası ise 17 yaşında iken ilk evliliklerini birbirleri ile gerçekleştirmişler ancak ardından annesi aralarında resmi nikah olmamasını bahane göstererek başka bir adam ile kaçmıştır. I1 katılımcısı bunu boşanma olarak nitelendirmektedir. Çiftin ortak 3 çocukları bulunmakla birlikte I1 ise çiftin ilk çocuklarıdır. Şu an annesi kaçmış olduğu kişi ile değil başka biri ile resmi olarak evlenmiştir. Ancak babası başka bir evlilik gerçekleştirmemiştir.

18 yaşındaki I2 katılımcısının annesi ve babası birbirlerinin ikinci evlilikleri olup I2 annesinin üçüncü çocuğudur. Annesinin ilk birlikteliğinden iki çocuğu daha bulunmaktadır. Babasının ise ilk birlikteliğinden bir çocuğu bulunmakla birlikte ayrılmalarının ardından çocuk eşinde kalmıştır. I2 katılımcısının annesinin ilk evlilik yaşı 14 iken babasının ilk evlilik yaşının ise 24 olduğu bilgisi yapılan görüşmeler sonucunda öğrenilmiştir.

19 yaşındaki I3 katılımcısının annesi ilk evliliğini 14 yaşında iken gerçekleştirmiştir. Baba ise ilk evliliğini 20 yaşında gerçekleştirmiş ancak kısa bir sürenin ardından bu birlikteliği çocuklarının olmaması ve eşini sevmemesi nedeni ile sonlandırmıştır. Ardından

ise I3 katılımcısının annesi ile evlenmiştir. Annesinin ilk evliliği iken babasının ikinci evliliğidir. Çiftin toplamda dört çocukları bulunmakla birlikte ilk çocukları I3 katılımcısıdır.

19 yaşındaki I4 katılımcısının annesinin ilk evliliğini 11 yaşında kendisinden 27 yaş büyük olan I4 katılımcısının babası ile gerçekleştirmiştir. Çiftin evliliklerinden toplam 5 çocukları bulunmakla birlikte I4 katılımcısının ikinci çocukları olduğu bilgisi edinilmiştir. I4 katılımcısının babasının ise ilk evlilik yaşı 19 olup daha önce resmi olmayan iki evlilik gerçekleştirmiştir. İlk iki evliliğinden ise 4 çocuğu bulunmakla birlikte çocuklar anneleri ile kalmaktadır.

24 yaşındaki I5 katılımcısının ise annesinin ilk evlilik yaşı 14 iken babasının ise 19'dur. Çiftin birlikteliklerinden toplamda 4 çocuğu bulunmakla birlikte I5 ikinci çocuklarıdır. I5 katılımcısı ile yapılan görüşmelerde anne ve babası arasında resmi bir birlikteliği olmadığı ve dördüncü çocuk sonrası çiftin ayrılmış olduğu bilgisi edinilmiştir. I5 katılımcısının babası ise şu an başka bir kadın ile birliktelik yaşamaktadır.

13 yaşındaki A1 katılımcısının annesinin ilk evlilik yaşı 12 iken babasının ise ilk evlilik yaşının 20 olduğu bilgisi edinilmiştir. Çiftin birbirleri ile ilk evlilikleri olup A1 katılımcısının annesi 21 yaşına geldiğinde resmi nikah yapılmıştır. Çiftin evliliklerinden 3 çocukları bulunmaktadır. A1 katılımcısı ise çiftin ilk çocuğudur. Üçüncü çocuğunun doğumunda sağlık problemleri yaşayan annenin bir daha çocuğu olmamıştır.

13 yaşındaki A2 katılımcısının annesinin ilk evlilik yaşı 13 iken babasının ilk evlilik yaşı 18'dir. A2 katılımcısının annesi ve babası arasında resmi nikah bulunmakla birlikte toplam 2 çocukları vardır. A2 katılımcısı çiftin ilk çocuğudur. Ancak anne ve babası şuan ayrı yaşamaktadır. Bunun nedeni ise babasının başlık parası ödeyerek aynı sokakta birlikte oyun oynadığı kendisinden iki yaş büyük arkadaşı olan başka bir genç kızla birlikte imam nikahı kıydırarak yaşamasıdır.

13 yaşındaki A3 katılımcısının annesinin ilk evlilik yaşı 15 iken babasının ilk evlilik yaşı ise 17'dir. Çiftin evliliklerinden 4 çocukları bulunmakla beraber ailenin ikinci çocuğu A3 katılımcısıdır. Çiftin resmi olarak evlilikleri ise dördüncü erkek çocuktan sonra gerçekleştirilmiştir. A3 ile yapılan görüşmeler sonucu ilk üç kardeşin kız olduğu ve babasının bu duruma sinirlendiği, sürekli neden oğlu olmadığını sorduğu ve bu nedenle resmi nikah yapmadığı bilgisi edinilmiştir.

15 yaşındaki A4 katılımcısının annesinin ilk evlilik yaşı 13 iken babasının ise ilk evlilik yaşı 21'dir. Çiftin evliliklerinden 6 çocukları olmuştur ve A4 katılımcısı ikinci çocuklarıdır. Annesi ve babası arasında resmi nikah olmadığı ancak dini nikah olduğu bilgisi edinilmiştir.

15 yaşındaki A5 katılımcısının annesi ve babasının ilk evlilikleri olup katılımcımız ailenin ikinci çocuğudur. Çiftin toplamda ise 5 çocuğu bulunmaktadır. Annenin ilk evlilik yaşı 14 iken babanın ilk evlilik yaşı ise 20'dir. Anne ve babasının arasında resmi nikah olduğu bilgisi görüşmeler sırasında elde edilmiştir.

16 yaşındaki A6 katılımcısının annesinin ilk evlilik yaşı 12 iken babasının ilk evlilik yaşı ise 18'dir. Çiftin ilk evliliği olup A6 katılımcısı ilk çocuklarıdır. A6 katılımcısı ile yapılan görüşmelerde üç kardeş oldukları annesinin ise üç defa düşük yaptığı bilgisi edinilmiştir.

16 yaşındaki A7 katılımcısının annesi ve babası ilk evliliklerini birbirleri ile gerçekleştirmiş olup evliliklerinden 5 çocukları olmuştur. A7 katılımcısı ise; çiftin dördüncü çocuğudur. Yapılan görüşmeler sırasında çiftin resmi olarak nikahlarının bulunduğu bilgisi edinilmiştir.

16 yaşındaki A8 katılımcısının annesinin ilk evlilik yaşı 17 iken babasının ilk evlilik yaşı ise 19'dur. Annesi ve babası birbirlerinin ikinci evlilikleridir. Annesi ilk birlikteliğinde de resmi olarak evli olup bu evliliğinden bir çocuğu bulunmaktadır. A8 katılımcısının babası ise ilk olarak gayri resmi birliktelik yaşamış ve bu birliktelikten ise iki çocuğu bulunmaktadır. Ardından kişi çocuklarını da alarak başka bir adam ile kaçmıştır. A8 katılımcısının anne ve babası olumsuz sonuçlanan ilk evliliklerinin ardından ikinci evliliklerini birbirleri ile gerçekleştirmişlerdir. Ortak evliliklerinden ise; üç çocukları olmuştur. Ancak A8 babasının daha sonra başka bir kadın ile birliktelik yaşamaya başladığını ve farklı bir yere taşındığını ifade etmiştir. Aralarında ise boşanma gerçekleşmemiş olup resmi olarak evlilikleri devam etmektedir.

21 yaşındaki A9 katılımcısının annesinin ilk evlilik yaşı 13 olup babasının ilk evlilik yaşı ise 20'dir. Babasının başından daha önce resmi olarak bir evlilik geçmiş ancak evliliği üç yıl sürmüştür. İlk eşi vefat edince ailesi başlık parası karşılığında yaşça küçük olan A9 katılımcısının annesini istemişlerdir. Çiftin evliliklerinden 3 çocukları bulunmakla birlikte

A9 katılımcısı ilk çocuklarıdır. A9 katılımcısının babasının ilk evliliğinden olan iki çocuğu ise evli olup bir tanesi Adana ilinde bir tanesi ise İzmir ilinde ikamet etmektedir.

24 yaşındaki A10 katılımcısının annesi ikinci evliliğini babası ise üçüncü evliliğini birbirleri ile gerçekleştirmiştir. Annesinin ilk evlilik yaşı 15 olup ilk eşi ile arasında yalnızca dini nikah bulunmuştur. Annesinin ilk evliliğinden olan A10 katılımcısı baba olarak annesinin şimdiki eşini kabul etmektedir. Şu an baba olarak kabul ettiği kişinin ise üçüncü evliliğidir. Bundan önceki ilk iki evliliğinden birincisinde evlendiği kişinin yaşının çok küçük olması sebebi ile gebeliği kaldıramadığı doğum sırasında bebeğini ve anneyi kaybettikleri öğrenilmiştir. İkinci evliliği ise ailesinin zoru ile köyde çok iyi gözle bakılmayan başka bir kadın ile yaptırılmış ancak evliliğinden kısa bir süre sonra kişi başkası ile kaçmıştır. Son olarak ise A10 katılımcısının annesi ile evlenmişlerdir. A10 katılımcısının annesi ilk evliliğinde para karşılığı satıldığı ve çok fazla şiddete maruz kaldığı için şimdi ki evliliğinden memnundur ve aralarında resmi nikahta bulunmaktadır.

24 yaşındaki A11 katılımcısının ebeveynlerinin ilk evlilikler olup ilk evlilik yaşı annede 14 iken babada ise 15'tir. Çiftin evliliklerinden 5 çocukları bulunmaktadır. A11 katılımcısı ise çiftin üçüncü çocuğudur. Yapılan görüşmelerde A11'in annesinin sayısını bilmemekle birlikte birde fazla düşük yapmış olduğu ancak bunun evliliğin ilk yıllarında gerçekleştiği bilgisi edinilmiştir. Annesi ve babası arasında resmi olarak nikah bulunmaktadır.

Katılımcıların ebeveynlerine ilişkin yaşları, ilk evlilik yaşları, başlarından geçen evlilik sayıları, medeni durumları (resmi ya da dini nikah), çocuk sayıları tabloya istinaden açıklamalarla birlikte ayrıntılı olarak verilmiştir. Tüm mahalleler birbirinden ayırt edilmeden değerlendirilmiştir. Her üç mahallede de erken yaş evliliklerin yaygın olduğu, katılımcıların anne ve babalarının da erken yaşta evlilikler gerçekleştirdiği görülmüştür. Her ne kadar üç mahalle içerisinde de erken yaş evlilik görülüyor olsa da ve kültürel olarak nesilden nesile aktarılsa da Ilıcabaşı Mahallesi ve Kocagür Mahallesi ikamet etmekte olan kişilerin evliliklerinin daha kısa soluklu olduğu arada bağlayıcı resmi nikahın da olmaması nedeniyle de ayrılıkların fazla olduğu ve kendi aralarında evlilik olarak nitelendirdikleri için araştırma kapsamında evlilik olarak yer verdiğimiz ikinci, üçüncü birliktelikler göze çarpmaktadır. Acarlar Mahallesi ise bu duruma daha az rastlanmıştır. Acarlar Mahallesi kişilerin dini nikahı da bağlayıcı kabul ettiği, kişilerin reşit olur olmaz resmi nikah yaptıkları edinilen bir diğer bilgidir. Bu durum kendilerinden sonra gelen nesli

de etkilemiştir. Acarlar Mahaltesinde ikamet etmekte olup görüşme gerçekleştirilen kişilerin genellikle ilk evlilik yaptıkları kişiler ile aralarında dini nikah olduğu ve tıpkı ebeveynlerinde olduğu gibi reşit olmalarıyla birlikte resmi nikahlarının yapılacağı bilgisi edinilmiştir. Kocagür ve Ilıcabaşı mahallelerinde dini nikah gerçekleştiren çift sayısının da çok az olduğu bilgisi yapılan görüşmeler sırasında edinilmiştir.

Tablo 5.5. Ebeveynlere Ait Eğitim, Çalışma ve İş Kolu

S. No	Kod	Ebeveyn	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	İş Kolu	S. No	Kod	Ebeveyn	Eğitim Durumu	Çalışma Durumu	İş Kolu
1	K1	Anne	Okur-Yazar	Çalışmıyor	Ev Hanımı	11	A2	Anne	Okur-Yazar	Çalışmıyor	Ev Hanımı
		Baba	İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Yevmiyeli İşler			Baba	Okur-Yazar	Çalışıyor	Hayvancılık
2	K2	Anne	İlkokul Mezunu	Çalışmıyor	Ev Hanımı	12	A3	Anne	İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Yevmiyeli İşler
		Baba	İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Hurdacılık			Baba	Okur-Yazar Değil	Çalışıyor	Pazarcılık
3	K3	Anne	Okur-Yazar Değil	Çalışmıyor	Ev Hanımı	13	A4	Anne	İlkokul Mezunu	Çalışmıyor	Ev Hanımı
		Baba	İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Hurdacılık			Baba	İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Pazarcılık
4	K4	Anne	Okur-Yazar Değil	Çalışmıyor	Ev Hanımı	14	A5	Anne	Okur-Yazar Değil	Çalışıyor	Yevmiyeli İşler
		Baba	Okur-Yazar Değil	Çalışıyor	Hurdacılık			Baba	Okur-Yazar	Çalışıyor	Yevmiyeli İşler
5	I1	Anne	Okur-Yazar	Çalışıyor	Yevmiyeli İşler	15	A6	Anne	İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Yevmiyeli İşler
		Baba	Okur-Yazar	Çalışıyor	Sepetçilik			Baba	Okur-Yazar	Çalışmıyor	
6	I2	Anne	Okur-Yazar Değil	Çalışmıyor	Ev Hanımı	16	A7	Anne	Okur-Yazar	Çalışıyor	Pazarcılık
		Baba	Okur-Yazar Değil	Çalışıyor	Hurdacılık			Baba	İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Pazarcılık
7	I3	Anne	Okur-Yazar	Çalışmıyor	Ev Hanımı	17	A8	Anne	Okur-Yazar	Çalışmıyor	Ev Hanımı
		Baba	Okur-Yazar Değil	Çalışıyor	Sepetçilik			Baba	İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Pazarcılık ve Hayvancılık
8	I4	Anne	Okur-Yazar	Çalışmıyor	Ev Hanımı	18	A9	Anne	Okur-Yazar	Çalışıyor	Pazarcılık
		Baba	Okur-Yazar	Çalışıyor	Yevmiyeli İşler			Baba	İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Yevmiyeli İşler
9	I5	Anne	İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Sepetçilik	19	A10	Anne	Okur-Yazar Değil	Çalışmıyor	Ev Hanımı
		Baba	İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Sepetçilik			Baba	Okur-Yazar Değil	Çalışmıyor	
10	A1	Anne	Okur-Yazar Değil	Çalışmıyor	Ev Hanımı	20	A11	Anne	İlkokul Mezunu	Çalışıyor	Pazarcılık
		Baba	Okur-Yazar	Çalışıyor	Pazarcılık			Baba	Okur-Yazar Değil	Çalışıyor	Pazarcılık ve Hayvancılık

Yukarıda yer alan tabloda ise; katılımcıların ebeveynlerine ilişkin eğitim durumları, çalışma durumları, çalışanların iş kolu dağılımları yer almaktadır.

Öncelikle eğitim durumları değerlendirildiğinde; 20 katılımcının ebeveynleri sırası ile ele alınmamış toplam 40 kişi üzerinden genel bir değerlendirme yapılmıştır. 40 kişi içerisinde “Okur-Yazar” olmayan kişi sayısı 12 olarak tespit edilmiştir. Okuma ve yazma bilmeyen 12 kişinin cinsiyet dağılımı ise 6 kadın ve 6 erkek şeklindedir. Yine 40 kişi içerisinde yalnızca “Okur-Yazar” olduğunu belirten kişi sayısı ise; 14 olarak tespit edilmiş olmakla birlikte bu 14 kişi içerisinde 8 kadın ve 6 erkek şeklinde cinsiyete göre dağılım gerçekleştirilebilir. Bu 14 kişinin hiçbir şekilde okul ile bağı olmamış, erkekler askerde kadınlar ise gece okulunda ya da çocukları sayesinde okumaya başladıklarını ancak yazma yeteneklerinin çok olmadığını belirtmişlerdir. Geriye kalan 14 katılımcı ise “İlkokul Mezunu” olduklarını belirtmişlerdir. İlkokul mezunu olduğunu belirten 14 kişinin cinsiyet dağılımı ise 8 erkek ve 6 kadın şeklindedir. Ancak derinlemesine yapılan görüşmelerde kişilerin okuma yazma yetilerinin olmadığı, okula düzenli devam etmedikleri bilgileri edinilmiştir.

Kişilerin eğitim durumları ile çalışma hayatına katılma durumları ve çalışıyorlar ise iş kollarının dağılımı cinsiyetleri de göz önüne alınarak değerlendirildiğinde ise;

Kadın olan ve “Okur-Yazar Değil” olarak tabloda yer alan 6 kişiden yalnızca A5 katılımcısının annesi çalışmakta olduğunu ve ev ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla yevmiyeli işlere gittiğini belirtmiştir. Erkek olan ve “Okur-Yazar Değil” olarak tabloda yer alan 6 kişiden 5 kişi düzenli olarak çalışmakta iken A10 katılımcısının babasının çalışmadığı bilgisi edinilmiş olup, hane içerisinde boşanmış ve evine dönmüş bir kişinin çalışmakta olduğu ve hane içi gelir elde etme görevinin onun olduğu bilgisi edinilmiştir. Okuma ve yazma bilmeyip çalışan kişilerin iş dağılımları ise şu şekildedir; K4 katılımcısının ve I2 katılımcının babası “Hurdacılık” işi ile gelir elde etmekte iken I3 katılımcısının babası “Sepetçilik” işi yapmaktadır. A3 katılımcısının babası “Pazarcılık” ile gelir elde etmekte iken A11 katılımcısının babası ise “Pazarcılık ve Hayvancılık” mesleğini bir arada yapmaktadır.

Tablo içerisinde kadın ve “Okur-Yazar” olarak yer alan 8 kişiden 3 kişinin çalışmakta olduğu geriye kalan 5 kişinin ise çalışmadığı görülmektedir. K1, I3, I4, A2, A8 katılımcılarının annelerinin ev hanımı olduğu bilgisi edinilmiş iken I1 katılımcımızın annesi

yevmiyeli tarla, çapa ve temizlik işlerine gitmekte iken, A7 ve A9 katılımcılarımızın anneleri ise pazarcılık yapmaktadırlar. Erkek ve Okur-Yazar” olarak yer alan 6 kişiden 5 kişinin çalışmakta olduğu geriye kalan 1 kişinin ise çalışmadığı, hane içerisinde düzenli gelirin diğer yetişkinler tarafından karşılandığı bilgisi edinilmiştir. I1 katılımcımızın babası sepetçilik ile geçimini sağlamakta iken, I4 katılımcısının babası yevmiyeli işlere giderek geçimini sağlamaktadır. A1 katılımcısının babası, pazarcılık ile gelir elde etmekte, A2 katılımcısının babası ise hayvancılık yapmaktadır. A5 katılımcısının babası ise; yevmiyeli işerde çalışmaktadır.

“İlkokul Mezunu” olduğunu belirten 14 kişi içerisinde 6 kadın olduğunu daha önce ifade etmiştik. İlkokul mezunu olup çalışan kadın sayısı ise 4 kişidir. I5 katılımcısının annesi sepetçilik ile uğraşmaktadır. Aile olarak bu işi yaptıklarını vurgulayan katılımcının yazın daha fazla kazanç elde ettikleri kış aylarında ise kazancın neredeyse yarı yarıya düşmesi sebebi ile yevmiyeli işlere de gitmekte oldukları bilgisi edinilmiştir. A3 ve A6 katılımcılarının anneleri ise yevmiyeli tarla işlerine giderek aile bütçesine katkı sağlamaktadır. A11 katılımcısının annesi ise pazarcılık yapmaktadır. İlkokul mezunu olup çalışmadığını annelerinin çalışmadığını belirten katılımcılar ise; K2 ve A4 katılımcılarıdır. Yapılan görüşmeler sırasında babalarının ilkokul mezunu olduğunu belirten 8 katılımcının aynı zamanda babalarının düzenli olarak çalışmakta oldukları bilgisi edinilmiştir. K1 katılımcısının babası yevmiyeli işlere gitmekte iken, K2 ve K3 katılımcılarının babası ise hurda işine gitmektedir. I5 katılımcısının babası ise sepet işi ile ilgilenmektedir. A4 ve A7 katılımcılarının babaları ise pazarcılık ile geçimini sağlarken A8 katılımcısının babası hem pazarcılık hem de hayvancılık ile geçimini sağlamaktadır. A9 katılımcısının babası ise; yevmiyeli tarla işlerine gitmektedir.

Genel olarak katılımcılarının eğitim seviyeleri ve çalışmakta oldukları iş koluna ilişkin verilere yukarıda ayrıntılı olarak yer verilmekle birlikte; Kocagür ve Ilıcabaşı Mahallelerinde yevmiyeli olarak çalışan kadınların sadece tarla işlerine değil, merdiven yıkama, ev temizliği gibi işlere de gitmekte oldukları bilgisi edinilmiştir. Bunun dışında ise genel olarak erkekler yaşadıkları mahallenin yaygın işi ile meşgul olmaktadır. Ilıcabaşı Mahallesinde ikamet etmekte olan erkekler genelde sepet işi ile gelir elde etmekte iken Kocagür Mahallesinde ikamet etmekte olan erkekler ise genel olarak hurdacılık ile gelir elde etmektedir. Kocagür Mahallesi şehrin biraz daha dışında yer almasına rağmen mahalle içerisinde gerek kendilerinin yerli olarak tanımladıkları aileler yaşamakta gerekse Romanlar

ikamet etmektedir. Aynı durum merkezde yer alan Ilıcabaşı Mahallesi içinde geçerlidir. Ancak iki kesim arasında ki mevcut fark somut olarak görülebilecek bir çizgi ile belirlenmiş gibidir. Şehrin uzağında aynı mekân içerisine ötekileştirilen kişilerin merkez içerisinde iş bulmaları da bir o kadar zorlaşmaktadır. Ancak bu algının giderek kırıldığı yapılan görüşmeler sırasında gözlemlenmiştir. Bu sefer karşımıza başka bir problem çıkmaktadır. Ilıcabaşı Mahallesinde ya da Kocagür Mahallesinde ikamet etmekte olsun fark etmeksizin iş başvurusunda bulunan kişilerin iş talepleri onaylanıp işe başlamaları mümkün olsa da kişiler yaşamakta oldukları bölgenin ve sürekli kendi içlerinde kapalı bir toplum olarak süregelen alışkanlıkların etkisinden kurtulamayarak sürekli çalışmaktan sıkılmakta ya da yaptıkları iş kendilerine ağır gelmektedir. Hurda işi, sepet işi yaparken istedikleri zaman çalışıp istedikleri zaman dinlenmeleri mümkünken özel sektörde belli kurallar çerçevesinde hareket etmeleri beklenmektedir. Bu durum da kişilerin uzun soluklu çalışmalarına engel olmaktadır. İşten ayrılanlar ise hemen eski yaşantılarına geri dönmektedirler. Acarlar Mahallesi ise iş ve çalışma konusunda daha farklı bir profil çizmektedir. Çalışmadığını ifade eden kişilerin bile bir şekilde mahalle dinamiği içerisinde yer alan pazarcılık kapsamında mutlaka bir iş ile meşgul olduğunu görmek mümkündür. Acarlar Mahallesinde ikamet etmekte olan ailelerin diğer iki mahalleye oranla daha çalışkan oldukları yapılan görüşmeler sırasında gözlemlenmiştir.

5.3. Erken Yaş Evlilik Kararının Alınmasında Etkili Olan Faktörler ve Evliliğin Gerçekleşmesine Kadar Geçen Sürecin Değerlendirilmesi

Kocagür Mahallesi, Ilıcabaşı Mahallesi ve Acarlar Mahallesinde yapılan görüşmeler neticesinde her ne kadar üç mahallenin iş kolları, yaşam dinamikleri açısından aralarında farklılıklar yer alsa da evlilik ritüelleri, karar alınma süreçleri, karar alınmada etken faktörler konusun benzer nedenler ve benzer sonuçlar karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında 15 kadın ve 5 erkek katılımcı ile yapılan derinlemesine görüşmeler ele alınmıştır. Henüz reşit olmamış kız çocuğu ya da erkek çocuğu olarak nitelendirilmesi gereken çağda ellerinde çocukları ile bir yandan kendi hayatlarını idame ettirmeye bir yandan da çocuk yaşta sahip oldukları çocuklarının bakımını sağlamaya çalışan minyatür ebeveynlerin hayatlarına ilişkin karar alıcı mekanizmaların, toplumun uygun gördüğü hayatı yaşama çabaları ifade edilirken doğru kavramları kullanmakta zorluk yaşanmıştır.

Genel olarak her üç mahallede de öne çıkan durum eğitime verilmeyen önemdir. Aileler için haneye girecek para, yemeği yapacak kadın, kömür ocağında, pazarda çalışacak erkek, ananın babanın temel ihtiyaçlarını karşılayacak kız çocuğu, elinden ev işi gelmiyorsa tarlaya çapaya o da yapılmıyorsa yol kenarına gönderilecek, kendisinden yaşça büyük adamlara para karşılığında satılacak mal kavramları öne çıkmaktadır. Her ne kadar kapalı bir toplum olarak görünseler de yapılan görüşmelerde gözlerinde görülen korku ve kaygıya rağmen yaşadıklarını anlatma isteği ön planda olmuştur. Bir önceki bölümde sosyo-demografik özelliklerine ait verilere değinilirken üstü kapalı olarak yer verilen yaşanmışlıklar bundan sonra ki bölümlerde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

“11 yaşındaydım abla bak 11. Bi daha fazla olsam 12 olsam tamam. Anam da babam da beni öyle çok istemezdi evde. Küccüğüm. Okula gidesim va. Hocala falan hepsi severdi beni. İzmir’den babamın anasına gönderdile. Geldim bura okul kaldı tabii. Bir hafta mı oldu iki hafta mı bilmem ama kan gördüm neneme koştum o da beni aferin büyüdü sen dedi verdi başkasına istedim mi hayır, gördüm mü hayır, okudum mu hayır.” (K4).

K4 ile yapılan derinlemesine görüşmelerde anne ve babasının sonradan boşandıkları, annesinin kendisine karşı anlamadığı bir nefreti olduğu ve babasını da hep yönlendirdiği bu yüzden okutulmadığı bilgileri edinilmiştir. Ev işlerinde annesi kendisine yardımcı olmasını beklerken K4 hiçbir zaman yardımcı olmamış, sürekli olarak ders çalışmayı, okula gitmeyi tercih etmiştir.

Ancak annesi *“Nasıl olsa evlenecek ne okuyacak bu.”* Şeklinde babasını doldurmuştur.

Bu durum aslında Adıgüzel’in (2013:337) kız çocuklarının evlendikten sonra el olacakları inancının hâkim olduğu bu nedenle okumalarının anlamı olmadığı tezini kanıtlar niteliktedir.

Aynı zamanda ailelerde genel olarak eğitime harcanacak her paranın fuzuli olduğu, bunun yerine kendilerinin karnını doyurmak için ya da gezmek için harcamanın daha doğru olduğuna dair inanış hakimdir.

“Babam okula giderken para vermezdi hiç. Okulda size para vermiyolarsa ne verecekler derdi abla. Ondan sonra okuldan aldı, öğretmenler geldi gitti okula gönderdi,

sonra bi daha göndermedi altı yedi ay böyle geçti bu sonra öğretmenler de gelmez oldu.”
(I5).

Aileler okula göndermedikleri, evde iş yapma konusunda kendilerini tatmin etmeyen kız çocuklarını kocasının evinde öğrenir, akıllı bir karış havada gerekçeleri ile evlendirirken, erkek çocuk sahibi aileler ise okula göndermedikleri çocuklarını haneye gelir getirmesi amacı ile işe göndermektedir. Haneye katkı sağlamaya başladıktan sonra ise; evlilik çağı geldi, evlen, evi hep annen çekip çevirecek değil, gelinimiz olsun, gelin kızımız yapsın söylemleriyle istemedikleri evliliklere zorlamaktadırlar.

“Valla abla diceksin erkek kısmı zorla evlendirilir mi beni zorla evlendirdiler. Okula göndermediler. Tam liseye başlıcam babam para getiricen eve dedi. Çalıştım hem nasıl çalışma her işe gönderdiler beni. Sonra baktılar iyi para getirdim eve anam dedi bi de gelin lazım. Hayır dedim istemiyorum. Ama getirip geldiler bi kızı ben o zaman başkasını seviyom tabii. Sevdiğim kızı da benden sonra başkasına verdiler. Biliyom bu kız sevmiyo beni. Ama katlancaz mecbur. Ben hiç zulüm etmedim anam benden çok etmiştir kıza. Sonra duydum sevdiğim kızı babası evine geri getirmiş, evlendirildiği adam da başlığı geri istiyom hemen gittim altınları aldım bizimkinden senin de durasın yok git yoluna dedim. Gitmedi, gurur yaptı herhal bilmem ki. Verdim ailesine kızın aldım geldim bizim eve. Abla sen onla da konuşcan deme bunları bilmesin...” (A9).

A9 katılımcısının birliktelik yaşadığı A8 katılımcısı ile yapılan görüşmede yıllarca evlendirildiği adam ve oğlu tarafından istemediği şeylere zorlanmasının, hamile olduğu dönemde bile eziyetlerin devam etmesinin ardından evine dönerken başlık parasını geri vereceksin talebi doğrultusunda A9’un başlık parasını kendisine acıdığı için ödediğini düşünmektedir.

Ailelerin çocukları adına almış oldukları kararlar yalnızca çocuklarını değil çocuklarının evlilik bütünlüğü kurdukları kişilerin de hayatlarını olumsuz etkilemektedir. Zaman içerisinde kişiler gayri resmi yollardan birden fazla kişi ile birliktelik kurmakta buna da evlilik adını vermektedir. Bu durum ise toplum içerisinde ahlak kavramının temelini sarsmaktadır. Bunun bir başka örneği ise şu şekildedir;

“Ben kocadan büyüm baksan senden de büyüm. Beni zorla evlendirdiler, okusam kafam basardı, okurdum. Kocamı da babası zorla evlendirmiş. Dediğim ya kız bunu bıçaklamış bence azıcık da fırsat bilmiş kurtulmak için gitmiş şikâyet etmiş, kıza ceza

vermişler. Hapisteymiş. O 16 yaşındaydı biz onunla birlikte olduk. Beni ailem iki kere zorla istemediğim adamlara verdiler. Satıldım da dilendim de. Sonra dayanamadım kaçtım nası olsa nikah yok. Üçüncü kocamdan kendim ayrıldım bu oğlanı kaçırmak istemedim. O yaralı ben yaralı. Evlendik 18 yaşına basar basmaz. Mahallede istedikleri kada cekemesinle. Benim umrum değil. Onla cekemiyo geceleri 13-14 yaşında olanlarla arka tarafa yeşillığe gidiyolar. Ben açık açık evlendim, hiç olmasa...” (I4).

Her üç mahalle içerisinde aile zoru ile evlenen olduğu kadar yine ailesinin kendisini sevmediği biriyle evlendireceği düşüncesiyle kaçarak evlenmeyi tercih edenlerde bulunmaktadır.

“Kesin yaşlı adama verecekti babam beni okulda oğlanlarla konuşuyom diye. Evde çıktım sevdiğim bi oğlan vardı dedim komşuya oyun oynama gidiyom diye. Zaten oğlan da komşumuz. Oyun oynadık tabii anası duyunca beni istemedimden anamın evine geri gönderdi. Apar topar korktum adama verdiler para karşılığı. Kız değilim diye o da beni evime geri döndürdü. Mahallede biliyom ben daha çok oyun oynayan var. Ben yapınca kötü oldum.” (I1).

Kişiler gayri resmi birliktelikler kurmayı evlilik olarak nitelendirirken birden fazla kişi ile kaçarak birliktelik yaşayanların toplumun ahlakını bozduğuna dair yargılara sahiptirler. Ailelerinin geçmişte kendilerine yaşattıkları acımasız dayatmaları bugünün ebeveynleri olarak çocuklarına yaşatmaktadırlar. Kimi ailelerde ise çocuklarını evlendirmek istemedikleri halde kendilerinin kaçarım beni onunla evlendireceksin tehditleri karşısında razı oldukları görülmüştür.

“Mahallede benim gibi olan kızlar hep evlendi aileleri evlendirdi. Benimkiler okula git dediler, almıyor kafam. Gitmedim. Pazara gidip gelmeye başladım. Benimkini o zaman gördüm işte. Mahalleden başka kızla görüşüyomuş ama koydum kafama gittim konuştum. Güzelim de Allah için çok peşimde koşan vardı. O da çabucak tamam dedi bana. Evdekilere dedim yok dediler. Yaşıtlarım evlenmiş kaçarım dedim. Önce takmadılar baktılar ki ben ciddiyim. Başlık parası falan olmadan evleniverdim. Kayınpederim iyi bak abla. Kaynana kaynana işte. Babama vereceği başlık parasını geldi benim elime saydı. Valla bak görüyon rahatım da iyi, keyfim de, mutluyum da. Sevdiğini bulduktan sonra erken evlenmişin geç evlenmişin, o senden önce bi evlenmiş ayrılmış, nikah yapmış yapmamış bence önemi yok.

Evlenmeden önce hep çalıştım, para para dedi evdekiler. Çalışmazsam evde iş bitmezdi. Şimdi ise her şey benim istediğim gibi...” (A7).

Kişilerin kendi deyimleri ile evlilik birliğini kurmadan önceki aile yaşamları ve aile yaşam örüntüleri kendilerini, köle, işçi, mal olarak görmelerine neden olmakla birlikte evlilik kararının verilmesinde de önemli bir role sahiptir. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde kendi istekleri ile evlenen ya da ailesinin talebi ve kendisinin gönül rızası olduğu durumlarda genel olarak “beğendim, hoşlandım, ondan iyisini mi bulacaktım, ailemden kötü olacak değildi” gibi ifadelerin ön plana çıktığı görülmektedir.

“Bizim aile zengin abla. Pazarcılık yapıyorlar ama İzmir, Denizli, Manisa her yere gidiyorlar. Ben de onlar ile birlikte oradan oraya. Babamın bi arkadaşı vardı. Oğluna istemiş beni onlarda zengin tabii onlarda pazarcı. Şimdi biz evlensek ne olur başlık parasına ihtiyaç yok. Beni alacaklarsa zaten kamyonun birini bana verecekler, öyle anlaşmışlar yani. Oğlan da başkasını seviyomuş. Küçük bura duyarsın. Sevdiği kıızı da ailesi başkası ile nişan yapmış. Nişan diyosam kız benden önce doğurdu bakma sen. O beni ben onu istemedik. Arkadaşlarım gelirdi yanıma bana salak derlerdi. Zengin hayatını kaçıracaksın. Onun da arkadaşları dermiş güzel kız, zengin de diye. Biz denk geldik çalışmam ben dedim o da çalışma dedi. Bıkmışım zaten ailemle oradan oraya çalışmaya gitmeden. Baktım o da razı olmuş benle evlenmeye ben de oldum. Alıştık birbirimize.” (A5).

Erken yaş evlilik kararının alınmasında eğitime önem atfetmeyen ailelerin öncelikli hedeflerinin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına gelir elde etme çabası olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda ise kız çocuklarını dilenmeye gönderme, erkek çocuklarını ise çalışmaya gönderme, ya da meşru olmayan yollardan kazanç elde etmeleri amacıyla yapılan yönlendirmelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Dilenmeye gönderilen kız çocuklarının başına bir şey gelecek namusu gidecek korkusu da karşımıza çıkan bir diğer unsurdur. Ailelerin genel olarak erken yaşta çocuklarını istemedikleri kişiler ile evlendirirken, istekleri, düşünceleri çocuk oldukları gerekçesi ile önemsenmezken evlilikle birlikte üzerlerine yüklenen sorumlulukları yetişkin gibi karşılamaları ve yerine getirmeleri beklenmektedir. Aynı zamanda kişiler istemedikleri kişiler ile istemedikleri hayatları gayri resmi olarak yaşarken daha fazla dayanamayarak başkaları ile aile birliğini kurmayı tercih edebilmektedir. Bu durumda ise; ailenin önemseydiği namus kavramının bir anlam ifade etmediği, özellikle kız çocuklarının evlendirilmesi karşılığında alınacak başlık parasının daha önemli olduğu gözlemlenen bir diğer durumdur. Böyle bir kanaate varılmasında en

önemli sebep ise ailelerin evlendikten sonra kız çocuklarının eşlerinin namusu olduğu, kendilerini ilgilendirmedeği düşüncelerini açıkça dile getirmeleridir.

“Abla ikidir zorla evlendirmişler zaten. Gittim dedim babama. Ben şu adama varacam. Bana dedi ki ben senden iki defadır para kazandım. Ne halin varsa gör. Kocan düşünsün şimdi de. Bana ne diye geldin. Çok sinirlendim abla çok ölsün istedim babam. Ha kocam olacak adam satmış ha babam aynı şey değil mi?” (I5).

Aileler genel olarak kız ya da erkek çocuklarını evlendirirken birer araç olarak görmektedir. Erkek çocuk haneye maddi kazanç sağlarken, kız çocuk ise evdeki ikinci anne vazifesini taşır. Bir kız ne kadar çok ev işi yapıyorsa, elinden iş geliyorsa o kadar para eder. Ne kadar küçük yaşta buluş çağına gelirse o kadar çabuk evlendirilir. Böylece ekonomik olarak kız ailesi rahat ederken, hane içerisinde kendi istedikleri gibi yetiştirecekleri ve dilediklerini yaptıracakları kız çocuklarının olması da karşı tarafın rahat etmesi demektir.

“Bizim buralarda kimse sana kendini bu kadar açmaz abla. Bak şimdi ben sana tek tek diyeyim kimler evli kimler değil. Burada çok var. Sen gelince kendi anasının evine giden ya da evli olduğu adamın anasına babasına bunlar benim öz anam babam diyen. Sen nerden bilcen. Ben mesela abla bizimkiler sepet işi yaparlardı. Beni ondan erkenden buranın zengin sepetçisinin oğlu ile evlendirdiler. Babam ondan sonra çok rahat etti. Ne var sevdim valla evlendim adamı. Şimdi sor bana nerde kocan ne yapıyon sen bu çocuklarlan diye. Adam gitti küccük bi kızı kacırdı. Önce bura getirdi kabul etmedim. Kovdum. Para bol tabi herifte bana yapmadını ona yaptı taaa şehrin öte tarafında ev tutmuş orda birlikte yaşıyorlar. Kız geldiğinde yalvardı kurtar beni diye. Nere kurtarcan benim herif saymış kızın ailesine parayı. Mecbur o kız da oturcak evde ben nasıl alıştım o da alışır. Şikâyetçi olan yok bişi yok.” (I3).

Ailelerin özellikle kız çocuklarını erken yaşta evlendirmelerinde önemli olan faktörün ekonomik kazanç elde etmek olduğu I3 katılımcısının ifadeleriyle de kanıtlanır niteliktedir.

Aynı zamanda geniş bir avlu içerisinde birden fazla aile olarak yaşayan katılımcıların evlilik süreçlerinde etkili olan bir diğer yapının da hane içerisinde ebeveynlerinin kendi anne ve babalarının karar alma noktasında etkili olmasıdır. Ülkemizin

birçok yerinde erken yaşta evlendirilen kız çocukları ya da erkek çocukları bulunmaktadır. Evlilik kararının alınmasında çocukların kendilerinin söz sahibi olmaları ise az rastlanır bir durumdur. Genel olarak geleneksel aile yapısı içerisinde her bireyin çeşitli fonksiyonları, çeşitli temsilleri bulunmaktadır. Büyük anne, büyük baba, anne, baba ve çocuklardan oluşan bir aile yapısı içerisinde; büyük anne ve baba genel olarak hanede söz sahibi iken anne ev işlerinden sorumlu, babaysa hane içi giderleri karşılamakla yükümlüdür. Herkesin kendisine düşen bir görevi bulunmaktadır. Çocukların üstlendikleri rol ise; ekonomik gelir elde edilmesine, ailenin maddi durumuna göre değişiklik göstermektedir. Aile düşük gelire sahip, yaşam standartlarını yalnızca günü kurtarmaya yönelik yaşıyorsa çocukların eğitimlerine devam etmeleri kesinlikle ön planda değildir. Bu tarz aile yapısında genel olarak kız çocukları anneye yardımcı olarak görülmektedir. Yardımcı olarak görülmenin yanı sıra anne gerekirse çalışmaya gidip eve destek olurken kız çocukları annenin evdeki boşluğunu doldurmakta ve ikinci anne rolünü üstlenerek hane içerisinde temizlik, yemek, yaşlıların bakımını karşılamaktadır. Erkek çocukları ise kayıt dışı işlerde çok düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır. Eğitime devam etmeleri onlar içinde söz konusu değildir. Zorunlu eğitim kapsamında dahi okula devam etmeyen çocukların olduğu araştırmamız sırasında da gözlemlenmiştir. Erkek çocukları haneye ekonomik olarak destek olmaya başladığı andan itibaren, tıpkı kız çocukları için çizilen kader farklı şekilde onlar içinde çizilmektedir. Birbirleri ile evli olan A5 ve A6 katılımcılarımız ile yapılan derinlemesine görüşmelerde özellikle A5 katılımcımız kendisini daha net ifade edebilmiştir.

“Biz küçük evlendik abla. Anlattım ya istemedik başta. Onun durumu iyi benim durumum iyi. Eee okula da salmadılar doğru düzgün. Bir gün gittiysem dört gün gitmedim. Benden büyük bi abim vardı ama bekar evli değil. Benden bi hafta sonra onu da evlendirdiler. Neden bilir misin? Çünkü ben evde işler görürdüm. Anam pazara çarşıya çalışmaya giderdi. Ben gidince kim yapacak geride olan daha küçük. Bu neden anam babamla konuşmuş. Ben yetemem hepsine evlendirelim olanı da eve bi kız gelsin yapsın işleri.” (A5).

Genel olarak görülmektedir ki erken yaş evlilikler;

Öncelikle ekonomik nedenlere dayanmakla birlikte, karar vericiler noktasında daha çok geleneksel yapı içerisinde ebeveynler ya da hane içinde bulunan büyükanne ve dedenin yer aldığı görülmektedir. Sonuç değişmiyor olsa da kendi istekleri ile evlenen kız çocukları

ya da erkek çocuklarında ise görülen aile içerisi sorumluluklardan, yüklerden kurtulma isteğidir.

“Kendimden büyük kadınla evlendim diye babam etmediğini bırakmadı abla. Ben bi ara göz koydunu bile düşündüm. İlk beni zorla istemedim kızla evlendirdi. Babam benim sepet bilmez, hurda bilmez, orda burda iş bulursa çalışmaya gider. Asıl işi gecedir. Ondan zaten beni kızla zorla evlendirdi. Kızın ailesinden ucuza mal alırdı. Zorla bana sattırırdı. Kaç defa polise yakalanıyordum. Bi gün bi müşteri geldi eve babam yok meğer kadın babamdan mal almak için para değil de anla işte abla sen. Bana dedi hadi gel. Benim ki anladı tabi hem kadını hem de beni bıçakladı. Bana bahane oldu. Kadın şikayetçi oldu bende oldum. Tutuklandı baya da ceza verdiler 14 yıl kadar. Ben de sonra evde ayrıldım, dönmedim bi daha eve. İstemiyodum abla öyle ot çöp satayım edeyim. Sokakta kaldım sonra da şimdi ki eşim ile tanıştım o sevmiş beni bende sevdim. Kendi yuvamı kurdum, mutluyum. Ne iş bulsam da çalışırım. Şimdi sepet işi öğrendim onu yapıyorum iyi de para kazanıyorum.” (I4).

Eğitimine devam ettirilmeyen kız ya da erkek çocukları aynı zamanda dilenmeye de gönderilmektedir. Bu süreç içerisinde katılımcılar birçok çocuğun özellikle kız çocuklarının dilenmeye gönderildiğini ancak zamanla başka işlerde çalışmaya başladıklarını, eğitimlerine devam etmemenin de getirisiyle kolay para kazanmanın yolunun kendilerini erkeklere sunmak olduğu inancının hâkim olduğunu ifade etmektedirler. İşte bunu farkına varan pek çok ebeveyn çocuklarını bu durumdan sözde korumak adına erken yaşta evlendirmişlerdir. Erken yaşta ailesinin isteği ile evlilik gerçekleştiren katılımcımız şu şekilde ifade etmektedir;

“Arkadaşım vardı. Çok severdim. Birlikte okula gider gelirdik. Bi gün gelmedi okula gittim evine dilemeye gitmiş öyle dedi kardeşi. Abla biz de her gün çarşıya giden varsa bil ki ya dilenmeye gider ya da fuhuş yapmaya. Anam duymuş sen de git dedi. Gitmem dedim ama babam zorla gönderdi. Bi hafta sonra arkadaşım bana bugün başka yere gitcez dedi. Ben de tamam dedim. Bizi almaya bi adam geldi böyle güzel arabası vardı. Nereye gitcez dedim, ağladım. O da anlattı bana. Bakmadım bile arkama kaçtım. Anama anlattım. Anam babama demiş zaten ondan sonra beni hemen evlendirdiler ya. Abla burada bi kız dilenmeye gönderiliyorsa sonunda paralı yollu olur. Erkek de paralı yolluyu satar. Şimdi küfretmeyem sana ayıp olmasın.” (K1).

20 katılımcımız içerisinde 7 katılımcımız birden fazla evlilik gerçekleştirmiştir. İlk evlilikleri ise aile baskısı ile olmuşken kimisi ise aile içerisinde ki hayatından kurtulmak amacıyla kendi rızaları ile evlenmişlerdir. Bir diğer durum ise kendilerinin sevdikleri ile evlendirilmeyeceklerini anladıkları zaman kaçmayı tercih etmeleridir. Bu durum ise arada yasalar ile bağlı bir aile kurulmadığı için kolay eş değiştirmeleri de beraberinde getirmiştir. Toplumda ön plana çıkan “ahlak”, “namus” kavramlarının aslında bu üç mahallede de çok yaygın olmadığı, sözde bu değerlere istinaden kız çocuklarını evlendirmekte oldukları yalnızca dilde mevcut söylemler olduğu temelde maddi kazanç elde etme arzusunun, hane içerisinde evlendirilen kız çocuklarının ya da erkek çocuklarının yerini küçük gelin ve küçük damatlarla doldurulmasının yer aldığı görülmüştür. Ancak içerisinde birden fazla dinamiği barındıran erken evliliklerde örf ve adetlerin, gelenek ve göreneklerin, toplum içerisinde halim kültürün etkisi yadsınmamalıdır.

5.4. Erken Yaş Evlilik Süreci ve Çiftlerin Birbirlerine İlişkin Bakış Açılarının Değerlendirilmesi

Bu bölümde erken yaş evlilik gerçekleştirme kararı alınmış kişilerin düğün merasimi öncesi hazırlıkları, birbirleriyle olan diyalogları, birbirlerini nasıl değerlendirmekte oldukları ele alınacaktır.

Ailesinin zoru ile evlendirilen kız ya da erkek çocuklarında tamamen gelenek ve göreneklere uygun hareket edilmekte iken kaçarak evlenmiş kız çocuklarında düğün merasiminin olmadığı, kız kaçırmış erkek çocuklarında ise; gelenek ve göreneklerin daha ağır işlediği görülmüştür.

“Dediydim abla sana bu mahallede daha benim ailem kada başlık parası alan olmadı daha. Ailemin zoru ile oldu benim ama bak o kada parayı görünce sandım ki hayatım da güzelce olacak. Abla hamileydim bak yedi aylık hem de bi gün eve bi adam geldi. Baktı bana baktı olmaz dedi gitti ne anlayayım anlamadım tabii. Benim ki gelmiş beni istemiş o zamana kadar olmayan başlığı babama vermiş aramız da iyi mi iyi düğünüm yapılmış, arkadaşlarım kıskanmış on ay abla on ay sonra hamileyken başladı zulüm. Sattı beni. Günde kimi zaman abartmıyorum 14 erkek gelir giderdi. Ya da beni bi eve götürürdü orada işte. Abla kimisine bin dermiş kimisine beş yüz ama ben bilmem tabii. Kaç defa düşük yaptım. İki de doğurdum zaten ama çocun babası kim bilmem biri o da birini bilmem. Sonra sürekli gelen bi adam vardı. Bana çok para verirmiş. Demiş beni satan adama artık benim

için koca değildi hani. Sen ver bana bu kızı bak sana çok para veririm. O da demiş kiralayayım sana bi ay. Neden hazır gelen paramı kaybedeyim. Bu da sinirlenmiş denk getirmiş bi gün vurmuş. Allah razı olsun ondan beni kurtardı yandı başı ama beni kurtardı. Şimdi cezaevinde. Baba evine döndüm bende. Babamın hiç utanması yok beni yine sattı bile birine. Burada böyle ya kocan satar ya baban. Şansız olan kızlarız biz. Ama der hep çıkayım kacırcam seni diye. Buna âmin derim abla sen düşün halimi.” (A4).

Kişilerin ödenen başlık parası ile kendi değerlerini belirleyerek kendi gönül rızaları ile gerçekleştirdikleri bu evlilikler de aslında kendi gerçeklerini yaşamakta oldukları hayatlarından beklentileri ile karşılaştıkları durumun bekledikleri gibi olmadığı görülmektedir. Kız çocukları aynı zamanda ailelerine ödenen başlık parası miktarlarını birbirleri ile kıyaslamakta ve eşlerinin sevgilerini de buna göre ölçmektedirler.

“Senin kocan sana bu kadar para ödemiş o zaman seni az istemiş bak benim kocam bana bu kadar ödedi beni çok istedi” (A4 ve A8 arasında geçen konuşma) gibi söylemler ile karşılaşmıştır.

Başlık parası daha çok Acarlar Mahallesinde karşımıza çıkmıştır. Kocagür Mahallesi ve Ilıcabaşı Mahallelerinde ise daha çok karşımıza çıkan ailelerin kız çocuklarının erkenden evlenmelerinin uygun olacağına dair inançlarıdır.

“Okula göndermediler, ev işi dışında iş yapmayı bilmezdim evde oturma evde kalacaksın daha toysun seni verecem onlara. İyi olur onlara da ortak oluruz dedi babam.” (I2).

Başlık parası olsun ya da olmasın kız alıp verme ile kurulan ilişkiler temelinde mutlaka ekonomik gerekçeleri barındırmaktadır.

“Kaçtık abla biz ne onun ailesi beni istedi ne de benim ailem onu. Benimkinin babası zaten fena adamdı. Anasını bile kız diye satanlardan. Karısını da satardı. Ben bile kendi babamı kaç defa gördüm geceleyin evlerinden çıkarken. Babamın da o adamın kızını alınca bu kadar karşı çıkması da bundan herhal. Kızını da satıyor sanırdı herkes. Biz birbirimizi seviyoduk bilirdim ona dokunmadıklarını. Bi gün dedi bana beni de satacak babam. O zamanda benimkiler eve başka bi kız getireceklerdi. Aynı anda dedik kaçalım diye kaçtık. Kaçtık dediysek bi üst sokağa çıktık orda kulübe var. Genelde madde satanlar kalır hepsi arkadaşım onlar evin önünde durdula biz içeride kızın babası aramamış bile

bizimkiler çok aramış bulamamışlar tabii iki hafta aç sefil nereye kadar. Gittik bizim eve. Babam beni de kızı da dövdü bi ay çektirdiler kıza her gün döverlerdi. Ben sinirlendim ağzımdan çıktı işte kızın anasını şey ederken iyidi ben kızı alınca mı suç diye. Babam ben böyle deyince sustu. İki ay sonra da cehenneme kadar git dedi. İzmir'e taşındı. Bizim çocuk oldu halimiz perişan çok şükür ailem gelin İzmir'e diyo az daha para biriktirem gidcez zaten. Eşimin babası hep diyo gelin size ben bakarım. Yemezler abla kızını satacak biliyom ben karısı kanser çünkü işine yaramıyo ya artık. İstesem almazlardı bana biliyom. Kaçırınca normalde bu demek ki oğlan kızı çok istemiş dillere destan düğün yapılır. Ama benim ailemde kızı istemeyince düğünde olmadı hiçbişi olmadı.” (K3).

Kaçarak evlenen kız çocukları ise evlenmeye razı oldukları için herhangi bir başlık parası ödenmeksizin, oğlan evine masraf olmaksızın, ufak bir eğlence ile evlenmektedir. Ailesinin istemediği kişi ile kaçarak İzmir iline giden A1 iki yıl İzmir ilinde kaldıktan sonra babasının bir arkadaşına başlık parası olan 50.000 TL karşılığında satılır. Babası ise kızı ile kaçtığı kişinin arasında resmi nikah olmadığı için kızını geri getirir.

“Beni almaya geldi babam kocama da dedi ki gider seni şikayet ederim polise çıkmazsın mapustan sen bilirsin gelme boşuna dedi. İşte korku abla bu. Sevdiğine zarar vercekler korkusu. Geldim abla bizim ev bi değişmiş nasıl ama meğer beni isteyen adam yapmış hepsini. Oda yapmışlar bi de bana. Bak abla oda diyom olmaz burda kızın öyle odası, kıyafetler, altınlar neler neler bunlar benim olanlar. Babama anama verilenleri saymıyom bile. Soruyan ya bana nasıldı evlenmeden önce aranız. Beni görmeye geldi elimde bi odun kafasını yardım. Babam dövecek oldu beni izin vermedi dövdürmedi. Şimdi bu beni seviyo mu abla. Beni seven İzmir'de kalmış ben burda. Seven bırakır. Bu bırakmıyo.” (A1).

Kişilerin kendi istekleri, gönül rızası ve ailenin de onayı ile olan evliliklerde sürecin her iki tarafta eğlenceli geçtiği, günler süren eğlenceler yaptıkları, mağaza mağaza gezerken gelin kızları memnun etmek için her istediklerinin yapıldığı bilgisine araştırma kapsamında katılımcılar ile yapılan derinlemesine görüşmelerde ulaşılmıştır. Ancak burada önemli olan gelinin kim olduğunu belli etmemektir.

“Çalışıyordum ben abla anam tutturdu gelinde gelin istemiyordum. Onun da anlayacak olduğunu sanmıyorum. Bize getirdiler 11 yaşındaydı. Baksan kıyamazsın böyle aşk sevgi değil de acıma, üzülmeydi içimde olan. Beni beğenmiş ablasını da iki yıl önce 11

yaşında evlendirdiklerinden biliyormuş aslında 11 olunca kendi de evlenecek. Sorsan evlilik bilmez. Babam çıkarmış vermiş başlık parasını. Kız mutlu evlenecek, arkadaşları da onu kıskanıyor tabii. Acarlardan kalktık geldik Aydın'a mağazada gezerken gelinlik bakıyoruz. Nasıl dersin gelin bu. Beni doğru hapse atarlar. O da çocuk iste daha bu da bu diye ağladı. Mağazada olan herkes sen büyünce giyersin bunu dediler. Rezil oldum yerin dibine girdim. Anlamadı bile. Sonra bi hafta geçti benimki küçük çocuğu memnun etmek. Aldım geldim gelinliği çok para verdim ama. Anam da üzerine göre kesti biçti yaptı. 11 yaşında ama boyu yaşutlarına göre uzun. Yakıştı da güzeldi de. Bana derlerdi senin kız geldi diye. Oturur çay, kahve içerdik evlenmeden ama küçük çocuğun elinden tutup gezmek gibi. Babamlar üç gün neredeyse yemek verdiler. Düğünümüz yapıldı. Evlendik işte böyle biz.” (A11).

Genel olarak belli ve özel bir evlilik ritüelleri bulunmamakla birlikte kişilerin kendi rızaları olmayan evliliklerde çok fazla aktif rol oynamadıkları, evlenecekleri kişi ile görüşmedikleri ve düğün sonrası birlikte yaşamaya başladıktan sonra birbirlerini tanıdıkları bilgisi edinilmiştir.

Ancak kaçarak evlenen çiftler ise; herhangi bir masrafa gerek kalmaksızın evlilik birliğini gerçekleştirmekte ve ailelerin onayı olmadığı için derme çatma evlerde hayat mücadelelerini sürdürmeye çalışmaktadırlar.

En rahat evlenme biçimi ise ailenin ve kişinin kendi rızası ile yapılan evliliklerde olduğu kanısı oluşmuştur. Her ne kadar erken yaş evlilik uygulaması onaylanmayan bir uygulama biçimi olsa da kişilerin kültürleri ile özdeşleşmiş ve neredeyse yıkılması zor bir kalıp haline gelmiştir. Aileler her iki tarafında gönül rızası alınarak yapılan evliliklerde eş değiştirme durumunun olmadığı, bir şekilde orta yolu bulduklarını ifade etmişlerdir. Gittikçe değişen bir döngü haline de gelmeye başlayan erken yaş evliliklerde kız çocuklarının ve erkek çocuklarının kendi isteklerinin ardından aile onayının gelmeye başladığını da bize göstermiştir.

Aynı zamanda erken yaş evlilik gerçekleştiren kişilerin evlenme biçimleri değerlendirildiğinde ise hiçbir katılımcımızın ilk evlilik yaşlarının 18 yaşın altında olması sebebi ile resmi nikahları olmadığı bilgisi edinilmiştir. Ilıcabaşı Mahallesi ve Kocagür Mahallesinde ise yapılan görüşmelerde ilk olarak dini nikah ile resmiyet kazandırdıklarını ifade etmiş olsalar da zaman içerisinde derinlemesine yapılan görüşmelerde aslında dini nikah kavramının olmadığı görülmüştür. Acarlar Mahallesinde ise durum tam tersidir.

İstenilen kız ile damat arasında birçoğunda aileler arasında dini nikah kısılmakta olduğu ancak öncül olarak kabul edilmediği görülmüştür. Kaçarak evlenen kişiler kendi aralarında yaşları dolunca resmi nikah yapmaktadır. Bunun öncesinde dini nikah yapmamaktadırlar. Dini nikah kısılan kişiler arasında evlilik akdi istendiği gibi gidiyorsa, aile gelin kızdan memnun ise ya da damat gelin kız ile iyi anlaşılıyorsa ve bir de çocukları olmuşsa mutlaka resmi nikah yapılmaktadır. Bu durum ise bizlere erken yaş evliliklerin dinin bir emri olarak anlaşılmasından ziyade, gelenek ve göreneklerin, toplum içerisinde süregelen ve kabul gören bir anlayış olarak devam etmekte olduğunu göstermektedir.

5.5. Erken Yaş Evlilik Sonrası Katılımcıların Karşılaştıkları Sorunların ve Sorunları Çözme Yöntemlerinin Değerlendirilmesi

Burada evlilik gerçekleştirildikten sonra çiftlerin birbirleri ile olan ilişkileri, birbirleri ile yaşadıkları sorunlar, aile içi karşılaştıkları sorunlar, sorunlar karşısında ebeveynlerin verdikleri tepkiler, kişilerin genel olarak yaşamış oldukları problemleri çözmek için uyguladıkları yöntemler üzerinde durulacaktır.

Aynı zamanda yine bu başlık altında kişilerin evlilik sonrası yaşam alanlarına ailelerin müdahalesinin olup olmadığı, kişilerin aileler ve birbirileri ile ilişkilerinde meydana gelen değişimler üzerinde durulacaktır. Erken Yaş Evlilik gerçekleştirmelerine (kendi rızaları doğrultusunda ya da kendi rızaları dışında) bağlı olarak kendi kurmuş oldukları yuva içerisinde kendilerini nasıl konumlandıklarını anlayabilmek adına eşinin ailesi ile yaşayıp yaşamama durumlarına ilişkin eğer eşlerinin ailesi ile yaşıyorlarsa evde mevcut rol dağılımlarına ilişkin eğer kendilerine ait bir evleri varsa ya da kendi ailelerinden bağımsız çekirdek aile olarak yaşıyorlarsa yaşam biçimlerine ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır.

Bahsi geçen evlilik akdi toplum içerisinde kendi kabulleri doğrultusunda yaşanan birliktelikler olarak ifade de edilebilir. Kendi deyimleriyle “evlilik” kavramı kullanılırken, literatür taraması kapsamında incelenen çalışmalardan farklı bir durum karşımıza çıkmaktadır. Birçok kesimde gelenek ve görenekler ile aktarımın yanı sıra din ile temellendirilen erken evlilikler, araştırmamız kapsamında derinlemesine görüşme gerçekleştirilen üç mahallemizde yalnızca gelenek ve görenekler ile sınırlı kalmakta ve din olgusu ile temellendirilmemektedir.

Genel olarak yapılan görüşmelerde aile rızası ile yapılan evlilikler, gönül rızası ile yapılan evlilikler ve kaçarak yapılan evliliklerde mağdur olma halinin ön plana çıktığı görülmüştür. Bu mağduriyet genel olarak eşlerinin aileleri ile yaşamalarından kaynaklanmaktadır.

“Evleneceğimiz, düğünümüz, her şeyimiz belliydi bende razı olmuştum o da ama aklıma gelmedi hiç o kadar zenginlik arasında kaynana ile yaşamak. Evlenmeden önce kocam derdi anam şöyle iyi böyle iyi. Evlada iyimiş ana öğrendim. Evlendik ikinci gün geldi odanın kapısına gelin gelin gelin gel. Gelmez olsun o gelin gelin gelin gelin. Gelin kak, gelin baban gelmeden suyu ısıt, eee kocam derdim ne olmuş kocana önce baban derdi. Herkesin kocası kendine dedim de bi gün bak alnımda ki ize o günden. Elinde soba külü karıştırarak demir maşa vardı kafamın üzerine bi indirdi. Kocam eve gelince kanlar içinde görünce beni gözü döndü. Neden geldi bu kız bu eve sana mı hizmet edecek bana mı diye. Bu birincisiydi abla. Sonra kaynana taktik değiştirdi. Ben ev işi yapmıyomuşum da yemeklerim güzel olmuyomuştaki. Temizliğe yardım etmiyomuşum. Kocam derdi sen güzel yemek yapardın ne oldu ya tuzlu ya tuzsuz ya acı diye. Bi gün hasta evde yatıyordu. Ben yemeği koydum ocağa çıktım beş dakika on dakika sonra kaynanam girdi mutfağa baktım tuzluğuna eline aldı hemen koştum benimkinin yanına kak gel. Geldi o da kendi gözü ile gördü anasının yaptığını. Beni döverdi bazen kocam da oymuş abla gördükçe anasının hareketlerini bana hak verdi. Sonra da kendi evimize çıktık zaten. Şimdi bizim burada sana demezler ama hala erken evlenen kızlar var. Derim onlara hep önemli olan kocanızın gönlü. Olmuyo abla ailede zulüm koca evinde zulüm bari koca ile yaşayınca rahat edelim ama zor tabii.” (A5).

Evlenen çiftler maddi açıdan sıkıntı yaşamadıkları takdirde kendi kararlarını kendileri alabilmekte, kendi düzenlerini kurabilmektedir. Öyle ki kendi hayatlarında bulmuş oldukları çözüm önerileri ile kendileri gibi erken yaşta evlilik yapacak kişilere yol göstermeye çalışmaktadır. Bazı çiftlerin iyi hali ise kendilerinden sonra gelen nesli olumsuz etkilemekte, evliliğe daha çabuk razı olmalarına sebep olmaktadır.

“Ailemde yüzüm gülmedi hiç evlenince kaynana evinde yüzüm güler sandım. Olur mu ana evinde rahat görmeyenin kaynana evinde rahat görmesi ne mümkün. Hep temizlik hep yemek olmadı bi daha yap. Eli ayağı tutar bana banyo yaptır. Zaten bi hata yapmışım başkasına kanıp inanıp onunla birlikte olmuşum hani kız değilsin artık kız olmadın mı yaştın oğlana vermezler seni nerde kokuşmuş var ona gidersin. Benim de öyle olmadı mı dediydim zaten sana. Kaynanam var ya eli ayağı tutsa da yine 70 yaşına yakındır banyo da eli ayağı

tutmaz, gelin dövülecekse maşallah süpürgeli cadı olur. Küçüğüm işte ne istersin o kadar. O döverdi hıncını alamaz bi de akşam adama dövdürürdü. Başlarda kendi anamdan korkuma boyun eğdim. Ben sustukça daha çok dayak yedim abla. Bizim mahalleye İzmir'den gelmiş bir abla vardı bekardı, fuhuş yapardı bilirdik. O aldı karşısına dedi ki sen böyle gidersen daha çok ezerler seni topla kendini boşa bu herifi. Önce cesaret edemedim ama sonra mahalleden başka çocuğu sevdim o da beni sevdi. Ne zaman dayak yesem ona koştum o teselli etti. Bi gün dedi artık boşan, boşandım bende. O başkası ile evli ama olsun biliyo ki seviyo beni mahallede de bilirler zaten onun anası, karısı apartmanda oturur. Biz de burada oturuyoruz işte. Hep gelir yanıma.” (I2).

Katılımcıların, evlilik sonrası en çok hane içerisinde yaşanan şiddet, ezilme, hor görülmelede boyun eğmekte oldukları ve bununla birlikte yeni ezilmelere maruz kaldıkları gözlemlenmiştir.

“Kaçarak evlenince her şey sana zor abla. Para yok, ev yok. İşte bu gördüğün bi oda bize yatacak yer, tuvalet, banyo, mutfak. Her şey burda. Ben çalışmıyom çocuk küçük daha azıcık büyüsün şurda ebe nine var ona bırakıp giderim. Kocam çalışmaktan başka bi şey zaten yapmıyor. Karnımız doysun diye hurdaya gidiyo. Çöpe gidiyo, kağıda gidiyo. Babam çağrıyo hep gel bakarım senin de bebenin de karnı doyar diye de gitmem gidilecek yol cehennem bana bilirim. Saniyosun her şey güzel olacak ama olmuyo ben baba evinde kalsam da bana güzel olacak bi şey zaten yoktu.” (K2).

Erken yaş evlilik yapmış kişiler kendi geçimlerini sağlama noktasında sıkıntılar yaşamakta iken aynı zamanda çocuk sahibi olmalarıyla birlikte çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayabilme amacıyla çeşitli çözüm yolları aramaktadırlar. Bu noktada ise Acarlar Mahallesi'nde ikamet etmekte olan katılımcıların daha şanslı olduğunu söylemek mümkündür. Bunun nedeni ise; kişilerin pazarcılık, hayvancılık ile geçimlerini sağlamalarıyla birlikte iş yükünün fazla olması, istihdam fırsatı maddi açıdan yetersiz olan kişilere sağlanmaktadır. Burada çocuklar çok küçük yaştan itibaren pazar ortamını bilmekte, hayvancılık yapabilmekte ve tarla işlerinden anlamaktadır. Aynı durum Ilıcabaşı Mahallesi ve Kocagür Mahallesi için dile getirilemez. Buralarda kişiler daha çok günlük ihtiyaçlarını karşılayacak kadar kazanç elde etmenin yeterli olacağı kanaatinde dirler. Günlük ihtiyaçlarını karşılayamayacak noktaya gelen kadınlar fuhuş yapmaya yönelmekte iken erkekler ise madde satışı ile geçimlerini sağlamaya çalışmaktadırlar. Evli olan kadınlar ise fuhuş yapmamakta madde satışında eşlerine yardım etmektedirler. Bu ise karşılıklarına evlilik

hayatlarında daha farklı sorunlar çıkarmaktadır. Erken yaşta evlilik yapmanın ağır sorumluluklarının yanı sıra tutuklanma, uzun süre cezaevinde kalma yaptırımları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Evlilik birliğinin bozulması ise çocuk sahibi olan kadınların daha farklı sorunlar ile mücadele etmesine neden olmaktadır. Kendi içerisinde birçok hikâyeyi barındıran katılımcı K4 bunun en önemli örneklerindedir. İlk evlendirildiğinde 11 yaşında olup üç defa düşük yapması üzerine ailesinin evine geri gönderilmiş âşık olduğu çocuk ile evlenmeyi beklerken, âşık olduğu çocuğun babasına kuma olarak gitmiş, her ikisi ile de ilişki yaşamış ve çocuğun babasından iki bebeği olmuş çocuk ile birlikteliği sonrasında düşük yapmıştır. Bütün bunlar duyulunca kendisinden yaşça büyük biri ile resmi olarak evlendirilmiştir. Önce evleneceksin diye gönderilmiş resmi nikahı ise sonra kıyılmıştır. Ancak kaynana zulmüne dayanamamış, bir göz odada hep birlikte yaşamaya dayanamayarak boşanmaya karar vermiştir. Çocukları ile evden ayrılmış. Mahalle içerisinde yalnız yaşamakta iken kimsesi olmayan yeni vefat etmiş bir teyzenin evine yerleşmiştir. Parasızlıktan komşular yardımcı olurken en yakın komşusunun eşi kendisine farklı bir teklif ile gelmiş ancak kendisi de adamdan hoşlanınca kabul etmiştir. İşte tüm bunlar ahlak ve namus kavramından yola çıkarılarak evlendirilen kız çocuklarının yine ahlak ve namus kavramlarının içini boşaltarak yaşamalarının birer örneğidir. Aynı zamanda erken yaş evlilik sonrası karşılaşılabilecekleri yaşam koşullarının en kötü örneklerinden birini teşkil etmektedir.

Her ne kadar en çok kız çocuklarının olumsuz etkilendiği düşünülse de evlilik birliğinin saç ayaklarından birini de erkek çocuklar oluşturmaktadır. Kız çocukları kadar erkek çocukları da kendi hayatlarının en güzel çağlarını kaybetmektedirler. Erken yaşta evlendirilen erkek çocukları daha kendi karınlarını doyurma yol ve yöntemlerini keşfetmeden, aile birliğinin sorumluluğunu üstlenmektedir. Evde kendisini bekleyen bir karısı, temel ihtiyaçlar için kazanılması gereken para ve çocuk varsa çocuğun temel ihtiyaçlarının ön plana çıkarılması... Erkek çocuklar bir anda bütün sorumlulukları üstlenerek kız çocuklarının minyatür anneliğine minyatür baba olarak eşlik etmektedirler.

“Bizim burada çocuk okuduysa şaşırılır. Erkenden eve para getir dediler. Getirdim. Hadi bakalım evlen dediler eve kız getirdiler. Getirmişler bi hafta mırın et bi hafta kırın et üçüncü hafta evlendim. Eee ne olacak babam dedi bizim evdesin az yardım et. Neye yardım edeyim. Elektriğe, suya, kiraya, markete, borca, her şeye eee sen baba sen bakacaksın. Bakayım ama hangisine karıma mı, çocuklara mı, anaya babaya mı? Madem evlen dediniz

bak demeyin. Benim hayatım kalmadı, gerçi yaşıtım olup evlenenler hep aynı zor görüyoz birbirimizi. İşe git, eve gel, pazara git, her şeye sen koş bi bakmışın ailen var yanında eski dostlar yok. Bi başınasın.” (A9).

A9 katılımcısının ifadeleri genel olarak tüm erken yaşta evlilik birliği kurmuş erkek çocuklarının temel problemidir. Çocuk olmak ile yetişkin olmak arasında kalan çocuklar rol karmaşası içerisinde kendi benliklerini kaybetmektedirler. Aileden bağımsız bir birey gibi davranılarak evlendirilirken bir yandan ailesine bağlı bir birey olarak ekonomik anlamda ortaklık beklenen çocuklar eş olmak ile evlat olmanın bedelini ekonomik sorumluluklar ile ödemektedirler.

Erken evliliklerde evlilik sonrası maddi sorun en büyük aile içi problemi teşkil etmektedir. Maddi imkansızlıklar nedeni ile kayınvalide ve kayınbaba ile yaşamak özellikle çocuk geline farklı sorumluluklar da yüklemektedir. Oyun çağında olan bu çocuklar bir evi çekip çevirmekle yükümlüdür. Bunları eşlerinin ve eşlerinin ailelerinin ihtiyaçlarına cevap verecek yeterlilikte yerine getirmedikleri takdirde şiddette maruz kalmakta, baskılar ile mücadele edememektedirler. Ancak maddi olarak güçlü olan ve erken yaşta evlilik gerçekleştiren bireyler kendi düzenlerini kurmakta ve evliliklerini sorunsuz devam ettirmektedirler. Kişilerin maddi olarak sıkıntı yaşamalarının en temel nedenlerinden bir tanesi de eğitim hayatlarını yarıda bırakarak farklı yollardan sıcak para elde etmenin tadına varmış olmalarıdır. Eğitimsizlik sonucu istihdama katılım sağlayamamaktadırlar.

Erken yaş evlilik sonucu maddi açıdan sıkıntı yaşamakta olan çocuk gelin ve damatlar ayrı bir eve çıkamamakta bunun yerine damadın annesi ve babasıyla birlikte yaşamaktadırlar. Bu da beraberinde birçok sorunu getirmektedir. Hane içerisinde evlilik öncesi mevcut iş bölümü şekil değiştirmekte, evde bir gelinin varlığı ile anne olarak gerçekleştirilen roller zaman içerisinde geline aktarılmaktadır. Ancak bu süreç kimi evliliklerde sert geçişler ve emrivaki cümleler ile gerçekleştirilirken kimi evliliklerde gelin olarak konumlanmaktan ziyade artık evin kızı olarak tanımlandığı için hoşgörü ortamında iş dağılımları gerçekleştirilmektedir. Araştırma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmelerde, katılımcıların hane içerisinde eşlerinden, eşlerinin ailelerinden ya da kendi ailelerinden görmüş oldukları olumsuz tavırların yaşam biçimlerini negatif yönde etkilemekte olduğu, birçok zaman katlanılamayacak hale gelinen bir evliliği, ekonomik nedenler, bir daha evlerine dönme şanslarının olmayacağı, dönseler bile evlenmeden önceki

hayatlarından daha kötü bir hayatın kendilerini bekledikleri düşüncesi ile sürdürmekte oldukları görülmüştür.

“Zengin koca bulup evlendiydim belki ama dedi ki bana anamın yanında oturacaksın, evden çıkmayacaksın, kimse gelmeyecek gitmeyecek. Olsun dedim sonuçta en çok parayı bana verdi. Sevmese vermezdi, kıskanç herhal dedim. Kaynanam anamdan iyi davrandı bana, göreceğim cehennemi bildiğinden belki de. Bana hep derdi sana ayrı eve çıkacaz derse sakın çıkma, gitme benim yanımdan. Derdi beni korumakmış ben de hep kendine baktıracak ondan derdim. Ama başkalarına satılacağımı ne bileyim. Ayrı eve çıktık gece gündüz sattı beni.” (A4).

Bir başka katılımcımız ise eşinin ailesi ve kendi ailesini şu şekilde ifade etmiştir.

“Ben zaten kaçtım ya. Sevdiğim adamdı. Bunun ailesi İzmir’de ya biz de kalktık gittik İzmir’e evde benim dışında iki gelin daha var. Biz iyi anlaşırdık çünkü kayınbabam azıcık huysuzdu. Bi de abla afedersin içince bize sarkardı. Kaynanamla anlaşmak kolaydı. Evi çekip çevirsek yeterdi. En küçük gelin bendim ben olunca da kıyamazlardı. Üç gelin olunca da çok iş düşmezdi. Şimdi kaynanam beni babamlar alıp bura getirince arkamdan geldi. Yapmayın diye. Ama kim dinler. Verecekler şimdi o adama. Bi yolunu bulup kaccam ama ben orda daha mutluydum. Kendi evimde hep dayak hep iş.” (A1).

“Kendi rızanla olmuş, anangil zorla evlendirmiş farketmez. Sonuç olarak küçüksün zaten. Küçük olunca büyükler ezer seni. Bak abla ilk iki evliliğim zorla oldu. Zorla olunca zaten koca da zulüm kaynana da... üçüncü evliliğim kendi isteğimdi. Yine çektim. Fark etmedi bana yani. Ne zaman tamam dedim, bu iş sevdiğinle olur. O günden beri mutluyum.” (I5).

Eğitim ve öğretime önem verilmemesi, kişilerin kız ve erkek çocuklarına yükledikleri vizyonların farklılığı, kültür yoluyla nesilden nesile aktarılan gelenek ve görenekler beraberinde erken yaş evlilikleri de getirmektedirler. Kişiler ile yapılan görüşmelerde yalnız olmamaları, genelde komşu ya da yanlarında yakın akraba bulunması sebebi ile aile içi eşleri ile yaşadıkları ya da eşlerinin aileleri ile yaşadıkları sorunlara çok fazla değinmek istemedikleri, bunun beraberinde daha farklı sorunlar ile yüzleşmelerinden korktuklarından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Ancak görüşmeler sırasında, sözel olarak mükemmel evliliği yaptıklarını ifade eden katılımcılarda bile jest ve mimikleri göz önünde bulundurulduğunda ya da kullandıkları “seviyorsan katlanacaksın”, “sessiz kalırsan en

azından kocan ile aran iyi olur”. “mutlu olmak istiyorsan mutlu edeceksin”, “kaderde varmış”, “ayrı eve çıkmak huzur getirdi”, “ayrı eve çıksam ne kocanın derdi biter mi, kaynana işkencesi biter, koca işkencesi başlar” gibi kavramlar aslında erken yaş evliliğın getirisiyle nasıl davranmaları gerektiğı konusunda bir bilinçleri olmadığı, eşleri ile yaşadıkları sorunlarda sessiz kalarak katlandıkları, eşlerinin ailesi ile yaşadıkları sorunlarda yine sessiz kaldıkları ve durumu eşlerine ifade etmeye çalışarak alternatif çözümler üretmeye çalıştıkları, en önemli alternatif çözümlün ayrı eve çıkmak olduğu görölmüşür. Ayrı eve çıkma durumu ise beraberinde eşler arası sorunları oluşturmuştur. Küçük bedenleriyle sorumluluklarını kaldıramayan kız çocukları ve erkek çocukları arasında yeni huzursuzluklar meydana gelmiştir.

5.6. Erken Yaş Evlilik Gerçekleştiren Kişilerin “Ebeveynlik” Kavramına Bakış Açılarının ve Ebeveyn Olarak Kendi Çocuklarına ve Geleceklerini Şekillendirme Konusunda Düşüncelerinin Değerlendirilmesi

Burada erken yaş evlilik yapmış ve görüşmeyi kabul etmiş kişilerin “Ebeveynlik” kavramına bakış açısı üzerinde durulacaktır. Erken yaş evlilik sonrasında yaşamakta oldukları sorunlar ve yaşanan sorunların kişilerin çocuk sahibi olma istekleri konusunda ki etkileri ve yine ebeveynlik kavramına bakışları üzerinde ki etkisi değerlendirilecektir. Aynı zamanda erken yaş evlilik yapmış kişilerin ebeveyn olarak çocuklarına ilişkin gelecek planları üzerinde durulacaktır. Burada daha çok anlaşılmaya çalışılan evlilik öncesi aile içi ebeveyn tutumlarını evlilik sonrası kendi ebeveynliklerine yönelik bir kıyaslama, çocuklarının erken yaşta evlendirilme durumlarına bakış açılarıdır.

Ebeveyn olmak, kurulan/zorla ya da gönül rızasıyla gerçekleştirilen evlilikle birlikte, çiftlerin sağlık koşullarının uygun olmasıyla beraberinde gelen kaçınılmaz ve doğal olarak toplum içerisinde uygun görölen, hatta birçok çiftin hayal ettiğı bir kavramın fiilen gerçek olması olarak ifade edilebilirken “çocuktan ebeveyn olur mu?” sorusu belki içerisinde bulunduğumuz gerçekliğı idrak ederek sorgulamamız noktasın da bizlere fayda sağlayabilir.

Erken yaşta evlilik, beraberinde erken yaşta anne ve baba olmayı getirmektedir. Burada önemli olan henüz kendileri çocukken, psikolojik gelişimleri göz ardı edilse bile fiziksel olarak anne olmaya hazır olmayan çocuk gelinler ve fiziksel olarak bir çocuğın sorumluluğunu taşıyabilecek kadar kazanç elde etmek zorunda kalacak çocuk damatlar içerisinde buldukları durumla nasıl mücadele edebilmektedir.

Araştırma kapsamında katılımcıların ilk evlilik yaşı, çocuk sayıları tespiti yapılmış olup yaşları 13 ile 24 arasında değişen 20 katılımcımız içerisinde I1, A1, A3 katılımcılarımızın çocuğu bulunmamaktadır. Bunun dışında kalan katılımcılarımızın çocuk sayıları ise 1 ile 6 arasında değişmektedir.

“Kaçıyorsun ayrı zulüm kalıyorsun ayrı zulüm. Ben kaçıp başkası ile birlikte olunca, oğlanın anası da beni eve geri getirince abla anam beni hemen başkasına verdi. Nasıl geceydi bi bana sor. Diyemedim önce başkası ile olduğumu. Sonrada anladı tabii beni turşu kuracam diye almadı ya. Bildi kız değilim. Alın bunu boşadım dedi. Nereye boşadı onu da bilmiyorum ya neyse abla. Evlenmemiş nasıl boşanır. Demedim başta ama şimdi diyem sana ben bi çocuk düşürdüm ama nasıl düştü kimden düştü bilmem.” (I1).

Katılımcıların aile içerisinde yaşadıkları baskı, istemedikleri ve kendilerinden yaşça büyük kişiler ile evlendirilecekleri korkusu kaçarak evlilik birliğini kurmalarına sebep olmakta iken bu kaçışlar her seferinde kişilerin istedikleri gibi sonlanmamaktadır. Kaçtıkları kişilerin aileleri kendilerini istemediği takdirde evlerine geri dönmekte ve daha olumsuz koşullarda bir başkası ile evlilik birliğini gerçekleştirmektedirler. Genel olarak üç mahallede gerçekleştirilen görüşmelerde kişilerin birden fazla kişi ile evlilik bağı kurdukları, istenmeyen gebelikler yaşadıkları, kimi zaman bu gebelikler olumlu sonuçlanırken kimi zaman anne ve bebek ölümleri ile sonlandığı bilgisi edinilmiştir. Ancak tüm bunlar yine aynı grubun içerisinde kalmakta dıştan gelen kişiler ile diyalog kurmadıkları için gün yüzüne çıkmamaktadır.

“İzmir’e gittik iki yıl kaldım abla iki kere düşük yaptım. Çocuk olmayınca kolay oldu beni eve geri getirsinle. İyi ya çocuk olsa da geri getirceklerdi belli. Adam bir bir bir saymış elli bini babama. Ne var benim yaşında kızı bulmuş. Alacak koymuş kafaya ama keşke çocum olsaydı belki acırlardı.” (A1).

“Ailemi zorladım, evlenecem dedim, kaçarım dedim. Benim arkadaşlar evlenmiş hep de mi ben de koydum kafaya evlenecem. Evlendim de ne oldu ama olsun en azından sevdim yanımdayım. Çok istedim çocuk sahibi olam ama bana bekle bi 17 ol sonra çocun olsun nikah kıyarsın, sonra kocanı polis götürür dediler. Bekliyorum bakalım.” (A3).

Çocuk sahibi olmayan üç katılımcımızdan ikisi evlilikleri içerisinde düşük gerçekleştirmişlerdir. Katılımcılarımızdan A3 ise; hukuksal yaptırımlarından korkması

nedeni ile çocuk sahibi olmak istememektedir. Ancak bu durum kocam dediği kişi ile arasının açılmasına neden olmaktadır.

“Anasıgil diyo kaçtın geldin yaktın bi kere olanın başını, zor ikna ettik herkesleri, bi de hamile kalıp yakma çocun başını dyolar, olmuyorum, (Korunmadığını da belirtmiştir.) kocam da tutturmuş olsun bakalım, olmadı evde yaparım doğumu abla.” (A3).

Erken yaş evlilikler beraberinde bilinçsiz, rıza dışı cinsel birliktelikleri de getirmektedir. Buna bağlı olarak kişiler kendi istekleri dışında hamile kalmakta. Hamilelikleri ise ya düşük ile sonuçlanmakta ya da steril olmayan ortamlarda doğum gerçekleştirmektedirler. İstenmeyen birliktelikler, sağlıksız koşullarda doğum ve kişiler üzerindeki etkilerine ileriki aşamada yer alan erken yaş evlilikler ile meşrulaştırılan çocuk istismarı başlığında ayrıntılı olarak yer verilecektir.

Katılımcılarımız içerisinde 15 kadın ve 5 erkek yer almaktadır. İlk evlilik yaşları göz önünde bulundurulduğunda ise; kadın katılımcılarımızın ilk evlilik yaşı 11'e kadar düşmekte iken, erkek katılımcılarımızın ilk evlilik yaşının ise en düşük 14 olduğu görülmüştür. Kadın katılımcılarımızın eşlerinin ilk evlilik yaşı ise 14 olduğu ve bununda sadece bir kişi ile sınırlı kaldığı görülmüştür. (Bknz; Tablo 5.2)

Erkekler arasında evlilik yaşının daha geç olduğu görülmektedir. Sebep ise; erkeklerin para kazanıp, kendi ayaklarının üzerinde durmayı, bir aile geçindirebilecek seviyeye gelmelerinin beklenmesidir. Aynı durum kız çocukları için geçerli değildir. Zaten ekonomik şartların olumsuz olduğu, etrafta güvenilmeyecek kişilerin varlığının çokluğu inancıyla okula gönderilmeyen kız çocukları bir süre ev işlerinde eğitilir. Ardından ise hane içerisinde namusunu kaybedecek, yanlış yola sapacak, tarlada yevmiyede çalışırken başkası onu ayartacak ve bize yaramayacak düşünceleri ile hemen başları bağlanır. İstmeden ya da isteyerek başları bağlanan kız çocuklarını bekleyen başka bir son vardır. Çocuk gelin olmaktan çocuk anneler olmaya terfi ederler. Toplum gözünde terfi olarak görülen bu durum, çocuk gelinlerin gözünde ne yapılacağını bilmedikleri, kendilerine psikolojik ve fiziksel olarak kaldıramayacakları bir yansımadır.

“İlk bebem oldu. O sıra anamgildeydin. Ama sürekli adres değiştiriyodum. Beni seven başka biri vardı. Şikayet etmiş polise. Zorla kaçırdılar, hamile diye. O ev senin bu ev benim, gezdim. En son anamgilin evinde doğurdum. Doktor falan da nerde. Çok kanamam olmuş. Günlerce yatmışım baygın halde. Sonra kocam sağolsun iyi bakmış bana. Topladım

kendimi. Aldım çocumu elime ama anlamadım ki hiçbi şey. Mahallede daha evlenmemiş kızlar vardı bizim bebeklerini alıp bize gelirlerdi. Hadi sen de bebğini al gel derlerdi. Onlar oyuncak bebeklerle oynadı, ben kendi bebemle oynadım. Farklıydı be abla anlamadım zaten 1 yıl geçti bile baksan.” (K1).

“Zorla evlenen zorla da çocuk doğurur işte böyle. Şimdide beş çocuk ile kaldım mı bi başıma. Nasıl biliyon mu abla ilk çocukla sen de çocuksun beraber büyüyösün. Sonra beşinci çocunu da ilk çocun büyütüyo. Böyle bi döngü bu. Anlamıyosun oluyo gidiyo. Bi de olmadıklarının da bedeli var abla daha çocum ben ama adam yüklendi mi yükleniyo sana üç düşükten sonra evime yolladıydı ilk verdikleri herif. Ne oldu şimdi abla. Namus dediler, kan oldu, zamanı geldi, namus dediler de ne oldu. Üçüncü herife kaldım, dayanamadım boşandım. Şimdi kimin namusu gitti.” (K4).

Erken yaş evlilikler gerçekleştiren kişilerle yapılan görüşmelerde genel olarak hamileliğin ne olduğunu anlayamadan, yaşadıkları sıkıntıları hastane ortamı görmeden, doğumlarını ev ortamında gerçekleştirdiği bilgisi edinilen kız çocuklarının sonrasında kendilerinin ve bebeklerinin birçok sağlık sorunu yaşadıkları bilgisi edinilmiştir. Aynı zamanda birçok kız çocuğunun hamileliği düşük ile sonuçlanmış, eşleri ise kendilerini “işe yaramaz” olarak tanımlayarak evlerine göndermişler ve toplum içerisinde evlerine gönderilen kız çocukları da işe yaramaz olarak damgalanmıştır. Gerçek olan ise; henüz kendisi çocuk olan kızların toplum nezdinde anne olma beklentilerinin küçük bedenlerinin fiziksel olarak hazır bulunmayışı ya da düzenli bir hamilelik süreci geçirmeyişleridir. Fiziksel olarak hamileliğe hazır olmayan bedenler, sağlıklı beslenememe, üzerlerinde bulunan fazla yüklerle (ev işleri, tarla işleri vb.) beraber hamileliği birlikte taşıyamamaktadır. Bu süreci kaldıran küçük bedenler ise evde steril olmayan bir ortamda doğum gerçekleştirmektedir. Bu doğumlarda birçok anne, bebeği ya da her ikisi de vefat etmektedir. Kapalı bir toplum içerisinde yaşananların boyutu yine o toplum içerisinde sır olarak kalmaktadır. Gerek toplum nezdinde “öteki” olarak nitelendirilmeleri gerekse kendi örf ve adetlerinin toplum kuralları içerisinde yer bulmayışı kişilerin tamamen kapalı bir toplum olarak yaşamalarına yol açmaktadır.

“11 yaşında ki kızı gelin diye çıkardılar karşıma, 20 yaşındayım. Dokunmaya kıyamazsın. Dokunmadım da üç yıl. O bana alıştı ben ona. Bilirdim o da beni seviyodu. Baktım anam bi gün dövüyor bi çocuk veremedin diye. Onu kendimden korudum derken anam zulmetmiş bi gün de demedi bana. Seven katlanır zaten buna. Gece birlikte uyurduk

ama bi şey olmazdı. 14 yaşına bastı kendi dedi bana çocum olsun artık diye. O da razı olunca tamam dedim ben de. Tabii anamın bana başka kız bakmaya kalktığını ne bilem ama onun haberi varmış. Neyse çok şükür hamile kaldı abla. Ben elini sıcaktan soğuğa sokturmazdım ama gündüz isteyiz ne bilem anamın ona soğan çuvalları taşıttığını kaç defa kanaması olmuş, bana demediler bile. Ebe kadın demiş bu kız kaldıramaz bu kadar eziyet etmeyin diye. İş işten geçmiş. Doğumu erken oldu zaten bak abla hastaneye götürmek için yalvardım. Kanaması oluyodu. Cezaevine gidersen dediler olsun dedim. Aha beni şura kitlediler. Çocuğun oldu diye kapıyı açtılar. Çocuk umrumda mı onu sordum ilk öldü dediler. Ben o gün yıkıldım abla vebali üzerimdedir. Şimdi çocuğuma da ben bakıyorum. Anama, babama dokundurtmam bile. Kızımı da okutcam abla ben anası çok istemiş okumayı olmamış ama ben okutcam.” (A11).

Erken yaş gebelikler beraberinde küçük anneler için olumsuz sonuçlar meydana gelmesine neden olurken geride kalan bireyler içinde farklı acıları beraberinde getirmektedir. Tıpkı A11 katılımcımızın ifade ettiği gibi. Henüz küçük bedenler ebeveyn olmakta gecikince aileler baskı kurmakta, suçun genel olarak kızda olduğunu düşünmektedirler. Genel olarak kusurun kızda olduğunu düşünen zihniyet arada resmi bir bağlayıcılığın olmamasını fırsat bilerek kızını ailesinin yanına göndermeyi ve oğlu için başka bir kız bakmayı hedeflemektedir. Burada erkeğin tavrı sonucun belirleyicisidir. Eğer erkek de ailesi gibi düşünüyorsa kaç yıl evli kalırlarsa kalsınlar kız çocukları anne olmamış ise evlerine gönderilmekte ve erkeklerde yine başka kızlarla evlendirilmektedir. A11 Acarlar Mahallesi içerisinde bu durumda kızların olduğunu bildiğini, erkeklerdeyse özellikle tek başına hane geçindirebilecek durumda olmayan erkeklerin ailesi karşısında dik duramadığını ve sevdiği kızlarla istemedikleri halde ayrıldıklarını belirtmiştir. Kızlar ise evlerine geri döndükleri zaman kendilerinden 15 yaş ya da daha fazla büyük olan erkekler ile evlendirilmekte ve tekrar başlık parası ailelerine ödenmektedir. Özellikle tespiti yapılamayan ancak 11 yaşında nişanı gerçekleştirilen ve üç ay ile altı ay arasında evlendirilen kız ve erkek çocuklarının da varlığının olduğu, bu çocukların hemen anne ve baba olmalarının beklendiği, genel olarak bu çocukların üç ile dört yıl arasında evli kaldığı ardından çocukları olmadığı gerekçesi ile başkaları ile evlendirildiği kimi zaman da kız çocuklarının ailesinin, erkek çocuklarının ailesinden hızlı davranarak sizin oğlunuzda kusur var size kızımızı harcatmayız diyerek, kız çocuklarını evlerine, kendi yanlarına döndürdükleri bilgisi edinilmiştir. Ancak aşıkardır ki fiziksel olarak gelişimini tamamlamış

11 yaşında ki erkek ya da kız çocuklarının bebek sahibi olmalarının gerçekleşmesi imkânsız bir beklentidir.

“Ben okumadım, üzerine büyük para karşılığı bi adama satıldım abla. Dediler ki iyi çıkar bu kadar para verdi. Çıkmadı. Ne oldu abla evlenince de iyi olmuyomuş demek ki ben evlendirmem çocuklarımı, asla. Okusunlar diye uğraşcam sonuna kadar. Ne var bizim burada kızla bazen özenirler birbirine. Benden sonra bana özenip evlenen çok arkadaşım oldu. Böyle olacaksa da benim kızımın sonu kaçacağına evlendireyim derim ama inşallah olmaz be abla. Korkuyorum da aslında ama belli etmiyorum. Neden ana olduk mecbur korucaz.” (A4).

“Ben sevdim kaçtım abla. Bi daha olsa yine yaparım valla bi kızım da var. Okuyunca ne oluyo. O da severse sevdiğine veririm. Ama zengin olacak ben sevdim diye çulsuza vardım, o da severse zengine varsın ya da ben kimi dersem onunla evlensin. Sevdim kaçtım ya hem pişmanım hem değilim ama anamı anladım. Şimdi benim kızım benim istemediğime kaçsın kendim gider oğlanı da kızımı da veririm jandarmaya.” (K2).

Kişilerin erken yaş evlilikler ile yaşadıkları olumsuz deneyimler kendi çocuklarının geleceklerine ilişkin bakış açılarını da değiştirmektedir. Kendilerinden önceki kuşaktan aktarılan gelenek ve görenekler kendi üzerlerinde uygulanıyor olsa da kişiler yaşadıkları olumsuz deneyimleri çocuklarının yaşamasını istememektedir. İster kaçarak evlenmiş isterlerse aile baskısı sonucu evlenmiş olsunlar kendi çocuklarına ilişkin hedeflerinin “sonlarının kendilerine benzememesi” olarak ifade etmektedirler. Aynı zamanda erken yaş evlilik gerçekleştiren katılımcılarımızda birçoğunun çocuğuna kayınvalidelerinin baktığı, aynı zamanda çocukların ise kendi üzerlerine değil de eşlerinin anne ve babalarının üzerine kayıtlı olduğu bilgisi edinilmiştir. Bunun nedeni ise yaşlarının küçük olması sebebiyle birlikteliklerinin suç sayıldığıının bilinmesidir.

“Doğuruyosun neden kız olmuş neden erkek olmuş diyolar, doğurmuyosun işe yaramaz diyolar. Kız olunca tembelse anası gibi diyolar, çalışkan olursa kaynanası, babası tarafı. Ama nasıl doğuruyorsun sen ne çekiyorsun demiyolar. Ben daha ana ne onu anlamamışım bana dediler ki bi tanecik yetmez ikinci doğurduk. Varsan baksan üçüncü de yolda abla gitmiyoz ki hastaneye, senin gibi biri geldi bura sorular sordu gitti, sonra köyde ki bütün kızların kocalarını topladılar. Sevinen de oldu çocukla kaldım bi başıma diye üzülen de abla zor burada hayatlar. Ana olacaksın diyolar ben çocumu elime almadım bile

kaynana büyüttü. Bana abla der ona ana sen düşün. Yıllarca kuma oldum evin içinde hem adama hem oğluna kari oldum. Kaynana dedim ama bi yandan da kumam oldu. Bu kadar acının içinde nerde analık nerde çocukluk. İşknece nin haddi hesabı yok. Zor bunlar abla zor. Ondan şimdi mutluyum ama çocuklarım ne olacak nasıl olacak ben ne yapcam bilmiyorum. Okula göndercem ama benim gibi olmasınlar diye.” (A8).

A8 ile yapılan görüşmede ise bir hane içerisinde anne olmakla birlikte birden fazla sorumluluğu üstlenmiş, toplumsal düzen kuralları içerisinde yeri olmayan ilişki biçimlerini yaşamaya zorunlu kılınmıştır. Ailesinin zoru ile gerçekleşen evliliğinde yaşamış olduklarını ailesine sonradan ifade etmiş, evine döndürülmüş, başlık parası geriye istenmiş ve ardından kendisini sevdiğini bilmediği başka bir gencin başlık parasını ödemesi ile evinde bir gün dahi kalmadan yeni bir hayata başlamıştır. Kendisine anneliğin nasıl bir duygu olduğu sorulduğunda kendisini ağlayarak şu şekilde ifade etmiştir.

“Analığı ben kadın olmaktan önce anladım. Beni getirdikleri evde zorla kadın oldum, benden büyük oğlanın anası da sensin dediler. Bir hafta sonra bi de onun yatağına soktular. Şimdi ne bu abla yaşam mı?” (A8).

Katılımcıların yaşadıkları deneyimlerle birlikte ebeveynlik sorumluluklarını da aynı anda üstlenmiş olmaları, hane içerisinde bir eşya gibi kullanılmaları çoğu zaman çocuk sahibi olmanın ne demek olduğunu anlayamamalarına sebep olmaktadır.

Genel olarak kişilerin ebeveyn olmaya, çocuklarının gelecekleri konusunda bakış açılarının ne olduğunu yapılan derinlemesine görüşmelere bağlı olarak ele alırsak;

Masumlaştıran bir ifade olan küçük gelin ve küçük damatlar nerede ikamet ediyor olursa olsun, hangi gelenek ve göreneklere, örf ve adetlere bağlı yaşıyor olurlarsa olsun sonuçları daima olumsuzdur. Literatür taraması sırasında incelenen araştırmalarda erken yaş evlilik yapan kişilerin bazılarının olumlu düşündüğü görülmüştür. Ancak araştırma kapsamında ele alınan üç mahalle göz önünde bulundurulduğunda hiçbir katılımcımız yaşadıkları için “iyi ki erken evlilik gerçekleştirdim” ifadesi kullanmamış, kendi istekleriyle de olsa ebeveyn olmanın sorumluluklarını taşıyamadıkları ve bunun da birlikteliklerini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

Kişiler fiziksel yeterlilikleri olgunlaşmadan hamile kalmakta, yeterli beslenmemekte, hiçbir doktor kontrolü olmadan hamilelikleri sürmekte ve yine hastane şartları olmadan

doğumlarını gerçekleştirmektedirler. Bu durumu Çoban (2009:45) şu şekilde ifade etmektedir; Hamilelik döneminde sağlıklı olmak ve sağlıklı bir bebek dünyaya getirebilmesi için kişilerin düzenli olarak doktor kontrolüne girmesi gerekmektedir. Ancak kişiler erken yaşta evlilik gerçekleştirmiş olmanın yanı sıra erken gebelikleri yasal sorumlulukların getirmiş olduğu adli süreçlerden kurtulmak adına gizli tutmaktadırlar.

5.7. Kültürün Erken Yaş Evlilikler Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi

Bu kısımda erken yaş evlilik gerçekleştirmiş kişilerin kendilerinden önceki kuşaklar ile kıyaslaması gerçekleştirilecek ve aralarında ki farklılıklar ortaya konmaya çalışılacaktır. Kişilerin ebeveynlerinin evlilik biçimlerinin, kendi evlilik biçimlerine ne şekilde yansıdığı, evlilik birliğinin devamında yaşadıkları sorunların çözümlerinde ebeveynlerini örnek alıp almadıkları, kısacası kendi gelenek ve görenekleri kapsamında kültür ile aktarılan değerlerin etkisinde ne kadar kaldıkları anlaşılmasına çalışılacaktır.

Erken yaş evlilikler ve kültür bir arada düşünüldüğünde akla gelen ilk iki temel kavram ataerkil yapı ve toplumsal cinsiyet ilişkileri olmaktadır. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen literatür taramasında genel olarak bu iki kavramın ön plana çıktığı görülmüştür. Ataerkil yapı içerisinde gerçekleşen erken yaş evliliklerinin karar mercii genel olarak ebeveynler olarak görülmektedir. Kız çocukları ve erkek çocukları daha önce hiç tanımadıkları ya da aynı mahalle içerisinde yaşadıkları için birbirlerini görmüş olan kişiler ile evlendirilmektedir. Ancak evlilik öncesi birbirleri ile anlaşıp anlaşamayacaklarına, bir birlikteliği devam ettirip ettiremeyeceklerine dair fikirleri bulunmamaktadır. Kız çocukları ise genel olarak aile baskısından kurtulmak için ailelerinin kendilerini evlendirmelerini olumlu karşılayabiliyorken, kimi zamanda sadece hoşlandıkları kişiler olması ve ailelerinin kabul etmeyeceğini bilmeleri nedeniyle kaçarak evlenmeyi tercih etmektedirler.

Katılımcılar kapsamında ve katılımcıların aileleri kapsamında erken yaş evlilikleri değerlendirirsek ailelerinin de çok erken yaşlarda evlilik gerçekleştirmiş oldukları ve bunun normal bir süreç olarak algılandığını görebiliriz. Birçok katılımcımızın ebeveynlerinin de yine katılımcılarımızın belirttiği bilgiler dahilinde erken yaş evlilik yaptıkları görülmüştür. Aynı zamanda birden fazla kişi ile birlikteliklerin yaşandığı, dini nikahın birçoğunda olmadığı ve kaç çocukları olursa olsun resmi nikahlarının olmadığı da görülmüştür. Kişiler birbirleri ile ayrılmakta, başkaları ile birliktelik yaşamakta, farklı kişilerden çocuk sahibi olmakta daha sonra ilk eşlerine de geri dönebilmektedirler. Çalışma kapsamında buna

benzer birçok örnek karşımıza çıkmış ancak birçoğu görüşmeyi reddettiği için bu durumun temelini inilememiştir. Altında yatan sebepler belirlenememiş ve sınıflandırılmamıştır. Ancak katılımcılarımız içerisinde birden fazla evlilik yaptığını ifade edenlere aynı soru sorulduğunda ortak bir cevap alınamamakla birlikte birden fazla kişi ile birlikteliğin temelinde istemedikleri kişiler ile ailenin zorlamasına bağlı olarak evlilik gerçekleştirmenin yer aldığı görülmektedir. Erken yaş evlilikler genel olarak kısa sürede karara bağlanmakta ve kısa sürede gerçekleşmektedir. Karşı tarafı iyi tanımamakla birlikte aileler de yalnızca başlık parasını göz önünde bulundurarak hareket etmekte ya da özellikle kız çocuklarının namusunu koruyabilmek adına önlerine çıkan ve çocuklarını isteyen ilk aileye kızlarını vermektedirler. Bu durum kız çocuklarının buldukları ortamın benzeri olan farklı bir aile ile yaşama yol açarken, hiç tanımadıkları bu ortamda, gelin olma, eş olma, anne olma rollerini yüklerken, evin oğlu rolü olan erkek çocuklarına ise bir anda damat olma, baba olma ve bir evi geçindirme rolünü yüklemektedir. Araştırma kapsamında kadın tanımlamaları ve erkek tanımlamaları araştırmacılara yöneltilmemiş olup kişilerin hane içerisinde rol dağılımlarını gerçekleştirme biçimlerine bakılarak ataerkil yapı içerisinde kadın ve erkeğe yüklenen roller ile benzerlik gösterdiği görülmüştür.

“Evleneceksin dedi babam bana ben anama koştum. Yapman ben okuycam dedim. Ne okulu kız kaç defa gittin okula ki de şimdi gitcen dedi. Ana yapma sen gibi mi olayım dedim. Olacan dedi. Ya oturup bu evde işleneceksin ya da evlenip evinde. Babam odaya geldi. Elime saydılar parayı evleneceksin dedi. Evlendim.” (A4).

“Oğlan sevdiğin kaçtın da ne oldu dedi anam hemen evlendirdi yan komşuyla karısı yeni öldüydü. Sormadılar bana fikrimi. Anam derdi bana sordular mı da ben sana sorayım. Hem zamanında kaçtın da ne oldu iyi mi ettin yok senin konuşma hakkın dedi. Sanki kaçmasam çok olacaktı konuşma hakkım. Güliyorum abla çünkü ben yine kendi bildiğimi okudum. Evlendim çocuktum kendimle iki çocuk büyüttüm hem büyüdüm hem büyüttüm yani abla. Bir daha doğurmazsın dediler sevdiğim adamdan bir çocuğum daha oldu. Boşadığım adamın çocuğu da yanımda yaşayıp gidiyoz işte.” (I2).

Katılımcıların ailelerinin söylemleri göz önünde bulundurulduğunda kendilerinin başından geçen erken yaş evlilikleri normal karşılamakta oldukları ve çocuklarının da erken yaşta evlenmelerine karşı olmadıkları görülmektedir. Bunun tam tersi durumlar ile de karşılaşılmaktadır.

“Anam yalvardı yapma kendini yakma kızım. Bak bana ne hale geldim diye. Daha küçüksün dedi arkadaşım evlendi dedim. Dinlemedim. Babam da zor olur dedi dinlemedim. Kaçarım dedim hazır oğlan da bulmuşum. Babam gitti konuştu gelin isteyin diye. Az başlık verdiler o da düğün masraflarına yetti. Evlendim bir hafta sonra anamın evini aramaya başladım. (Bu durumun neyden kaynaklandığı sorulmuştur) Kaynana abla yılan yılan oğlan iyidi de sonra o da bi bozuldu sanki. Kayanana ile aram bozuksa hayatta oğlanla da iyi olmazdık. Yatağa gelmezdi falan öyle sen düşün bazen gider anası ile yatardı. Çocuğumda ondan yok bence.” (A3).

Kendi istekleri ile gerçekleştirdikleri erken yaş evliliklerde de mutlu olamamalarının temelinde genel olarak ailelerin ataerkil yapı içerisindeki kurallara bağlı rol dağılımlarının olması görülmektedir.

Aileler kendileri de erken yaşta birliktelikler yaşamışlar ve aile baskıları nedeniyle evlenmeyi tercih etmişlerdir. Ebeveynlerin kendi dönemlerinden çocukların dönemine doğru kaçarak evlenmelerin sayısında artış olduğu görülmüştür. Bunun temelinde ise yapılan görüşmeler neticesinde okuldan alınan kız çocuklarının evlendirileceğini anlayarak en azından sevdiğim kişi ile evlenirim düşüncesi ile evi terk ederek, sevdikleri erkeklerin evine gitmeleri şeklinde gerçekleştirdikleri bilgisi edinilmiştir.

Kültürel etmenlerin başında ise; ailenin geçmişinde erken evliliklerin olmasının yanı sıra toplumsal pratik haline gelmesi ve kendisinden sonraki kuşaklarda da sürdürülmesidir. Literatür taramasında birçok araştırma kapsamında evlilik kararını babaların vermekte olduğu annelerin ise bu durumu onaylamasalar da sessiz kaldıkları sonucu elde edilmiştir. Ancak araştırmamız kapsamında ebeveynlerin birbirlerini destekleyici kararlar aldıkları, babaların aldıkları kararları annelerinde desteklemekte olduğu görülmüştür. Bazı katılımcılarımızda de anne rolünde olan kişilerin özellikle erkek çocuklarını evlendirilmesi yönünde daha ısrarcı oldukları görülmüştür. Annelerin ısrarlarının temelinde ise evdeki kız çocuğunun erken yaşta evlendirilmesi ile iş yükü dağılımının değişmesi ve annelik rolünün sorumluluklarının artması ya da hane içerisinde hiç kız çocuğunun bulunmaması ve haneye gelecek yeni bir gelin ile ev içi rollerin dağılımının değişiklik göstererek iş yükünde hafifleme olmasıdır. Her iki şekilde de kız çocukları bu yapı içerisinde araçsallaştırılmaktadır.

Erken yaş evliliklerin genlerle aktarılmışçasına kültür yolu ile aktarıldığı ve kişilerin kendi hayatlarında ve çocuklarının hayatlarında birçok unsuru normalleştirdikleri görülmekle birlikte, yapılan görüşmelerde dinsel kuralları da ön plana çıkarmaya çalışmışlar ve hemen hemen tüm katılımcılarımızın ilk görüşmelerinde dini nikahlarının olduğunu vurgularken, derinlemesine görüşmeler sonucunda birçoğunun aslında arasında dini nikah bağının dahi olmadığı görülmüştür. Ilıcabaşı ve Kocagür Mahallesi'nde ikamet etmekte olan katılımcılarımızda dini nikah hiç bulunmazken Acarlar Mahallesi'nde ikamet etmekte olan katılımcılarımızın bir kısmı ilk olarak dini nikah ile evlendiklerini yaşları dolduğu zaman resmi nikah yaptıklarını belirtmişlerdir.

Bu kısma kadar katılımcıların vermiş oldukları bilgiler dahilinde aileleri hakkında aktardıkları geçmiş yaşam örüntüleri göz önünde bulundurulduğunda toplumsal değerler ve toplumsal normlar kapsamında egemen ataerkil yapının ve toplumsal cinsiyet rollerinin etkin olduğunun söylenmesi yanıltıcı olmamaktadır. Bireyler her ne kadar erken yaş evliliğe, kendi iç dünyalarında razı olmasalar da toplumsal bir kural olarak görülmesi, toplumsal miras gibi algılanması sebepleriyle razı olmaktadır. Ataerkil yapı içerisinde öne çıkan en önemli kavramlardan biri olan ahlak ve ahlakın içerisinde yer alan uğruna birçok cinayetin işlendiği namus davası karşımıza çıkan bir diğer unsurdur. Namus olgusu her toplumda yapıyı farklı şekilde inşa ederken ataerkil düzenin en sağlam dayanak noktasıdır. Ancak literatür taraması sırasında karşımıza çıkan namus kavramı ile araştırmamız içerisinde namus kavramının konumlanması birbirinden farklıdır. Bunun sebebi ise namusun sadece kız çocuklarının daha erken yaşta evlenmelerine bir gerekçe olarak kullanılmasıdır. Kız çocuğu ne kadar küçük evlendirilirse o kadar maddi olarak değer kazanmaktadır. Aileler için kız çocuklarının sürecekleleri hayatlar ikinci planda yer almaktadır.

Görüşmelerimiz çerçevesinde her ne kadar erken yaşta evlendirilen kız çocukları kendi çocukları için aynı kaderi çizmeyeceklerini vurguluyor olsalar da toplumsal aktör olarak yer aldıkları bu ortamda çevrelerinde egemen olan toplumsal cinsiyet rollerini benimsemekte ve bunları yeniden üretmede en büyük katkıyı sağlamaktadırlar.

5.8. Erken Yaşta Evlenen Kişilerin Kendilerinden Başka Erken Yaş Evlilik Gerçekleştirmiş Kişilere Bakış Açılarının ve Erken Yaş Evliliklerin Değerlendirilmesi

Burada erken yaş evlilik yapmış kişilerin erken yaşta gerçekleştirilen evliliklere bakış açıları ve kendilerinden başka erken yaş evlilik yapmış kişilere bakış açıları üzerinde durulacaktır. Yaşadıkları süreçleri değerlendirmeleri, olumlu ya da olumsuz yönleriyle kendilerini kıyaslamaları ve öz değerlerini belirlemeleri üzerinde durulacaktır.

Araştırma kapsamında 33 çifte ulaşılmış, bu çiftlerden 20 çift araştırmaya dahil edilmeye çalışılmış ancak içlerinden 4 tanesi çift olarak değerlendirilebilmiş, 2 tanesi eşlerinin vefatı nedeniyle tek başlarına değerlendirilirken, 2 tanesi eşleri ile ayrı yaşadığı, 3 tanesi ise boşandığı için bireysel olarak değerlendirilmiştir. Geriye kalan 5 aile içerisinde erkekler görüşmelere dahil olmak istemediklerini eşleri aracılığı ile iletmıştır. Kişiler araştırma süresince yüz yüze gelmemek için özen göstermiş ve çoğu zaman da eşlerine ket vurmuşlardır. Ancak fırsat buldukça görüşmeler gerçekleştirilmiş ya da diğer katılımcılardan aldıkları cesaret ve eşlerinin ya da kendi başlarına bir şey gelmeyeceğinden emin oldukları için kendilerini açmışlardır.

“Erken evlendik abla ne oldu çocukluk mu yaşadık. 11 yaşında kadın olmayı öğrendim ben, çocukken çocuk bakmayı.” (K4).

“Evlilik dediler arkadaşlarım ben de bi şey sandım kaçtım, evlendim sandım, işkencem o zaman başlamış. Haberim yok.” (A1).

“Satılıyorsan evlilik kötüdür. Seviliyorsan evlilik iyidir. Ben satıldım abla eee bana kötüydü.” (A4).

“Ailem istedi evlendim. Aileler istedi düğünüm yapıldı. Nikahı sorunca ilk tokattı kocamın babasından yedim. Sonra onun ailesi istedi diye doğurdum. Abla çocuktum ben ne oldu şimdi erkenden bunları yaşadım da iyi mi oldu, iyi mi yani bizim gibi erkenden evlenmek. Çocum oldu komşu kızları oyuncak bebeklerle oynadı ben canlı kanlı bebeğimle.” (K1).

“Kaç koca değiştirdim ben. İkisi aile zoru son ikisi benim isteğim ne zaman iyi bir şey oldu evlilik bana biliyor musun abla son kocamda anladım evlilik iyiymiş. O küçüktü

ama olsun dedim. Belli bir yaşa gelmek gerekiyor anlılan evlilik için. Tavsiye etmem kimseye. Kendimi de kıyaslamam başkaları ile. Bilirim erkenden evlenip, parası olduğu için mutlu olup sorun yaşamayanları ama dıştan böyle illa onlarda yaşamışlardır sıkıntı sorun.” (I5).

“Anlamadım anamla konuştum dedi baban seni verecek bende nasıl ana dedim evleneceksin dedi arkadaşlarım ya nişanlı ya evli tamam dedim bende sormadım yani hiç öyle zor mu kolay mı? Evlendim anamın evinde ne yaptıysam koca evinde de onu yaptım. Kaynanam hemen çocuğun olsun dedi o da oldu. Ben anamda susmayı gördüm sustum ama kendi çocuklarıma diyecem hep konuşsunlar. Susmasınlar hiç.” (A2).

“İlk istemedim abla ben zorla evlendirdiler çocuktum ben daha ben bildim çocuk oldumu da anam bilmedi attılar beni bi herifin kucağına. Hakkımı asla helal etmicem.” (A10).

“Hep dedim ya zaten bizim evliliğimiz kaçınılmaz sondu ha şimdi olmuş ha 19 yaşında fark etmezdi. Ona da bana da diğer arkadaşlarıma bakıyorum da çok çekiyorlar. Benim ayrı evim var. Kendi evim, kaynana yok ana yok. Bana güzel evlilik. Zorlanmadım mı zorlandım ondan tavsiye etmem evliliği, ama bizi görenler sanıyorlar ki herkesin evliliği bizim gibi olacak. Olmaz abla boşuna bizimkilerde para vardı oldu, parası olana kolay iyi her şey olmayana kötü. Çok biliyorum erkekten erkeğe dolaşan arkadaşlarıma ama evlilik işte bunun adı ne yapacaksın.” (A5).

“Evlenmek istemedim. Hangi erkek evlenmeyi erken ister. Okutmuyorlar para kazanacaksın diyolar, kazanıyorsun şimdi kendi karnın ile karının karnını sonra çocuğun karnını doyurma zamanı diyolar. Paramı kazanmışım azıcık gezeyim desen karınla gezersin dediler. Şimdi hep geziyorum karımın yanına kara toprağına.” (A11).

Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak; ailelerin zoru, kendi istekleri ya da kaçarak gerçekleştirdikleri evliliklerde maddi açıdan güçlü olsunlar ya da olmasınlar çocuk olmanın getirisiyle birçok olumsuz sonuç yaşadıkları anlaşılmaktadır. Ancak bunun dışında Parsons’ın (1942:605) ifade ettiği üzere kız ve erkek çocuklarının toplumsal rollerinin farklılığı anlaşılmalı çalışılmalıdır. Toplum içerisinde erkek çocukları ve kız çocukları kendi aileleri içerisinde yer alan anne ve babanın rolü neyse onu taklit etmekte ya da örnek almaktadır. Kız çocuğunun tarlaya gitmesi ve erkek çocuğunun evde oturup yeni doğan bebeğine bakması, akşama işten gelecek karısına yemek hazırlaması, ardından bulaşıkları

yıkaması, bu şekilde bir rol dağılımı görmeyen çocuklar bunu hiçbir zaman gerçekleştirmeyecektir. Ataerkil toplumsal yapının da beraberinde getirdiği üzere anne sürekli olarak ev içi işler ile ilgilenmekteyse kız çocukları da bunu gerçekleştirecektir. Erkekler ise babalarından yalnızca “para nasıl kazanılır” pratikte öğrenilmiş ancak bir ev nasıl geçindirilir ile ilgilenmemişlerdir. Bu nedenle kız çocukları kendi ebeveynleri ile yaşarken edinmiş olduğu alışkanlıkları kendi kurduğu aile birliği içinde de sürdürürken, erkek çocukları daha farklı yaptırımlar ve zorluklar ile mücadele etmek durumundadır. Erkek çocukları evlilik içerisinde problemlerle baş edemedikleri durumlarda gücünün ancak yetebildiği eşlerine öfkelerini yöneltmekte iken acaba evlenince huzuru bulabilir miyim diyen kız çocukları, eşleriyle birlikte huzursuzluğa boyun eğmektedir.

5.9. Erken Yaş Evlilikler ile “İstismar” Kavramının Meşrulaştırılması Durumunun Değerlendirilmesi

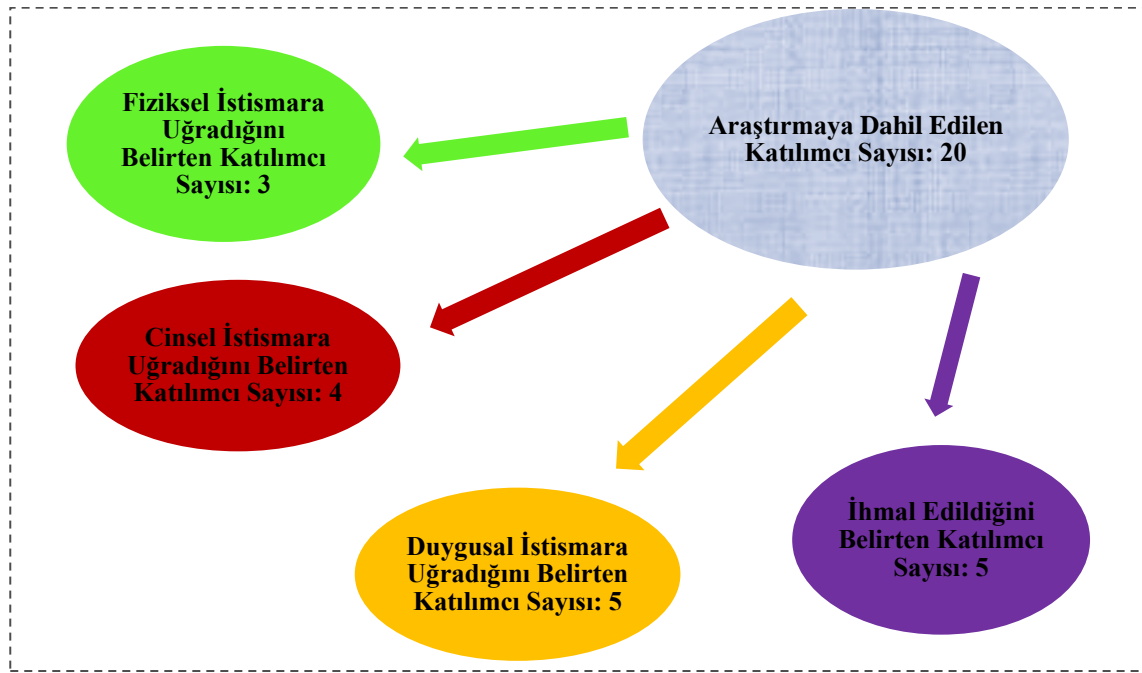
Son olarak bu aşamada ise; “İstismar” kavramının erken yaş evlilikler ile meşru kılınması üzerinde durulacaktır. Katılımcıların evlilikleri süresince fiziksel, duygusal, cinsel anlamda uğramış oldukları istismar ve ihmal kapsamında erken yaş evlilikler ile çocuk istismarının meşrutiyet kazanmasının üzerinde durulacak, erken yaş evliliğin kaçınılmaz sonu olan ebeveyn olmanın, adölesan gebeliğin etkilerinin, ebeveyn olarak kadının yaşamakta olduğu zorluklar değerlendirilecektir. Aynı zamanda bu bölüm içerisinde erken evlilik istismarı beraberinde getirirken adölesan anne olmakla beraber yaşanan sorunlar ve aile birlikteliğinin adölesan anne üzerindeki etkileri ve erken yaşta evlilik gerçekleştiren babaların durumları değerlendirilecektir. Ardından ise; kişilerin ebeveyn olmaları ile yenilenen ihmal ve istismarı üzerinde durulacaktır.

Yapılan derinlemesine görüşmelerde kişilerin kendi kültürlerinin bir parçası olarak erken yaşta evlilik gerçekleştirmekte ve erken yaş evliliğin getirmiş olduğu şiddet, ihmal ve istismarı olağan karşıladıkları, yaşları diğerlerine göre daha küçük olan çocukların ise evlilik kurumunu yok saydıkları ve gayri resmi birden çok birlikteliğe açık oldukları ve alışkanlık haline getirdikleri görülmüştür.

Kocagür Mahallesinde yer almakta olup görüşmeye dahil edilen 3 kadın ve 1 erkek katılımcı, Ilıcabaşı Mahallesinde ikamet etmekte olup görüşmeye dahi edilmiş 4 kadın ve 1 erkek katılımcı ve son olarak Acarlar Mahallesinde ikamet etmekte olan 8 kadın ve 3 erkek katılımcıya “Erken Yaş Evlilik” sonrasında yaşamış olduğu genel durumlar ile ilgili sorular

yöneltilmiştir. Genel görüşme içerisinde en çok üzerinde durulan nokta ise “Erken Yaş Evliliklere” ilişkin farkındalık düzeyleri olmuştur. Bu başlık altında ise genel olarak erken yaş evlilik yapmış kişilerin alan taraması doğrultusunda maruz kaldıkları istismar çeşitleri üzerinde durulacaktır. İstismar bulguları hakkında değerlendirme yapılacaktır.

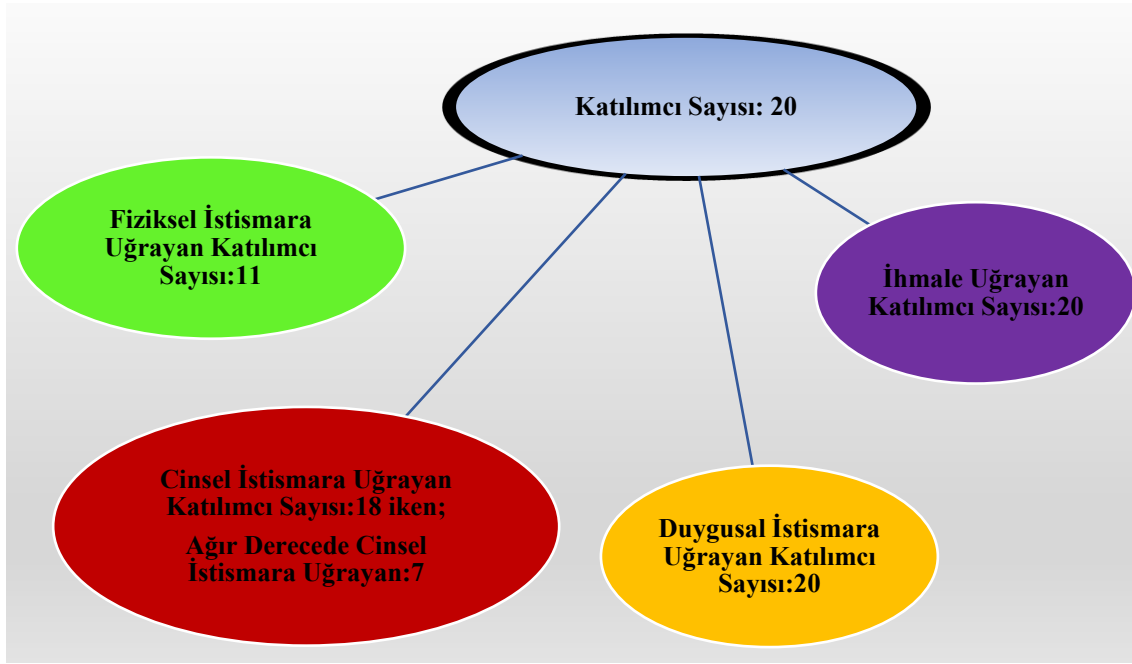
Erken yaş evlilik gerçekleştiren çocuklar yaşamlarının her döneminde cinsel istismara ya da sözde evlilik kurumunun altında cinsel istismar dışında da çeşitli istismarlara ya da ihmale maruz kalmaktadırlar.

Şekil 5.1. Katılımcı Beyanlarına Bağlı İstismar Bulguları

Yukarıda yer alan şekil incelendiği zaman; katılımcıların kendilerine açık olarak fiziksel olarak şiddete maruz kalıp kalmadıkları sorulduğunda 3 kişinin açık olarak şiddete maruz kaldığını belirttiği görülmüştür. Ancak yapılan derinlemesine görüşmeler sonucu en az 11 katılımcının şiddete uğradığı anlaşılmıştır. Yine kişilerin kendi beyanları sonucunda cinsel olarak istismara uğradığını belirten ya da yaşadığının istismar olduğunun farkında olan kişi sayısı 4 olarak belirlenmiştir. Yine yapılan derinlemesine görüşmelerde ağır derecede cinsel istismara maruz kalan kişi sayısı 7 iken 20 katılımcımız içerisinde 15 kadın ve 5 erkek olduğu, içlerinden 18 katılımcının ilk evlilik yaşının 18 yaş altı olduğu ve 18 yaş üstü evlilik gerçekleştirmiş iki kişinin erkek olduğu göz önünde bulundurulduğunda aileleri tarafından cinsel ilişkiye zorlanmış 18 bireyin olduğu görülmektedir. Yalnızca kız çocuklarının değil erkek çocuklarının da istemedikleri cinsel birlikteliklere zorlandığı görülmektedir. Duygusal olarak istismara uğradığını belirten kişi sayısı ise; 5 iken yapılan

derinlemesine görüşmelerde aslında tüm katılımcılarımızın duygusal olarak olumsuz etkilendikleri ve hayatları içerisindeki rollerin ağırlığı nedeniyle duygusal olarak yıprandıkları görülmüştür. Aynı durum ihmale uğradığını belirten bunun bilincinde olan 5 katılımcımız dışında geriye kalan 15 katılımcımızın de ihmal edilenler kategorisinde yer alması gerektiği gerçektir. Tüm bu verilere istinaden ise karşımıza aşağıda yer alan şekil çıkmaktadır.

Şekil 5.2. Derinlemesine Görüşmeler Sonucu Tespit Edilen İstismar Bulguları

Kavramsal ve Kuramsal çerçeve bölümünde “Çocuk İstismarı” kavramına istismar çeşitleri ve kuramsal boyutu kapsamında yer vermiş olmakla birlikte bu kısımda genel olarak katılımcılarımızın sorulan sorulara verdikleri ilk yanıtlar ile derinlemesine görüşmeler sonucunda tespiti yapılan “İstismar Bulgularına” ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır. İlk olarak fiziksel istismara ilişkin bulgular ele alınacaktır.

Görüşmeler sırasında açık ve net olarak eşinden ya da eşinin ailesinden şiddet gördüğünü ifade eden katılımcı sayısının 3 olduğunu belirtmiştik.

“Sözde erkeğim demi abla be. Aldıkları kız 11 yaşında diye dokunmadım diye 1 yıl boyunca dayımın beni dövdüğünü bilirim. Babam ses etmezdi. Herhalde benim ana sülalem daha kötü.” (A11).

“Başkasını sevdim, kaçtım ya abla ben iki yıl aradılar da bulamadılar. Buldukları gibi de eve getirdiler ya zaten neyse boşver abla. Babam içinde tutmuş belli. Şimdi yerde

çöp görse avazı çıktığı kadar bağırır gel buraya al bunları diye sonra da başlar dövmeye kaç defa hastanelik oldum da götürmediler. Böyle yapıp iyi mi ediyolar bi fırsatını bulayım kaccam. Herkes görcek babamda aldığı paraları geri ödemek zorunda kalcak.” (A1)

“Abla ben evde de çok dayak yedim de. Dışarda ilk dayamı sevdiğim adamın karısından yedim ne bileyim karısı var yok. Akılsızlık bende. Sonra anam da beni hemen başkasına verdi. Orada da çok dayak yedim. Hamile kalmadım diye kaynana döverdi. Hamile kalıp iş göremez hale gelince kocam. İş demediler sıkıntın var mı gebesin diye kendi anamın da o eski kocamın da allah neyse abla beddua etmiyeyim ama gebersinler.” (I2).

Kendilerinin net fiziksel olarak şiddet gördüğünü ifade eden kişilerin söylemleri yukarı da yer verildiği gibiyken kapalı söylemlerle ya da soruların tekrarına dayanamayarak fiziksel şiddeti ifade eden katılımcılarımız da bulunmaktadır.

“Yeni gelinsin beklentileri var senden. Yap dediklerini yapacak, uslu olcaksın yoksa kaynanan nasıl duracağını öğretir sana. (Nasıl öğretiyor?) Valla bak güzel güzel anan gibi anlatcak değil ya. Hoş benim anam bile güzel anlatmazdı. Bi gün demir çubukla kafamı kırdı. (Kayınvaliden hiç vurdu mu sana bu şekilde?) Abla sen benim başımı belaya sokcan bak deme kimselere iki defa odun ile dövdü bi defa da kocama şikayet etti o da beni silahlan kovaladı. (Gülerek ifade ediyor.) Ama bak karşıdayım anlatıyom sana. Yarın kocamı jandarma götürsün seni bilirim sebebi.” (K1).

Katılımcıların yaşamış oldukları fiziksel şiddeti normalleştirdikleri ve gülerek sanki komik bir olayı anlatıyormuşçasına bahsettikleri ya da başkasının başına gelmiş, komik bir fıkrayı anlatır gibi anlattıkları görülmüştür. Bazı katılımcılarımızın ise yaşadıkları şiddet olayını gizlemeye çalıştıkları ancak yine derinlemesine görüşmeler esnasında dayanamayarak duygusal olarak yıpranmanın da etkisiyle ağlayarak ifade ettikleri görülmüştür. Şiddet gördükleri eşlerine karşı bağlılıkları da söz konusudur. Ancak yaşanan bu bağlılığın temelinde yatan sebep çocukları ile bir daha baba evine dönmek istememeleridir. Bu durum derinlemesine görüşmeler sırasında tespit edilmiştir.

“Abla 11 yaşında evlendirilen kız ne anlar yatak işinden anlamıyom diye çok dövdü beni ilk kocam. Sonra gebe olmuyom diye dövdü. Bi doktora götürseler bilecekler gebeyim. Ama sanıyo gebe değilim döverken döverken üç çocum düştü benim.” (K4).

Fiziksel istismarın temelinde yatan sebeplerden birinin de kişilerin cinsel anlamda eşlerinin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaları olduğu görülmüştür. Özellikle kendilerinden yaşça büyük kişiler ile evlendirilen kız çocukları bu durumu daha ağır bir şekilde yaşamaktadırlar.

“İster zorla evlen ister kaçarak ister sev ister sevme abla. Diyon ya bana hiç kavga ettiniz mi diye. Oooo bizim kavga hiç bitmezdi. O hurdaya gidiyo ben çocuğa bakıyom. Moda olmuş şimdi elinde küçük çocuk dilenmek daha bebemin kırk günü çıkmamış benim herif bana dedi ki dileneceksin. Önceden de derdi, zorla gönderirdi. Ama bebem de var ya sinirlenmişim nasıl sinirlenmek. Koştum bizim bi tane kocaman bıçak var. İki defa salladım üstüne. Oymuş bi daha demedi bana dileneceksin diye. Baktı gördü benim de canıma yetmiş abla. Sustu şimdi afedersin ama eşşşek gibi kendi çalışacak bakcak bize.” (K2).

Kişilerin dilencilik faaliyeti dışında başka suçlara da zorlandıkları bunu gerçekleştirmedikleri takdirde eşlerinden ya da eşlerinin ailelerinden şiddet gördükleri görülmüştür. Buna boyun eğmeyen katılımcılar ya da eşlerinin karşısında kendilerini karşısındakinin anlayacağı dilde ifade eden katılımcılarımızın şiddetten de kurtulduğu ve hane içerisine aile reisinin de konum değiştirdiği gözlemlenmiştir.

Genel olarak katılımcılarımızın fiziksel olarak şiddete maruz kalmalarının temelinde yatan nedenlerin; toplumsal kabul görmüş kurallara karşı başkaldırı gerçekleştirmeleri hali olduğu anlaşılmıştır. Kişiler eşlerinin ve ailelerinin kendilerinden beklentilerini yine onların istedikleri biçimlerde yerine getirmediği durumlarda önce sözlü olarak ardından ise fiziksel olarak şiddete maruz kalmaktadır. Her ne kadar karşı çıkışları gerçekleştirebilseler de bunların devamı gelmemekte, yaşın küçük olması beraberinde boyun eğmeleri de getirmektedir.

Kişilerin evlilikleri içerisinde en çok maruz kaldıkları istismar ise cinsel istismardır. Cinsel istismar konusunda ise karşımızda bulunan katılımcılara konunun hassasiyeti göz önünde bulundurularak yaklaşmıştır. Evlilikleri içerisinde cinsel hayatlarında zorlama olduğu ya da eşleri tarafından başka erkekler ile para karşılığı birlikte olmaya zorlandığı düşünülen kişiler ile daha yoğun görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Konunun hassasiyeti boyutunda değerlendirme yaptığımızda ise “çocuk” ile yaşanan cinsel ilişkide rıza sözü olmamakla birlikte bugün adalet sistemimiz de bunu baz alarak işlemektedir. İlk cinsel deneyimlerini 13-15 yaş aralığında yaşadıkları ve bunu olağan karşıladıkları

görülmüş olsa da eşleri olarak kendilerine gösterilen kişilerin en küçüğünün 14 yaşında olması durumun önemini ortaya koymaktadır. Doğru karar alma yetisi taşıyamayan bu kişiler şuanda ikinci ya da üçüncü farklı şahıslar ile birliktelikleri sürdürmektedirler. Her ne kadar katılımcılar arasında 18 yaş ve üstü bireyler yer alıyor olsa da kişilerin ilk cinsel deneyimlerini 18 yaşından önce yaşadıkları ve ilk çocuk sahibi olma yaşlarının 18 yaş öncesi olduğu gerçeği göz ardı edilmemesi gereken hassas bir noktadır. Bu durumda diyebiliriz ki çocuk kavramı altında yer alan, kendini tanımaya yeni başlamış adölesanların cinsel ilişkiyi kendi rızaları ile istemeleri çok mümkün durmamaktadır. Erken yaş evlilik gerçekleştirmiş kişiler, henüz çocuk olmanın da getirisiyle daha önce bilmedikleri, kendinden önceki evlenen arkadaşlarının tecrübelerinden edindikleri bilgiler ya da hiç bilmedikleri bir ilişki biçimini deneyimlemektedir. İlk tecrübeleri sonucu kişilerin kendileri ve eşleri hakkında yeni izlenimleri oluşmaktadır. Katılımcılarımız ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde birçoğunun istemedikleri cinsel birlikteliklere zorlandıkları bilgisi edinilmiştir. Görüşmeler sırasında yalnızca 4 kişi gerek eşleri tarafından gerekse eşlerinin arkadaşları tarafından ya da eşlerinin kendilerini para karşılığında sattığını ifade ederek istemedikleri cinsel ilişkilere zorlandıklarını açıklıkla dile getirmiştir. Ancak yine yapılan derinlemesine görüşmelerde 7 kişinin ağır derecede cinsel istismara maruz kaldığı ancak gerek yaşlarının küçük olması gerekse kendilerini ifade edebilecek yeterlilikte olmamaları nedeniyle boyun eğmek zorunda kaldıkları bilgisi edinilmiştir. 20 katılımcı üzerinde kişilerin ilk evlilik yaşları ele alındığında erkek katılımcılardan A8 ve A11 dışında geriye kalan 3 erkek ve 15 kadın katılımcının cinsel anlamda istismara uğradığı varsayılmıştır. Bunun temel nedeni ise birçoğunun ilk cinsel deneyimlerini yaşamalarında aile baskısının etken rol oynuyor olmasıdır. Erkek katılımcılar da her ne kadar kendilerini ifade etmekte zorlansalar da ya da konu hakkında konuşmaktan çekinseler de onların da ilk cinsel deneyimlerinde ne yaşadıklarını anlamadıkları, kendilerini kötü hissettiklerini ifade ederken, bazılarıysa eşlerinin ağladığını ve bir daha cinsel olarak birliktelik yaşamak istemediklerini ifade etmişlerdir.

“Evleneli bi ay olmadı anam da babam da geçti başıma çocuk diye abla biz daha o şeyi yani neyse olmadı işte aramızda bi şey evlenmişin 15 yaşında anam bi öğrendi olmadığımı. Dövdü beni abla akşama da babama dövdürdü. Sonra beni eşimin yanına gönderdiler. İki göz oda yanda anamlar var o ağladı ben ağladım. Sonra biz buluruz yolunu dediler. Bana alkol verdiler. Sabah her şey olmuş ama ben de hatırlamıyorum, karım hatırlıyo ama nasılsın dedim iyiyim ama dokunma bana dedi. Bunu anam duymuş dövdü kız. Hem o

istediydi kızı al al diye hem de dövdü. Her gece çocuk olana kadar dedi. Sonra hamile kaldı eşim. Şimdi daha iyiyiz bende biliyom o da biliyo artık bi düzen var abla ama ikimiz de çok çektik ayrı eve çıkınca rahatladık.” (A6).

Katılımcı A6'nın eşi ise;

“Evlenen arkadaşlarım anlatırdı. Ama anlamazdım ki. Kimisi korktum derdi. Kimisi ne yaşadıysa onu. Ama yaşamayınca da belli ki insan korkuyo. Kaynanam her gün kafama kafama kakardı çocuk ne zaman diye ama daha biz korkudan bi şey yapmadık ki. (Gülüyor)Abla o korkuyo ben korkuyorum buna ne içirdiler ne yaptılar bilmiyorum ama o gün oldu ne olduysa ben istemedim bi daha abla. Kaynanam rahat bırakmadı. Neyse hamile kaldım. Eşime dedim ayrı eve çikalım. O da beni kırdı.” (A5).

Katılımcılarımız içerisinde yer alan K4, I1, I2, I5, A4, A8 ve A10 ile yapılan görüşmelerde ise cinsel istismar konusunda farklı bir boyut ön plan çıkmaktadır. Bunun nedeni ise kişilerin eşleri ile yaşadıkları ilk cinsel deneyimin olumlu ya da olumsuz olması bir yana kişiler ya babaları tarafından ya da eşleri tarafından başkaları ile para karşılığı birlikte olmaya zorlanmış, bedenleri bir meta olarak görülmüş ve kazanç elde edilmiştir. Daha önceki bölümlerde de ısrarla üzerinde durmuş olduğumuz namus kavramı da burada ön plana çıkmaktadır.

“14 yaşında kocaya gönderilmek öyle hayal ettin gibi değil valla. Anamı satan babam bi kere de ev almak için 12 yaşında beni başka bi adama satmış beni evleneceksin diye yolladı. Adam bi ay sonra beni geri gönderdi, babama da para vermedi tabii. Bana da bişey yapmadı. Çelimsiz görünce daha küçük sandı herhal. Arkasından 14 yaşında evlendirdiler. O beni sattı babam duymuş adam benden iyi kazanıyo. Bi de öyle buralarda satmazdı beni farklı farklı il il dolaştırırdı. Sonra geri getirdi eve, başkasına sattı bak abla sattı diyorum evlendirmek değil bu evlencen diyo, namusun temizlensin diyo, çok istedim vurayım, namus temizlensin ama öyle olmadı işte.” (I5).

Tek bir örnek olarak görünüyorsa da yukarıda bahsedilen katılımcılarımız “namus” kavramı altında istemedikleri evlilikleri erken yaşta gerçekleştirmek zorunda kalmışlar ve ardından para karşılığında başka insanlara maddi kazanç elde edilmesi amacıyla evlilik olgusu altında istemedikleri ilişkilere zorlanmışlardır. Kişiler aileleri tarafından başlık parası karşılığı başka ailelere gelin olarak verilirken, gittikleri aile içerisinde yaşamakta oldukları zorluklara müdahale edilmemiştir. Genel olarak aileler

özellikle kız çocuklarında görülen durum para karşılığı başka erkekler ile birlikte olmaya zorlanma durumuna karşı çıkmak istememektedir. Bunun nedeni ise karşı çıkışların ardından kızların evlerine geri gönderiliyor ve başlık parasının da geri talep ediliyor olmasıdır.

“Çok yalvardım anama beni geri alın eve diye. Olmaz dedi bana. Neden diye soramazsın bile sorunca yersin tokatı ama dayanamadım sordum ben. Bana ne dedi biliyor musun abla hem başlık parasını geri isterler hem bi daha seni kim alacak öyle paraya. Malmışım ben abla onu anladım.” (A8).

Kendi istekleriyle ya da ailelerinin kendilerini başkaları ile evlendirmelerinden çekindikleri için kaçarak evlenen katılımcılarımızın da mevcut olması “başlık parası” kavramı olmadan gönül rızasıyla gerçekleştirilen evliliklerde bile istismar vakalarının varlığını göstermektedir. Kaçarak evlilik birliğini kuran kişilerde hayat şartlarının daha zor olduğu ve kişilerin dirençlerinin daha çabuk kırılmaya müsait olduğu görülmüştür. Ekonomik olarak zorlukları aşamayan kişiler mücadele içerisinde kaybolmakta kendilerini geri dönüşü olmayan sözde çözümlere sürükleyebilmektedirler. Çözümlerin odak noktasında ise kimi zaman eşleri yer almaktadır.

Yapılan görüşmelerde her ne kadar istismar bulguları net olarak yer alıyor olsa da katılımcılar yaşananları hayatlarının bir parçası olarak kabul etmekte ve günlük yaşantılarının içerisinde yaşadıkları olayların ağırlığını taşıyor olsalar da olağan kabul etmektedirler.

Genel kültür yapısı içerisinde olağan kabul gören bazı insan varlığını aşağılayıcı, kırıcı durumların olağan kabul edildiği alay konusu haline gelmemesi gereken durumların, çekinmeden konuşulduğu bir ortamda yetişen ve kendi çocuk halleri ile çocuklarını yetiştiren bu kişilerin uğradıkları duygusal istismarı farkında olmaları beklenmemekle birlikte kişilerin ifadeleri ve yapılan tanımlamalar sonucu ifadeleri ile durum ortaya ayrıntılı olarak konmaya çalışılmıştır. Günlük olağan hayatın akışı içerisinde insanlar birbirlerine karşı kırıcı davranışlarda bulunabilir, bu durum olağan karşılanabilir ya da telafisi mümkün olabilir. Araştırma kapsamında katılımcıların maruz kaldığı bir diğer istismar türü ise duygusal istismardır. Katılımcılar kavram olarak “duygusal olarak istismar ediliyorum” cümlesini kurmasalar da yapılan görüşmelerde kendilerine duygusal istismar tanımı yapılmasının ardından 5 kişi duygusal anlamda istismara maruz kaldığını net olarak ifade

edebilmiştir. Ancak katılımcılar ile yapılan görüşmeler göz önünde bulundurulduğunda, yaşam öykülerinin içerisinde erkek ya da kadın fark etmeksizin duygusal istismar öyküsü mutlaka bulunmaktadır. Kimilerinde durum süreklilik arz ederken kimilerinde katılımcılar kendileri ürettikleri çözümler ile bunun karşısında durabilmektedir. Ancak duygusal istismar kısır bir döngü içerisinde gerçekleşmektedir. Erken yaş evlilik gerçekleştiren katılımcılarımız genel olarak erkeğin ailesi ile yaşamaktadır. Geniş aile içerisinde ilk olarak duygusal anlamda istismara maruz kalan erkek çocuğudur. Henüz çocuk yaşta olan bu erkeklerden ilk beklenti hane içerisinde geçimini sağlaması ve “kocalık” görevlerini yerine getirmesi şeklindedir. Aynı şekilde çocuk gelinden beklenti ise evi çekip çevirmesi, eş olarak sorumluluklarının bilincinde olmasıdır. Erkek çocuk ve kız çocuklarda genel olarak kendilerine yüklenen bu rol yerine getirilememekte ve aile içerisinde ilk olarak sözel şiddet baş göstermektedir. Belli bir süre sonra erkek çocuk ailesinin kendine olan ezici ve aşağılayıcı tavırlarını hane içerisinde yabancı ve en güçsüz olan gelin sıfatı ile hane içerisinde bulunan kız çocuğuna yöneltir. Yansımalar ise kimi zaman sözel yol ile yapılırken kimi zamanda fiziksel şiddete dönüşebilmektedir.

“Abla burada herkes erkenden evlenir azıcık geciktin mi olmaz zaten farklı bakarlar sana. Benim ailemde istedi evlenmemi ama ben de istedim, razı oldum. Evlenince sanyon her şey güzel olacak yani ben öyle sandım. Kaynanam da kocam da iyiydi ama kaynanamın ağzı hiç boş kalmazdı. İlla bi laf söylecek bana anlamazdım da garip kadındır. İş yapamadımdan tut her şeye karışırdı. Kocam da onun gazına gelir. Hakaret ederdi. Ama ben şanslıydım dövmezdi. Bazı arkadaşlarımın kaynanaları daha fenaydı, döver, dövdiürtürmüş de.” (A2).

“Evleniyosun para kazan diyolar, karına bak, anana bak, kardeşine bak, babana bak. Baktım ama uzun uzun baktım. Madem size bakacaktım niye evlendim değil mi abla. Ne babamın ne anamın lafları bitmediydi delircem sandıydım da neyse karıdan kurtulup yeniden evlenince evde de kalmıyorsun ya ana yok baba yok en çok o iyi geldi bana kafan rahat en azından. Daha iyi hissediyom benden büyük ama büyük küçük fark etmezmiş. Kimin yanındaysan ora sana yuva işte.” (I4).

“Üst üste iki defa zorla evlendirildim ikisinde de satıldım abla (üzerinde ki kıyafetini gösteriyor) şu bile benden daha pahalıydı düşün ne hallere düştüm. O da yetmez gibi hakaret hakaret abla. Bitmezdi. Zorla ilişki mi dersin, dayak mı dersin, küfür mü dersin hepsi bende vardır.” (I5).

Katılımcılar ile yapılan derinlemesine görüşmelerde her ne kadar istismara uğrama sayıları istismar çeşitlerine göre ayrılmaya çalışılmış olsa da bazı katılımcılarımız aynı anda fiziksel, cinsel ve duygusal anlamda istismar edilirken bazı katılımcılarımız ise istismar türlerinden biri ile karşı karşıya kalmışlardır. Ancak üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise; fiziksel ya da cinsel istismarın beraberinde katılımcıların psikolojik olarak sorunlar yaşamalarına, duygusal olarak istismar edilmelerine sebep olmasıdır.

Görüşme gerçekleştirilen kişilerin fiziksel, cinsel ya da duygusal istismarın yanı sıra ihmale uğradığı ve yaşamış olduğu ihmaller çerçevesinde kendi çocuklarını yetiştirmekte oldukları gözlemlenmiştir. İhmale uğramaları ise evlerinin hijyenden yoksun olmaları, kirli ve bakımsız çevrede yaşamayı alışkanlık haline getirmeleri, sevgi ve ilgi görmemeleri, kimisinin eşleri çalışmadığı halde kendilerinin yevmiyeli işlere giderek geçimlerini sağlamaya çalıştıkları halde taktir görmek bir yana sürekli aşağılanmaları ya da şiddete maruz kalmaları, gebelikleri döneminde doktora dahi götürülmemeleri yer almaktadır.

Katılımcılarımız içerisinde ayrılığı düşündüğü halde bunu gerçekleştiren yalnızca 3 katılımcımız mevcuttur. Daha önceki katılımcılara dair elde edilen bulgulara değinilmiş olup bulgular içerisinde katılımcıların yaşamış oldukları istismar ve ihmal türleri de açıkça belirtilmiştir. Erken yaş evliliğin doğal sonucu olarak istismar ve ihmal vakaları ortaya çıkmaktadır. Erken yaş evlilik gerçekleştiren kişilerde hukuki yaptırım karar alıcılardan ziyade, çocuk damat konumunda olan kişiye uygulanmaktadır. Çocuğun cinsel anlamda istismarı bulgusu sebebiyle eş konumunda ki kişi hukuki olarak yargılanmakta ve cezalandırılmaktadır. Ancak evliliğe izin veren aile herhangi bir yaptırım ile karşılaşmamaktadır. Bu noktada ise arkadan gelen çocuklarda da erken yaş evlilik gerçekleştirilmekte, çocuk damatların ya da küçük kızlar ile evlendirilen 18 yaş üstü erkeklerin evlilikleri gizli tutulmaktadır. Bu nedenle kız çocukları hastalandıkları, düşük gerçekleştirdikleri, hamilelikleri döneminde hastaneye gidememektedirler. Sürekli gizlilik halinde bir döngü meydana gelmekte ve sözde evlilikler ile çocuğun ihmal ve istismarı meşru kılınmaktadır.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Aile, toplumsal yapı içerisinde işlevselliğini koruyan, en küçük ve temel kurum olmakla birlikte aynı zamanda toplumsal yapı değerlerinin de oluşturulmaya başlandığı kurumdur. Bireyin ilk sosyalleştiği alan ailedir. İçerisinde yaşamakta olduğumuz topluma ilişkin kuralların temeli ilk olarak ailede atılır. İnanış biçimimizin, geleneklere ve göreneklere uymamızın temelinde aile yer almaktadır. Birey aile içerisinde doğar, büyür, gelişir ve kendi ailesini kurması beklenir. Bireyin kendisine ait ailesini kurabilmesinin temelinde ise evlilik akdi yer almaktadır. Her ne kadar toplumumuz içerisinde aile kurmanın alternatif yöntemleri varsa da evlilik aile kurumunun oluşturulmasında toplumumuzun genel kabulüdür.

Araştırma kapsamında Aydın ilinde yer alan Efeler ilçesi içerisinde Kocagür ve Ilıcabaşı mahallelerinde, İncirliova içerisinde yer alan Acarlar mahallesinde erken yaşta evlilik gerçekleştirmiş ve çocuk gelinler ve damatlar ile görüşülmüştür. Araştırmanın ilk bölümü olan Kavramsal ve Kuramsal Temel kısmında; aile kavramı, ailenin geçmişten günümüze değişimi, aile türleri, sosyoloji kuramları içerisinde ailenin kuramsal olarak gelişimi, evlilik kavramı, evlilik türleri, çocuk ve çocukluk olgusu, ülkemizde çocukların temel yasal hakları, çocuk istismarı ve türleri, teorik olarak çocuk istismarı, erken evlilikler, erken evliliklerin nedenleri ve sonuçları, hukuk, boyutu ile erken evlilikler üzerinde durulmuş ve ardından alanda yapılan derinlemesine görüşmelerde, katılımcılara yöneltilen sorular değerlendirme aşamasında dokuz ana başlık altında toplanarak ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bulguların değerlendirilmesi aşamasında ilk olarak araştırmanın yürütüldüğü üç farklı mahallenin spesifik özelliklerine değinilmiş, bunun yanı sıra fiziki özellikleri, kişilerin gözlemlenen yaşam tarzları, geçim kaynaklarına yer verilmiştir. İkinci aşamada ise; katılımcıların kendilerine ait sosyo-demografik özelliklerine yer verilmiş, genel olarak; katılımcıların yaşları, ilk evlilik yaşları, nikah durumları, eşlerinin yaşları, eşlerinin ilk evlilik yaşları, kaç çocuk sahibi oldukları, eğitim seviyeleri, aktif iş gücüne katılımları, ebeveynlerine ilişkin yaş, evlilik yaşı, medeni durumları, eğitim durumları, geçim kaynaklarına yer verilirken aynı zamanda sayısal veriler üzerinden yola çıkılarak katılımcıların kendileri ile ebeveynlerine ait düşüncelerine karşılaştırmalı olarak yer verilmiş, aynı zamanda evlilik öncesinde ebeveynleri ile ilişkilerine yönelik, kendi çocukluk algıları değerlendirilmiştir. Üçüncü aşamada ise; katılımcıların erken yaş evlilik kararını almalarında etkili olan süreçler ve karar aşamasından sonra evliliğin gerçekleşmesine kadar

geçen sürece yer verilmiş, ataerkil yapının, yaşadıkları çevrenin etkileri, ekonomik yoksulluk, karşı tarafta kendilerini etkileyen durumlar, namusunu kurtarma, evden bir boğazın eksilmesi gibi daha birçok etkene değinilmiştir. Yalnızca babanın, yalnızca annenin, anne ve babanın birlikte ortak hareketinin ve kişilerin kendi istekleri doğrultusunda evlilik kararı almaları, erken yaşta evlilik gerçekleştirmelerine sebep olan faktörler anlaşılmaya çalışılmış, ailelerinin kendilerinin karşılığında maddi taleplerinin olup olmadığı, kişilerin ebeveynlerinin mi yoksa kendi tercihlerinin olup olmadığı, kendi tercihleri ise bunun altında yatan sebeplerin neler olduğu ya da olabileceği değerlendirilmiştir. Dördüncü aşama ise; evlilik süreci ve evlenen katılımcıların birbirlerine bakış açıları ele alınmış, evliliği gerçekleştiren kişilerin arasında resmi nikah bulunup bulunmaması, düğünlerinde mevcut gelenekleri, karşılaştıkları hukuki yaptırımlar, birbirleri ile olan ilişkileri üzerinde durulmuştur. Beşinci aşamada ise; evlilik sonrası eşlerin birbirlerine tutumları, sorunlara ilişkin yaklaşım biçimleri, çözüm arayışları, geniş aile şeklinde yaşamaları, kendi ayakları üzerinde durma isteği, isteklere karşı çıkışlar, katılımcıların evlilik öncesi ve evlilik sonrası aile tutumlarının değerlendirilmesi gibi farklı başlıklar üzerine değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Altıncı olarak; erken yaş evlilik yapmış ve görüşmeyi kabul etmiş kişilerin “Ebeveynlik” kavramına bakış açısı ve ebeveyn olarak kendi çocuklarının hayatlarını şekillendirmeye bakış açılarının değerlendirilmiş, erken yaş evlilik sonrasında yaşamakta oldukları sorunlar ve yaşanan sorunların kişilerin çocuk sahibi olma istekleri konusunda ki etkileri ve yine ebeveynlik kavramına bakışları üzerinde ki etkileri ele alınmıştır. Erken yaşta ebeveynlik rolü üstlenmiş kişilerin, ebeveyn olarak kendi çocuklarının hayatlarına ilişkin karar alırken neleri göz önünde bulundurduğu, kendi çocukları için nasıl bir gelecek planladıklarına da yer vermeye çalışılmıştır. Yedinci aşamada ise; gerçekleştirilen erken yaş evliliklerde kültür etkisi üzerinde durulmuş, kültürel bir aktarımın söz konusu olup olmadığı, kendilerinden önce gelen kuşaklar ile şimdi kuşak arasında benzerlikler, örf ve adetler, gelenek ve görenekler arasındaki farklar anlaşılmaya çalışılmıştır. Sekizinci olarak erken yaş evlilik yapmış kişilerin kendilerinden başka erken yaş evlilik yapmış kişilere bakış açıları ele alınmış, yaşadıkları süreçleri değerlendirmeleri, olumlu ya da olumsuz yönleriyle kendilerini kıyaslamaları ve öz değerlerini belirlemeleri üzerinde durulmuştur. Son olarak dokuzuncu aşamada ise; “İstismar” kavramının erken yaş evlilikler ile meşru kılınması anlaşılmaya çalışılmış, katılımcıların evlilikleri süresince fiziksel, duygusal, cinsel anlamda uğramış oldukları istismar ve ihmal kapsamında erken yaş evlilikler ile çocuk istismarının meşrutiyet kazanmasının üzerinde durulmuş, erken yaş evliliğin kaçınılmaz “sonu olan ebeveyn olmanın, adölesan gebeliğin etkilerinin, ebeveyn

olarak kadının yaşamakta olduğu zorluklar değerlendirilmiştir. Aynı zamanda bu bölüm içerisinde erken evlilik istismarı beraberinde getirirken adölesan anne olmakla beraber yaşanılan sorunlar ve aile birlikteliğinin adölesan anne üzerinde ki etkileri ele alınmış, ardından ise; kişilerin ebeveyn olmaları ile yenilenen ihmali ve istismarı üzerinde durulmuştur.

Görüşmelerden elde edilen sonuçlar toplumun minyatür hali olan aile içerisinde öğrenilen kalıpların kendilerinden sonra gelen kuşağa aktarıldığını, ailelerin baskısı ile erken yaşta erkek ya da kız çocukları fark etmeksizin gerçekleştirilen arada resmi nikah bağlayıcılığı olmayan birlikteliklerini evlilik olarak nitelendirilmekte oldukları görülmüştür. Bu durum ise aile kurumunun temelini oluşturan ve birlikteliği sağlayan evlilik kavramının anlamını yitirmesine neden olmaktadır. Ilıcabaşı Mahallesi ve Kocagür Mahallesinde yapılan görüşmelerde, katılımcılar evliliklerinin sağlam olduğunu ya da yadırganmamak adına dini nikahlarının olduğunu belirtsele de derinlemesine yapılan görüşmelerde aslında dini olarak da aralarında bir bağ bulunmadığı, toplum içerisinde yaygın olan anlayış kapsamında birbirleri ile evli olduklarını kabul ettikleri görülmüştür. Acarlar Mahallesinde ise temelde yer alanın başlık parası olduğu, kimileri arasında dini nikahın bağlayıcılığı yer alırken kimilerinde ise evliliğin sözde gerçekleştiği, başlık parasının yetersiz geldiği durumlarda kız çocuklarının aileleri tarafından geri alındığı ya da kız çocuğunun doğurganlığı göz önünde bulundurularak birlikteliğin üzerinden bir yıl geçmiş ve ocuk sahibi olunmamışsa başlık parasının kızın ailesinden geri talep edildiği, kızın ailesinin yanına geri gönderildiği durumlar ile karşılaşılmıştır. Arada caydırıcı unsurların olmayışı ya da kişilerin birbirlerinden şikyeti olmayışı, süreci erkek ya da kadın fark etmeksizin kabullenmeleri daha kolay eş değiştirmeyi normal kılmıştır. Evlilik akdi gerçekleştirdiklerini vurgulayan kişiler aslında “evlilik” kavramı altında toplumun genelinde kabul görmeyen gayri-resmi birliktelikleri de meşru kılmaktadır. Bir yanda istedikleri kişiler ile diledikleri hayatı yaşamayı tercih eden kişiler varken bir yanda ise erken yaşta sözde evlilikler ile hiçbir resmi bağlayıcılığı olmayan ilişkiler içerisine giren çocukların istismarı yer almaktadır.

Erken yaş evliliklerin ya da birlikteliklerin önüne geilebilmesinde ilk olarak kanuni düzenlemelerde ki farklılıkların giderilmesiyle başlanabilir. Trk Medeni Kanunu içerisinde kişilerin evlilik için 17 yaşını doldurmuş olmaları gerekmektedirken olağanüstü durumlar söz konusu olabilmekte ve bu durumlarda ise hakim kararı ile çocukların 16 yaşında

evlendirilmeleri mümkün olabilmektedir. Bu noktada önemli olan hakim kararı ile verilen evlilik kararında çocuğun isteğinin ne olduğudur. Çocuk aile baskısı sonucu razı olabilmekte ve ailesinin almış olduğu kararlara boyun eğebilmektedir. Konuya ilişkin araştırmaları yürüten uzmanların olaylara vakıf olmasının önemi büyüktür. Bir kere çocuk hakkında alınan yanlış karar ardından birçok yanlış beraberinde gelmektedir. Kanuni düzenlemeler içerisinde çocuk tanımları birbirinden farklılık göstermektedir. Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu, 5395 Çocuk Koruma Kanunu arasında mevcut uyumsuzluklarda beraberinde karmaşa ve çözümsüzlüğü getirebilmektedir. Arada mevcut karmaşa dışında erken yaşta evlilik gerçekleştirmelerinde aile baskısının olduğu vakalarda ise aileye hukuki olarak herhangi bir yaptırım uygulanmamaktadır. Evlilik kavramı altında meşru kılınan birlikteliklerde kız çocuklarının 15 yaş altı veya 15 yaş üstü olması birliktelik yaşadıkları kişilerin durumunu da etkilemektedir. Ancak 15 yaş altında kız çocukları kendilerinden bir ya da iki yaş büyük erkek çocukları ile aile baskısı sonucu hiçbir resmi bağlayıcılığı bulunmayan evlilikler gerçekleştirmekte ve bu evliliğin doğal bir sonucu olarak cinsel birliktelik yaşamaktadırlar. Yaşanılan cinsel birliktelikler sonucunda hamile kalan kız çocukları hastanede yapılan ilk kaydın ardından kolluk kuvvetlerine bildirilmekte ve bunun sonucunda ise adli vaka olarak kayıtlara geçmektedir. Genç yaşta aile zoru ile evlendirilen erkek çocuk ise cinsel istismar suçu ile yargılanmakta ve hüküm almaktadır. Bu açıdan ele alınan durum değerlendirildiğinde sadece aile baskısı sonucu evlendirilen ve birlikte olan iki gencin hayatı bambaşka bir boyut kazanmaktadır. Burada çözüm noktası devletin yetkili mercileri tarafından halledilmek durumundadır. Olaya vakıf uzmanlarca istismar mağduru konumunda bulunan kız çocuğu ile istismarın gerçekleştiricisi erkek çocuğunun arkasında buna sebebiyet veren ailelerin cezalandırılması, ailelere yaptırım uygulanması, durumun önüne geçilmesinde etkili bir araç olabilir.

Erken yaş evliliklerin önüne geçilebilmesinde etkili olabilecek bir diğer çözüm yolu ise genelde ailelerin bilinçlendirilmesine yönelik kamu spotları olabileceği gibi, anne ve kız çocuklarının güçlendirilmesinin, bilinçlendirilmesinin sağlanmasıdır. Yerelde ise bölgenin özelliklerine göre stratejik çalışmalar belirlemek gerekebilir. Bu durumda ise en önemli ve karşımıza çıkan unsur ise kurumlarla birlikte sivil toplum kuruluşları arasında iş birliğinin sağlanmasıdır.

Erken yaş evlilikler ile kız çocukları başta olmak üzere erkek çocukları üzerinde istismarın meşru kılındığı gerçeğinin anlatılabilmesinin önemi büyüktür. Erken yaşta

evlendirilen kız ya da erkek çocukları ilk olarak kendi çocuk bedenlerinin kaldıramayacakları sorumluluklar ile karşı karşıya kalmakta ve ilk olarak fiziksel olarak istismara uğramakta ve ihmal edilmektedir. Ardından ise kız çocuklarının en büyük travmatik sorunu ise istemeden gerçekleştirdikleri bu evlilik içerisinde istemedikleri cinsel ilişkiye zorlanmalarıdır. Klasik sosyoloji içerisinde çocukluk tanımları, çocuğun nesnel bir varlık olduğu yönünde iken modernleşmeyle birlikte çağdaş sosyoloji içerisinde çocuk başlı başına bir özne olarak değerlendirilmektedir. Ancak genel olarak erken yaş evlilikler kapsamında çocuğu değerlendirdiğimizde, toplumsal şartlar ve bölgenin kültür adı altında erkek ya da kız çocuklarını erken yaşta, kendilerini tanımlamaya çalıştıkları dönemde evlendirilmeleri halen çocuğa nesne olarak bakıldığını, çocuktan maddi çıkar elde etmenin ön planda olduğunu göstermektedir. Sosyal ve ekonomik olarak değişimler ise her ne kadar devlet kontrolü olsa ya da kanunlar çerçevesinde ailelerin kendi çocukları yargı sistemi içerisinde suçlu olarak cezalandırılrsa da kişiler erken yaş evlilikleri sürdürmektedirler. Cinsel istismar olarak ele alınabilecek bu durum beraberinde şiddet görmeyi ve duygusal anlamda istismarı da beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda zorlanılan ilişki sonrası istenmeyen gebelikler kendi çocuk bedenlerinde çocuklarını taşıyan minyatür annelerin yaşadıkları sağlık sorunları ile tekrardan istismarın ve ihmalin içerisinde kendilerini bulmayı beraberinde getirmektedir.

Erken evlilikler ile mücadele öncelikle toplum içerisinde sorun olarak görülmesi, sosyo kültürel dönüşümü beraberinde getirecektir. Kendi içerisinde dönüşen istismar olmayacak, kız ve erkek çocuklarının çocukluklarını yaşamaları sağlanabilecektir.

Sözde evliliklerin bahane edilmesiyle yaşanan birlikteliklerin aile kurumunun temelinde derin boşluklara sebebiyet verildiğinin bilincinde olmalı, çocuklarını buna mecbur bırakan ebeveynler hukuki yaptırımlar ile karşı karşıya kalmalıdır.

Araştırma erken yaş evliliklerinin daha net anlaşılabilmesi amacıyla erken yaşta evlendirilmiş kız ve erkek çocuklarının ele alınmasıyla gerçekleştirilmiş olup, literatüre katkısı istismarın karşılıklı olarak erkek ya da kadın fark etmeksizin evlilik kavramı altında meşru kılındığının farkında olunmasıdır.

7. KAYNAKLAR

- 26386 Sayılı Resmi Gazete, 06.05.2018, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/12/20061224-1.htm>.
- AADD, (2014). *Bilgilen Güçlen Proje Raporu Erken Evlilik Sorunu*, Antalya.
- Abdülazar, M. (2012), *İslam Hukukunda Çocuk İstismarını Önleyici Tedbirler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011). Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması. Ankara: Afşaroğlu Matbaa.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2015). *Türkiye’de Evlilik Tercihleri*. Ankara.
- Akalın, T. (2008). *İlköğretim 2. Sınıf Öğrencilerinin Yaptıkları Resimlerde Aile İçi Yaşantılarının Resimlerine Yansıması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aktepe, E., Atay İ., M. (2017), Çocuk Evlilikleri ve Psikososyal Sonuçları, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4): 410-420.
- Alankuş, S. (2018). Dosya: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, *Panaroma Khas Dergisi*, 27: 23-25.
- Alptekin, K. (2004). Sağlık Hakkı ve İnsan Hakları Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 12: 132-150.
- Altınbaş, D. (2006). “Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm”. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 9:21-52.
- American Professional Society On The Abuse Of Children (APSAC). (1995). Guidelines For The *Psychosocial Evaluation Of Suspected Psychological Maltreatment In Children And Adolescents*. Chicago: Author.
- Arslan, R. (2016). Çocukluk Dönemi Duygusal İstismarı ile Depresyon Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolüne İlişkin Bir Gözden Geçirme, *Klinik Psikiyatri*, 19: 202-210.
- Aslan, İ. (2000). Cumhuriyet Dönemi Kültürel Miraslarımızdan 23 Nisan Çocuk Bayramı, *Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 1-9.
- Atan, M. (2015). Radikal Feminizm: “Kişisel Olan Politikadır” Söyleminde Aile. *The Journal Of Europe - Middle East Social Science Studies*, 1(2): 1-21.
- Ateş, Z. (2010). *Küçüklerin Tıbbi Müdahaleye Rızası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- AVCI, M. (2010). İslam Öncesi Türk Devletlerinin Sosyal Hayatında Kadının Rolü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

- Aydemir, A. (2009). *Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor*. 10.007.2018, www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor.pdf.
- Aydemir, E. (2011). *Evlilik Mi Evcilik Mi? Erken ve Zorla Evlilikler: Çocuk Gelinler*, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Ayhan, D. (2014). *Konya'da Aile Destek Çalışmalarının Sosyolojik Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bacanlı, H. (2001). Eş Tercihleri, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(15): 7-16.
- Bağlı M., Sever, A. (2005). Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (Ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat. *Aile ve Toplum*. 2(9): 1-13.
- Bakır, Z. (2018). *2018 Dünya Çocuk Karnesi, İNSAMER Araştırma Raporu*, 10.06.2018, http://insamer.com/tr/2018-dunyanin-cocuk-karnesi_1490.html.
- Baştan, A. (2015). Feminizm ve İngiliz Feminist Tiyatro, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(21): 173-185.
- Bayraktar, S. (2014). *İnsanlığın Kanayan Yarası Çocuk İstismarı ve İhmali*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Beşpınar, F. U., Beşpınar, Z. (2017). Türkiye’de Hane Halkı Yapıları ve Evlilik Pratiklerinde İkili Resim: Geleneklerin Yanı Sıra Değişimin Yansımaları, *Nüfusbilim Dergisi/ Turkish Journal Of Population Studies*, 39: 109-149.
- Bilim, G. (2012). *Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları: Duygu Düzenleme, Kişilerarası Tarz ve Genel Psikolojik Sağlık Açısından Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Can, H., Yılmaz, T. (2016). Yenidoğan Dönemde Çocuk İstismarı ve İhmali. Ebeler İçin Yenidoğan Sağlığı ve Hastalıkları, Elazığ: *Anadolu Nobel Tıp Kitabevleri*, 573-594.
- Çakır, H. (2012). *Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Faktörler Çerçevesinde Erken Evlilikler: Ankara Pursaklar Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çolakoğlu, B. E. (2015). *Evlilik Çocuk Oyunu Değil Çocuk Evlilikleri*, Ankara: Anka Kadın Yayınları.
- Dağ, N. (2012). *Sevinç Çokum’un Romanlarında Sosyal Yapı*. Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Dağlı, T., İnanıcı, A. (2010). *Üniversiteler İçin Hastane Temelli Çocuk Koruma Merkezleri El Kitabı*. Ankara: ÇOKMED.
- Demirsoy, N. (2013). *6–17 Yaş Grubu Çocuklarda “ Child Health And Illness Profile-CHIP ” Yaşam Kalitesi Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenirliliğinin Araştırılması*, Doktora Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.

- Dikici, E. (2016). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Radikal Feminizm Teorileri. *International Journal Of Social Science*. 43: 523-532.
- Diyapoğlu, M., Yıldırım, F., Purutçuoğlu, E. (2017). Kız Çocuklarının Erken Evliliklerini Önlemede Erkeklerin Rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(38): 95-114.
- Duman, N., Gökten, E., Rana, H. (2017). Hekimlerin Erken Yaşta Evliliklere Yönelik Farkındalıkları ve Tutumları, *Klinik Psikiyatri*, 20: 203-208.
- Dündar, Ö. Z. (2016). *Değişen Toplumda Değişen Aile*. 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Eğitimsen (2015), *Çocuk İhmali ve İstismar*, Ankara: Mattek Matbaa.
- Ekici, F. Y. (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi. *International Journal Of Social Science*. 30: 209-224.
- Ekşi, H., Kahraman, Z. (2012). Bir Evlilik ve Aile Hayatı Eğitim Programının Evli Kadınlarda Evlilik Uyumu ve Aile Sistemine Etkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 36: 129-145.
- Erşen, U. (2006). *Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Geçkil, E. (2017). Çocuklarda Fiziksel İstismar ve Hemşirelik Yaklaşımı, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1): 129 – 139.
- Göçmez, E. (2008). *Afganistan'dan Gelen Göçmen Özbekler'in Sosyo-Kültürel ve Dini Hayatları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Hatay İli Ovakent Beldesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- GÖKALP, Z. (2005b). *Türkçülüğün Esasları*. (Sadeleştiren: Yalçın Toker). İstanbul: Toker Yayınları.
- Gökçe, B. (1976), Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme, *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(1-2): 46-67.
- Gökçe, B. (2011). *Aile Sosyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Gökhan, İ. (2010). *Türkiye'deki Feminist Akımların Modernite ve Postmodernite İlişkilerine Eleştirel Bir Bakış*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güçlü, S. (2016). *Değişen Toplumda Değişen Aile*. 2. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güler, D., Ulutak, N. (1992). Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile, *Kurgu Dergisi*, 11: 51-76.
- Güvenç, B. (2016). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut Yayınları.

- Hallaç, S., Öz, F. (2014). Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches In Psychiatry*. 6(2):142-153.
- International Journal of Social Science Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2594>
Number: 30 , p. 209-224, Winter I 2014
- Irmak, T. Y. (2008). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İçli, G. (1997). Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım. *PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3: 59-68.
- İnci, Y. (2010). *Çocukların Cinsel Suistimali ve İstismarının Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Boyutları*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kartal, P. M. (2014). *Türk Ceza Hukukunda Çocukların Cinsel İstismarı*, İstanbul: Der Kitabevi.
- Kasapoğlu, A., Kalkıner, N. Ed. (2011). *Aile Sosyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Kaytez, N., Yücelyigit, S., Kadan, G. (2018). Çocuğa Yönelik İstismar ve Çözüm Önerileri, *Eurasian JHS*, 1(1):18-24.
- Koçtürk, N. (2018). Çocuk İhmalini ve İstismarını Önlemede Okul Çalışanlarının Sorumlulukları. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1): 38-47.
- Köksal, H. (2008). Çocukluk, Değişen Dünya ve Tarh Öğretiminden Beklentiler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1: 389-396.
- Kurt, S. L. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36: 99-126.
- Kuru, A. G. (2016). *Türk Ailesinde Karakter ve Otorite: Bir Toplumsal Tip Olarak Kaynana ve Kaynanalık Rolü Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Marshall, G. (2009), *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- Mete, B. K. (2015). *Çocuk İstismarı: Stres, Aile İşlevselliği, Sosyal Yalıtım, Kabul/Red*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Nirun, N. (1994). *Sistemik ve Sosyolojik Yönden Aile ve Kültür*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Ortaylı, İ. (1994). *Aile ve Eğitim*. Türk Eğitim Derneği XVIII. Eğitim Toplantısı. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Özdemir, E. (2012). *Çocuk İstismarı Haberlerinin Yazılı Basında Sunumu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Özdemir, G. (2009). *Popüler Kadın Dergilerinde Toplumsal Cinsiyet Ayrımının Temsili: Cosmopolitan ve Bizim Aile Dergileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, Ö. (2017). İki Sistemli Kuram Olarak Sosyalist Feminizm, *KSBD*, 9(2): 395-414.
- Özensel, E. (2004). Türk Toplumunda Çocuğun Yetiştirilmesinde Annenin Rolü: Konya İli Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(6): 77-96.
- Öztürk N. (2017), Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Öneriler, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1): 1 - 32.
- Paslı, F. (2017). Cinsel İstismara Uğrayan Çocukların Ekolojik Sistem Yaklaşımı Açısından İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2):39-53.
- Polat, O. (2002), 11.06.2018, *Şiddet*, <http://www.kriminoloji.com/siddet.htm>.
- Polat, O. (2007). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı Tanımlar - 1*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, O. (2017), *Şiddet*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Resmi Gazete, 06.06.2018, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>.
- Selimbaoğlu, Ş. (2011). Anne Babaların Çocuklarının Temel Gereksinimlerine Yaklaşım Tarzlarının Çocuklarının Duygusal İstismar-İhmal Durumuna Etkisi (Kırşehir İli Örneği), *Milli Eğitim*, 189: 87-104.
- Sezen, L. (2005). Türkiye’de Evlenme Biçimleri, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (Şinasi Tekin Özel Sayısı)*, 185-196.
- Soyyigit, R. (2002). *Sanayileşmenin Türk Ailesi Üzerine Sosyal Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Şahin F. (2014). *Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım Temel Bilgiler*, “Fiziksel İstismar”, Derman, O., Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Şen, H. (2014). *Çocuk Gelinler: Evcilikten Evliliğe*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tacoğlu, T. (2011). Türkiye’de Gerçekleştirilen Geleneksel Evlilik Çeşitlerinin Nedenleri ve Evlilikler Üzerinde Törenin Etkisi, *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(4): 114-143.
- TAPV (2010). *Erken Evlilikler*, İstanbul: Bizim Matbaa Basım Yayın.
- TBMM, (1993). İkinci ve Üçüncü Birleştirilmiş Periyodik Türkiye Raporu, Ankara.
- TBMM, 05.06.2018, http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor.pdf.
- Tezcan, M. (1978). *Kırsal Topuluklarımızda Tercihli Evlilik Tiplerinin İşlevsel Çözümlemesi*. Aile Yazıları 4, Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

- Tiryakioğlu, B. (1991). *Çocukların Korunmasına İlişkin Milletler Arası Sözleşmeler ve Türk Hukuku*. Ankara: Başbakanlık A.A.K. Bilim Serisi.
- Torun, F. (2011). *Çocuk Hakları Öğretiminde Oyun Yönteminin Başarıya, Kalıcılığa ve Tutuma Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Tuncer, S. D. (2015). *Türk Ceza Kanununda Aile Hukukundan Kaynaklanan Yükümlülüklerin İhlali*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TÜİK, 01.06.2018, <http://www.tuik.gov.tr/prehaberbultenleri.do?id=21869>.
- Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi* Change And Transformation Of Turkish Family Structure And Evaluation Of The Elements That Affecting This Change And Transformation Yrd. Doç. Dr. Fatma Yaşar EKİCİ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği ABD ----- yazılması gereken şekli Çelik, S. (2010). İş Ahlakı Uygulamalarının Çalışan Memnuniyeti ile İlişkisi. İş Ahlakı Dergisi, 3(5), 21-40.
- Türkmen, A. (2013). Eğitim Nafakası (TMK M. 328/II), *Journal Of Yaşar University*, Özel Sayı: 2707 – 2764.
- Tüzünkan, D. (2016). Kadın İşgücüne Yönelik ILO Sözleşmeleri ve Uygulanırlığı: Mevzuatlar Açısından Türkiye İtalya Karşılaştırması, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12: 313-324.
- Uğurlu, Z., Gülsen, İ. (2014). Çocuk Hakları ve Hukuki Bağlamda Çocuğun İhmal ve İstismardan Korunması, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1): 1-24.
- Uluocak, Ş., Gökulu, G., Bilir, O. (2014), Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Stratejik Bir Başlangıç Noktası: Partner Şiddeti, *International Journal Of Human Sciences*, 11(2), 362-387.
- UNICEF. (2001). Early Marriage. The Innocenti Digest, Florence: UNICEF Innocenti Research Centre.
- UNICEF. (2014). Child Marriage İs A Violation Of Human Rights, But İs All Too Common: Unicef Data: Monitoring The Situation Of Children And Women. 17.07.2018, <http://data.unicef.org/childprotection/child-marriage>.
- Uslu R. (2014). *Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım Temel Bilgiler*, “Duygusal İstismar”, Derman, O., Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Yenibaş R., Şirin A. (2007). *Ailede Çocuğun İstismarı ve Umutsuzluk*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yetiş, O. (2017). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Bildirimine Yönelik Öğretmen Tutumları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, B. (2013). Çocuk İstismarının Önlenmesinde Kullanılan Programlar ve Özellikleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(4): 255-259.

Yumuşak, G. İ. (2009), Kadın Eğitiminin İktisadi Analizi, *Kocaeli Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1-11.

Yücel, M. (2007). *Berdel-Onun Takası Evlilik İttifakı*. İstanbul: Kesit Yayınları.

8. EKLER

Ek 1. Erken Yaş Evliliklerin “İstismar” Bağlamında Değerlendirilmesi Kapsamında Araştırma Kapsamında Katılımcılara Yöneltilen Sorular

1. Kaç yaşındasınız?
2. Eğitim durumunuz nedir?
3. Anne ve babanızın yaşı kaçtır?
4. Anne ve babanızın eğitim durumu nedir?
5. Ailenizin ekonomik durumu nedir ve geçimlerini nasıl sağlamaktadırlar?
6. Medeni durumunuz nedir?
7. Ekonomik durumunuz nedir ve ne ile geçiminizi sağlamaktasınız?
8. İlk evlilik yaşıınız kaçtır? (Birden fazla evlilik yapmış ise kaç kez evlendiği sorulmuştur)
9. Evlenmeden önce aileniz ile ilişkileriniz nasıldı?
10. Evlendiğinizde eşiniz kaç yaşındaydı?
11. Eşinizin ilk evliliği sizinle mi ya da başından daha önce bir evlilik geçmiş midir?
12. Eşinizin eğitim durumu nedir?
13. Anne ve babanızın evlilik yaşı nedir?
14. Evlilik kararı kimler tarafından alındı?
15. Evlilik kararının verilmesinde nelere dikkat edildi?
16. Yaşadığınız bölgede genel olarak erken yaş evlilikler yaygın mıdır?
17. Erken yaş evlilik yapmanızın nedeni nedir?
18. Erken yaş evliliğinizin karar vericisi kimdir?
19. Evlilik yaptığınız kişiyi daha önceden tanıyor muydunuz?

20. Erken yaş evliliğinizde dini nikâh gerçekleştirdiniz mi?
21. Eşiniz ile resmi nikâhınız ne zaman gerçekleştirildi?
22. Evlilik sonrası nerede yaşadınız? (Aile yanı/Ayrı ev tutma vs...)
23. Evlenmeden önce geçen tanışma süreci ile evlendikten sonra ki hayatınızda eşinizin tutum ve davranışlarını nasıl tanımlarsınız?
24. Erken yaş evlilik sonrası en çok hangi konularda zorlandınız?
25. Evlilik öncesi ailenizin tutumları ile evlilik sonrası tutumları arasında bir değişiklik oldu mu? Olduysa ne gibi değişiklikler yaşadığınızı kısaca anlatır mısınız?
26. Evliliğinizde eşinizin ailesinin size karşı tutumları nasıldır?
27. Evlilik sonrası çeşitli sebepler ile eşinizin uzun süreli evden ayrıldığı oldu mu?
28. Evliliğiniz süresince eşinizden ya da yakınlarınızdan şiddet gördünüz mü?
29. Evliliğiniz süresince eşiniz ya da yakınlarınız tarafından aşağılandınız mı?
30. Evliliğinizde eşiniz ile ekonomik olarak sorunlar yaşadınız mı?
31. Evliliğinizde istemediğiniz cinsel ilişkiye zorlandınız mı?
32. Eşiniz ile yaşadığımız sorunlarda ne gibi çözüm yolları ürettiniz?
33. Evlilik öncesi eşinize olan hisleriniz ile evlilik sonrası hisleriniz arasında değişimler yaşandı mı?
34. Çocuğunuz var mı? (Var ise kaç tane çocuk sahibi olduğunuzu)
35. İlk doğum yaptığınızda kaç yaşındaydınız?
36. Gebeliğiniz döneminde sağlık sorunları yaşadınız mı? (yaşanan sağlık sorunları var ise neler olduğunuzu)
37. Gebelik döneminde eşinizin ve ailesinin tutumları size karşı nasıldı?

38. Doğum sonrası eşinizin ve ailesinin tutumlarında size karşı değişimler oldu mu?
(olduysa ne gibi değişimler olduğu üzerine görüşüldü)
39. Çocuğunuzun cinsiyeti eşinizin ve ailesinin size karşı tutumlarını değiştirdi mi?
40. Çocuk sahibi olduktan sonra en çok hangi konularda zorlandınız?
41. Çocuk sahibi olmak hayattan beklentilerinizi değiştirdi mi?
42. Siz erken yaş evlilik yapan ve erken yaşta çocuk sahibi biri olarak kendi çocuklarınızın da sizler gibi erken yaşta evlilik yapmasını ister misiniz? Neden?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Şerife Sibel KAYA

Doğum Yeri ve Tarihi : Aydın/05.07.1990

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi/Sosyoloji Bölümü

Lisansüstü Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyoloji Bölümü

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

17.09.2013/17.04.2014 tarihleri arasında Hacettepe Üniversitesi Aile Danışmanlığı Sertifika Programı Kapsamında Altındağ Belediyesi RAM Stajyerlik yaptım.

2015-2016 Bahar Dönemi Atça Meslek Yüksek Okulu Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Bölümü Bilgisayar Büro Programları öğretim elemanı olarak çalıştım.

05.01 2016/22.06.2016 tarihleri arasında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetleri İl Müdürlüğü/ÇODEM ek ders karşılığı sosyolog olarak çalıştım.

23.06.2016 tarihinden itibaren Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) kapsamında sosyolog olarak çalışmaktayım.

İletişim

e-posta Adresi : serifesibelkaya.90@gmail.com

Tarih : 19.07.2019